

ČASOPIS ZA ZGODOVINO IN NARODOPISJE

Review for History and Ethnography

Studenice, p. Poljčane.

Naklada F. Kaučič.

4

ČASOPIS
ZA ZGODOVINO
IN NARODOPISJE

LETNIK 96
NOVA VRSTA 61

STR.
1-140

2025

Na naslovnici gradivo iz Zbirke drobnih tiskov Centra za domoznanstvo
in posebne zbirke Univerzitetne knjižnice Maribor (izbor Gabrijela Kolbič):

Studence

1 razglednica, ZDT RZ 1 Studence

(Studence : p. Poljčane [S.l.] : F. Kaučič, [1925?] COBISS.SI-ID - 75566081)

Revija je v polnem besedilu dostopna – *Full text sources availability*:
Sistory (<http://www.sistory.si>), EBSCOhost Historical Abstracts with Full Text, ProQuest,
Digitalna knjižnica Slovenije (dLib.si), Digitalna knjižnica Univerze v Mariboru (DKUM)

www.czn.si

www.ukm.um.si

ČASOPIS ZA ZGODOVINO IN NARODOPIJSJE

Letnik 96 – Nova vrsta 61
4. zvezek 2025

Review for History and Ethnography

Year 96 – New Series 61
Volume 4, 2025

Maribor
2025

ČASOPIS ZA ZGODOVINO IN NARODOPISJE

Review for History and Ethnography

Izdajata – *Published by*

Univerza v Mariboru in Zgodovinsko društvo v Mariboru – *University of Maribor
and Historical Society of Maribor*

ISSN 0590-5966 (tisk/print)

ISSN 2712-3138 (splet/online)

Uredniški odbor – *Editorial Board*

izr. prof. dr. Marjeta Ciglenečki (Slovenija) – *Marjeta Ciglenečki, PhD, Associate Professor, (Slovenia)*

red. prof. dr. Darko Darovec (Slovenija) – *Darko Darovec, PhD, Full Professor, (Slovenia)*

doc. dr. Jerneja Ferlež (Slovenija) – *Jerneja Ferlež, PhD, Assistant Professor, (Slovenia)*

Miroslava Grašič, prof. (Slovenija) – *Miroslava Grašič (Slovenia)*

red. prof. dr. Marko Jesenšek (Slovenija) – *Marko Jesenšek, PhD, Full Professor, (Slovenia)*

doc. dr. Tone Ravnikar (Slovenija) – *Tone Ravnikar, PhD, Assistant Professor, (Slovenia)*

red. prof. dr. Franc Rozman (Slovenija) – *Franc Rozman, PhD, Full Professor, (Slovenia)*

dr. Vlasta Stavbar (Slovenija) – *Vlasta Stavbar, PhD, (Slovenia)*

red. prof. dr. Igor Žiberna (Slovenija) – *Igor Žiberna, PhD, Full Professor, (Slovenia)*

dr. Marjan Žnidarič (Slovenija) – *Marjan Žnidarič, PhD, (Slovenia)*

mag. dr. Theodor Domej (Avstrija) – *Theodor Domej, PhD, (Austria)*

prof. dr. Hrvoje Petrić (Hrvaška) – *Hrvoje Petrić, PhD, (Croatia)*

dr. Peter Wiesflecker (Avstrija) – *Peter Wiesflecker, PhD, (Austria)*

Glavna in odgovorna urednica – *Chief and Responsible Editor*

dr. Vlasta Stavbar, Univerza v Mariboru, Univerzitetna knjižnica Maribor,
Gospojna 10, SI – 2000 Maribor, vlasta.stavbar@um.si

Tehnična urednica – *Technical editor*

Urška Zupan

Številko 4 so souredile – *Number 4 edited by*

dr. Simona Kostanjšek Brglez, mag. Lilijana Urlep, dr. Vlasta Stavbar

Prispevki na temo studeniškega samostana so objavljeni v ČZN 2025/4 in v ČZN 2026/1. –
Contributions on the topic of Studence monastery are published in ČZN 2025-4 and 2026-1.

Za znanstveno vsebino odgovarjajo avtorji. Ponatis člankov in slik je mogoč samo z dovoljenjem uredništva in navedbo vira. Prispevki so recenzirani. – *Authors are responsible for the scientific contents of their articles. Reprint of articles and pictures is possible only with editor's permission and source quotation. The articles have been reviewed.*

© 2025, avtorji – *Authors CC BY-SA 4.0*

Izdano z denarno pomočjo Mestne občine Maribor in Javne agencije za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost RS (ARIS). – *Published with financial help of the Maribor Municipality and the Slovenian Research and Innovation Agency (ARIS).*

Kazalo – Contents

RAZPRAVE – STUDIES

- Vinko Škafar, *Primerjava med dominikansko in frančiškovo družino*
(Comparison between the Dominican and Franciscan Families) 5
- Martin Bele, *Gospodje Rogaški ter njihova vloga pri ustanovitvi*
studeniškega samostana (The Lords of Rogatec and their Role
in the Foundation of the Studenice Monastery) 25
- Matjaž Grahornik, *Studeniške redovnice iz vrst notranjeavstrijskega*
plemstva v zgodnjem novem veku (Nuns of Noble Origin from Inner
Austria at the Studenice Convent in the Early Modern Period)..... 43
- Aleš Maver, Janez Osojnik, *Studeniške dominikanke v vlogi »šefic«*
(Dominican Nuns of Studenice in the Role of “Lady Bosses”) 88
- Marko Motnik, *Dominikanski samostan Studenice: po sledih*
glasbe v nemi preteklosti (Dominican Convent of Studenice:
Tracing Musical Practices in a Silent Past) 102

ZAPISI – NOTES

- Ivan Arzenšek, *Dominikanci na slovenskih tleh nekoč in danes* 127
- Jana Magdalena Kolarič, *Življenje magdalenk po pregonu iz samostana:*
spomini in pripovedi poslednjih studeniških sester 131

POROČILA IN OCENE – REPORTS AND REVIEWS

Bernard Geršak, Janez Lesnika, <i>Znanstveni simpozij Fons Gratiae – Studenice v kontekstu ženskih samostanov na Štajerskem</i>	135
Primož Rajh, <i>Razstava Studenice – drobci iz zgodovine samostana (Poljčane, 2025)</i>	137

Primerjava med dominikansko in frančiškovo družino

Vinko Škafar*

DOI: <https://doi.org/10.62409/czn.300>
CC BY-SA 4.0

UDK – UDC: 27-789

Potrjeno – Accepted: 8. 7. 2025 | Objavljeno – Published: 27. 2. 2026

1.01 Izvirni znanstveni članek – 1.01 Original Scientific Article

Vinko Škafar: Primerjava med dominikansko in frančiškovo družino. Časopis za zgodovino in narodopisje, Maribor 96=61(2025), 4, str. 5–24

Avtor članka najprej predstavi redovna ustanovitelja sv. Dominika de Guzmána (Caleruega, okrog, 1170–1221, Bologna) in sv. Frančiška Asiškega (Assisi, 1181/82 – 1226 Assisi) ter nato dominikansko in frančiškovo družino, ki sta zelo razvejani. Oba, Dominik in Frančišek Asiški, sta ustanovitelja novega tipa redovništva, ki več ni imelo stalnega kraja za prebivanje (lat. *stabilitas loci*) in v obeh redovih so predstojnike volili za določen čas, kar je pomenilo, da niso bili izvoljeni dosmrtno. Oba redova sta tudi uboštvena, kar pomeni, da nista imela velikih posestev in opatij kot stari redovi. Obe družini sta imeli tri redove: prvi moški red, drugi red klavzurnih sester in laiški tretji red, ki so do danes pognali različne veje.

Ključne besede: sv. Dominik Guzmán, sv. Frančišek Asiški, dominikanska in frančiškova družina.

Vinko Škafar: Comparison between the Dominican and Franciscan Families. Review for History and Ethnography, Maribor 96=61(2025), 4, pp. 5–24

The article first presents the founders of the two religious orders, St Dominic de Guzmán (Caleruega, c. 1170 – Bologna, 1221) and St Francis of Assisi (Assisi, 1181/82 – Assisi, 1226), and then discusses the Dominican and Franciscan families, both of

---

* Dr. Vinko Škafar, upok. izredni prof., Univerza v Ljubljani, Teološka fakulteta, Enota v Mariboru, Slovenska 17, Maribor, Slovenija, vinko.skafar@rkc.si – *Vinko Škafar, retired Associate Professor, PhD, University of Ljubljana, Faculty of Theology – Maribor Unit, Slovenska 17, SI 2000 Maribor, Slovenia, vinko.skafar@rkc.si*

which developed into highly diversified religious communities. Dominic and Francis were the founders of a new type of religious life that no longer required a fixed place of residence (*stabilitas loci*). In both orders, superiors were elected for a limited term rather than for life.

Both orders were also mendicant, meaning that they did not possess extensive landed estates or abbeys like the older monastic orders. Each family consisted of three branches: the First Order of male religious, the Second Order of cloistered sisters, and the lay Third Order, which over time developed into numerous branches that continue to exist to this day.

Keywords: St Dominic de Guzmán, St Francis of Assisi, Dominican family, Franciscan family.

Svojemu prispevku sem dal naslov »Primerjava med dominikansko in frančiškovo družino«¹, kar pomeni primerjava med vsemi vejami, ki izhajajo iz karizme sv. Dominika in karizme sv. Frančiška Asiškega. Zdi se mi prav, da najprej predstavimo karizmo sv. Dominika in zatem karizmo sv. Frančiška Asiškega. Oba sta namreč ustanovitelja nove zvrsti redovništva.

RAZLIČNE POTE SV. DOMINIKA IN SV. FRANČIŠKA ASIŠKEGA PRED USTANOVITVIJO NOVIH UBOŠTVENIH REDOV

Najprej predstavljam različne pote sv. Dominika in sv. Frančiška Asiškega pred ustanovitvijo novih redov, red pridigarjev in manjših bratov. Oba ustanovitelja novih uboštvnih redov sta na začetku 13. stoletja odgovarjala na izzive in potrebe Katoliške Cerkve, ki je bila takrat v duhovni krizi.

Dominik

Dominik se je rodil leta 1170 v starem kastiljskem (španskem) mestu Caleruega, jugovzhodno od Burgosa, v plemiški družini Guzmán. V odličnih šolah je dobil kvalitetno izobrazbo, potem pa izobraževanje nadaljeval v stolniški šoli v Palencii, kjer je študiral filozofijo in teologijo. Po duhovniškem posvečenju

---

¹ Izraz dominikanska družina je razumljiv in jasen, saj vključuje vse redovniške veje, ki koreninijo v karizmi sv. Dominika. »Frančiškovski« bi naj na podoben način vključeval vse veje redov, ki koreninijo na karizmi sv. Frančiška Asiškega: vse tri veje manjših bratov, vse veje klaris, laiške tretjerednike in številne kongregacije samostanskih tretjerednic in tretjerednikov, kar bo pozneje razloženo. Prof. dr. Marko Snoj, podpredsednik SAZU, mi je 10. 6. 2023 pisal, da se s pridevnikom »frančiškovski« strinja in da ga bo dal v prirastek »Sprotnega slovarja slovenskega jezika«.

je postal član regularnega stolnega kapitlja v mestu El Burgo de Osma, enem od najstarejših škofijskih sedežev v Španiji, ki je bilo blizu Dominikovega domačega kraja.

Kot subprior kapitlja v Osmi je spremljal svojega škofa Diega na Dansko in v Rim, papež Inocenc III. pa ju je leta 1205 končno poslal v južno Francijo med albižane². Ob ugotovitvi vsestranske verske zmede se je v Dominiku porodila želja, da bi tam postal misijonar in pomagal albižanom in valdežanom, da bi se vrnili v Katoliško Cerkev. S škofom Diegom³, ki je pri Dominikovem iskanju življenjskega poslanstva odigral pomembno vlogo, sta v kraju Prouille⁴ pri Toulousu ustanovila misijonsko postajo, ki jo je po Diegovi smrti, leta 1207, sam vodil. Dominik je kot oznanjevalec katoliške vere s svojimi sledilci dan na dan potoval skozi kraje in mesta ter oznanjal katoliško vero. Njegova skromnost, uboštvu in ponižnost so ljudi nagovarjali, da so se začeli vračati v Katoliško Cerkev. Med postankom v Toulousu je Dominik stanoval pri nekem katarskem gostilničarju. Bil je zaskrbljen zaradi tolikega števila ljudi, ki so jih zmedli katari, albižani in valdežani. Njegov namen ni bil, da bi obsojal, temveč prepričeval in pojasnjeval. Vso noč se je pogovarjal s tem katarskim gostilničarjem in ga prepričeval, da se je ta zjutraj vrnil h katoliški veri. To nepričakovano srečanje je Dominika zaznamovalo za vse življenje. Seveda to ni bilo osamljeno in edino srečanje, ki je pretreslo Dominikovo srce.⁵

Z velikim poznavanjem ljudi in s svojo prekipévajočo ljubeznijo je Dominik, misijonar iz Kastilje, osvojil srca južnih Francozov. Nekajletno Dominikovo pridigarsko delovanje v južni Franciji je bilo zametek pridigarskega, tj. dominikanskega reda.⁶

Francišek Asiški

Francišek Asiški se je rodil ob prehodu leta 1181/82 v Assisiju, v italijanski pokrajini Umbriji, kot sin trgovca Pietra Bernardoneja in Francozinje Ivane Pica. Krstno ime malega Frančiška je bilo Giovanni, zaradi njegove matere pa so ga od rojstva naprej imenovali Francesco (Francozek). V mladosti je bil radoživ

² Albižani so bili takrat zelo vplivna protikatoliška katarska ločina v južni Franciji.

³ Prim. Ennio Staid, 2016: *Sveti Dominik: prerok za današnji čas*, Znamenje, Petrovče, 19–57.

⁴ Jean René Bouchert, 1999: *Sveti Dominik*, Znamenje, Petrovče, 33.

⁵ Prim. Jean René Bouchert, n. d., 24; Ennio Staid, 2016: *Gostilničar iz Toulousa*, v: *Sveti Dominik: prerok za današnji čas*, Znamenje, Petrovče, 19–26.

⁶ Prim. Vera Schauber in Michael Schindler, 1995: *Dominik*, v: *Svetniki in godovni zavetniki za vsak dan v letu*, Mladinska knjiga, Ljubljana, 409.

in vesel otrok in mladenič. Njegov cilj je bil postati vitez. Leta 1202 je komaj dvajsetleten odšel v vojno med umbrijskima mestoma Assisi in Perugia.

Enoletno ujetništvo v temnih ječah v Perugii mu je prineslo nova spoznanja. Do spremembe razmišljanja je prišel leta 1205 v starodavnem mestu Spoleto (pokrajina Perugia, dežela Umbrija), kamor se je umaknil z drugimi, da bi si kot meščanski sin pridobil viteški naslov v službi svetnemu gospodu. Tam, v Spoletu, je imel posebno doživetje. »Kdo ti da lahko boljše, gospodar ali služabnik?« je zaslišal kot Božji glas. »Zakaj se potem vežeš na človeka, ki je tudi sam služabnik? In zakaj ne greš k tistemu, ki je zares gospodar?« je slišal dalje. To je bil očitno glas notranje svetlobe, luči, ki jo je zaman iskal v svoji dolgi bolezni, po ponesrečenem pohodu proti Perugii. Frančišek je razmišljal in sodil po zunanosti, svoj delež k temu pa je dodala tudi družinska in družbena vzgoja. Spoletsko doživetje in spoznanje »v stolpu« ni bilo teoretično, temveč eksistencialno spoznanje ali pa njegova ura Damaska. Ne vemo, ali je Frančišek takrat že vedel za Savlovo spreobrnjenje (Apd 9,1-18), toda oboje si je zelo blizu. Podobno kot Savel sprašuje petindvajsetletni Frančišek: »Gospod, kaj naj storim?« In odgovor se glasi: »Vrni se v Assisi! Želim spremeniti tvojo duhovno pot.«⁷

Po spoletskem skrivnostnem razodetju leta 1205 sledijo deloma slikoviti deloma dramatični dogodki. Ti so ogromno pripomogli k zorenju mladega moža; dali so resno obeležje njegovemu, doslej igrivemu življenju in na mesto romantičnih sanj postavili kruto resničnost. Frančišek čaka in se sprašuje, kaj naj naredi, in ne najde rešitve. To je bilo obdobje, polno trpljenja in negotovosti. Nekateri njegovi življenjepisci menijo, da je odkril, da bi naj bila njegova »zaročenka« uboštvo, drugi omenjajo najdenje rešitve na njegovo iskanje ob srečanju z gobavcem, pomoč najpotrebnejšim. Tretji so menili, da je našel odgovor med romanjem v Rim, na grobovih apostolov ali v cerkvi San Damiano blizu Assisija, kjer mu Križani spregovori: »Pojdi in popravi mojo cerkev, saj vidiš, da popolnoma propada!« Frančišek popravlja cerkveno; do denarja pride s prodajo blaga iz očetove trgovine. Na koncu ugotovi, da to ni tisto, kar išče. K temu lahko dodamo vrnitev vsega, kar je imel, tudi svoje obleke očetu, ko je dejal: »Do današnjega dne sem imenoval Pietra Bernardoneja za svojega očeta, ker pa nameravam služiti Gospodu, mu vračam denar, ki mu dela tolikšne skrbi in ga tako razburja, da zapravljam, pa tudi obleke, ki mi jih je dal, mu vračam. Odslej bom dejal: »Oče naš, ki si v nebesih, in ne več: oče Pietro Bernardone.«

Po vseh zelo zanimivih dogodkih Frančišek še vedno tava in popravlja zapuščene cerkve, tudi cerkvico Marije Angelske v Porciunkuli. Končno se

---

⁷ Prim. Mario von Galli, 1976: *Frančišek Asiški: življenje za prihodnost*, Mohorjeva družba, Celje, 33.

je zgodilo – skoraj natanko štiri leta po sanjah, po skrivnostnem razodetju v Spoletu. Bil je 24. februarja 1209. Obnova Porciunkule, ki jo je vodil Frančišek, je bila bolj ali manj končana. V bogoslužju so slavili praznik apostola Matija. Na te dneve je bila v Porciunkuli maša. Tudi Frančišek se je udeležil evharističnega slavlja. Pri maši so brali Matejev evangelij 10,7-20. Ko je Frančišek, ki je latinščino razumel, čeprav slabše v njej pisal, slišal prebran evangelij, se mu je zazdelo, kot da je koprena padla z njegovih oči. Bil je ves iz sebe. Takoj po maši je naprosil duhovnika, naj mu še enkrat prebere evangelij, in ta mu je ustregel. Pri Frančišku je z enim zamahom, kot lepo pravi Mario von Galli⁸, prenehala negotovost, ki ga je od Spoleta naprej preganjala kot teman oblak. »To hočem! To je tisto, kar iščem! Iz vsega srca želim to delati.« Spoznal je, da je Božja volja zanj, da »živi po evangeliju«. Frančišek je končno spoznal, da je njegovo poslanstvo »živeti po evangeliju«.

Medtem ko so ga doslej, podobno kot njegov oče, mnogi imeli za norega, ga pustili v miru in se mu sočutno posmehovali, se je sedaj nenadoma vse spremenilo. List se je obrnil in mnogi so se mu pridruževali⁹ ter postali njegovi sledilci in prva skupina reda manjših bratov je začela »živeti po evangeliju«.

DOMINIKANSKA IN FRANČIŠKOVSKA DRUŽINA

V zadnjem času se vse veje, kleriške in laiške, moške in ženske, istega redovnega ustanovitelja navadno imenujejo s poenotenim ali s skupnim imenom »družina«. Tako lahko beremo v Sloveniji o »vincencijanski družini«, ki vključuje vse veje, ki koreninijo v karizmi sv. Vincencija Pavelskega. »Salezijanska družina« ima na svetovni ravni 23, v Sloveniji 6 skupin (združenj), ki se duhovno napajajo v duhovnem bogastvu sv. Janeza Boska. »Dominikanska družina« in »frančiškova družina«, ki sta že stari 800 let, imata številne veje, ki se sklicujejo in se tudi trudijo živeti – ene bogastvo duhovnosti, karizme in poslanstva sv. Dominika in druge bogastvo duhovnosti, karizme in poslanstva sv. Frančiška Asiškega. Razvejanost prav teh dveh družin bom skušal predstaviti, saj bom tako lažje nakazal, kaj sta Dominik in Frančišek podarila Cerkvi in posledično tudi človeštvu in kako sta ti dve družini še danes blagoslov za Cerkev in človeštvo. Zaradi boljšega pregleda bomo v tej razpravi dali k dominikanski in frančiškovi družini vse, ki živijo iz karizme sv. Dominika in sv. Frančiška Asiškega.

⁸ Prim. Mario von Galli, n. d., 40.

⁹ Prim. Mario von Galli, n. d., 40.

Dominikanska družina

»Dominikansko družino sestavljajo bratje kleriki in (bratje) sodelavci, mehinije (= klavzurne redovnice), sestrške ženske kongregacije, člani svetnih inštitutov in člani duhovniških in laičkih bratstev«¹⁰. Odnos bratov dominikancev do drugih članov dominikanske družine in združenj je predstavljen v dominikanskih Konstitucijah.¹¹

Prvi red dominikancev

Prvi red dominikancev, ki se uradno imenuje Bratje reda pridigarjev (lat. Fratres Ordinis praedicatorum, kratica OP), je ustanovil sv. Dominik v Toulouseu. Red pridigarjev ima Vodilo sv. Avgušтина (lat. Regula S. Augustini)¹² in lastne Konstitucije, ki jih lahko njihove vrhovne skupščine (generalni kapitlji) spreminjajo in prilagajajo.

Red pridigarjev je leta 1216 potrdil papež Honorij III. Na generalnem kapitulju v letih 1220 in 1221 v Bologni so dominikanci sprejeli Vodilo sv. Avgušтина.¹³ Zanimivo, da je isti papež Honorij III. (1216–1227)¹⁴, ki je leta 1223 potrdil Frančiškovo Vodilo, izdal za red dominikancev slovesno bulo 22. 12. 1216 in 21. 1. 1217 in potrdil »način življenja« (lat. forma vitae) sv. Dominika in njegovih tovarišev. Glavna naloga dominikancev je bila pridiganje in preprečevanje heretičnih gibanj, ki jih je bilo tisti čas veliko. Že leta 1233 so dominikanci postali uradni pridigarji proti krivoverstvu; znani so bili tudi kot inkvizitorji.

Glavno poslanstvo reda pridigarjev naj bi bilo predvsem razširjanje in obramba katolištva z oznanjevanjem, poučevanjem in pisanjem. Dominikansko geslo je: Slaviti, blagoslavlјati, pridigati (lat. Laudare, Benedicere, Praedicare).

¹⁰ Prim. Timothy Radcliffe, 2002: *Knjiga Konstitucija i naredbi braće reda propovjednika izdana po naredbi brata Timothyja Radcliffea, učitelja Reda* (Uvrštene su i odredbe Opće skupštine Providence 2001), Hrvatska dominikanska provincija, Zagreb, št. 1, § IX.

¹¹ Prim. Timothy Radcliffe, Odnos braće prema ostalim skupovima u Redu i prema udruženjima, v: n. d., poglavje V, št. 141–153.

¹² Prim. Avguštin, 2023: Vodilo za samostansko življenje, Priloge, I.–VII., v: Katja Ceglar, *Primerjava Avguštinovega in Frančiškovega redovnega vodila*, Ljubljana, Priloge, I.–VII., magistrsko delo, rokopis, Teološka in Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani; Sveti Aurelije Augustin, 1985: Pravilo za Božje slugе, v: (prir. Hadrijan Borak), *Redovnička pravila*, Brat Franjo, Zagreb, 193–202.

¹³ Avguštin, I.–VII.; Augustin n. d., 193–202.

¹⁴ Kot zanimivost omenimo, kar pomeni politično moč takratnega papeža Honorija III., tj. da je leta 1217 poslal krono srbskemu kralju Štefanu II. Nemanjiću Prvokronanemu, ki so ga kronali papeževi legati.

Zanimivo, da so dominikanci samostane vedno zidali v mestih; nekdam je imel vsak samostan za pridiganje svojo šolo z učiteljem (magistrom). Vrhovno oblast dominikancev izbirajo člani reda pridigarjev; službovanje izbranih predstojnikov je vedno časovno določeno. Red se je naglo širil po vsej Evropi. Dominikov red pridigarjev je dal v zgodovini mnogo velikih in pomembnih imen. Sholastična dominikanska filozofa Albert Veliki (Lauging, 1193–1280, Köln) in Tomaž Akvinski (Aquino, 1225–1274, Fossanova) sta na pariški univerzi uvedla Aristotelov filozofski sistem. Znani dominikanci so: dominikanska misleca, teologa in mistika Mojster J. Eckhart (Hochheim, 1260–1327, Köln) in J. Tauler (Strassburg, 1300–1361, Strassburg) ter slikarja fra Angelico (Guido di Pietro, 1395–1455, Rim) in fra Bartolomeo della Porta (Prato, 1472–1517, Firenze). Zaslugo za reformo reda v 19. stoletju ima H.- D. Lacordaire; moderno biblično preučevanje je organiziral M. J. Lagrange, svoj prispevek k drugemu vatikanskemu koncilu pa so dali teologi Y. Congar, M. Chenu in E. Schillebeeckx.

Na slovenskem ozemlju so bili dominikanci najprej v Brežah na Koroškem (1217), kjer so leta 1227 ustanovili teološko šolo, leta 1230 na Ptuj in pozneje tudi pri Sv. Trojici v Halozah, leta 1453 v Kopru in leta 1453 v Novem Klostru pri Polzeli.¹⁵

Sto petdeset let po Jožefu II. (1780–1790), ki je ukinil dominikanske samostane na Slovenskem, so se dominikanci vrnili v Slovenijo, najprej v Žalec leta 1965 in pozneje še v Petrovče, kjer danes delujeta dva slovenska dominikanca, ki vodita petrovško župnijo in baziliko Marijinega obiskanja, ki je osrednje romarsko središče celjske škofije.

Drugi red, klavzurne dominikanke

Drugi dominikanski red sestavljajo klavzurne sestre dominikanke (lat. *Sorores Ordinis praedicatorum*, kratica OP), menihinje (nune), ki so kot bivše albižanke z Dominikovo pomočjo leta 1206 ustanovile meniško redovno žensko skupnost v Prouilleu, kar je bilo pred ustanovitvijo prvega moškega dominikanskega samostana. »V Prouilleu je Dominik nastanil ženske, ki so se spreobrile v Fanjeauxu. Predlagal jim je strogo skupno življenje, kar ni bilo za njih nič presenetljivega, ker so bile že prej navajene stroge katarske discipline. Najbolj nenavadno pa tudi drzno je bilo to, da jih je prepustil same sebi. Bilo bi bolj razumljivo, ko bi jih bil priključil kakšni pravoverni skupnosti ter jih ločil od njihovih družin in njihovega okolja. Vendar Dominik tega ni storil. Te ženske so pozneje ustanovile prvi ženski dominikanski samostan.

¹⁵ Prim. Adalbert Rebič, ur., 2007: *Dominikanci*, v: *Splošni religijski leksikon*, Modrijan, Ljubljana, 255–256.

Samostani v Rimu, Bologni in Madridu so bili ustanovljeni pozneje.¹⁶ Leta 1219 je Cerkev Dominiku zaupala in ga pooblastila, da je preoblikoval nekatere ženske samostane v Rimu v luči svoje karizme. Dominik je v Rimu zbral redovnice različnih samostanov v rimski novi hiši blizu Sv. Siksta, kamor je poklical nekaj menihinj iz Prouilleja pri Toulousu, ki so usposabljale dotokratne različne rimske menihinje za pristno redovniško in meniško življenje.

Na slovenskem ozemlju so bile klavzurne dominikanke, drugi dominikanski red, od leta 1239 v Velesovem, v Studenicah (1245), Marenbergu (Radljah) (1251) do cesarja Jožefa II., ki jih je v letih 1782–1787 razpustil.¹⁷

Dominikanski krščanski laiki, nekdanj dominikanski tretjeredniki in škofijski dominikanski duhovniki

Najprej so zaživele sestre dominikanke kot klavzurne sestre, nato bratje dominikanci in pozneje laiški katoliški verniki obeh spolov, moški in ženske, samski in poročeni, ki so začutili, da lahko živijo duhovnost sv. Dominika in so se za to tudi odločili ter sestavljali dominikanska laiška bratstva, ki so jih včasih imenovali – podobno kot Frančiškova, dominikanski tretjeredniki, h katerim spada tudi dominikanska mladina.

Škofijski duhovniki, ki se podobno kot laiki pridružijo redu pridigarjev, sestavljajo svoja duhovniška bratstva.

Vsi naštetih pripadajo dominikanskemu redu in zato tudi ob imenu ali skupini ali skupnosti dopišejo kratico OP, red pridigarjev (Ordo praedicatorum), kar pomeni, da so člani, vsak na svoj način, dominikanskega reda oziroma dominikanske družine.

Dominikanske (nekdanje tretjeredniške) ženske samostanske skupnosti in dominikanske ženske kongregacije

Te so prav tako ena izmed vej dominikanske karizme in zato tudi pripadajo dominikanski družini oz. redu pridigarjev (OP). Nekatero samsko dominikanske laiške tretjerednice so se začele povezovati in združevati v samostanske skupnosti in jih imenujemo dominikanske samostanske tretjerednice.

Prve prave novejšje kongregacije neklavzurnih dominikank so nastale v Franciji v drugi polovici 17. stoletja. V 18. stoletju so španski dominikanski misijonarji organizirali avtohtone skupnosti v Vietnamu za misijonarsko poslanstvo. Te skupine so najprej bile avtonomne, leta 1951 pa so se v kongregaciji poimenovala dominikanke (OP).

¹⁶ Jean René Bouchert, n. d., 33.

¹⁷ Prim. Adalbert Rebič, n. d., 256.

Večina kongregacij dominikanskih sester se posveča poučevanju ali zdravstveni negi; nekatere so izrazito misijonarske, druge ekumenske, nekatere tudi kontemplativne. Med svetnicami zelo izstopata dve dominikanski samostanski tretjerednici mistikinji, sv. Katarina Sienska (Siena, 1347–1380, Rim), ki je tudi cerkvena učiteljica, in sv. Roza Limska (Lima, 1586–1617, Lima).

Pri nas v Sloveniji so se sestre dominikanke, ki so pripadale kongregaciji, ki jo je ustanovila Mati Gerina iz Francije, naselile leta 1967 v Žalcu in v Petrovčah ter leta 1998 v Piranu. Iz Slovenije so odšle leta 2021.

Statistika dominikanske družine na svetovni ravni 31. 12. 2023

Bratov dominikancev (prvi red OP) je bilo leta 2023 5.175. Pripadali so 43 redovnim enotam (provincam in viceprovincam) in so živeli ter delovali v 107 državah.

Klavzurnih sester dominikank (drugi red OP) je bilo takrat 2.206. Živele so v 45 državah in 186 samostanih.

Dominikanskih laikov (nekdanji tretji red OP) je bilo 128.252 in so v 75 državah živeli v 2.195 bratstvih.

Škofijskih duhovnikov tretjerednikov je bilo 368 in so živeli v 17 državah.

Aposto(lat)skih sester je bilo 17.822; pripadale so 144 različnim kongregacijam in živele na področju 109 držav.

Dominikanski sekularni inštituti so bili trije in so imeli svoje postojanke v 13 državah.

OP IDYM je imelo 3.052 članov, ki so živeli v 124 skupnostih v 30 državah.¹⁸

Vsi člani dominikanske družine nosijo pri svojem imenu, skupini, kongregaciji dominikansko kratico OP, kar pomeni pripadnost dominikanskemu redu oz. dominikanski družini.

Frančiškova družina

Frančiškovski družini danes pripadajo manjši bratje oz. prvi red (frančiškani, minoriti in kapucini), drugi red, klavzurne sestre klarise, tretji red sv. Frančiška Asiškega, ki se danes imenuje Frančiškov svetni red (kratica FSR; za ljubitelje latinščine pa *Ordo Franciscanus Saecularis*, lat. kratica OFS), Frančiškova mladina (FM) in številne redovniške kongregacije obeh spolov, ki imajo isto skupno Vodilo za samostanske tretjerednike in tretjerednice. Vsaka

---

¹⁸ Za podatke dominikanske družine se najlepše zahvaljujem s. Katarini Maglica OP, dominikanki hrvaške Kongregacije sv. angelov varuhov, ki je bila ustanovljena leta 1905.

kongregacija in inštitut ima svoje lastne konstitucije, ki jih lahko na vrhovnih kapitljih dopolnjuje in spreminja.

Manjši bratje (prvi red sv. Frančiška Asiškega)

Ustno dovoljenje papeža Inocenca III. leta 1209 (1210) za način življenje po svetem evangeliju (*forma vitae secundum sancti Evangelii*) je bilo povod, da je Frančišek, zaradi hitre rasti števila bratov napisal še dve Vodili, ki sta ohranjeni. Prvo ohranjeno Frančiškovo Vodilo iz leta 1221, ki ga sicer papež Honorij III. nikoli ni potrdil, ker mu je manjkal pravni vidik, imenujemo tudi Nepotrjeno Frančiškovo Vodilo¹⁹. Drugo Frančiškovo ohranjeno Vodilo, ki je upoštevalo takratno cerkveno pravno zakonodajo, je potrdil papež Honorij III. 29. novembra 1223. Prav to potrjeno Frančiškovo Vodilo²⁰ je tudi danes osnova za življenje vseh treh enakopravnih vej manjših bratov, ki so samostojni redovi in imajo tri enakopravna vodstva. Ti trije prvi Frančiškovi redovi so: manjši bratje frančiškani (lat. *Ordo Fratrum Minorum*, kratica OFM), manjši bratje minoriti (lat. *Ordo Fratrum Minorum Conventualium*, kratica OFMConv) in manjši bratje kapucini (lat. *Ordo Fratrum Minorum Capuccinorum*, kratica OFMCap). Vsak red manjših bratov (frančiškani, minoriti in kapucini) ima ob skupnem in istem Vodilu svoje lastne konstitucije, ki se v nekaterih vidikih razlikujejo in jih lahko generalni kapitelj konkretnega reda dopolnjuje in spreminja.

Klarise ali Red ubogih sester sv. Klare (drugi red sv. Frančiška)

Klarise sta leta 1212 ustanovila sv. Frančišek Asiški in sv. Klara (1194–1253), ki je pozneje po vzoru Frančiškovega potrjenega Vodila napisala Vodilo za klarise²¹. Papež Inocenc IV. ga je potrdil dva dni pred Klarino smrtjo, 9. avgusta 1253. Klara je hotela v polnosti živeti Frančiškovo karizmo popolnega uboštva v bogomiselnem življenju v klavzuri, torej na meniški, na nunski način.

Podobno kot manjši bratje so tudi klarise razdeljene na različne obedience ali veje, od katerih ima vsaka veja svoje vrhovno vodstvo. Klarise se delijo na štiri samostojne skupnosti z vrhovno predstojnico, podobno kot manjši bratje na tri. In sicer: 1. klarise »damianite«, ki izhajajo iz prvotnega samostana klaris pri Sv. Damijanu v Assisiju (lat. *Ordo Sanctae Clarae*, kratica OSC; slov. red sv. Klare) – navadno jih oskrbujejo manjši bratje frančiškani;

¹⁹ Frančišek Asiški, 1998: Nepotrjeno Vodilo, v: *Vodilo in življenje: Spisi sv. Frančiška Asiškega in sv. Klare*, Slovenska kapucinska provinca, Ljubljana, 95–121.

²⁰ Frančišek Asiški, 1998: Potrjeno Vodilo, v: *Spisi*, 122–130.

²¹ Klara Asiška, 1998: Vodilo, v: *Spisi*, 159–175.

2. klarise koletinke (Ordo Sanctae Clarae reformationis ab Coleta, kratica OSCCol; slov. red klaris koletink), ki jih je reformirala sv. Koleta (+ 1447) – običajno jih oskrbujejo manjši bratje frančiškani; 3. klarise kapucinke (Ordo Sanctae Clarae Capuccinarum, kratica OSCCap, slov. red klaris kapucink), ki se navdihujejo iz kapucinske reforme – običajno jih oskrbujejo manjši bratje kapucini; 4. klarise urbanke (Ordo Sanctae Clarae regulae Urbani IV., kratica OSCUrb, slov. red klaris urbank); držijo se Vodila papeža Urbana IV., ki ga je izdal leta 1263 – običajno jih oskrbujejo manjši bratje minoriti. Klarise urbanke so bile znane po tem, da so imele – v primerjavi z drugimi vejami klaris – «bogate» klariške samostane (npr. v Mekinjah pri Kamniku), kar jim je dovoljevalo Urbanovo Vodilo. Tri druge veje klaris so živele in tudi danes živijo po Klarinem Vodilu, ki jih obvezuje na strogo uboštvo, kar je potrdil papež Inocenc IV. leta 1253, dva dni pred Klarino smrtjo.

Frančiškov svetni (prej tretji) red

Frančiškov svetni red, FSR (lat. Ordo Franciscanus Saecularis, kratica OFS), včasih Frančiškov tretji spokorniški red (Tertius ordo de poenitentia), je prav tako, četudi posredno, ustanovil sv. Frančišek Asiški in ga namenil v prvi vrsti krščanskim laikom, ki so živeli v svetu. Ker ga je ustanovil kot tretjega po vrsti, za manjšimi brati, to je za moškim redom, ter klarisami, ženskim redom, se imenuje tudi tretji red. Frančiškova osnovna listina za tretji red je *Pismo vsem kristjanom*, ohranjeno v dveh redakcijah²². Namenjen je bil tako samskim kot poročenim, moškim in ženskam, ki so živeli v svetu, kar velja še danes. Vodila za tretjerednike pa ni napisal Frančišek, čeprav je tretji red leta 1221 dobil svojo obliko življenja, imenovano z dokumentom *Memoriale Propositi*²³, ki sta jo najbrž pripravila Frančišek in njegov dober prijatelj kardinal Hugolin, poznejši papež Gregor IX. (1227–1241), ki je že leto po Frančiškovi smrti, leta 1228, Frančiška Asiškega razglasil za svetnika. Original sicer ni ohranjen, a je njegova redakcija iz leta 1228. Uradno potrditev Vodila za tretjerednike je z bulo *Supra montem* leta 1289²⁴ izdal papež Nikolaj IV.²⁵, ki je bil prvi papež iz reda Frančiškovih manjših bratov. Tega leta naj bi se začel

²² Frančišek Asiški, 1998: Pismo vsem kristjanom (prvotna redakcija), v: *Spisi*, 52–55; Frančišek Asiški, 1998: Pismo vsem kristjanom (kasnejša redakcija), v: *Spisi*, 55–63.

²³ Lazaro Iriarte, 2013: *Povijest franjevaštva*, Zagreb, Krščanska sadašnjost, 470.

²⁴ Ob 700-letnici Vodila Nikolaja IV., 18. 8. 1989, so štirje vrhovni služabniki (za ljubitelje latinščine »generalni ministri«) Frančiškovih moških redov (OFM, OFMConv, OFMCap in TOR) napisali odlično pismo »Poklicanost in poslanstvo Frančiškovih krščanskih laikov v Cerkvi in svetu«, Brat Frančišek, Ljubljana 1997.

²⁵ Prim. Robert Bahčič, 2007: *Čudež, ki traja 800 let: zgodovina Frančiškove karizme v svetu in pri nas*, Ljubljana, Brat Frančišek, 280; Lazaro Iriarte, n. d., 472.

za Frančiškove spokornike uporabljati izraz »tretji red sv. Frančiška«, in to v dveh oblikah, »svetni« in »regularni«, kar pri nas prevajamo »samostanski«, ker so nekateri bratje ali sestre začeli živeti v skupnosti kot redovniki oz. redovnice. Nikolajevo Vodilo za tretji red sv. Frančiška je ostalo v veljavi vse do papeža Leona XIII., ki je leta 1883 razglasil novo Vodilo²⁶. Leonovo Vodilo je ostalo v veljavi do leta 1978, ko je papež sv. Pavel VI. potrdil novo Vodilo, v katerem se je dotedanji tretji red sv. Frančiška Asiškega preimenoval v Frančiškov svetni red²⁷. Leta 1991 je izšel slovenski prevod »Pavlovega« Vodila pod naslovom *Vodilo Frančiškovega svetnega reda* (Pavel VI. 1978)²⁸. Kmalu za Pavlovim Vodilom, 8. 9. 1990, so bile pripravljene in s strani Kongregacije za redovnike in svetne ustanove potrjene tudi »Generalne konstitucije Frančiškovega svetnega reda«²⁹.

Frančiškov svetni red danes sestavljajo kristjani, ki se s svojim poklicem v svetu in znotraj Cerkve trudijo živeti po evangeliju tako, da privzamejo Frančiškovega duha. Kot Božje ljudstvo na poti k Očetu živijo v tesni povezanosti z vsemi Frančiškovimi redovi (manjšimi brati, sestrami klarisami) in tudi z brati ali sestrami, ki pripadajo samostanskemu tretjemu redu. Tako je Frančiškov svetni red celica Cerkve, potujoče Božje ljudstvo, ki kot skupnost bratov in sester v tesni povezanosti z drugimi vejami Frančiškovih redov »potuje naproti Očetu«. Frančiškov svetni red združuje tiste kristjane, »ki spolnjujejo Vodilo, potrjeno s strani Cerkve, in živijo v svetu v Frančiškovem duhu«³⁰. Prav Frančiškov svetni red je v zborniku o sodobnih eklezialnih gibanjih umeščen med eklezialna gibanja³¹, čeprav se s tem morda nekateri ne strinjajo.

Podobno kot pri dominikanskih laikih (prej tretjerednikih) se tudi s Frančiškovim svetnim redom in z duhovnostjo sv. Frančiška Asiškega povezujejo – razen krščanskih laikov – tudi nekateri duhovniki in škofje ter imajo ponekod tudi svoja duhovniška bratstva.

Zgodovina nam razkriva zelo različne svetniške člane Frančiškovega svetnega reda. Med njimi omenimo zakonca sv. Elzeirija (+1323) in bl. Delfino (+1358), dva papeža iz 20. stoletja, sv. Pija X. (+1914) in sv. Janeza XXIII. (1963), kardinala bl. Alojzija Stepinca (+1960), univerzitetnega profesorja bl.

²⁶ Prim. Robert Bahčič, n. d., 293.

²⁷ Prim. Robert Bahčič, n. d., 294–296.

²⁸ Prim. Pavel VI., 1991: *Vodilo Frančiškovega svetnega reda*, v: *Vodilo in Generalne konstitucije Frančiškovega svetnega reda*, Srečanja, Ljubljana, 5–16.

²⁹ Prim. Generalne konstitucije Frančiškovega svetnega reda, v: *Vodilo in Generalne konstitucije Frančiškovega svetnega reda*, Srečanja, Ljubljana 1991, 17–80.

³⁰ Robert Bahčič, n. d., 294.

³¹ Prim. Jaime Zudaire, 1991: *L'Ordine francescano Secolare*. Agostino Favale (e Collaboratori), v: *Movimenti ecclesiali contemporanei: dimensioni storiche teologico-spirituali ed apostoliche*, Biblioteca di Scienze Religiose – 92, Las – Roma, 345–358.

Kontarda Ferrinija (+1902) in mnoge druge. Lazaro Iriarte poimensko našteva 45 svetnikov in 82 blaženih, ki so bili člani Frančiškovega svetnega reda³².

Samostanski tretjeredniki in tretjerednice sv. Frančiška Asiškega

Samostanski ali tretji regularni red sv. Frančiška kot način življenja (forma vitae) se je med Frančiškoviimi tretjeredniki hitro uveljavil in dobil močno spodbudo potem, ko je papež Nikolaj IV. 1289 z bulo »Supra montem« uradno potrdil Frančiškov tretji red. Po tej uradni papeževi potrditvi Frančiškovega tretjega reda so se nekatera bratstva, moška, predvsem pa ženska, v svetu in v »samostanskih« skupnostih pospešeno razvijala in razširjala. Tretjeredniško Vodilo papeža Nikolaja IV. iz leta 1289 je bilo skupno za samostanske in svetne tretjerednike do leta 1521, ko je papež Leon X. potrdil posebno Vodilo za samostanske tretjerednice in tretjerednike sv. Frančiška Asiškega (lat. Tertius Ordo regularis S. Francisci Ass., kratica – TOR). Svetni tretjeredniki pa so ohranili svoje Vodilo iz leta 1289 do leta 1883, ko je zanje papež Leon XIII. potrdil novo Vodilo. Papež Pij XI. je novo Vodilo za samostanske (regularne) tretjerednike potrdil leta 1927 z bulo »Rerum conditio«.

Drugi vatikanski cerkveni zbor je izdal odlok o času primerni prenovi redovniškega življenja »Perfectae Caritatis« in povabil vse redovnike in redovnice, da bi se vrnili k izvirom krščanskega življenja, kakor tudi k prvotni karizmi svojih ustanov. V duhu tega odloka so kmalu po zadnjem koncilu (1962–1965) začeli vsi redovi prenavljati svoje konstitucije, odredbe, določila in predpise v duhu ekleziologije drugega vatikanskega cerkvenega zbora, ki je poudaril potrebnost prenove redovniškega življenja v luči evangelija kot najvišje norme vsake ustanove, obenem pa vrnitve k lastni karizmi, da bi tako svojo karizmo živeli bolj pristno v luči ustanovitelja in tradicije lastne ustanove v sedanji Cerkvi in svetu. Danes imajo samostanski tretjeredniki in samostanske tretjerednice skupno Vodilo, ki ga je leta 1982 potrdil papež Janez Pavel II.³³ Seveda pa ima vsaka kongregacija ali inštitut svoje konstitucije, ki opredeljujejo konkretni način življenja in poslanstvo.

Statistika frančiškove družine na svetovni in slovenski ravni

Statistiko dominikanske družine sem sestavil veliko lažje, ker sem prišel do točnih podatkov z datumom 31. 12. 2023, kar mi za frančiškovo družino

³² Lazaro Iriarte, n. d., 531–532.

³³ Prim. Janez Pavel II., 2009: Vodilo in življenje bratov in sester samostanskega tretjega reda svetega Frančiška, v: *Vodilo in Konstitucije ter Navodila kongregacije šolskih sester sv. Frančiška Kristusa Kralja*, Provincialat šolskih sester, Ljubljana, 3–27.

ni uspelo. Zato bom pri statističnih podatkih pisal tiste datume, ki sem jih uspel dobiti, kar sicer ni isto, a so kljub temu podatki točni, četudi z različnimi datumi. Princip bo isti: najprej bodo predstavljeni podatki za manjše brate (frančiškane, minorite in kapucine), nato za klavzurne sestre klarise, Frančiškov svetni red in na koncu za kongregacije in inštitute bratov in sester samostanskega tretjega reda sv. Frančiška Asiškega.

SVETOVNA RAVEN

Vseh manjših bratov je bilo 31. 12. 2021: manjših bratov frančiškanov (OFM) 12.127, manjših bratov minoritov (OFMConv) 4.050 in manjših bratov kapucinov (OFMCap) 9.864. Vseh manjših bratov skupaj: 25.041.

Sester klaris je bilo 31. 12. 2021³⁴ na svetu: klaris damianit (OSC) 6.015 v 525 samostanih, klaris urbank (OSCUrb) 540 v 47 samostanih, klaris kapucink (OSCCap) 1.644 v 133 samostanih, klaris koletink (OSCCol) 488 v 45 samostanih in klaris drugih denominacij 746 v 57 samostanih. To pomeni, da je bilo ob koncu leta 2021 okrog 10.000 klaris, ki so živele v okrog 800 samostanih.

Frančiškov svetni red, kratica FSR (za ljubitelje latinščine Ordo Franciscanus Saecularis, kratica OFS), je danes navzoč v 112 državah po svetu in ima okoli 399.000 sester in bratov. Narodna bratstva Frančiškovega svetnega reda so ustanovljena v 70 državah, tudi v Sloveniji (718 bratov in sester), v 18 državah so narodna bratstva v ustanavljanju, v 24 državah pa so bratje in sestre Frančiškovega svetnega reda navzoči na različne načine³⁵. V zadnjih sto letih se po mnogih državah navdušuje nad frančiškovsko duhovnostjo tudi Frančiškova mladina (kratica FRAMA) in Frančiškovi otroci (kratica FO).

Samostanski tretji red sv. Frančiška Asiškega – na svetovni ravni Lázaro Iriarte³⁶, dober poznavalec zgodovine Frančiškovih redov, leta 1994 omenja 9 moških samostanskih tretjeredniških kongregacij papeškega prava z 1452 brati³⁷, ženskih samostanskih tretjeredniških kongregacij papeškega prava pa kar 219 s 117.396 sestrami.

³⁴ Prim. *Annuario Pontificio* 2023.

³⁵ Doroteja Emeršič, 2018: XV. generalni kapitelj Frančiškovega svetnega reda (OFS), *Brat Frančišek* 28/5–6, 11.

³⁶ Lazaro Iriarte, n. d., 510–518.

³⁷ Na področju današnje Slovenije so živeli in delovali samostanski tretjeredniki sv. Frančiška Asiškega, glagoljaši (Tertius Ordo regularis S. Francisci Ass. – TOR) v Kopru čez 300 let. V letih 1467–1806 so v Kopru negovali bogoslužje v staroslovanskem jeziku. Žal jih je Napoleon ukinil (Vjekoslav Štefanić, 1956: *Glagoljaši u Kopru (1467–1806)*, v: *Starine*, knjiga 46, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 203–329; Salvator Žitko, 2015: *Glagoljaški samostan sv. Gregorja v Kopru. Glagoljaštvo v Istri in Kopru s srednjeveškimi iluminiranimi glagolskimi kodeksi in fragmenti*, Monaldovi

SLOVENSKA RAVEN

Navzočnost frančiškove družine na slovenski ravni bom navajal iz Naslovnika Katoliške Cerkve v Sloveniji 2023³⁸.

Manjši bratje: manjših bratov frančiškanov (OFM) je bilo 67, manjših bratov minoritov (OFMConv) 40 in manjših bratov kapucinov (OFMCap) 31. Vseh manjših bratov skupaj: 138.

Sester klaris (OSC) je bilo: 30 v treh samostanih.

Frančiškov svetni red (FSR) (lat. OFS): 718 (glej zgoraj).

Frančiškanke brezmadežnega spočetja (FBS): 24.

Inštitut frančiškank Marijinih misijonark (FMM): 17.

Mala Frančiškova družina (MFD): 3.

Sestre Svetega križa (SSK): 11.

Šolske sestre sv. Frančiška Kristusa Kralja (ŠSFKK): 91.

SKLEP: NOV NAČIN REDOVNIŠTVA

Tako bratje dominikanci, red pridigarjev sv. Dominika, kot manjši bratje sv. Frančiška Asiškega so ob nastanku vzbujali veliko presenečenje. Blagoslov in potrditev več jasnovidnih papežev sta omogočila, da sta si oba redova in številne veje dominikanske in frančiškove družine utrle pot skozi nerazumevanje sodobnikov in pred njihovimi očmi dosegli razcvet, kakršnega poznamo danes.

Oba, Dominik in Frančišek, sta se čutila najbolj nagovorjena zaradi Matejevega evangelija. Dominik je pred in po ustanovitvi reda pridigarjev vedno nosil s seboj Matejev evangelij in Pavlova pisma³⁹, Frančišek pa je prav ob poslušanju Matejevega evangelija med mašo na god sv. Matije spoznal, da je to tisto sporočilo, ki ga je iskal in ga je takrat dokončno nagovorilo⁴⁰.

Oba uboštvena redova, Dominikov red pridigarjev in Frančiškov red manjših bratov, sta takratni Cerkvi ob meniškem redovništvu ponudila novo vrsto redovništva. Redovniki obeh redov niso več nujno pripadali isti opatiji od vstopa v samostan pa do svoje smrti; zaradi novih potreb niso več imeli stalnosti bivanja (*stabilitas loci*) v isti opatiji, ampak so postali popotniki in se naseljevali tam, kjer so bili večje evangelizacijske potrebe in se tudi selili v tisti samostan in kraj, kjer so bili bolj potrebni. Postali so mobilni in razpoložljivi

---

dnevi, Zbornik 5, Koper Capodistria, 43–65). Leta 2024, je papež Frančišek imenoval za škofa na Hrvaškem, v Požegi, Iva Martinovića, samostanskega tretjrednika sv. Frančiška Asiškega.

³⁸ Naslovník Katoliške Cerkve v Sloveniji 2023, Ljubljana 2022.

³⁹ Prim. Ennio Staid, n. d., 29.

⁴⁰ Prim. Mario von Galli, n. d., 40.

za pastoralno in misijonsko poslanstvo Cerkve. Tudi niso poznali stalnosti predstojniških služb istih bratov, marveč so na kapitljih (skupščinah) – vrhovnih in pokrajinskih – izbirali in volili po vnaprej določenem času nove predstojnike. Odločili so se za rotacijo predstojniških služb na krajevni, pokrajinski in svetovni ravni. Oboji, dominikanci in manjši bratje, so imeli tudi vrhovne in pokrajinske skupščine (zborovanja, kapitlje), česar meniški redovi niso poznali.

Obe karizmi, Dominikova in Frančiškova, sta podarili Cerkvi poleg moškega (prvi red) tudi žensko redovništvo (drugi red), sicer meniško žensko redovništvo, obenem pa tudi laiška bratstva (tretji red) z Dominikovo in Frančiškovo duhovnostjo in poslanstvom, znotraj katerih so pozneje vzkli- le redovniške skupnosti samostanskega tretjega reda in številne redovniške kongregacije – pri Dominiku ženske, pri Frančišku moške in ženske. Tudi škofijski duhovniki, celo škofje in nekateri papeži so pripadali dominikanski in frančiškovski bratski skupnosti, ki so spadale in še spadajo v dominikansko in frančiškovsko družino. Tako bratstvo (lat. fraternitas) kot majhnost (lat. minoritas) sta nekaj zelo evangeljskega. Izraz »bratje« imajo tudi dominikanci v svojem imenu (Bratje reda pridigarjev) in tudi majhnost, ki vključuje uboštvo in skromnost (ponižnost), je pri njih prav tako cenjena, saj korenini v Kristusu, četudi je bila v takratni družbi in celo Cerkvi zanemarjena. Že veliko prej, npr. pri sv. Martinu (+397) v molitvenem bogoslužju beremo, da reven (ubog) in skromen stopa bogat v nebesa. To pomeni, da so se menihi in tudi škofje že v četrtem stoletju prostovoljno odločali za uboštvo in skromnost.

Red pridigarjev je imel skoraj vso zgodovino eno vodstvo reda; manjši bratje so imeli tudi znotraj svojega prvega reda različna gibanja, katerih člani so nosili posebna imena, ki so jih tudi dodajali k skupni kratici OFM (Ordo Fratrum Minorum) vse do Leonove združitve, ko so dokončno ostali samo trije redovi: OFM, OFM Conv in OFM Cap.

Za obe družini, dominikansko in frančiškovsko, lahko rečemo – čeprav so tudi v njiju živeli grešniki – da sta bili vso njuno zgodovino veliko duhovno bogastvo v Cerkvi in v svetu. Nekateri to imenujejo kar čudež, ki traja že 800 let. Obe družini, dominikanska in frančiškovska, imata veliko število bratov in sester, ki jim je Katoliška Cerkev tudi uradno s kanonizacijo in beatifikacijo priznala svetništvo. Obe družini sta tudi danes duhovno bogastvo v Katoliški Cerkvi in v svetu.

IZJAVA O RAZISKOVALNIH PODATKIH

Članek ne temelji na raziskovalnih podatkih.

VIRI IN LITERATURA

- Klara Asiška, 1998: Vodilo, v: *Vodilo in življenje: spisi sv. Frančiška Asiškega in sv. Klare*, Slovenska kapucinska provinca, Ljubljana, 159–175.
- Frančišek Asiški, 1998: Nepotrjeno Vodilo, v: *Vodilo in življenje: spisi sv. Frančiška Asiškega in sv. Klare*, Slovenska kapucinska provinca, Ljubljana, 95–121.
- Frančišek Asiški, 1998: Pismo vsem kristjanom (prvotna redakcija) v: *Vodilo in življenje: spisi sv. Frančiška Asiškega in sv. Klare*, Slovenska kapucinska provinca, Ljubljana, 52–55.
- Frančišek Asiški, 1998: Pismo vsem kristjanom (kasnejša redakcija) v: *Vodilo in življenje: spisi sv. Frančiška Asiškega in sv. Klare*, Slovenska kapucinska provinca, Ljubljana, 55–63.
- Frančišek Asiški, 1998: Potrjeno Vodilo, v: *Vodilo in življenje: spisi sv. Frančiška Asiškega in sv. Klare*, Slovenska kapucinska provinca, Ljubljana, 122–130.
- Sveti Aurelije Augustin, 1985: Pravilo za Božje slugе, v: (prir. Hadrijan Borak), *Redovniška pravila*, Brat Franjo, Zagreb, 181–202.
- Avguštin, 2023: Vodilo za samostansko življenje, Priloge, I.–VII., v: Katja Ceglar, *Primerjava Avguštinovega in Frančiškovega vodila*, Ljubljana 2023, Priloge, I.–VII. magistrsko delo, rokopis, Teološka in Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani.
- Robert Bahčič, 2007: Čudež, ki traja 800 let: zgodovina Frančiškove karizme v svetu in pri nas, Brat Frančišek, Ljubljana.
- Jean René Bouchert, 1999: *Sveti Dominik*, Znamenje, Petrovče.
- Doroteja Emeršič, 2018: XV. generalni kapitelj Frančiškovega svetnega reda (OFS). *Brat Frančišek* 28/5–6, 11.
- Generalne konstitucije Frančiškovega svetnega reda, v: *Vodilo in generalne konstitucije Frančiškovega svetnega reda*, Srečanja, Ljubljana 1991, 17–80.
- Lazaro Iriarte, 2013: *Povijest franjevaštva*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb.
- Janez Pavel II., 2009: Vodilo in življenje bratov in sester samostanskega tretjega reda svetega Frančiška, v: *Vodilo in Konstitucije ter Navodila kongregacije šolskih sester sv. Frančiška Kristusa Kralja*, Provincialat šolskih sester, Ljubljana, 3–27.
- Naslovník Katoliške Cerkve v Sloveniji 2023, Ljubljana 2022.
- Pavel VI., 1978: Vodilo Frančiškovega svetnega reda, v: *Vodilo in Generalne konstitucije Frančiškovega svetnega reda*, Srečanja, Ljubljana 1991, 5–16.
- Timothy Radcliffe, 2002: *Knjiga Konstitucija i naredbi braće reda propovjednika izdana po naredbi brata Timothyja Radcliffea, učitelja Reda* (Uvrštene su i odredbe Opće skupštine Providence 2001), Hrvatska dominikanska provincija, Zagreb.
- Adalbert Rebić, ur., 2007: *Dominikanci*, v: *Splošni religijski leksikon*, Modrijan, Ljubljana, 255–256.
- Vera Schauber in Michael Schindler, 1995: *Svetniki in godovi zavetniki za vsak dan v letu*, Mladinska knjiga, Ljubljana.
- Ennio Staid, 2016: *Sveti Dominik: prerok za današnji čas*, Znamenje, Petrovče.
- Vjekoslav Štefanić, 1956: Glagoljaši u Kopru (1467–1806), v: *Starine*, knjiga 46, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 203–329.

John Vaughn, Lanfranco Serrini, Flavio Roberto Carraro in José Angulo Quilis, 1997: *Poklicanost in poslanstvo Frančiškovih krščanskih laikov v Cerkvi in svetu*, Brat Frančišek, Ljubljana.

Mario von Galli, 1976: *Frančišek Asiški: življenje za prihodnost*, Mohorjeva družba, Celje.

Jaime Zudaire, 1991: *L'Ordine francescano Seolare*. Agostino Favale (e Collaboratori), v: *Movimenti ecclesiali contemporanei: dimensioni storiche teologico-spirituali ed apostoliche*, Biblioteca di Scienze Religiose – 92, Las – Roma, 345–358.

Salvator Žitko, 2015: *Glagoljaški samostan sv. Gregorja v Kopru. Glagoljaštvo v Istri in Kopru s srednjeveškimi iluminiranimi glagolskimi kodeksi in fragmenti*, Monaldovi dnevi, Zbornik 5, Koper Capodistria, 43–65.

PRIMERJAVA MED DOMINIKANSKO IN FRANČIŠKOVSKO DRUŽINO

Povzetek

V članku je primerjava med dominikansko in frančiškovo družino. Najprej sta predstavljena redovna ustanovitelja sv. Dominik de Guzmán (Caleruega, okrog, 1170–1221, Bologna) in sv. Frančišek Asiški (Assisi, 1181/82–1226 Assisi) in njune različne poti pred ustanovitvijo novih ubožtenih redov. Frančiškovi manjši bratje imajo svoje Vodilo, ki ga je potrdil papež Honorij III. leta 1223, dominikanci pa so sprejeli Vodilo sv. Avguština. Nato sta predstavljeni obe, dominikanska in frančiškova družina najprej na splošno in nato posamične veje, ki so pognale iz njunih karizem, karizme sv. Dominika in karizme sv. Frančiška.

K dominikanski družini spadajo dominikanci (Fratres Ordinis praedicatorum, OP), ki so prvi dominikanski red, klavzurne dominikanske sestre (Sorores Ordinis praedicatorum, OP), ki so drugi dominikanski red in po starem imenovanju dominikanski tretjeredniki oz. dominikanski krščanski laiki, h katerim tudi spadajo škofijski duhovniki, ki so se odločili živeti v karizmi sv. Dominika. K dominikanski družini spadajo še dominikanske samostanske tretjerednice in številne dominikanske ženske kongregacije, ki skupaj z imenovanimi sestavljajo dominikansko družino in jih na kratko imenujemo dominikanke, četudi niso dominikanke drugega reda.

Frančiškovo družino sestavljajo manjši bratje (Ordo Fratrum Minorum, OFM), danes razvejani na tri samostojne redove: ki so manjši bratje frančiškani (OFM), manjši bratje minoriti (OFMConv) in manjši bratje kapucini (OFMcap); sestre klarise (OSC), ki imajo podobno kot manjši bratje štiri skupine (klarise, klarise urbanke, klarise koletinke in klarise kapucinke) in še tretjeredniki sv. Frančiška Asiškega, danes imenovan Frančiškovo svetni red (FSR) (lat. Ordo Franciscanus Saecularis /OFS/). Pozneje so nastale številne kongregacije samostanskih tretjerednic sv. Frančiška Asiškega in nekaj »skupnosti« samostanskih tretjerednikov.

Na koncu je tudi predstavljena statistika dominikanske in frančiškove družine danes.

COMPARISON BETWEEN THE DOMINICAN AND FRANCISCAN FAMILIES

Summary

The article presents a comparison between the Dominican and Franciscan families. It begins with an introduction to the founders of the two orders, St Dominic de Guzmán (Caleruega, c. 1170 – Bologna, 1221) and St Francis of Assisi (Assisi, 1181/82 – Assisi, 1226), and outlines their different paths prior to the foundation of the new mendicant orders. The Friars Minor follow their own Rule, which was confirmed by Pope Honorius III in 1223, whereas the Dominicans adopted the Rule of St Augustine.

The study then presents both the Dominican and the Franciscan families, first in general terms and subsequently through the individual branches that developed from the charisms of St Dominic and St Francis.

The Dominican family includes the Dominicans (Fratres Ordinis Praedicatorum, OP), the First Order; the cloistered Dominican nuns (Sorores Ordinis Praedicatorum, OP), who constitute the Second Order; and the former Third Order, today known as Dominican Christian Laity, which also includes diocesan priests who choose to live according to the charism of St Dominic. The Dominican family further includes Dominican Third Order regular sisters living in convents as well as numerous Dominican female congregations, which together form the Dominican family and are often collectively referred to as Dominican sisters, even though they do not belong to the Second Order.

The Franciscan family consists of the Friars Minor (Ordo Fratrum Minorum, OFM), today divided into three independent orders: the Friars Minor (OFM), the Conventual Franciscans (OFMConv), and the Capuchins (OFMCap). It also includes the Poor Clares (OSC), who are likewise divided into several branches (Poor Clares, Urbanist Poor Clares, Coletine Poor Clares, and Capuchin Poor Clares), as well as the Third Order of St Francis of Assisi, today known as the Secular Franciscan Order (Ordo Franciscanus Saecularis, OFS). In later centuries numerous congregations of Franciscan Third Order regular sisters and several communities of Third Order regular brothers were also established.

The article concludes with a presentation of the current statistical data regarding the Dominican and Franciscan families.

VERGLEICH DER DOMINIKANER- UND FRANZISKANERFAMILIEN

Zusammenfassung

Der Artikel vergleicht die Dominikaner- und Franziskanerfamilien². Zunächst werden die Ordensgründer, der heilige Dominikus von Guzmán (Caleruega, ca. 1170–1221, Bologna) und der heilige Franziskus Assisi (Assisi, 1181/82–1226 Assisi), und ihre unterschiedlichen Wege vor der Gründung der neuen Orden vorgestellt. Die Franziskanerbrüder haben ihre eigene Regel, die 1223 von Papst Honorius III. approbiert wurde, während die Dominikaner die Regel des heiligen Augustinus übernahmen. Anschließend werden beide Ordensfamilien vorgestellt, zunächst allgemein und dann die einzelnen Zweige, die aus ihren Charismen hervorgingen: dem Charisma des heiligen Dominikus und dem Charisma des heiligen Franziskus.

Zur Dominikanerfamilie gehören die Dominikaner (Fratres Ordinis praedicatorum, OP), der erste Dominikanerorden, die Klausurschwestern (Sorores Ordinis praedicatorum, OP), der zweite Dominikanerorden, und – nach alter Bezeichnung – der dritte Domini-

kanerorden oder die dominikanischen Laien, zu denen auch die Diözesanpriester zählen, die sich entschieden haben, im Charisma des heiligen Dominikus zu leben. Zur Dominikanerfamilie gehören außerdem der dritte Dominikanerorden und zahlreiche dominikanische Frauengemeinschaften, die zusammen mit den genannten die Dominikanerfamilie bilden und kurz als Dominikaner bezeichnet werden, auch wenn sie nicht dem zweiten Orden angehören.

Die Franziskanerfamilie besteht aus den Minderbrüdern (*Ordo Fratrum Minorum*, OFM), die heute in drei unabhängige Orden unterteilt sind: die Franziskanerbrüder (OFM), die Minoritenbrüder (OFMConv) und die Kapuzinerbrüder (OFMcap); die Klarissen (OSC), die wie die Minderbrüder aus vier Gruppen bestehen (Pleasant Klarissen, Klarissen Urbanis, Klarissen Collegiata und Klarissen Kapuziner) und der Dritte Orden des Heiligen Franziskus Assisi, heute Franziskaner-Säkularorden (FSR) (lateinisch *Ordo Franciscanus Saecularis /OFS/*). Später wurden zahlreiche Kongregationen klösterlicher Dritter Orden des Heiligen Franziskus Assisi und mehrere „Gemeinschaften“ klösterlicher Dritter Orden gegründet. Abschließend werden Statistiken über die heutigen Dominikaner- und Franziskanerfamilien vorgestellt.

Abschließend werden auch Statistiken über die heutigen Dominikaner- und Franziskanerfamilien präsentiert.

Gospodje Rogaški ter njihova vloga pri ustanovitvi studeniškega samostana¹

Martin Bele*

DOI: <https://doi.org/10.62409/czn.301>
CC BY-SA 4.0

UDK – UDC: 94:27-789(497.4)

Potrjeno – Accepted: 20. 12. 2024 | Objavljeno – Published: 27. 2. 2025

1.01 Izvirni znanstveni članek – 1.01 Original Scientific Article

Martin Bele: Gospodje Rogaški ter njihova vloga pri ustanovitvi studeniškega samostana. Časopis za zgodovino in narodopisje, Maribor 96=61(2025), 4, str. 25–42

Prispevek obravnava plemiško rodbino Rogaških, katere člani so v 13. stoletju na današnjem slovenskem Štajerskem posedovali več gradov ter igrali znatno vlogo v štajerski lokalni politiki. Njihovi člani so poleg tega ustanovili ženski dominikanski samostan v Studenicah. Več članic rodbine je v omenjenem samostanu tudi našlo svoj dom. Ustanoviteljica samostana je bila Sofija Rogaška (†1277/1278). Z možem preživelih otrok očitno ni imela, tako da se je po njegovi smrti posvetila skrbi za njegov (in svoj) dušni blagor.

Ključne besede: Studeniški samostan, Sofija Rogaška, dominikanke, gospodje Rogaški, današnja slovenska Štajerska.

---

¹ Pričujoča razprava je nastala v okviru raziskav v programski skupini Oddelka za zgodovino na Filozofski fakulteti Univerze v Mariboru P6-0138 (A): *Preteklost Severovzhodne Slovenije med srednjo Evropo in evropskim jugovzhodom*, ki jo financira Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije (ARIS).

* Dr. Martin Bele, docent, (ORCID identifier 0009-0006-1808-6182), Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta, Koroška 160, 2000 Maribor, Slovenija, martin.bele@um.si – Martin Bele, PhD, Assistant Professor, (ORCID identifier 0009-0006-1808-6182), University of Maribor, Faculty of Arts, Koroška cesta 160, SI 2000 Maribor, Slovenia, martin.bele@um.si

Martin Bele: The Lords of Rogatec and their Role in the Foundation of the Studenice Monastery. Review for History and Ethnography, Maribor 96=61(2025), 4, pp. 25–42

The article focuses on the noble family of the Lords of Rogaška, whose members owned several castles and played a significant role in local politics during the thirteenth century in present-day Slovenian Styria. Members of this family also founded the Dominican convent at Studenice, where several female members of the lineage later entered the religious community. The founder of the convent was Sophia of Rogaška (†1277/1278). As she and her husband apparently had no surviving children, she devoted herself after his death to ensuring the spiritual salvation of both her husband and herself.

Keywords: Studenice Convent, Sophia of Rogaška, Dominican nuns, Lords of Rogaška, present-day Slovenian Styria.

UVODNE BESEDE

Namen pričujočega članka je preučiti ustanovitev ženskega dominikanskega samostana v Studenicah, ki je obstajal od sredine 13. stoletja in vse do 1782. Najprej bo pod drobnogled vzeta ustanoviteljica oz. njena rodbina (plemičev Rogaških), nato pa okoliščine in dejanska ustanovitev samostana. Pri pisanju se bomo naslanjali predvsem na že obstoječa besedila Mihe Kosija,² Jožeta Mlinariča³ ter Martina Beleta,⁴ ki so v preteklih letih pisali o zgodovini Posavinja, studeniškem samostanu ter rodbini Rogaških. Kar se tiče virov, bo še najbolj v uporabi listinsko gradivo, ki so ga v preteklosti zbirali in izdajali Franc Kos, Milko Kos,⁵ August von Jaksch,⁶ France Baraga (na podlagi gradiva Boža Otorepca),⁷ Joseph von Zahn,⁸ Heinrich Appelt ter Gerhard Pferschy.⁹

V 12. in 13. stoletju je večina današnjega slovenskega ozemlja spadala v okvir Svetega rimskega cesarstva, pri čemer sta tako Rogatec kot Studenice stala tako rekoč neposredno na njegovi južni meji. V prvi polovici 11. stoletja je v sredini prve polovice 11. stoletja obstajala (mejna) grofija Savinja, katere grof Viljem II. je bil leta 1036 ubit. Njegova vdova Hema je velike dele ogromne družinske posesti na Koroškem, v Posavinju in Obsotelju namenila svojemu novoustanovljenemu krškemu samostanu. Samostan je bil že leta 1070 razpuščen, na njegovem mestu pa ustanovljena Krška (današnja Celovška)

² Miha Kosi, Dežela, ki je ni bilo, str. 527–564.

³ Jože Mlinarič, *Studeniški dominikanski samostan*.

⁴ Martin Bele, *Rodbina Konjiško-Rogaških*, str. 477–494.

⁵ GZS IV, GZS V.

⁶ MDC I, MDC II.

⁷ GZS VI.

⁸ UBSt II, UBSt III.

⁹ UBSt IV.

škofija.¹⁰ Med temi posestmi, ki jih je zdaj posedovala je bil tudi Rogatec, ki se je omenjal že leta 1130 in ga je Krška škofija v 13. stoletju razumela kot enega svojih glavnih fevdov.¹¹

Gospodje Rogaški so bili štajerski ministeriali ter so izvirali iz (sredi 12. stoletja zelo močnih) gospodov Konjiških. Šlo je najprej za gospoda Leopolda I. (pred 1165) ter (najbrž njegove sinove) Ortolfa (ok. 1175–1197), Otokarja (1181–1207) in Leopolda (II.) (1182–1207).¹² Prvi štajerski vojvoda je bil v istem času Otokar IV. iz dinastije Otokarjev, ki je ta naslov nosil med letoma 1180 in 1192. Ko je tega leta umrl, je štajerski vojvodski prestol zasedel Leopold V. iz dinastije Babenberžanov, ki je pred tem že nosil naslov avstrijskega vojvode. Njegovi nasledniki so obe vojvodini v svojih rokah držali vse do leta 1246, ko so s smrtjo vojvode Friderika II. Prepirljivca v moški veji izumrli.¹³ Po nekajletnem obdobju nejasnosti in bojev sta na Štajerskem vladala ogrski kralj Bela IV. (1254–1260) ter češki kralj Otokar Přemysl (1260–1276). Zatem je oblast v vzhodnih Alpah prevzel kralj Rudolf I. Habsburški, ki je svojima sinovoma Rudolfu II. in Albrehtu Štajersko (poleg drugih dežel) podelil leta 1282. Medtem ko se je bil Rudolf II. svoji oblasti nad Štajersko že leto zatem prisiljen odpovedati, ji je Albreht vladal do svoje smrti leta 1308.¹⁴

Iz t. i. Deželne knjige Avstrije in Štajerske (ki je nastala nekje med letoma 1276 in 1281 na Dunaju) izvemo, da Babenberžan Leopold V. po smrti Otokarja IV. od Krške škofije v fevd ni hotel vzeti gradu Rogatec z bržkone 600 hubami, ki so spadale zraven. Tega so se nato polastili gospodje Konjiški in tam osnovali svojo stransko vejo.¹⁵ V Deželni knjigi (ki je sicer polna netočnih navedb) sicer ni konkretno rečeno, kateri izmed prej omenjenih sinov Leopolda I. Konjiškega naj bi bil začetnik veje, medtem ko Jože Mlinarič in Koropec navajata, da je šlo za Ortolfa.¹⁶ Najverjetneje se ne motita in gre pri kasnejših Rogaških res za Ortolfove potomce. Ortolfova hči (katere imena ne poznamo) je bila zelo verjetno poročena z nekim Albrehtom – prav tako deželnoknežjim ministerialom. Skupaj sta imela (vsaj) štiri preživele otroke, namreč Henrika I., Zofijo, Rikardo ter Gertrudo. Henrik I. je bil sredi 13. stoletja razmeroma aktiven na ravni štajerske lokalne politike. Njegov sin in soimenjak Henrik

¹⁰ MDC I, št. 16–18, 27–28; Peter Štih: Zgodovinsko o Hemi Krški, str. 16–19; Kosi, Dežela, ki je ni bilo, str. 529, 534.

¹¹ GZS IV, št. 99; MDC I, št. 58; GZS VI, št. 144; MDC II, št. 602; Kos, Vitez in grad, str. 298.

¹² Bele, Rodbina Konjiško-Rogaških, str. 481.

¹³ Heinz Dopsch et al., *Die Länder und das Reich*, str. 250–255, 442–444; Karl Lechner, *Die Babenberger*, str. 175–177, 295–298.

¹⁴ Alois Niederstätter, *Die Herrschaft Österreich*, str. 71–84, 96–111; Ravnikar, Maribor v 13. Stoletju III, str. 617–618.

¹⁵ Jansen Enikels Werke, str. 708–709; Peter Štih, K predzgodovini, str. 243–248.

¹⁶ Mlinarič, *Studeniški dominikanski samostan*, 7; Jože Koropec, Srednjeveško gospostvo Rogatec, str. 74.

II. se je v politiki mnogo manj udeleževal in je umrl leta 1299 ali 1300. S tem je rodbina Rogaških v moški liniji izumrla.¹⁷

ZOFIJA ROGAŠKA IN NJEN MOŽ RIHER PODJUNSKI

Ustanoviteljica ženskega dominikanskega samostana v Studenicah je bila Zofija Rogaška, Ortolfova vnukinja ter ena od zgoraj že omenjenih sestra Henrika I. Rogaškega. Zofija je bila poročena z Riherjem z gradu Jaunegg (Junek oz. Ženek) v Podjuni, torej s področja severovzhodno od Pece na današnjem avstrijskem Koroškem (*in Karinthya, castrum videlicet, quod dicitur lavnekke*).¹⁸ Glede na danes znane podatke so vsi Zofijini sorojenci imeli otroke. Gertruda je bila tako poročena s Henrikom II. Viltuškim in je z njim imela vsaj štiri otroke.¹⁹ Rikarda je bila poročena z Otonom Kunšperškim in z njim imela tri znane otroke.²⁰ Henrik I. je bil poročen z neko Gizelo (neznane provenience) in je poleg Henrika II. imel še dve hčeri.²¹ Po drugi strani iz virov ne izvemo ničesar o Zofijinih otrocih; prav tako je tako rekoč neznan tudi njen mož Riher (oz. Rihar(d), morda precej starejši od nje). Bilo bi možno, da je bil eden izmed tistih, ki so pred sredo maja 1219 napadali šentpavelski samostan ter mu prizadejali mnogo krivic.²² Prav tako smemo sklepati, da sta se z Zofijo poročila leta 1214 ali pa 1224.²³ Mogoče je, da je bil mrtev že ok. leta 1237, vsekakor pa je umrl do 1263.²⁴ Sklepamo lahko, da za časa svojega življenja ni igral pomembnejše politične vloge, saj bi v nasprotnem primeru pričakovali več njegovih omemb v virih. Če sta Riher in Zofija kdaj imela otroke, se je

¹⁷ Bele, Rodbina Konjiško-Rogaških, str. 481–488; Kos, Vitez in grad, str. 365.

¹⁸ UBSt IV, št. 99, 426, str. 415 (Namenweiser); Pohl, *Kärnten/Koroška*, str. 122, 232.

¹⁹ UBSt IV, št. 99; Martin Bele, Viltuška veja gospodov Mariborskih, str. 15 (Izsek iz genealoške preglednice viltuške veje Mariborskih).

²⁰ UBSt IV, št. 99; Tone Ravnikar, *Po zvezdnih poteh*, str. 81 (Genealoška tabela Kunšperških).

²¹ GZS VI, št. 83, 98; Bele, Rodbina Konjiško-Rogaških, str. 483, 490 (Genealoška preglednica rodbine Konjiško-Rogaških).

²² UBSt II, št. 165; GZS V, št. 303 (*Ric de Junekke... predia et quedam alia monasterii sui bona sibi contra iustitiam vindicare presumunt, alias iniuris eisdem multipliciter existentes.*).

²³ V »Popisu in zgodovini župnije sv. Treh kraljev v Studenicah pri Poljčanah« iz leta 1957 je najti zapis, da naj bi se Zofija in Riher poročila leta 1214. Po drugi strani najdemo v knjigi Adolfa Hytreka iz leta 1895 podatek, da sta se poročila deset let kasneje, torej leta 1224. Knjiga je izvorno napisana v nemščini, medtem ko že od leta 1940 obstaja tudi njen slovenski prevod, ki ga hrani Nadškofijski arhiv Maribor. Glede na vse ostale podatke, ki jih o Zofiji in Riherju imamo, bi bila sicer možna ena ali druga letnica. NŠAM, Popis cerkva, D III – Slovenska Bistrica, Studenice, Popis in zgodovina župnije sv. Treh kraljev v Studenicah pri Poljčanah, str. 6–7; Hytrek, *Sophie von Rohitsch*, str. 8.

²⁴ Mlinarič, *Studeniški dominikanski samostan*, str. 14, 19; Pirchegger, *Landesfürst und Adel*, str. 242.

za njimi do danes izgubila vsaka sled. Mogoče jih nista mogla imeti zaradi zdravstvenih razlogov. Dejstvo, da ohranjeni viri molčijo, sicer še ne pomeni, da otrok nista imela. Možno je, da so se otroci rodili in umrli še v otroštvu. Morebiti sta imela sinove, ki so umrli, preden bi (okrog 14. leta) uspeli stopiti na politično prizorišče. Hčere so morebiti ravno tako umrle mlade in svojih sledi v virih niso uspele pustiti. Vprašanje glede njunih otrok mora slednjič ostati odprto.

O Zofijinih motivih za ustanovitev samostana skoraj nimamo direktnih informacij. Zapustila je le nekaj kratkih besed. Že leta 1237 je v Studenicah ustanovila hospital, okrog leta 1245 pa samostan.²⁵ Nekaj let zatem je ženski dominikanski samostan (v bližnjem Marenbergu) ustanavljal tudi Sigfrid Marenberški, katerega takratna življenjska situacija se zdi Zofijini zelo podobna.²⁶ Ostal je namreč brez otrok. Sigfrid je o svojih motivih povedal nekoliko več. Tik pred ustanovitvijo svojega samostana je v listini za šentpavelski samostan razmišljal, da dni njegovega življenja v prihodnosti ne bo več dosti, da upanja na potomstvo tako rekoč ni, zato je bolj koristno omehčati onega Gospoda, čigar sodbi nihče ne uide, ne pa na tem svetu na krivičen način kopiciti bogastev si ter na ta način prislužiti si večne muke.²⁷ Zofija je bila glede svoje osebne situacije manj gostobesedna, čeprav je očitno razmišljala čisto podobno. Maja 1263 je svojemu samostanu iz previdnosti dala zapisati vse posesti, ki mu jih je darovala.²⁸ Zraven je dala zapisati, da je samostan ustanovila za zveličanje svoje duše, saj se je očitno tudi ona zavedala, da ne bo več dolgo živela.²⁹ O otrocih ni bilo zapisanega nič. V prid možnosti, da Zofija v času ustanovitve samostana ni imela (živih) otrok, govori dejstvo, da je svojemu samostanu podelila svoj dedni delež (kar je njen brat Henrik I.

²⁵ Mlinarič, *Studeniški dominikanski samostan*, str. 7.

²⁶ Mlinarič, *Marenberški dominikanski samostan*, str. 25, 57.

²⁷ UBSt III, št. 90; GZS VI, št. 136 (*In nomine sancte et individue trinitatis. Ego Seyfridus de Merenwerch, considerans, quod paucitas dierum meorum finitur in brevi et quod de liberis habendis parva sit michi fiducia. Cogitavi, quod utilius sit michi dominum illum placabilem, cuius iudicium effugere nemo potest, quam huius seculi divicias contra conscientiam acquisitas simul congregare et in fine vite mee subire tormenta perpetua.*).

²⁸ Mlinarič, *Studeniški dominikanski samostan*, str. 24.

²⁹ UBSt IV, št. 99 (*In nomine sancte et individue trinitas amen. Cum, et divus apostolus, creatura omnis subiecta sit plerimum vanitati ac consueta temporum mutabilitas gestorum memoriam secum vehementer pertrahat in nichilum nisi scripturarum firmitate sollercius fulciatur universis Christi fidelibus tam presentibus quam successivis presencium serie cupio declarari, quod ego Sophia humilis vidua lesu Christi post mortem quondam dilecti mariti mei domini Richeri de lunek sciens iuxta vocem apostolicam me in huius exilii ergastulo civitatem manentem habere non passe, decrevi anime mee salubriter consulere ac providere in futurum remedio salutari. Quare ob laudem divine maiestatis ad fundandum monasterium gloriosissime virginis ac intemerate matris Marie in loco, qui vulgo Studeniz dicitur, nunc autem Fons Gracie nuncupatur...).*

potrdil).³⁰ Sklepamo lahko, da bil v nasprotnem primeru vsaj del tega deleža dobili njeni otroci.

OKOLIŠČINE USTANOVITVE SAMOSTANA

Dominikanski red (uradno Red pridigarjev oz. *Ordo Prædicatorum*) je bil sredi 13. stoletja še razmeroma mlad. Sv. Dominik (*Santo Domingo de Guzmán*), izvorno iz španske Kastilje, ki je živel med letoma 1170 in 1221, je red ustanovil v prvih letih 13. stoletja. Papež Honorij III. ga je leta 1218 potrdil. Dominik je svoje pridigarje najprej razposlal po področju današnje Francije in Španije, sam pa ustanavljal postojanke po današnji Italiji. Dominikanci (podobno kot v približno istem obdobju nastali manjši bratje) so se posvečali dušnopastirskemu delu oz. pridiganju, boju proti hereziji ter hkrati študiju (predvsem teologije).³¹ Medtem ko so starejši kontemplativni redovi (benediktinci, cistercijani in kartuzijani) praviloma ustanavljali svoje samostane daleč stran od ljudi (in se »umikali od sveta«), so ubožtevni redovi (manjši bratje ter dominikanci) svoje skupnosti ustanavljali v mestih (konkretno morda na robu mest in ob mestnem obzidju) ter so bili med mestnim prebivalstvom aktivni kot pridigarji. V več primerih (na slovenskem v Kopru in na Ptujju) sta v nekem mestu hkrati delovala oba redova.³²

V času, ko sta svoja samostana ustanavljala Sigfrid Marenberški in Zofija Rogaška, je bil dominikanski red (prav tako kot Frančiškov red manjših bratov) na današnjih slovenskih tleh torej nekaj novega in popularnega. Tako, kot so bogatejši plemiči v prejšnjih desetletjih in stoletjih ustanavljali samostane kontemplativnih redov, so plemiči sredi 13. stoletja ustanavljali postojanke manjših bratov in dominikancev. Poleg dominikanskih samostanov v Marenbergu (od leta 1952 so to Radlje ob Dravi) in Studenicah so na današnjem slovenskem ozemlju nastali še dominikanski samostani (tako za ženske kot za moške) na Ptujju (v letih 1230–1231),³³ v Velesovem (v letu 1238),³⁴ v Kopru (pred letom 1257)³⁵ ter v Novem kloštru (v Založah pri Polzeli šele leta 1453). Te dominikanske skupnosti so bile sestavni del nemške oz. tevtonske province s centrom v Kölnu.³⁶

³⁰ GZS VI, št. 83.

³¹ Mlinarič, *Studeniški dominikanski samostan*, str. 15.

³² Kolar, *Redovniki in redovnice na Slovenskem*, str. 71; Mlinarič, *Zgodovina samostana*, str. 51–57.

³³ UBST II, št. 286; Mlinarič, Curk, *Dominikanski samostan na Ptujju*, str. 35.

³⁴ GZS V, št. 698–699; Sirc, *Pod Marijinim varstvom*, str. 77–79.

³⁵ Bonin, *Samostani v Kopru*, str. 361.

³⁶ Kolar, *Redovniki in redovnice na Slovenskem*, str. 69–70.

Rodbinam, ki so v obravnavanem obdobju ustanovljale samostane, je šlo v prvi vrsti, kot že rečeno, za dušni blagor ustanoviteljev in njihovih družinskih članov. Mnogi ustanovitelji so v svoje samostane tudi sami vstopili. V večini primerov so si v teh ustanovah izgovorili družinske grobnice, obletne maše zadušnice in druge molitve. Morda so se z dejanjem ustanovitve skušali odkupiti za svoje pretekle grehe. Tako poznamo več primerov srednjeveških plemičev, ki so po eni strani sprožali krvave spopade, po drugi pa so pobožno ustanovljali samostane. Poleg tega so ustanovitelji morali imeti na razpolago zadostno količino sredstev, da so zamisel o novi redovni postojanki sploh lahko uresničili. Redovna skupnost je že na svojem začetku morala imeti dovolj posesti ali/in finančnih sredstev vsaj za preživetje. Ta jim je na začetku podelil ustanovitelj. Takega dejanja si vsekakor ni mogel privoščiti vsak mali lokalni plemič. Posamezniki, ki so stali za ustanovitvami zgoraj omenjenih (in tudi drugih) samostanov, so svojim sodobnikom posredno sporočali, da imajo precej pod palcem in ustanovitev samostana je bila pravzaprav stvar prestiža. Kasneje so mnoge rodbine s svojimi ustanovami ostale tesno povezane še desetletja ter vanje občasno pošiljale svoje neporočene ali ovdovele družinske člane (oz. članice). V primeru Studenic je del novoustanovljene redovne skupnosti postala tudi Zofija, o čemer bomo še govorili v nadaljevanju.

Na tej točki še enkrat spomniti, da je Zofija svojemu samostanu podelila svoj dedni delež, kar je Henrik I. potrdil.³⁷ Ob ustanovitvi je del rogaških družinskih posesti torej šel samostanu, ne pa kakim drugim družinskim članom. Nad tem le-ti morda niso bili najbolj navdušeni, saj so si obetali več dediščine. Medtem ko Zofija očitno ni imela otrok (ali pa ti niso več živeli), to za ostale sorojence, kot smo že povedali, ni veljalo. Po eni strani je bila v ustanavljanje Zofijinega samostana očitno zelo vpletena sestra Rikarda,³⁸ Gertruda in Henrik pa kot kaže (malo) manj. Po drugi strani sta tako Henrik in njegov sin soimenjak za samostan kasneje lepo skrbela,³⁹ tako da bi lahko ugibali, da na začetku tudi z njune strani ni bilo prevelikega negotovanja. Kar se tiče družinske dinamike v času ustanavljanja samostana, lahko o marsičem sicer le ugibamo, saj nam ohranjeni viri konkretnjših trditev na tem mestu ne dovolijo postavljati.

Zofija je v času ustanavljanja samostana imela v mislih najbrž tudi pomoč popotnikom. Sprejemanje in pomoč popotnikom je po katoliškem nauku veljalo (oz. velja tudi danes) za t. i. telesno delo usmiljenja in Zofijo je skrbelo za njeno (in moževo) zveličanje. Gostoljubnost oz. skrb za popotnike je bila pomemben del meniške ideje na zahodu že od 6. stol. naprej. Samostani bi

³⁷ GZS VI, št. 83.

³⁸ UBSt III, št. 59; GZS VI, št. 98.

³⁹ UBSt IV, št. 407; GZM II, št 41; Bele, *Rodbina Konjiško-Rogaških*, str. 484.

načeloma ne smeli odreči gostoljubnosti nobenemu revežu, predvsem če je bil romar. V ta namen naj bi samostanske skupnosti (vsaj v teoriji) imele na voljo posebno kuhinjo in sobo za goste, ki na ta način ne bi motili vsakdanjega življenja v samostanskih skupnostih. Studenice so (prav tako kot mnogi drugi samostani) stale v bližini pomembnih prometnic, tako da so popotniki lahko na vsakih nekaj dni računali z zavetjem v samostanu. Kako je bilo s tem konkretno v Studenicah je z nekaj besedami opisal Paolo Santonino, severnoitalijanski humanist ter (laični) kancler oglejskega patriarha. Santonino, ki je sicer pisal v drugi polovici 15. stoletja, je med drugim navajal, da so v studeniškem samostanu imeli prav udobne sobe za goste.⁴⁰

USTANOVITEV IN PRVA LETA OBSTOJA SAMOSTANA

Zofijin hospital je bil v ozki dolini pod Bočem ustanovljen leta 1237 (oz. malce pred tem). Namenjen je bil najverjetneje popotnikom in revežem na cesti med Ptujem in Celjem ter v bližini v bližini drugih poti. Pri hospitalu je zelo verjetno bival tudi duhovnik. Morda je šlo konkretno za Rikardinega kaplana Janeza (omenjenega leta 1237), ki je bil nemara identičen s kasnejšim samostanskim kaplanom, omenjenim leta 1263.⁴¹ Novo ustanovo je leta 1251 potrdil oglejski patriarh Bertold Andeško-Meranski in jo v duhovnem pogledu podredil ptujskim dominikancem.⁴² V njegovi listini iz leta 1249 je rečeno, da sta samostan ustanovili Zofija in Rikarda, imenovala pa se zdaj ni več Studenice temveč Studenec milosti.⁴³ Kot je opozoril že Jože Mlinarič, je bila v omenjeni listini iz leta 1249 kot (so)ustanoviteljica omenjena tudi Rikarda, čeprav je za ustanoviteljico sicer vedno veljala samo Zofija.⁴⁴ Rikarda je bila Zofiji morda osebno bliže kot Gertruda ali Henrik in je sestri najbrž stala ob strani, ko se je ta dogovarjala oz. nasploh organizirala svojo novo ustanovo. Prav tako je Rikarda prispevala posesti za samostan, čeprav glede tega sploh ni bila edina.

Samostan je moral nastati nekoč med letoma 1237 in 1245. Ko mu je patriarh Bertold leta 1245 podaril slivniško pražupnijo,⁴⁵ je redovna skupnost

⁴⁰ Kosi, *Potujoči srednji vek*, str. 200; Santonino, *Popotni dnevniki*, str. 68.

⁴¹ UBSt II, št. 363 (... *Johannes sacerdos capellanus noster* ...); UBSt IV, št. 99 (... *dominus Johannes capellanus* ...); Mlinarič, *Studeniški dominikanski samostan*, str. 14.

⁴² GZS VI, št. 131.

⁴³ GZS VI, št. 98 (... *soror Sophya de Rohats una cum sorore sua domina Rihtza uxore Ottonis de Chuongesperch ... fundaverunt in villa Studenitz ... mutantes nostra auctoritate nomen vulgare Studenitz et imponentes ei nomen celebre Fons gracie* ...).

⁴⁴ Mlinarič, *Studeniški dominikanski samostan*, str. 19.

⁴⁵ GZS V, št. 870; UBSt II, št. 461.

vsekakor že obstajala. V tistem trenutku pa vse do tedaj podarjeno skupnosti očitno še vedno ni zadoščalo. Naslednje leto je Bertold v Kamniku pisal, da nune v Studenicah že vsak dan služijo Bogu, a samostanska sredstva zanje še ne zadostujejo. Če bi torej kdo za samostan namenil dar, mu je patriarh zagotavljal 40 dni odpustka.⁴⁶ Samostan je bil v prvih letih po ustanovitvi očitno še na trhlih nogah oz. mu je gmotnih sredstev še primanjkovalo. Že leta 1249 je tudi Henrik I. obljubil, da bo po Zofijini smrti samostanu podelil še dvajset kmetij v Križeči vasi (dober kilometer severno od Studenic) ter letno dva tovara vina s svoje posesti, Rikarde in gospodov Viltuških. Zofija je postala del svoje skupnosti; prav tako si je želela, da bi po njeni smrti samostan ostal trajno.⁴⁷ Kot kaže, je bila Zofija v svoji ustanovi priorica, čeprav se je v kasnejših letih omenjala le kot sestra. Spovedniki studeniških redovnic so postali ptujski dominikanci oz. so oni prevzeli njihovo duhovno oskrbo. Studeniški samostan je bil popolnoma pridružen dominikanskemu redu na redovnem generalnem kapitlju v Ferrari leta 1290.⁴⁸

Henrik Rogaški se je odvetniškim pravicam do samostana odpovedal že leta 1249. V istem času so samostanu posesti darovali sam Henrik (z ženo in hčerama), Rikarda (s svojimi tremi otroci) ter otroci v tistem trenutku že pokojne Gertrude (*etiam Gerdrudis beate memorie pueris*).⁴⁹ Istega leta je patriarh Bertold podelil samostanu pravico do prej omenjenih posesti, pravico do 12 kmetij, ki jih je Zofiji poklonil tedaj šele nekaj let pokojni zadnji babenberški vojvoda Friderik II., ter pravico do 20 kmetij, ki jih je pri Dragonji vasi (približno 5 km vzhodno od Pragerskega) podelila Rikarda.⁵⁰ Kakih osem let po ustanovitvi je za novo ustanovo listino izdal tudi papež (Inocenc IV.). Studeniški samostan je vzel v svoje varstvo ter mu potrdil vse poimensko navedene posesti, pravice, svoboščine in imunitete.⁵¹ V listini so našete naslednje vasi: Studenice, Križeča vas, Krasna, Čadmarska vas pri Studenicah, Draženci, Dragonja vas, Gorica, Kremenik ter Draža vas pri Žičah. Kasneje je dve privilegijski listini za Studenice izdal še papež Gregor X. (ki je stoloval med letoma 1271–1276). Studeniške redovnice je oprostil oddaje prispevkov

⁴⁶ UBSt III, št. 3 (... *nova fundatio, in quo moniales Altissimo in devotione quotidie famulantur, ad cuius consummationem et ipsarum monialium sustentationem proprie non suppetant facultates*...).

⁴⁷ GZS VI, št. 83 (... *ut etiam post mortem eius dicte sorores deo semper serviendo ibidem perpetuo debeant permanere*...).

⁴⁸ Mlinarič, *Studeniški dominikanski samostan*, str. 19–21.

⁴⁹ GZS VI, št. 83.

⁵⁰ GZS VI, št. 98 (*Spectant eciam ad dictum locum duodecim mansi, quos dux Fridericus eidem loco ob devocionem sororis Sophie donavit.*); Mlinarič, *Studeniški dominikanski samostan*, str. 22; Heinz Dopsch et al., *Die Länder und das Reich*, str. 202–203, 220–221 (Die Babenberger–genealoška preglednica).

⁵¹ GZS VI, št. 210.

za potrebe Svete dežele. Prav tako jih je oprostil plačevanja cerkvenih davkov za dobo šestih let.⁵²

ZOFIJINA POSLEDNJA LETA

Po ustanovitvi samostana je Zofija očitno ostala v skupnosti in jo vodila. Ker se je kot kaže bala, da bi njeni sorodniki po njeni smrti samostanu kratili njegove pravice, je leta 1263 izdala še eno listino. Ponovno je dala zapisati vse posesti, ki jih je poklonila svoji ustanovi ter poudarjala, da so ji njeni sorodniki zagotovili, da si po njeni smrti ne bodo lastili pravice do odvetništva nad posestjo ter da ne bodo imeli nobenih zahtev do nje.⁵³ Iz dikcije v listini bi celo smeli sklepati, da se je Zofija bala samovolje svojih sorodnikov. Medtem ko je Henrik pred tem bržčas pristajal na sestrine predloge o obdarovanju samostana, so ga kasneje morda obhajali pomisleki. V letih pred izstavitvijo omenjene listine je bil na višku svojih političnih moči in je v svojih rokah poleg Rogatca držal še deželno knežja Štatenberg in Zbelovo.⁵⁴ Izguba družinskih posesti v korist samostana mu je morda nekoliko prekrižala njegove politične načrte oz. ga prizadela bolj, kot je sprva pričakoval. Morda se je tako dogajalo s kakim drugim Zofijinim sorodnikom. Po eni strani se torej zdi, da listina priča o slabih družinskih odnosih v tistih letih, saj je v primeru, če bi bilo med družinskimi člani vse v redu, sploh ne bi bilo treba izdati. Po drugi strani lahko domnevamo, da spora ni bilo, da gre pri Zofijinih besedah le za ustaljene formule, da je svojo ustanovo z novo listino želela zgolj zavarovati oz. da je šlo pri vsem skupaj le za leporečenje in preventivo. Viri, ki jih imamo na voljo danes, so ponovno preskopi, da bi glede odnosov med Rogaškimi rekli kaj konkretnjšega. Ponovno se moramo zadovoljiti le s predpostavkami.

Po letu 1263 se je Zofija očitno odpovedala mestu priorice (na tej funkciji jo je zamenjala neka Elizabeta) ter v svojem samostanu še nekaj let preživela

⁵² Mlinarič, *Studeniški dominikanski samostan*, str. 23–24.

⁵³ UBSt IV, št. 99 (*Volens autem, ut super huiusmodi donatione omnis cesset controversia cunoteque contradictionis ac cavillationis humane occasio seu materia in posterum penitus valeat extirpari, que per heredes ac propinquos meos... ipsorum succrescente hominim malicia posset forsitan attemptari, ego Sophia partem hereditatis, que me contingebat in Castro Stætenburch cum omnibus possessionibus et attinenciis eiusdem, predictis hereditibus ac amicis meis iuxta desiderium et postulacionem ac acceptacionem ipsorum assensu libero resingnavi hac adhibita tamen paotione, quatinus ipsi prelibate donationi mee affectu tarn sinoero quam benivolo annuentes omni universaliter mri suo, si quod post obitum meum in cunotis bonis, que contuli monasterio pretaxato habere viderentiir, utpote advocacie vel alterius exactionis seu ...*); Mlinarič, *Studeniški dominikanski samostan*, str. 24.

⁵⁴ Bele, *Rodbina Konjiško-Rogaških*, str. 483.

kot ena izmed sester.⁵⁵ Leta 1271 je s češkim kraljem (in štajerskim vojvodo) Otokarjem Přemyslom izmenjala posest. V zameno za (po svojem pokojnem možu) podedovani grad in gosposčino v Podjunski dolini je dobila 57 mark letnih dohodkov v mariborskem uradu na desnem bregu Drave. Zamenjavo je v imenu češkega kralja opravil njegov štajerski deželni pisar Konrad (ki je bil meščan iz Tullna).⁵⁶ Medtem ko je Otokar s tem utrdil svojo oblast na Koroškem (kjer je prav tako imel v rokah vojvodski naslov), je Zofija omenjene dohodke podelila svojemu samostanu. V letu 1277 je omenjeno zamenjavo (vsled Zofijine prošnje) potrdil še kralj Rudolf I. Habsburški.⁵⁷ Pred smrtjo je želela Zofija še doseči, da bi prišlo do posvetitve samostanske cerkve. V prvih letih je imel samostan očitno le provizorično cerkev in šele kasneje (s pomočjo darov pozidan) večji bogoslužni prostor. Posvetitev samostanske cerkve je bila očitno opravljena pred koncem maja 1277 oz. jo je pred svojo smrtjo (novembra 1278) posvetil krški škof Ditrik II. (iz rodbine gospodov Mariborskih).⁵⁸

Jože Mlinarič je domneval, da je Zofija umrla zelo hitro po posvetitvi samostanske cerkve. Z Rikardo sta bili pokopani pred glavnim oltarjem (torej na najbolj častnem mestu). Henrik je leta 1278 samostanu podelil vrsto privilegijev, v svoji listini pa Zofije ni omenjal. Henrik je samostan sprejel v svoje varstvo in mu potrdil pravice. Med drugim mu je dal pravice do nižjega sodstva, višje sodstvo pa je pridržal zase.⁵⁹ Pri dotičnem Henriku Rogaškem je zelo verjetno že šlo za Henrika II., torej Zofijinega nečaka in ne več brata.⁶⁰ Kakega novega indica glede sporov med Henrikom (I.) in Zofijo ne vidim. Očitno jih resnično ni bilo oz. sta jih brat in sestra še za časa življenja (če so sploh zares obstajali) uspela zgladiti.

STUDENIŠKI SAMOSTAN IN ZOFIJINI SORODNIKI PO NJENI SMRTI

Henrik II. je v zadnjih letih svojega življenja imel moči ali priložnosti napraviti uspešno politično kariero, morda pa si zanjo sploh ni prizadeval. Tudi o njegovem družinskem življenju nimamo podatkov. Verjetno se je z leti tudi on

⁵⁵ V sedemdesetih letih tako najdemo Zofijo v listinah večkrat omenjeno le kot sestro oz. soror. GZM II, št. 13, 23–24, 38; UBSt IV, št. 320; Mlinarič, *Studeniški dominikanski samostan*, str. 26.

⁵⁶ GZM II, št. 23–24; UBSt IV, št. 426, 463; Bele, *Štajerske deželne službe*, str. 653–654.

⁵⁷ GZM II, št. 38; Lackner, *Die Länder und das Reich*, str. 76, 101–104.

⁵⁸ Mlinarič, *Studeniški dominikanski samostan*, str. 26–27; Obersteiner, *Die Bischöfe von Gurk*, str. 97.

⁵⁹ GZM II, št. 41; Mlinarič, *Studeniški dominikanski samostan*, str. 10, 27, 39–40.

⁶⁰ Bele, *Rodbina Konjiško-Rogaških*, str. 484, 490 (Genealoška preglednica rodbine Konjiško-Rogaških).

vedno bolj zagnano začel truditi za svoj dušni blagor.⁶¹ Samostanu je sčasoma potrdil več privilegijev ter se trudil za njegovo korist. Nazadnje je leta 1296 v samostanu izstavil listino, s katero mu je potrdil pravice do vseh posesti, ki jih je daroval sam, njegovi predniki ali pa tisti, ki so imeli take posesti v fevdu od njega. S tem je samostanu zagotovil nesporno lastništvo nad vsemi omejenimi posestmi. Medtem ko je samostan svoje osnovne posesti pridobil od ustanoviteljice in njenih sorodnikov, so se njegovi dohodki (na podlagi darov okoliških plemičev in meščanov) kasneje še povečali. Tako je ustanova zmogla povsem zaživeti, samostan dograditi ter ga opremiti. Največ dohodkov so po navadi prispevali starši, katerih hčere so v samostan vstopile.⁶²

Dekleta in ženske, ki so v naslednjih desetletjih vstopale v studeniški samostan, so bile med drugim tudi iz lokalnih plemiških rodbin. Med njimi so bile članice rodbin Kunšperških in Konjiških, torej daljne Zofijine sorodnice. Leta 1306 je v Studenicah živela nuna Benedikta, hči (tedaj hudo bolnega) Leopolda V. Konjiškega, ki je bil znan samostanski dobrotnik. Leopold je samostanu kot doto za svojo hčer podelil neko kmetijo in vinograd. Poleg tega je izjavil, da ima od njih v zastavi tri kmetije, saj mu dolgujejo 12 mark denarja. Zdaj je odredil, da je treba redovnicam vrniti posesti takoj, ko bi poravnale dolg.⁶³ Pri Leopoldu je sicer šlo za vnuka Leopolda II. Konjiškega. Ta je bil brat že zgoraj omenjenega Ortolfa Konjiškega, ki je bil Zofijin ded.⁶⁴ Leta 1318 sta v Studenicah živeli Neža in Zofija, hčeri Friderika in njegove (druge) žene Neže. Šlo je za prapranečakinji studeniške ustanoviteljice Zofije oz. pravnukinji njene sestre Rikarde.⁶⁵ Zanju in za večno luč, ki naj bi gorela ob krstah njegovih sorodnic Zofije in Rikarde, sta Friderik in Neža podarjala 17 kmetij. Že leta 1282 je v Studenicah živela tudi Friderikova sestra Ana. Pravkar omenjeni Friderik (in njegov brat Oton III.) sta zanj samostanu podelila kar 25 kmetij in sadovnjak. Ana je bila Rikardina vnukinja in torej Zofijina pranečakinja.⁶⁶

Drugih pripadnic razširjene Zofijine družine, ki bi se kot redovnice omenjale v studeniškem samostanu, mi v ohranjenem arhivskem gradivu ni uspelo najti. Po drugi strani vemo, da je v prvi polovici 14. stoletja v studeniški samostan vstopilo več hčera gospodov Čreteških, Freudenberških, Planinskih,

⁶¹ Prav tam, str. 484.

⁶² GZM I, št. 78; GZM II, št. 55; UBSt III, št. 49, 100, 198, 241, 257; GZS VI, št. 130; UBSt IV, št. 44, 65, 99, 129, 201, 320, 407, 412, 471; GZM III, št. 29, 75; Mlinarič, *Studeniški dominikanski samostan*, str. 27, 38.

⁶³ Mlinarič, *Studeniški dominikanski samostan*, str. 39, 41.

⁶⁴ Kos, *Vitez in grad*, str. 299 (Genealoška preglednica 55: Konjice); Bele, *Rodbina Konjiško-Rogaških*, str. 484, 490 (Genealoška preglednica rodbine Konjiško-Rogaških).

⁶⁵ Tone Ravnikar, *Po zvezdnih poteh*, str. 81 (Genealoška tabela Kunšperških).

⁶⁶ GZM III, št. 49; Mlinarič, *Studeniški dominikanski samostan*, str. 40; Tone Ravnikar, *Po zvezdnih poteh*, str. 81 (Genealoška tabela Kunšperških).

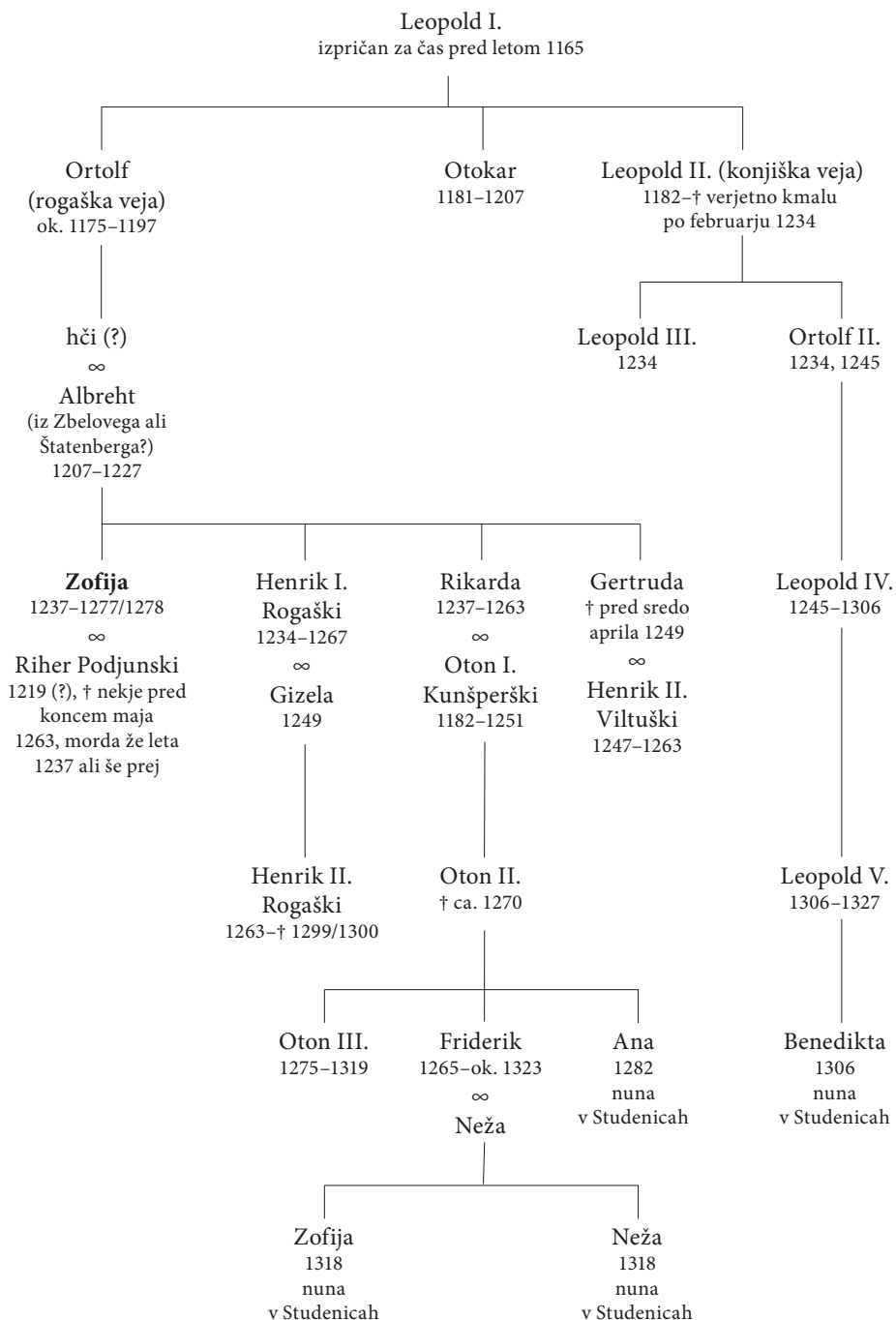
Rajhenburških, Reštanjskih in Podčetrških. Njihovi starši so jim za to namenili doto, ki je bila po navadi sestavljena iz dohodkov od nekaj kmetij. V mnogih samostanih so svoje ustanovitelje imeli za blažene, četudi le-ti niso šli skozi proces beatifikacije oz. kanonizacije. V že omenjenem marenberškem samostanu je bil v čislih Sigfrid Marenberški, medtem ko so studeniške nune za svetnico imele Zofijo Rogaško. Že v zgoraj omenjeni listini Friderika Kunšperškega iz leta 1318 je bila Zofija (za razliko od Rikarde) označena kot svetnica. Na isti način jo najdemo omenjeno leta 1467 v pismu papeža Pavla II. ter leta 1487 v zgoraj že omenjenih Popotnih dnevnikih Paola Santonina (ki Zofijo poleg tega imenuje tudi »plemenita in mogočna gospa«). Ob koncu 19. stoletja naj bi bil spomin na ustanoviteljico še vedno še vedno živ, čeprav samostan že stoletje ni bil več aktiven. Po ukinitvi leta 1782 sta tam delovali dve šoli.⁶⁷

SKLEPNE MISLI

V 13. stoletju je bilo v Zahodni in Srednji Evropi ustanovljenih več deset samostanov dominikanskega reda in reda manjših bratov. Ko je Zofija Rogaška ustanavljala svoj samostan (ok. leta 1245), je sledila trenutnemu trendu. Kot vdova brez preživelih otrok (in tipična predstavnica svojega časa in stanu) je ustanovila samostan, kjer bi lahko v miru preživela svojo starost ter hkrati poskrbela za svoje in moževo zveličanje. Dejstva, da je svoj dediščinski delež podelila samostanu, ji njeni družinska člani očitno niso preveč zamerili. Ravno nasprotno je predvsem njena sestra Rikarda pri ustanavljanju aktivno pomagala, ostali sorojenci pa ji tudi niso metali polen pod noge. V naslednji generaciji se je za samostan kot kaže še najbolj zavzemal Zofijin nečak Henrik II., prav tako pa so vanj vstopile vsaj štiri Zofijine sorodnice. V desetletjih po ustanovitvi so svoj dom v samostanski skupnosti našle vsaj tri pripadnice Zofijine širše družine. Spomin na Zofijo je ostal še do 19. stoletja, redovnice v njeni skupnosti (ki je bila po več kot pet stoletjih ukinjena dokončno leta 1782) pa so jo globoko spoštovale ter jo imele za svetnico.⁶⁸ Zofija in Rikarda sta bili pokopani pred glavnim samostanskim oltarjem, torej na najbolj častnem mestu.

⁶⁷ GZM III, št. 49 (... *ze eren meiner hailigen mvmen swester Sphaeyen vnt meiner lieben anan swester Relchtzen*...); Mlinarič, *Studeniški dominikanski samostan*, str. 9–10, 39–43, 157; Santonino, *Popotni dnevniki*, str. 68.

⁶⁸ Mlinarič, *Studeniški dominikanski samostan*, str. 9–10, 147–159.

Slika 1: Izsek iz genealoške preglednice rodbine gospodov Rogaških (povzeto po: Bele, Rodb-ina Konjiško-Rogaških, str. 490, Genealoška preglednica rodbine Konjiško-Rogaških).

IZJAVA O RAZISKOVALNIH PODATKIH

Objava temelji na raziskovalnih podatkih. Viri so navedeni v poglavju Viri in literatura.

VIRI IN LITERATURA

Nadškofijski arhiv Maribor, Popis cerkva, D III – Slovenska Bistrica, Studenice, Popis in zgodovina župnije sv. Treh kraljev v Studenicah pri Poljčanah.

GZM I – Gradivo za zgodovino Maribora, I. Zvezek (Listine do 1259). Ur. Jože Mlinarič. Maribor: Pokrajinski arhiv Maribor, 1975.

GZM II – Gradivo za zgodovino Maribora, II. Zvezek (Listine 1260–1309). Ur. Jože Mlinarič. Maribor: Pokrajinski arhiv Maribor, 1976.

GZM III – Gradivo za zgodovino Maribora, III. Zvezek (Listine 1310–1335). Ur. Jože Mlinarič. Maribor: Pokrajinski arhiv Maribor, 1977.

GZS V – Gradivo za zgodovino Slovencev v srednjem veku V. Ur. Franc Kos, Milko Kos. Ljubljana: Leonova družba, 1928.

GZS VI – Gradivo za slovensko zgodovino v srednjem veku 6/1. Ur. France Baraga (na podlagi gradiva Boža Otorepca). Ljubljana: Zgodovinski inštitut Milka Kosa ZRC SAZU, 2002.

Jansen Enikels Werke – Jansen Enikels Werke, MGH Deutsche Chroniken 3, Tomvs III. Ur. Philipp Strauch. Hannover und Leipzig: Hahnsche Buchhandlung, 1900.

MDC I – Monumenta historica ducatus Carinthiae I. Ur. August von Jaksch. Klagenfurt: Kleinmayr, 1896.

MDC II – Monumenta historica ducatus Carinthiae II. Ur. August von Jaksch. Klagenfurt: Kleinmayr, 1898.

UBSt II – Urkundenbuch des Herzogthums Steiermark II. Ur. Joseph von Zahn. Graz: Verlag des Historischen Vereines, 1879.

UBSt III – Urkundenbuch des Herzogthums Steiermark III. Ur. Joseph von Zahn. Graz: Verlag des Historischen Vereines, 1903.

UBSt IV – Urkundenbuch des Herzogthums Steiermark, Vierter Band: 1260–1276. Ur. Heinrich Appelt, Gerhard Pferschy. Wien: Verlag Adolf Holzhausens Nachfolger, 1975.

Martin Bele, Rodbina Konjiško-Rogaških. *Acta Histriae*, 27, 2019, 3, str. 477–494.

Martin Bele, Štajerske deželne službe pred letom 1311. *Studia Historica Slovenica*, 8, 2018, 3, str. 631–660.

Martin Bele, Viltuška veja gospodov Mariborskih pred letom 1311. *Kronika: časopis za slovensko krajevno zgodovino*, 68, 2020, 1, str. 5–18.

Zdenka Bonin, Samostani v Kopru v obdobju Beneške republike. *Arhivi: glasilo Arhivskega društva in arhivov Slovenije*, 40, 2, str. 359–386.

Heinz Dopsch et al., *Die Länder und das Reich; Der Ostalpenraum im Hochmittelalter*. Wien 1999.

Adolf Hytrek, *Sophie von Rohitsch und das Stift und Gotteshaus Studenitz*. Studenitz 1895.

Bogdan Kolar, *Redovniki in redovnice na Slovenskem: oris zgodovine redovništva na Slovenskem v 50 slikah*. Ljubljana 2018.

Jože Koropec, Srednjeveško gospodstvo Rogatec. *Časopis za zgodovino in narodopisje*, 45, 1974, 1, str. 73–88.

Dušan Kos, *Vitez in grad: vloga gradov v življenju plemstva na Kranjskem, slovenskem Štajerskem in slovenskem Koroškem do začetka 15. stoletja*. Kos 2005.

Miha Kosi, Dežela, ki je ni bilo; Posavinje med Kranjsko in Štajersko od 11. do 15. stoletja. *Studia Historica Slovenica*, 8, 2008, 2–3, str. 527–564.

Miha Kosi, *Potujoči srednji vek: cesta, popotnik in promet na Slovenskem med antiko in 16. stoletjem*. Ljubljana 1998.

Christian Lackner, *Die Länder und das Reich (907–1278). Geschichte Österreichs*. Stuttgart 2015, str. 63–109.

Karl Lechner, *Die Babenberger; Markgrafen und Herzoge von Österreich*. Wien, Köln, Weimar 1994.

Jože Mlinarič, Jože Curk, *Dominikanski samostan na Ptujju*. Ptuj 2009.

Jože Mlinarič, *Marenberški dominikanski samostan, 1251–1782*. Celje 1997.

Jože Mlinarič, *Studeniški dominikanski samostan: ok. 1245–1782*. Celje 2005.

Jože, Mlinarič, *Zgodovina samostana od ustanovitve do 1800. Minoritski samostan na Ptujju 1239–1989*. Ptuj–Celje 1989, str. 47–148.

Alois Niederstätter, *Die Herrschaft Österreich: Fürst und Land im Spätmittelalter*. Wien 2001.

Hans Pirchegger, *Landesfürst und Adel in Steiermark während des Mittelalters. Teil. 3*. Graz 1958.

Tone Ravnar, Maribor v 13. stoletju. Del 3, Mesto in njegovi meščani. *Studia Historica Slovenica*, 23, 2023, 3, str. 611–638.

Tone Ravnar, *Po zvezdnih poteh: Savinjska in Šaleška dolina v visokem srednjem veku*. Velenje 2007.

Heinz-Dieter Pohl, *Kärnten/Koroška; 1000 Jahre gemeinsames slowenisches und deutsches Namengut*. Klagenfurt = Celovec 2020.

Peter Štih, K predzgodovini mesta Maribor. *Studia Historica Slovenica*, 6, 2006, 2–3, str. 243–260.

Peter Štih: Zgodovinsko o Hemi Krški. *Emina romarska pot; Hemma Pilgerweg; Ema's route of pilgrimage: zbornik referatov*. Podsreda 2007, str. 6–23.

Paolo Santonino, *Popotni dnevniki 1485–1487*. Celovec, Dunaj, Ljubljana 1991.

Silvo Sirc, *Pod Marijinim varstvom: 850 let župnije Velesovo: 1163–2013*. Cerklje na Gorenjskem 2014.

GOSPODJE ROGAŠKI TER NJIHOVA VLOGA PRI USTANOVITVI STUDENIŠKEGA SAMOSTANA

Povzetek

Plemiči, ki so igrali glavno vlogo pri ustanovitvi studeniškega samostana so izvirali iz rodbine gospodov Rogaških. Pri omenjeni rodbini je šlo za stransko vejo rodbine štajerskih ministerialov Konjiških, ki so si od Krške škofje (kot kaže malo pred letom 1200) uspeli pridobiti rogaško gospostvo. Rodbina je nato obstajala približno stoletje, njeni člani pa so bili skozi čas vpleteni v štajersko politiko. Henrik I. Rogaški, aktiven med letoma 1234 in 1267, se je v petdesetih in šestdesetih letih tako udeležil kar petih štajerskih deželnih zborov. Čeprav je njegov matični grad stal na ozemlju Krške škofije, se je Henrik za krške zadeve bolj malo zanimal in se, kolikor je bilo le mogoče vpletal v štajersko deželno politiko. V moški liniji rodbina Rogaških ni bila dolgega veka. Izumrla je že nekje na prelomu med letoma 1299 in 1300 in sicer v osebi Henrika II.

Ustanoviteljica studeniškega samostana je bila Zofija Rogaška, aktivna sredi 13. stoletja. Bila je sestra Henrika I. oz. teta Henrika II. Kakor bi smeli sklepati je bil Zofijin mož Riher Podjunski leta 1237 že pokojni. Ona je v približno istem času v Studenicah pod Bočem ustanovila hospital, okrog leta 1245 pa ženski samostan. Otrok par pred tem morda ni imel, zato se je Zofija po moževi smrti pač posvečala njegovemu (in svojemu) dušnemu blagru. Pri vsem skupaj ji je, kakor bi smeli sklepati, izdatno pomagala tudi sestra Rikarda, sicer poročena z Otonom I. Kunšperškim. Zofijino ustanovo je leta 1251 potrdil oglejski patriarh Bertold Andeško-Meranski ter jo v duhovnem smislu podredil dominikancem na Ptuj. Poleg Zofije sta njen samostan v prihodnjih desetletjih obdarovala tudi zgoraj omenjena Henrik I. in Henrik II. Henrik I. je tako očitno delal že v šestdesetih letih. Nerečni sin Henrik II. je samostanu skozi čas prav tako potrdil vrsto privilegijev oz. se je (skupaj s svojo teto Zofijo, ki je umrla konec sedemdesetih let) na splošno trudil delovati v njegovo korist. Preživelih otrok, kot rečeno tudi ni imel, tako da se je z vso svojo preostalo energijo posvetil samostanu.

THE LORDS OF ROGATEC AND THEIR ROLE IN THE FOUNDATION OF THE STUDENICE MONASTERY

Summary

The nobles who played the principal role in the foundation of the Studenice monastery originated from the family of the Lords of Rogatec. This lineage represented a collateral branch of the Styrian ministeriales of Konjice, who succeeded in acquiring the lordship of Rogatec from the Bishopric of Gurk, apparently shortly before 1200. The family existed for roughly a century, during which its members were involved in Styrian political life. Henry I of Rogatec, active between 1234 and 1267, took part in no fewer than five Styrian provincial assemblies during the 1250s and 1260s. Although his ancestral castle stood within the territory of the Diocese of Gurk, Henry showed relatively little interest in Gurk affairs and instead became involved in Styrian provincial politics as much as possible. In the male line, however, the Rogatec family did not endure for long. It became extinct sometime around the turn of the century, between 1299 and 1300, with the death of Henry II.

The founder of the Studenice monastery was Sophia of Rogatec, active in the mid-thirteenth century. She was the sister of Henry I and the aunt of Henry II. As far as can be determined, her husband, Riher of Jauntal, had already died by 1237. Around the same time Sophia established a hospital in Studenice beneath Mount Boč, and around 1245 she

founded a women's monastery. The couple probably had no children, and after her husband's death Sophia devoted herself to securing the spiritual salvation of both herself and her late husband. In this undertaking she was apparently assisted by her sister Rikarda, who was married to Otto I of Kunšperk. In 1251 Sophia's foundation was confirmed by the Patriarch of Aquileia, Berthold of Andechs-Merania, who placed it under the spiritual care of the Dominicans of Ptuj.

In addition to Sophia, the monastery was endowed in the following decades by the aforementioned Henry I and Henry II. Henry I was already making donations in the 1260s. Henry II, the last representative of the family, likewise confirmed a number of privileges to the monastery and, together with his aunt Sophia—who died in the late 1270s—generally sought to act in its favour. As noted, he left no surviving children and therefore devoted the remainder of his efforts to supporting the monastery.

HERREN VON ROGAŠKA UND IHRE ROLLE BEI DER GRÜNDUNG DES KLOSTERS STUDENICE

Zusammenfassung

Die Adligen, die maßgeblich an der Gründung des Klosters Studenice beteiligt waren, stammten aus dem Geschlecht der Herren von Rogaška. Dieses war ein Zweig der steirischen Ministerialfamilie Konjiški, die die Herrschaft von Rogaška vom Bistum Krško erlangte (vermutlich kurz vor 1200). Die Familie existierte daraufhin etwa ein Jahrhundert lang, und ihre Mitglieder waren im Laufe der Zeit in die steirische Politik involviert. Heinrich I. von Rogaška, der zwischen 1234 und 1267 regierte, nahm in den 1250er und 1260er Jahren an bis zu fünf steirischen Provinzialversammlungen teil. Obwohl seine Heimatburg auf dem Gebiet des Bistums Krško lag, interessierte sich Heinrich wenig für die Angelegenheiten von Krško und engagierte sich stattdessen so weit wie möglich in der steirischen Landespolitik. In männlicher Linie erlosch das Geschlecht von Rogaška schnell, irgendwann zwischen 1299 und 1300, und zwar mit der Person Heinrich II.

Die Gründerin des Klosters Studenice war Zofija Rogaška, die Mitte des 13. Jahrhunderts wirkte. Sie war die Schwester Heinrichs I. und die Tante Heinrichs II. Wie man annehmen kann, war Zofijas Ehemann, Riher Podjanski, bereits 1237 verstorben. Etwa zur selben Zeit gründete sie in Studenice pod Bočem ein Hospital und um 1245 ein Nonnenkloster. Da das Paar möglicherweise keine Kinder hatte, widmete sich Zofija nach dem Tod ihres Mannes dessen (und ihrem) spirituellem Wohlbefinden. Dabei wurde sie, wie man vermuten kann, maßgeblich von ihrer Schwester Rikarda unterstützt, die mit Otto I. von Kunšperk verheiratet war. 1251 wurde Zofijas Klostergründung vom Patriarchen von Aquileia, Berthold von Andes und Meran, bestätigt und in spiritueller Hinsicht den Dominikanern in Ptuj unterstellt. Neben Zofija wurde das Kloster in den folgenden Jahrzehnten auch von den bereits erwähnten Heinrich I. und Heinrich II. gefördert. Heinrich I. war offenbar schon in den 1260er Jahren in dieser Hinsicht aktiv. Sein unglücklicher Sohn Heinrich II. bestätigte dem Kloster im Laufe der Zeit ebenfalls eine Reihe von Privilegien oder bemühte sich (gemeinsam mit seiner Tante Zofija, die Ende der 1270er Jahre starb) allgemein um dessen Wohl. Da er, wie bereits erwähnt, keine überlebenden Kinder hatte, widmete er dem Kloster all seine verbleibende Kraft.

Studeniške redovnice iz vrst notranjeavstrijskega plemstva v zgodnjem novem veku

Matjaž Grahornik*

DOI: <https://doi.org/10.62409/czn.302>
CC BY-SA 4.0

UDK – UDC: 94:27-789-055.2

Potrjeno – Accepted: 17. 10. 2025 | Objavljeno – Published: 27. 2. 2026
1.01 Izvirni znanstveni članek – 1.01 Original Scientific Article

Matjaž Grahornik: Studeniške redovnice iz vrst notranjeavstrijskega plemstva v zgodnjem novem veku. Časopis za zgodovino in narodopisje, Maribor 96=61(2025), 4, str. 43–87

Prispevek obravnava dominikanski samostan v Studenicah kot pomembno žensko redovno ustanovo na Spodnjem Štajerskem v zgodnjem novem veku, s poudarkom na redovnicah plemiškega porekla iz dežel Notranje Avstrije. Po zatonu v 15. in 16. stoletju (osmanski vpadi, protestantizem) se je skupnost v okviru protireformacije obnovila z vključevanjem kandidatk iz Ogrske in Hrvaške, kar je v drugi polovici 17. stoletja v samostanu povzročilo narodnostne in družbene spore. V 18. stoletju se je socialna struktura skupnosti postopoma prevesila v korist meščanskih kandidatk, hkrati pa se je okrepil nadzor svetne oblasti, ki je leta 1782 privedel do ukinitve samostana.

Ključne besede: Studenice, redovnice, dominikanski red, plemstvo, plemkinje, Notranja Avstrija, zgodnji novi vek.

---

* Dr. Matjaž Grahornik, (ORCID identifier 0000-0001-8761-6315), Zgodovinski inštitut Milka Kosa ZRC SAZU, Novi trg 2, 1000 Ljubljana, Slovenija, matjaz.grahornik@zrc-sazu.si – Matjaž Grahornik, (ORCID identifier 0000-0001-8761-6315), Milko Kos Historical Institute ZRC SAZU, Novi trg 2, SI 1000 Ljubljana, Slovenia, matjaz.grahornik@zrc-sazu.si

Matjaž Grahornik: Nuns of Noble Origin from Inner Austria at the Dominican Convent of Studenice in the Early Modern Period. Review for History and Ethnography, Maribor 96=61(2025), 4, pp. 43–87

The article examines the Dominican convent of Studenice as an important female religious institution in Lower Styria during the early modern period, with particular emphasis on nuns of noble origin from the lands of Inner Austria. After a period of decline in the fifteenth and sixteenth centuries, caused by Ottoman incursions and the spread of Protestantism, the community was renewed within the framework of the Counter-Reformation through the admission of candidates from Hungary and Croatia. In the second half of the seventeenth century this development led to ethnic and social tensions within the convent.

In the eighteenth century the social structure of the community gradually shifted in favour of candidates of bourgeois origin, while at the same time the supervision of secular authorities intensified. This process ultimately culminated in the dissolution of the convent in 1782.

Keywords: Studenice, nuns, Dominican Order, nobility, noblewomen, Inner Austria, early modern period.

KRATKA ZGODOVINA DOMINIKANSKEGA SAMOSTANA V STUDENICAH (13.–18. STOLETJE)¹

Z vzpostavitvijo ženskega dominikanskega samostana v Studenicah sredi 13. stoletja, prvotno ustanovljenega kot špital,² se je na prehodnem območju med Konjiško goro in Bočem ob reki Dravinji začelo oblikovati pomembno lokalno središče, ki je z utrjevanjem gospodarskega in upravnega zaledja samostana pridobivalo tudi urbane značilnosti. Naselje Studenice je v 15. stoletju doseglo status trga. K stabilnosti in razcvetu samostana v obdobju visokega in poznega srednjega veka so z darovanji in politično zaščito odločilno prispevali vplivni dobrotniki iz vrst regionalnega plemstva, med katerimi so izstopali štajerski vojvode Babenberški, grofje Andeški in grofje Celjski. Pomemben delež samostanskih dohodkov je izviral iz dot in darov družin

¹ Raziskave za pričujoči prispevek so potekale v okviru raziskovalnega programa *Temeljne raziskave slovenske kulturne preteklosti* (P6-0052) in podoktorskega raziskovalnega projekta *Zapuščinski inventarji družbenih elit na Štajerskem v zgodnjem novem veku* (Z6-4606), financiranih s strani Javne agencije za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije (ARIS) iz državnega proračuna. Za pregled besedila se zahvaljujem dr. Simoni Kostanjšek Brglez, dr. Mihi Preinfalku in mag. Lilijani Urlep.

² Špital je pred letom 1237 ustanovila Zofija Rogaška in v njem tudi sama delovala. Temeljlil je na (pogosto mešani) laični skupnosti oziroma bratovščini, ki je skrbela za pomoči potrebne. Tovrstne skupnosti so se do konca 13. stoletja povsod klerikalizirale (Kosi, »Špitali na Slovenskem«, str. 14).

novink ter njihovih sorodnikov.³ Ugled samostana je krepila tudi pravica do pokopa laikov znotraj samostanskih zidov, ki jo je samostan imel že skoraj od ustanovitve, od leta 1249.⁴ Privilegij so koristili vplivnejši meščani in plemiči, kar samostanu ni prinašalo zgolj prestiža, temveč tudi znatne prihodke.⁵

V drugi polovici 15. stoletja je samostan, tako kot številne druge verske ustanove na območju jugovzhodnega alpskega prostora, prizadela vrsta nesreč in kriz. Najhujši so od sedemdesetih let dalje bili osmanski vpadi, ki so povzročili neposredno gmotno škodo ter dolgoročno zaznamovali demografsko in gospodarsko podobo širšega območja. Ti vdori so se nadaljevali tudi v 16. stoletju in pomenili trajno obremenitev za samostan in njegovo okolico. V 16. stoletju se je materialni oslavitvi pridružil še duhovni upad, povezan s širšimi procesi verske krize, razširjanjem protestantizma in razrahljanimi samostanskimi pravili. Upad zanimanja za redovno življenje, zmanjšanje števila kandidatk ter oslabljen notranja disciplina so samostan privedli tako daleč, da je bil njegov nadaljnji obstoj več desetletij resno ogrožen.

---

³ Mlinarič, *Studeniški dominikanski samostan*, str. 38, 50, 54; Kosi, »Špitali na Slovenskem«, str. 15, 34. Leta 1328 je sredstva samostanu oporočno namenila tudi nemška kraljica Elizabeta, žena Habsburžana Friderika Lepega (Kosi, »Špitali na Slovenskem«, str. 9).

⁴ V zahodni opornik samostanske veže je denimo vzdian visok, pravokoten nagrobnik z napisom in letnico 1400 ob robu ter z osrednjim motivom velikega križa na stiliziranem griču. Podoben nagrobnik s križem na stiliziranem griču je tudi v cerkvi, deloma skrit pod oltarno menzo Antonovega oltarja v tleh srednje niše v južni ladijski steni. V južni steni cerkvene ladje so tri šilasto zaključene niše različnih velikosti, od katerih je bila vsaj zahodna gotovo namenjena pokopom. V njej so ob koncu 19. stoletja našli krsti s posmrtnimi ostanke priorice Ane Marije Petschacher in Helene Mirkoč pl. Mirković (za arhivski podatek se zahvaljujem dr. Simoni Kostanjšek Brglez in mag. Lilijani Urlep). V cerkvenem tlaku sta bili dve grobnici, ob njih je ohranjenih tudi več nagrobnih plošč, ki pa jih zaradi obrabe ali manjkajočih napisov ni mogoče zanesljivo povezati z določenimi osebami (NŠAM, Popis cerkva, D III, Studenice, str. 7–8; Curk, »Studenice«, str. 286, 290; listina na steni nunske empole, ki so jo napisale magdalenke). Pravico do pokopa pri glavnem oltarju, tj. najbolj častnem mestu samostanskih cerkva, so praviloma imeli le ustanovitelji samostana, v izjemnih primerih pa t. i. drugi ustanovitelji. Pri glavnem oltarju studeniškega samostana je (tako) bila grobnica Zofije Rogaške in njene sestre Rikarde (NŠAM, Popis cerkva, D III, Studenice, str. 6; Mlinarič, *Studeniški dominikanski samostan*, str. 39–40). Gl. tudi AT-ABBA, Wichner, str. 18. Za posredovanje virov iz admontskega arhiva se zahvaljujem kolegu Marku Motniku, za posredovanje fotografij iz nekdanjega dominikanskega samostana v Studenicah pa kolegici Simoni Kostanjšek Brglez.

⁵ Mlinarič, *Studeniški dominikanski samostan*, str. 201. V poznem srednjem veku je studeniški samostan slovel kot ženska preskrbovalna ustanova na območju današnje slovenske Štajerske (Kos, »V primežu pobožnosti«, str. 36). Največ dohodkov je samostan prejel od staršev, katerih hčere so vstopile v samostan, ali od njihovih bližnjih sorodnikov, nekaj pa na podlagi darovnic. Prim. z zgornjo opombo.

Šele v zadnji četrtini 16. stoletja se je pod vplivom protireformacije ter z novo organizacijsko in kadrovsko zasnovo njegov položaj postopoma konsolidiral. V prvi polovici 17. stoletja so dogajanje v samostanu in njegovi okolici zaznamovali predvsem kmečki upori in nemiri, ki so zamajali temelje fevdalnega reda in ogrožali samostansko gospodarstvo. Drugo polovico 17. stoletja so pretresali notranji spori in rivalstva med redovnicami, povezani z etnično pripadnostjo, družbenim poreklom in višino dote novink. Do prenove samostanskega življenja je prišlo šele ob koncu 17. stoletja.

V prvi polovici 18. stoletja so se svetne oblasti začele vpletati v finančne zadeve in volitve samostanov. V drugi polovici 18. stoletja so z odredbami, namenjenimi racionalizaciji verskih ustanov in omejevanju njihovih družbenih funkcij, že napovedovale odpravo kontemplativnih redov. Dominikanski samostan v Studenicah je bil z dekretom cesarja Jožefa II. ukinjen 8. marca 1782, s čimer se je sklenilo več kot poltisočletno obdobje njegovega obstoja.⁶

* * *

Čeprav naslov razprave zajema dolgo časovno obdobje med 16. in 18. stoletjem, bo pozornost namenjena predvsem 17. in 18. stoletju, saj je za ta čas ohranjenih največ (arhivskih) virov. Eden od namenov prispevka je osvetliti nekatere vidike družbenega položaja ter zgodovinopisne (ne)vidnosti žensk, ki so v novem veku vstopale v redovne skupnosti, in ponuditi izhodišča za nadaljnje raziskave.⁷

Prebivalstvo na Štajerskem – kakor tudi v drugih habsburških deželah – se je v zgodnjem novem veku postopoma večalo.⁸ V razmerah demografskega prirasta in omejenega premoženja je bilo, podobno kot že v poznem srednjem veku, razširjeno prepričanje, da je treba preprečiti drobljenje dediščine med številne potomce (dediče). Kadar ni bilo pričakovati dovolj velikega premo-

---

⁶ Mlinarič, *Studeniški dominikanski samostan*, str. 144, 199–203. Monografija Jožeta Mlinariča iz leta 2005 predstavlja temeljno delo o zgodovini studeniškega samostana in je osnova za pričujoči prispevek.

⁷ Pomembno je poudariti, da se ohranjenost virov od samostana do samostana razlikuje. Iz nekaterih ustanov so se ohranile t. i. knjige sester (zbirke življenjepisov), kronike, nekrologi, včasih tudi dnevniki in pisma ter vizitacijska poročila, odloki, samostanske gospodarske knjige in inventarji. Takšni viri lahko nudijo dragocena genealoška spoznanja o redovnicah in njihovih sorodnikih, vendar njihova interpretacija pogosto povzroča težave, saj zahtevajo širše predznanje in kritično presojo.

⁸ Število prebivalstva na Štajerskem se je okvirno gibalo tako: z okoli 277.000 leta 1528 je naraslo na približno 543.000 leta 1650, nato na okoli 614.000 leta 1700 in do nekje 707.000 leta 1750. Krizno obdobje je predstavljala epidemija kuge v letih 1679–1683, zaradi katere se je število prebivalcev z okoli 616.000 leta 1680 zmanjšalo na približno 604.000 leta 1685. Raven iz leta 1680 je bila torej ponovno dosežena šele po letu 1700 (Straka, »Die Bevölkerungsentwicklung der Steiermark«, str. 40–41).

ženja, ki bi omogočalo stanu primerne deleže vsem dedičem, so se družine pogosto odločale za selektivne strategije razdedinjenja. Ena izmed njih je bila načrtna usmeritev »odvečnih« sinov in hčera v redovno življenje – odločitev, ki je pomenila tako obliko socialne zaščite kot tudi simbolno izročitev njihove usode božji volji. Vzgoja, utemeljena na strogi patriarhalni avtoriteti, je omejevala čustveno navezanost in (pogosto) ublažila morebitna nasprotovanja mladih, medtem ko je religioznost, razširjena v vseh družbenih slojih, omogočala, da je bil vstop v samostan razumljen kot častna in pobožna izbira, povezana z duhovnim poklicem in upanjem na večno odrešitev.⁹

Ženski samostani so v novem veku igrali pomembno, a v zgodovinopisju pogosto zapostavljeno vlogo. V njih so živele in delovale predvsem ženske iz uglednih in premožnih, večinoma plemiških družin, ki so v redovno skupnost vstopale iz verskih, družinskih ali dednopravnih razlogov. Pri sestavljanju plemiških rodovnikov raziskovalci pogosto naletijo na vrzeli v podatkih o teh ženskah,¹⁰ saj so njihove identitete navadno pomanjkljivo dokumentirane. Ob vstopu v redovno skupnost so dekleta oziroma ženske navadno opustile svoje krstno ime in prevzele redovno ime, pri čemer so bile v virih običajno navedene zgolj z enim osebnim imenom ali z eno od njegovih različic. Plemiški nazivi so pogosto izpuščeni, zapisi v vizitacijskih poročilih in drugih listinah pa zelo splošni in formalizirani. Redovno življenje je pogosto zakrivalo tudi njihovo vlogo znotraj družine ter v okviru širših rodbinskih povezav in interesov.

V ospredju razprave je predstavitev nekaterih plemiških redovnic dominikanskega samostana Studenice, ki je bil v zgodnjem novem veku pomembna ženska redovna ustanova na Štajerskem. Razen v nekaj desetletjih po letu 1636 so med studeniškimi dominikankami do sredine 18. stoletja prevladovala redovnice iz dežel Notranje Avstrije.¹¹ Poseben poudarek je namenjen pripadnicam štajerskih plemiških rodbin, ki so imele deželanstvo – torej so v deželi razpolagale s posestjo.¹²

⁹ Kos, »V primežu pobožnosti«, str. 36.

¹⁰ Podobne vrzeli se pojavljajo tudi pri članih moških redov.

¹¹ Mlinarič, *Studeniški dominikanski samostan*, str. 87. Ob vizitaciji leta 1663 je vizitator zaslišal priorico in nekatere starejše redovnice, ki so povedale, da je bil studeniški samostan ustanovljen izključno za hčere iz družin s Štajerske in Kranjske (prav tam, str. 95).

¹² Leta 1639 je štajerski deželni zbor odločil, da s seznama deželanov izbrišejo vse, ki niso imeli vsaj 50 imenjskih funtov posesti ali pri deželi naloženih najmanj 10.000 goldinarjev (Naschenweng, *Der landständische Adel*, str. 8).

STUDENIŠKI SAMOSTAN V 16. STOLETJU

16. stoletje je za studeniški samostan pomenilo izrazito krizno obdobje, saj je bil večkrat neposredno prizadet tako zaradi notranjih družbenih pretresov kot zaradi zunanjih vojaških nevarnosti. Leta 1515 ga je dosegel kmečki upor, ob katerem so, po poročilu kranjskih deželnih stanov, »podložniki samostan napadli in oropali, redovnice pa posilili«. Nekaj redovnic naj bi se tedaj zateklo v samostansko hišo v Slovenski Bistrici.¹³ Kmalu zatem, okoli leta 1516, je samostan utrpel uničenje ob osmanskem vpadu. Cerkev je bila zato leta 1519 ponovno posvečena.¹⁴

Prelomno leto 1526, ko je osmanska vojska pod sultanom Sulejmanom Veličastnim pri Mohaču premagala vojsko ogrskega kralja Ludvika II. Jagiełlonca, je spremenilo politični položaj v širši regiji: zahodna in severna območja kraljevine Ogrske so prišla pod oblast Habsburžanov, Štajerska pa je postala del obrambnega zaledja proti Osmanskemu imperiju. To je pomenilo, da je bila dežela vse do konca 17. stoletja podvržena stalni nevarnosti osmanskih vpadov, ki so segali globoko v njeno notranjost. Kot odgovor so se začeli sistematično utrjevati gradovi in mestna obzidja, obenem pa je bila vzpostavljena trajna obrambna pripravljenost. Finančno breme teh ukrepov je v veliki meri prešlo na podložniško prebivalstvo, ki je bilo obremenjeno z naraščajočimi dajatvami in davki. V kontekstu tovrstnih razmer so leta 1532 osmanske čete opustošile tudi širše območje samostana ter prizadele njegove posesti.¹⁵

---

¹³ Mlinarič, *Studeniški dominikanski samostan*, str. 65; Koropec, »Zbelovo, Studenice, Pogled«, str. 263. Leta 1479 je cesar Friderik III. redovnicam podaril hišo v Slovenski Bistrici, ki jim je služila kot zavetišče v primeru nevarnosti (AT-ABBA, Wichner, str. 15; Mlinarič, *Studeniški dominikanski samostan*, str. 57, 161).

¹⁴ Koropec, »Zbelovo, Studenice, Pogled«, str. 261. Osmanski Turki so nekaj škode prizadejali že konec 15. stoletja, in sicer v letih 1478 in 1494. Santonino je v potopisnem poročilu iz leta 1487 zapisal, da Turki samostana niso požgali, v cerkvi pa da so samo uplenili kelihe in križe. Takrat je trinajstim redovnicam uspelo ulti »na bližnjo goro«. Oglejski vizitator škof Peter je 15. maja 1487 cerkev in pokopališče znova posvetil. Njegov spremljevalec Santonino je tedaj mdr. zapisal, da ima studeniški samostan »prav udobne sobe za goste« (Koropec, »Zbelovo, Studenice, Pogled«, str. 261; Curk, »Studenice«, str. 302; Mlinarič, *Studeniški dominikanski samostan*, str. 49, 57–58, 201; Santonino, *Popotni dnevniki*, str. 68; Kosi, »Špitali na Slovenskem«, str. 16). Cerkev je škof ponovno posvetil leta 1498 (Koropec, »Zbelovo, Studenice, Pogled«, str. 261).

¹⁵ Mlinarič, *Studeniški dominikanski samostan*, str. 70. Poleg samostanskega kompleksa je bil na skalnem pomolu nad trgom, sodeč po zidavi in zasnovi, v prvi četrtini 16. stoletja zgrajen t. i. bežigrad – manjša dvonadstropna stavba pravokotnega tlorisa s trinadstropnim stolpom. V času nevarnosti so se vanj lahko zatekle redovnice, morda pa tudi okoliško prebivalstvo. Po požaru leta 1788 so od stavbe ostale le razvaline (Curk, »Studenice«, str. 288, 300; Mlinarič, *Studeniški dominikanski samostan*, str. 157).

Priorice¹⁶ v prvih desetletjih 16. stoletja so bile Uršula Lindeška (p. 1515),¹⁷ Apolonija pl. Dürr (p. 1527–1530) in Marjeta Guštanjska (p. 1530–okoli 1544). Pred letom 1526 so v Studenicah pomrle vse redovnice. V tem odločilnem trenutku se je za ustanovo zavzel deželni knez ter novi češki in ogrski kralj Ferdinand I. Habsburški, ki je v Studenice poslal redovnice iz drugih dominikanskih samostanov (najverjetneje iz Velesova, Marenberga in Gradca).¹⁸

Marjeta Guštanjska je bila zadnja predstojnica studeniškega samostana pred popolnim razkrojem redovne discipline, ki se je nato vlekel praktično do konca 16. stoletja. Sodeč po vizitacijah iz leta 1528 protestantska vera na tem območju še ni prevladala, medtem ko je bila leta 1560 že močno razširjena. S širitvijo protestantizma med notranjeavstrijskim plemstvom in meščanstvom od druge polovice 16. stoletja naprej je začela upadati njihova podpora ženskim samostanom, saj svojih hčera vanje niso več pošiljali v oskrbo in izobraževanje. V Studenicah je obenem popustila redovna disciplina; število redovnic se je zmanjšalo, predstojnice so se hitro menjavale, obstoj samostana pa je bil znova pod vprašajem. Leta 1557 sta v samostanu prebivali le priorica Zofija in redovnica Barbara.¹⁹ Luka Bisanti (1503–1575), generalni vikar oglejskega patriarhata in kotorski škof v letih 1540–1565, je priorico Zofijo zaradi neprimerne življenja razrešil, upravljanje pa začasno poveril Barbari Hornberger. Do leta 1559 se je redovna skupnost očitno okrepila. Na priporočilo žalskega župnika in savinjskega arhidiakona Marka Amladitscha (Omladitsch) je bila takrat za predstojnico izvoljena Barbara Ponzer (p. 1559–1568).²⁰

Po njeni smrti (1568) je generalni vikar Jakob Maracco opozoril na razpad redovne discipline v Studenicah in predlagal, da vodenje prevzamejo redovnice iz drugih samostanov. Vikarjevo oceno so potrjevali številni škandali: več prioric je bilo zaradi neprimerne vedenja odstavljenih ali celo zaprtih.²¹ V teh razmerah so studeniški podložniki leta 1570 dosegli sestavo novega

¹⁶ V prispevku uporabljam za isto funkcijo tudi izraz »predstojnica«.

¹⁷ Letnice predstojniške funkcije so v prispevku označene s »p.«, v pomenu »priorica« oziroma »predstojnica« ali »predstojništvo«.

¹⁸ Mlinarič, *Studeniški dominikanski samostan*, str. 67, 186; Koropec, »Zbelovo, Studenice, Pogled«, str. 263, 265.

¹⁹ Morda Barbara Hornberger, ki se omenja kot priorica leta 1558 (Mlinarič, *Studeniški dominikanski samostan*, str. 72, 74).

²⁰ Mlinarič, *Studeniški dominikanski samostan*, str. 74–75; Koropec, »Zbelovo, Studenice, Pogled«, str. 269; Marušič, »Bisanti Paolo«, str. 468–469.

²¹ Tedanji komisarji so patriarhu poročali, da so se nekatere priorice poročile, bile naklonjene protestantski veri, niso bile kanonično izvoljene, bile premlade, lahkomiselnne, nepokorne ipd. Imena studeniških prioric iz tega obdobja niso znana (Mlinarič, *Studeniški dominikanski samostan*, str. 75–77). Gl. preglednico studeniških prioric v novem veku na koncu prispevka.

urbarja.²² Leta 1572 je vizitator v Studenice odposlal sedem redovnic graškega dominikanskega samostana, za upraviteljico samostana pa imenoval graško priorico Marjeto Harder. Od leta 1576 so v Studenicah znova dokumentirane redne predstojnice: Magdalena Rehtaler (p. 1576–1587), Ana Lechner (p. 1589–1590) in Magdalena Regartner (p. 1592–1607). Pod priorico Magdaleno Rehtaler so se razmere v studeniškem samostanu močno izboljšale. Spomin nanjo ohranja ozek in visok pravokoten nagrobnik na zunanji severni steni samostanske cerkve z upodobitvijo pokojnice, ki kleči pred Križanim, ter njenega družinskega grba.²³

Slika 1: Nagrobnik Magdalene Rehtaler (foto Matjaž Grahornik).

²² Koropec, »Zbelovo, Studenice, Pogled«, str. 269, 281.

²³ Mlinarič, *Studeniški dominikanski samostan*, str. 75–79; Curk, »Studenice«, str. 289; Gruden, »Samostan Studenice«, str. 163–168. Prvotno je bil nagrobnik vzidan v severno steno v notranjščini cerkve, poleg nagrobnika priorice Uršule Patačić pl. Zajezda. Prestavljen je bil v času studeniškega župnika Jožefa Čedeja (župnik 1903–1946), ko so bile postavljene nove klopi (NŠAM, Popis cerkva, D III, Studenice, str. 7; ŽA Studenice, župnijska kronika).

STUDENIŠKI SAMOSTAN V 17. STOLETJU

V prvih desetletjih 17. stoletja so samostan vodile že omenjena Magdalena Regartner (p. 1592–1607), Katarina Retter (Rötter; p. okoli 1612–1623) in Katarina Neff (p. 1625–1635). Primanjkljaj redovnic, povezan z razširjenostjo protestantske vere v tem obdobju, je studeniški samostan zaradi svoje obmejne lege lahko nadomestil s kandidatkami iz dežel, kjer se reformacija ni uveljavila (Ogrska, Hrvaška).²⁴

Dokument iz leta 1618 razkriva, da so studeniške redovnice sprejemale v oskrbo dekleta, ki so jih svojci pošiljali na vzgojo in izobraževanje.²⁵ Številni starši so jih tja poslali z namenom, da bi se pozneje odločile za redovniški poklic, pri čemer so pogosto želeli preprečiti neprimerne poroke ali razdelitev družinskega premoženja. Tiste, ki so se dejansko odločile za redovniško pot, so postale novinke oziroma redovniške pripravnice. Predvideno je bilo, da ostanejo pet polnih let pod nadzorstvom učiteljice novink ali voditeljice (tudi magistra novink; *Nouitzmaisterin*), ki jih je uvajala v sodelovanje pri bogoslužju, branje brevirja in spoznavanje redovnih pravil. Starši oziroma skrbniki so morali v tem času samostanu plačevati stroške za stanu primerno vzdrževanje oskrbovanke ali novinke.²⁶ Pred redovnimi zaobljubami novinke so morali obljubiti, da bodo kmalu zatem poravnali doto (*dotation*).²⁷ Vstop k dominikankam je bil mogoč pri trinajstih letih, redovne zaobljube pa so bile dovoljene po dopolnjenem šestnajstem letu starosti – čeprav se tega pravila vsaj do 18. stoletja pogosto niso držali.²⁸

²⁴ Mlinarič, *Studeniški dominikanski samostan*, str. 87.

²⁵ StLA, Hofkammer copei 1619–VIII–129, 16. julij 1618, Studenice; Mlinarič, *Studeniški dominikanski samostan*, str. 83.

²⁶ AT-ABBA, R-11, vizitacijsko poročilo admontskega opata Rajmunda iz leta 1673, točke 16–21. Za leto 1750 se v Studenicah omenja vsota 60 goldinarjev. Iz tega leta za studeniški samostan izvemo, da ni imel posebnih sob za dekleta, zato so bila ta nastanjena v sobah redovnic ali samostanskega osebja. Stalna prisotnost deklet je redovnice motila, zlasti pri opravljanju pobožnosti, dekleta pa tudi sama niso želela stanovati pri nunah (Mlinarič, *Studeniški dominikanski samostan*, str. 143; Noeske, »Die Disziplinierung des Wissens«, str. 33).

²⁷ Samostanska dota v kanonskem pravu ni bila zakonsko določena, vendar je bila v tem času že ustaljena praksa. Za studeniški samostan je omenjanje dote dokumentirano v nekaj primerih že v srednjem veku. Posamezni samostani so občasno sprejeli tudi novinke z nižjo doto ali pa se doti povsem odpovedali, kadar je kandidatka izkazovala posebne – denimo glasbene – sposobnosti (Kos, »V primežu pobožnosti«, str. 41; gl. tudi prispevek Marka Motnika v tej publikaciji, poglavje »Samostanska dota in družbeno ozadje redovnic«).

²⁸ Mlinarič, *Studeniški dominikanski samostan*, str. 103, 105.

Sorodniki predstojnic samostanov so izrabljali položaj in se pogosto okoriščali s samostanskim premoženjem. S to nedovoljeno prakso je za studeniški samostan prekinila priorica Katarina Neff.²⁹

V času njenega upravljanja je prišlo do pomembnega zgodovinskega dogodka: cesar Ferdinand II. Habsburški je 1. avgusta 1628 izdal patent, s katerim je (preostalemu) protestantskemu plemstvu Štajerske, Koroške in Kranjske ukazal, naj v enem letu prestopi v katoliško vero ali pa se iz dežel Notranje Avstrije izseli. Po znanih virih je takrat dežele Notranje Avstrije zapustilo nekaj nad 750 plemičev, medtem ko so drugi konvertirali.³⁰

Katarina Neff se je kot priorica soočala z majhnim številom redovnic, a tudi z gospodarskimi težavami. V drugem slovenskem kmečkem uporu leta 1635 je prišla pred 4. majem v studeniški samostan 12-članska delegacija iz vrst upornikov in od priorice zahtevala »staro pravdo«. Dne 6. maja so k studeniškem samostanu prišli kmečki uporniki v dveh skupinah; eno je vodil Matija Godec iz Stopnega (pri Makolah), drugo pa zbelovski podložnik Blaž Glavač iz Cecinja (pri Ponikvi). V Studenicah so izropali upravnikovo hišo, orožarno in se spravili nad samostan. Nekaj redovnic se je, preoblečenih v navadne ženske obleke, pravočasno umaknilo na Ptuj, priorica pa se je zamudila in se z nekaterimi drugimi redovnicami zatekla v cerkev. Na zahtevo upornikov je morala priti na cerkveni prag, kleče priseči na staro pravdo ter obljubiti, da bo popustila v davkih. Že maja je dala graška vlada na račun štajerskih deželnihi stanov zbrati 350 pešakov-najemnikov. Kmečki upor v Studenicah je zatrl vojni komisar baron Gaisruck s 30 vojaki.³¹

Katarini Neff je sledila Uršula Patačić pl. Zajezda (p. 1636–1656; še 1657–1663),³² prva predstojnica studeniškega samostana iz vrst hrvaškega oziroma

²⁹ Mlinarič, *Studeniški dominikanski samostan*, str. 85.

³⁰ Patent cesarja Ferdinanda II. je bil izdan v ugodnih političnih okoliščinah po zmagi cesarske vojske in Katoliške lige v prvih dveh fazah tridesetletne vojne (Kočevar, »Patent cesarja Ferdinanda II.«, str. 381–382, 387).

³¹ AT-ABBA, Wichner, str. 17; Mlinarič, *Studeniški dominikanski samostan*, str. 85, 171–173; Koropec, »Zbelovo, Studenice, Pogled«, str. 281–282; Koropec, *Mi smo tu*, str. 137–141. Z baronom Gaisruckom je verjetno mišljen Janez (Hans) Jurij, zemljiški gospod Pilštajna, Rifnika in Jelš, štajerski vrhovni proviantni mojster v slavonski in petrinjski marki. Odlok o popisu njegove zapuščine je bil izdan 24. februarja 1657 (StLA, LR 237, II. Teil, zapuščinski inventar po Janezu Juriju baronu Gaisrucku, fol. 135r–165v; Naschenweng, *Der landständische Adel*, str. 400). T. i. drugi slovenski kmečki upor je bil s pomočjo najemnikov in krajiških vojakov krvavo zatrt junija 1635 (Mlinarič, *Studeniški dominikanski samostan*, str. 174).

³² V severni notranji steni ladje studeniške cerkve je ohranjen njen nagrobnik, ki ga je naročila več kot 20 let pred smrtjo. Marmorno ploščo krasita po dva manjša grba v zgornjem in spodnjem delu nagrobnika, osrednji del pa zavzema z lovorovim vencem obdan grb priorice. Dekorativni značaj celote je kipar dodatno poudaril z nemškim napisom v kapitali, ki poteka ob robu plošče in okrog osrednjega grba. Okoli venca nagrobnika beremo

ogrskega plemstva.³³ Morda je bil tudi kmečki upor leta 1635 povod za prihod redovnic tega porekla. Najboljši vpogled v tedanje razmere v Studenicah so imeli člani vplivne rodbine Drašković, tesno povezane z drugimi hrvaškimi in ogrskimi plemiškimi družinami, iz katerih so (pozneje) prihajale nekatere studeniške redovnice.

Tako kot v drugih samostanih so imele tudi studeniške redovnice svojega odvetnika oziroma zaščitnika, ki je zlasti v vojnih časih zastopal njihove interese pred svetno oblastjo.³⁴ Do leta 1638 je to funkcijo opravljal Ivan III. baron Drašković (1603–1648), ki je bil leta 1635 povišan v grofa, od 1640 hrvaški ban in od 1646 ogrski palatin.³⁵ Za njim so redovnice izbrale njegovega sorodnika Nikolaja Draškovića; imenovanje je moral potrditi deželni knez kot vrhovni zaščitnik samostana.³⁶ Ker je bil v večini drugih samostanov

v spodnjem delu: *VRSVLA PATACHICHIN VON ZAIEZDA GOTT IST MEIN TROST. V zgornjem delu je napis: ZV GOTT VND VNSER LIEBEN FRAVEN STET AU[CH] MEIN VERTRAVE[N].* Na okvirju je od leve napis: *O MENSCH GEDENK ZV STERBEN, HEVT AN MIER MORGEN AN DIER. STEIN DER VERLEZVNG. ANNO DOMINI 1640* (Mlinarič, *Studeniški dominikanski samostan*, str. 89–90).

³³ Patačići, izvorno iz Bosne, so pobegnili pred osmanskimi Turki in se leta 1520 z Nikolajem naselili na Hrvaškem. Ta je leta 1536 s poroko pridobil posestvo Zajezda v varaždinski županiji in prevzel predikat »de Zajezda«. Ogrski kralj (in svetorimski cesar) Rudolf II. Habsburški je rodbini leta 1608 potrdil plemiški naziv. Družinsko bogastvo je naraslo v času Štefana II. (1576–1629), ki je od leta 1626 opravljal funkcijo slavonskega protonotarja in namestnika bana (Patačić, *Status familiae Patachich*, fol. 3r–v; Ravlič (gl. ur.), »Patačić«, str. 319). Njegov vnuk Baltazar III. (1663–1719) je leta 1706 za rodbino dosegel baronat, njegovi sinovi pa so leta 1735 prejeli ogrski grofovski naslov; Naschenweng in Frank jih v svojih delih ne omenjata (Patačić, *Status familiae Patachich*, fol. 14r–v, 36v, 73r, 75r–v; Ravlič (gl. ur.), »Patačić, Baltazar III.«, str. 320; Naschenweng, *Der landständische Adel*, str. 260). V opisu zgodovine rodbine Patačić iz leta 1740, ki ga je sestavil Aleksander Anton grof Patačić, Uršula ni posebej omenjena. Med rodbinskimi posestmi na Štajerskem je naveden Zavrč (Patačić, *Status familiae Patachich*, fol. 20r).

³⁴ V vizitacijah župnij in samostanov na Štajerskem v letih 1544/45 je odvetništvo nad Studenicami in drugimi samostani pripadalo deželnemu knezu, vendar si ga je tedaj lastil šumberški Volf Engelbert Turjaški kot lastnik Štatenberga (Mlinarič, *Studeniški dominikanski samostan*, str. 68–69; Preinfalk, *Auerspergi*, str. 79–81, 514–515).

³⁵ Srednoselec, *Tko tu koga ženi?*, str. 14; Brozović (ur.), »Drašković, Ivan III.«, str. 239–240. Ivan III. se je leta 1629 poročil z Barbaro grofico Thurzo, ki je bila predtem (1612) poročena s Krištofom grofom Erdődyjem († 1620). Ivanova in Barbarina hči Katarina se omenja med redovnicami v Studenicah, mlajši hčeri Barbara in Johana Marija pa sta še utrdili vezi z rodbino Erdődy: Barbara († 1687) je prvi zakon sklenila z grofom Volfgangom († 1674), Johana Marija pa z grofom Nikolajem (III.) (1630–1693), cesarskim tajnim svetnikom in feldmaršalom, ki je bil po zatrtju Zrinsko-Frankopanske zarote (1670) imenovan za namestnika bana Hrvaške, Dalmacije in Slavonije, od leta 1680 pa je do smrti opravljal funkcijo bana (Naschenweng, *Der landständische Adel*, str. 308; Brozović (ur.), »Erdődy, Nikola III.«, str. 493).

³⁶ Mlinarič je menil, da gre za Nikolaja Draškovića z gradu Trakoščan v hrvaškem Zagorju, kar bi pomenilo sina Ivana III. Ker se je ta rodil okoli leta 1630, je verjetno mišljen

na Štajerskem odvetnik deželni knez, se zdi, da je samostan v Studenicah v tem času močno gravitiral proti Hrvaški/Ogrski, Draškovići pa so odvetniško vlogo opravljali kot hrvaški bani. Na Štajerskem so Draškovići tedaj imeli gospodstvo Ljutomer.³⁷

Zaradi bližine Vojne krajine je cesarska vojska pogosto prehajala ozemlje Studenic. To je bil tudi čas tridesetletne vojne. Ob vojaški nevarnosti je bilo redovnicam dovoljeno, da so se skupaj s cerkveno in drugo opremo umaknile v najbližji varnejši samostan ali drug primeren kraj, po prenehanju nevarnosti pa so se morale nemudoma vrniti v Studenice.³⁸

Samostansko življenje v Studenicah so v 17. stoletju ogrožale ujme, bolezni in nemiri. Ob koncu leta 1645 je med podložniki razsajala kuga, ki je povzročila za več kot 745 goldinarjev škode, zato je priorica zaprosila za davčne olajšave. Lokalni kmečki upori in drugi nemiri so bili sestavni del Uršulina predstojništva. Omenjajo jih v letih 1637, 1646, 1650, 1653 in 1654,³⁹ a jih je svetna oblast hitro zatrla.⁴⁰

S priorico Uršulo naj bi studeniški samostan načrtno odklanjal kandidatke iz nižjih družbenih slojev, ki niso prinašale (višje) dote, zato je večina novink in poznejših redovnic izhajala iz plemiških vrst.⁴¹ Položaj redovnic je pogosto

---

Ivanov starejši brat Nikolaj I. (1595–1659) z Vinice v hrvaškem Zagorju. Ta se je poročil z Marijo Elizabeto grofico Erdődy, hčerjo nekdanjega hrvaškega bana Tomaža II. Od tod izhaja povezava z redovnicami iz rodbin Drašković in Erdődy v studeniškem samostanu (Naschenweng, *Der landständische Adel*, str. 308; Srednoselec, *Tko tu koga ženi?*, str. 14; prim. Mlinarič, *Studeniški dominikanski samostan*, str. 87). Ivanu III. Draškoviću je kot hrvaški ban sicer sledil Nikola VII. Zrinski. Po Zrinsko-Frankopanski zaroti bi lahko bil za odvetnika Studenic izbran Nikolaj III. grof Erdődy (prim. z zgornjo opombo).

³⁷ StLA, LR 142, 23. januar 1630, popis zapuščine Marije baronice Drašković v Ljutomeru, fol. 36r–76r.

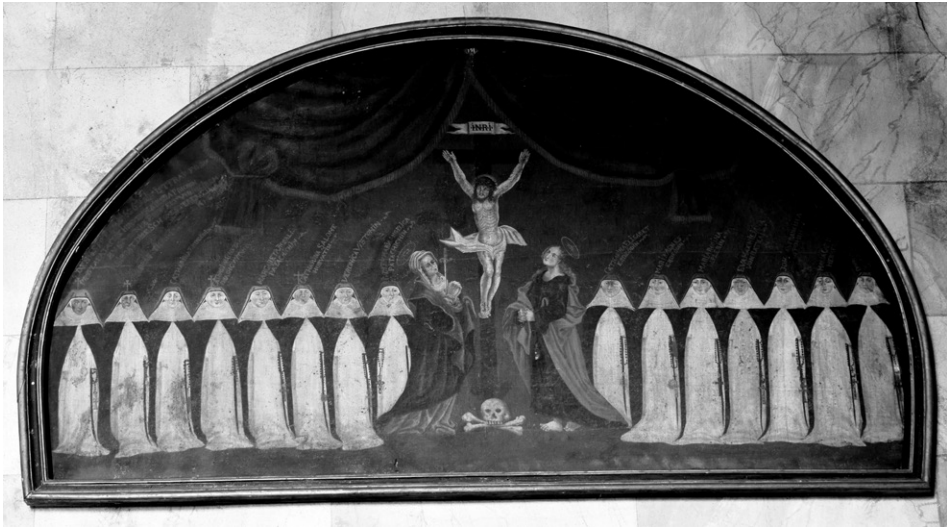
³⁸ Da se samostanske sestre ob nevarnosti lahko umaknejo na varneje, je leta 1649 arhidiakonu Adamu Smuku naročil oglejski patriarh Marko Gradenigo (Mlinarič, *Studeniški dominikanski samostan*, str. 87).

³⁹ Uršula Patačić (Pathachich, Patatchich, Patatic) pl. Zajezda je leta 1654 s pečatom potrdila obsežen popis (9 folijev) o incidentih in povzročeni škodi med nastanitvijo približno 700 cesarskih vojakov na območju Studenic med 10. in 13. februarjem 1654 (StLA, LR 1283, H. 1, poročilo priorice z 8. aprila 1654). Očitno je bila vojska poslana z namenom zatrtja podložniških nemirov. Po koncu tridesetletne vojne je bilo na Štajerskem sicer nastanjenih precej enot cesarske vojske; njihovi marši skozi ozemlje so ogrožali varnost in premoženje studeniških podložnikov ter samostana (AT-ABBA, Wichner, str. 18; Mlinarič, *Studeniški dominikanski samostan*, str. 88, 176).

⁴⁰ AT-ABBA, Wichner, str. 18–19; Mlinarič, *Studeniški dominikanski samostan*, str. 87–88.

⁴¹ Da v studeniškem samostanu prebivajo pretežno redovnice plemiškega rodu, je pokazala že vizitacija oglejskega vizitatorja Francesca Barbara leta 1593, ki pa je bila v marsičem pristranska, saj je Oglej želel zmanjšati razloge za morebitno ukinitvev samostana (AT-ABBA, Wichner, str. 17; Mlinarič, *Studeniški dominikanski samostan*, str. 78; Koropec, »Zbelovo, Studenice, Pogled«, str. 270).

odražal družbeni ugled njihovih rodbin, družbene razlike in navade iz zunanjega sveta pa so se prenašale tudi v samostansko okolje.⁴²

Slika 2: Polkrožna slika na nunskem koru (foto Simona Kostanjšek Brglez).

Na nunskem koru (empori) visi velika polkrožna slika, ki poleg motiva križanja (Križani z Marijo in sv. Janezom Evangelistom) prikazuje petnajst studeniških dominikank z imeni nad glavami. Priorica Uršula Patačić pl. Zajezda je upodobljena skrajno levo. Na levi strani si do motiva križanja sledijo: Katarina Elizabeta Erdődy,⁴³ Marija Agnes Erdődy, Marija Rozina Papler, Eva Maksimilijana Rátkay, Johana Franciška [Ignacija] Vizdom,⁴⁴ Marija Cecilija [Jožefa]

⁴² Noeske, »Die Disziplinierung des Wissens«, str. 33. Pri volitvah priorice leta 1710 je izpričano, da so redovnice v priorat pred deželnoknežjega in cerkvenega komisarja ter tajnika vstopale in se predstavljale po vrstnem redu, ki je ustrezal njihovemu položaju v konventu (Mlinarič, *Studeniški dominikanski samostan*, str. 113–114). Pri vizitaciji leta 1756 je savinjski arhidiakon dr. Martin Jožef Sumpichler »po stari navadi« izpraševal redovnice od najmlajše do najstarejše, na koncu je bila izprašana priorica (Ožinger, *Vizitacije savinjskega arhidiakonata*, str. 322).

⁴³ Leta 1672 jo mati v pismu omenja kot Marijo Elizabeto (AT-ABBA, R-11, nedatirano pismo grofice Erdődy admontskemu opatu Rajmundu). V leta 1673 izdani vizitaciji se med redovnicami s samostansko službo omenja Katarina Elizabeta, medtem ko Marija Agnes ni opravljala nobene funkcije (AT-ABBA, R-11, vizitacijsko poročilo admontskega opata Rajmunda iz leta 1673).

⁴⁴ Skupaj z Veroniko Vizdom se v samostanu poslednjič omenjata leta 1688, ko sta bili vpisani v knjigo rožnovenske bratovščine (SI PAM/1829, knjiga rožnovenske bratovščine, fol. 4r; Mlinarič, *Studeniški dominikanski samostan*, str. 107–108).

Herberstein in Doroteja Sibila Patačić.⁴⁵ Na desni strani od motiva križanja je upodobljenih sedem redovnic: Marija Judita Angelika Patačić,⁴⁶ Veronika Vizdom (*Viztom*), Katarina Saloma Horvat, Marjeta Rozalija Patačić,⁴⁷ Katarina Konstanca Drašković, Katarina Erdődy⁴⁸ in Ana Dragatić (*Dragatich*).⁴⁹ Na sliki je navedeno, da gre za redovnice, ki so bile preoblečene v času Uršulinega priorata (p. 1636–1656 in še 1657–1663).⁵⁰ Slika je verjetno nastala ob smrti priorice Uršule ali kmalu zatem in ne ob njeni izvolitvi, kot se je v literaturi doslej navajalo. Nad njeno glavo in nad glavami še štirih redovnic so upodobljeni križi, ki označujejo pokojne osebe: na levi strani prizora križanja so to ob priorici še Ana Dragatić, Katarina Konstanca Drašković in Katarina Saloma Horvat, na desni pa Doroteja Sibila Patačić.⁵¹

⁴⁵ Na sliki plemiški nazivi niso navedeni. Glede redovniških imen lahko domnevamo, da so bila enaka krstnim, čeprav to ni bilo pravilo. Doroteja Sibila Patačić se v samostanu nazadnje omenja leta 1673, tedaj kot ekonomka (Mlinarič, *Studeniški dominikanski samostan*, str. 104). V knjigi rožnovenske bratovščine je bila po letu 1694 vpisana Ana Doroteja Patačić (SI PAM/1829, knjiga rožnovenske bratovščine, fol. 4v).

⁴⁶ V nedatiranem pismu admontskemu opatu Rajmundu je podpisana kot sestra »Marija Judita Patačić« (AT-ABBA, R-11), na sliki pa je nad njeno upodobitvijo pripis »Judita Marija Angelika Patačić«. Judita Iluminata Patačić, zavedena v knjigi rožnovenske bratovščine leta 1688, je verjetno istovetna z njo (SI PAM/1829, knjiga rožnovenske bratovščine, fol. 4r; Mlinarič, *Studeniški dominikanski samostan*, str. 93, 108).

⁴⁷ Marjeta Rozalija Patačić je pred redovnimi zaobljubami leta 1664 vpričo drugih nun izjavila, da nima volje za duhovni poklic in se želi vrniti domov k materi. Čeprav v konventu ni dobila potrebnega števila glasov, je bila k zaobljubam vendarle pripuščena, očitno po intervenciji tedanje priorice Helene; v Studenicah se nazadnje omenja leta 1688, ko je bila vpisana v knjigo tedaj uvedene rožnovenske bratovščine (SI PAM/1829, knjiga rožnovenske bratovščine, fol. 4r; Mlinarič, *Studeniški dominikanski samostan*, str. 87, 96, 107).

⁴⁸ Plemiška rodbina Erdődy je imela posesti na Štajerskem vsaj od začetka 17. stoletja; leta 1700 se v virih omenja Zgornje Radvanje pri Mariboru (StLA, LR 13, fol. 278r–280v; prav tam, LR 184, fol. 394r–399v).

⁴⁹ V knjigi rožnovenske bratovščine je vpisana Eva Barbara Katarina Patačić, roj. Dragonić. Zelo podoben priimek bi lahko izkazoval sorodstvo med Patačići in Dragatići/Dragonići (SI PAM/1829, knjiga rožnovenske bratovščine, fol. 22r).

⁵⁰ Datum Uršuline izvolitve za priorico (16. september 1636) je naveden na sliki nad njeno upodobitvijo. Curk je menil, da so upodobljene takratne redovnice, »same madžarske in hrvaške plemkinje, ki so dale svoje bogate dote za obnovo leta 1635 ob priliki kmečkega upora poškodovanega samostana in za njegovo sledečo barokizacijo« (Curk, »Studenice«, str. 292). Iz pisma Katarine Elizabete grofice Erdődy iz leta 1672 je razvidno, da sta bili njeni hčerki Marija Agnes in Katarina Elizabeta – obe upodobljeni na polkrožni sliki – poslani v studeniški samostan »pred 16 leti«, torej okoli leta 1656 (AT-ABBA, R-11, nedatirano pismo grofice Erdődy admontskemu opatu Rajmundu, verjetno s konca leta 1672).

⁵¹ Kostanjšek Brglez & Urlep, *Studenice. Drobci iz zgodovine samostana*, 2025 (razstavnici panoji; otvoritev razstave v prostorih Občine Poljčane: 28. 5. 2025).

Na začetku leta 1657 so v samostanu izpričane naslednje redovnice: Uršula Patačić, Katarina Danklopf,⁵² Ana Marija (tudi Marija Ana ali Marijana) Petschacher, Barbara Retter (Rotter),⁵³ Katarina Formacher (*Formeher*), Helena Mirkoč (*Merchatz*), Felicita Langenmantel, Katarina Erdödy, Katarina [Konstanca] Drašković, Marjeta Petschacher, Katarina Vrabak(h), Veronika Vizdom (Viztumb), Judita [Iluminata] Patačić, Doroteja [Sibila] Patačić, Marija Cecilija [Jožefa] Herberstein, Johana Frančiška [Ignacija] Vizdom in članica družine Planhofer.⁵⁴

Priorica Uršula ni znana le po svoji podobi na sliki, temveč tudi po dobro ohranjenem nagrobniku, vzidanem v severni notranji steni cerkvene ladje. Gre za nagrobnik s petimi grbi, za katere še ni povsem pojasnjeno, komu pripadajo in kakšne so povezave med imetniki oziroma imetnicami teh grbov. Osrednji grb pripada rodbini Patačić pl. Zajezda.⁵⁵

Priorica Uršula in njena naslednica Helena Mirkoč pl. Mirković (p. 1663–okoli 1677) sta dajali prednost svojim sonarodnjakinjam iz ogrsko-hrvaškega plemstva ter znotraj konventa povzročili razdor in delitev redovnic po narodnosti. Pod priorico Uršulo je v samostan vstopilo največ hčera iz rodbin ogrsko-hrvatskega plemstva. Včasih sta bili nuni po dve sestri iz iste

⁵² Danijel Danklopf je hčer Katarino dal v »vzgojo, izobraževanje in oskrbo« pred letom 1618. Pozneje se je odločila za redovni poklic (Mlinarič, *Studeniški dominikanski samostan*, str. 83).

⁵³ Gotovo je bila v sorodu s priorico Katarino Retter.

⁵⁴ Ime zadnje navedene redovnice je izpuščeno (AT-ABBA, Wichner, str. 22; Mlinarič, *Studeniški dominikanski samostan*, str. 93). Prim. s tabelo 1.

⁵⁵ Zgoraj levo je najverjetneje grb plemiške rodbine Retter (Rötter, Rotter), kratice C. R. P. ob njem pa pomenijo *Catharina Retter(in) Priorin*. Zgoraj desno je verjetno grb meščanske rodbine Neff, kratice C. N. P. pa lahko razložimo s *Catharina Neff(in) Priorin*. Gre torej za grba Uršulinih predhodnic v studeniškem samostanu. Spodaj levo je najbrž grb Lichtenbergov s Tuštanja. Kratice E. S. V. L. je mogoče razložiti tako, da zadnji črki pomenita *von Lichtenberg*, prvi dve pa inicialki dvojnega imena, pri čemer se ponuja več možnosti (npr. Eva, Elizabeta, Ester; Suzana, Sofija). Rodovnik Lichtenbergov, ki ga pozna Miha Preinfalk, ne omogoča natančne identifikacije rodbinske članice; mogoče je kot redovnica spremenila ime. Spodaj desno je grb rodbine Tavčar, iz katere je izhajal ljubljanski škof Janez Tavčar (škof 1580–1597). Kratici E. T. je mogoče razložiti tako, da zadnja črka označuje priimek, medtem ko se pri imenu ponuja več možnosti. Baltazar Tavčar, nečak škofa Janeza, je bil med letoma 1597 in 1625 nadžupnik v Laškem; leta 1619 se omenja kot savinjski arhidiakon in ljubljanski kanonik (Mlinarič, *Studeniški dominikanski samostan*, str. 84). Za grb Tavčarjev gl. Volčjak, »Grbi ljubljanskih škofov in nadškofov«, str. 126–127. Grba Lichtenbergov in Tavčarjev bi lahko bila povezana z redovnicama, ki sta v drugi polovici 16. stoletja, ko je Studenicam grozilo zaprtje, prišli iz Velesovega. Za dragocene podatke o grbih na nagrobniku priorice Uršule se zahvaljujem Borisu Hajdinjaku, Mihi Preinfalku in Lidiji Slana.

družine,⁵⁶ kar je bilo po redovnih konstitucijah prepovedano, česar pa očitno niso upoštevali.

Slika 3: Nagrobnik priorice Uršule Patačić pl. Zajezda
(foto Simona Kostanjšek Brglez).

Leta 1657 so redovnice same priznale, da so bile razdeljene med narodnostne struje (*in nationalische factionen zerthailt*).⁵⁷ Grofica Katarina Elizabeta Erdődy, roj. grofica Batthyány, je konec leta 1672 pisala admontskemu opatu Rajmundu baronu Rehlingenu (opat 1659–1675),⁵⁸ ki je bil s strani dunajskega

⁵⁶ Sorodstvene povezave med redovnicami iz rodbine Patačić niso raziskane. Domnevamo lahko na njihovo ožje sorodstvo, da je šlo za sestre. Katarina Elizabeta in Marija Agnes Erdődy sta zagotovo bili sestri. Njuna sorodstvena povezava s Katarino Erdődy ni znana. Morda v tem kontekstu ni nepomemben podatek, da je bil leta 1626 Sigmund I. baron Erdődy (1596–1639) imenovan za cesarskega tajnega svetnika in postal namestnik bana, skupaj s protonotarjem Štefanom Patačićem pl. Zajezdo (Brozović (ur.), »Erdődy, Žigmund I.«, str. 494).

⁵⁷ AT-ABBA, Wichner, str. 19; Mlinarič, *Studeniški dominikanski samostan*, str. 92, 94.

⁵⁸ Rehlingeni so baronat dosegli leta 1665 (Naschenweng, *Der landständische Adel*, str. 767). Mlinarič opata beleži kot barona Rehlinga (Mlinarič, *Studeniški dominikanski samostan*, str. 96), kar povzema po Wichnerju (AT-ABBA, Wichner, str. 25).

nuncijski imenovan za vizitatorja. V pismu je navedla glavne razloge, zakaj je svoji hčerki, Katarino Elizabeto in Marijo Agnes, pred šestnajstimi leti – torej okoli leta 1656 – poslala v studeniški samostan: nune so bile predvsem plemkinje iz notranjeavstrijskih dežel in Hrvaške, pogovorni jezik v konventu je bil slovenski, starši pa so lahko zaradi manj strogega samostanskega reda brez težav obiskovali svoje hčere.⁵⁹ V pismu opatu se je pridušala, da bi ji bilo spričo sedanjih redovnih razmer v samostanu ljubše, če bi hčerki ostali v laičnem stanu ali pa bi živeli v katerem drugem dominikanskem samostanu, kjer bolj upoštevajo redovna pravila. Pritoževala se je nad slabo preskrbljenostjo redovnic z obleko in posteljino ter nad slabo hrano v refektoriju. Predstojnica naj bi se z redovnicami tudi neprestano prepirala in z njimi postopala »robato in neprimerno«. Hčerki je želela dati v graški dominikanski samostan in zanj dati doto, ki jo je sicer namenila Studenicam.⁶⁰ Grofičino pismo kaže, da je bila dobro seznanjena z razmerami v Studenicah.⁶¹

⁵⁹ *Quemad modum delectabar ante 16 annos duas meas filias Mariam Agnetem, et Mariam [sic!] Elisabetham comitissas de Erdeodi ad monasterium S. Catharinæ senensis, ordinis S. Dominici in Studeniz in inferiori parte Styriæ seu comitatu Cilleansi iuxta tale earum desiderium collocare, quia placuit mihi eo temporis, quod ibidem sit sclauonica lingua communis; et tam ex Crœatia, quam Styria, Carynthia et Carniolia sat bonus numerus ex familiis comitum, baronum aliorumque nobilium, tum est quod religio non sit adeo stricta, et parentibus liber accessus ad visitandas filias [...]* (AT-ABBA, R-11, nedatirano pismo grofice Erdódy admontskemu opatu Rajmundu, verjetno s konca leta 1672). Po odredbah tridentinskega koncila in protireformacijskih ukrepih na začetku 17. stoletja so cerkvene oblasti še posebej v ženskih samostanih uvedle strogo klavzuro, ki pa je ni smiselno dojemati kot preprosto zapiranje žensk za samostanske zidove, morda celo proti njihovi volji, temveč kot prostor svobode z natančno urejenim sistemom pravil (Koldau, »Die Regel und ihre Ausgestaltung«, str. 337–338). O lažjih starševskih obiskih je 1. februarja 1673 opatu pisal tudi grof Herberstein (AT-ABBA, R-11, pismo Erazma Friderika grofa Herbersteina admontskemu opatu Rajmundu).

⁶⁰ Že omenjeni Erazem Friderik grof Herberstein s Hrastovca je mlajšo hči, Marijo Suzano (1665–1749), poslal k dominikankam v Gradec. Iz tega je mogoče sklepati, da pozneje prav tako ni bil zadovoljen z razmerami v Studenicah. Kljub temu je pred smrtjo († 1691) sodeloval v leta 1688 ustanovljeni rožnovenski bratovščini, o čemer priča vpis njegovega imena v knjigi članov bratovščine (SI PAM/1829, knjiga rožnovenske bratovščine, fol. 6v; Grahornik, *Genealogija rodbine Herberstein*, str. 255, 261).

⁶¹ AT-ABBA, R-11, nedatirano pismo grofice Erdódy admontskemu opatu Rajmundu, verjetno s konca leta 1672; AT-ABBA, Wichner, str. 26; Mlinarič, *Studeniški dominikanski samostan*, str. 87, 97–98, 106. Grofičino pismo odseva prefinjene oblike vplivanja, ki so jih sorodniki ohranjali v samostanskem okolju z uporabo svojih družbenih vezi in položaja, tudi po redovniških zaobljubah svojih sorodnic. Za leto 1663 je npr. znano, da je grofičina istoimenska hči, nuna Katarina Elizabeta, 15. julija pisala svojemu bratrancu, ki naj bi posredoval pri višji cerkveni oblasti, da Uršula Patačić pl. Zajezda ne bi bila ponovno izvoljena za priorico (Mlinarič, *Studeniški dominikanski samostan*, str. 95).

Helena Mirkoč pl. Mirković se kot redovnica v Studenicah prvič omenja 8. januarja 1657.⁶² Na obdobje njenega predstojništva spominja kakovosten baročni portal, ki zapira severno polovico ohranjenega samostanskega jedra. Na njem je vklesan napis: *Helena Mirkozin De Merkoviz Priorin Z[u] S[tudenitz] in 1665.*⁶³

V obdobju predstojništva Uršule in Helene so bile med studeniškimi redovnicami na primer članice plemiških rodbin Drašković, Erdődy, Gaisruck, Herberstein, Langenmantel, Patačić in Rátkay. Čeprav med priimki prevladujejo rodbine ogrsko-hrvaškega porekla, od naštetih štajerskega deželanstva niso dosegli zgolj Patačići.⁶⁴

Ana Helena Kristina grofica Gaisruck je vstopila v studeniški samostan 3. februarja 1671. Njena starša sta bila Karel Sigmund grof Gaisruck, lastnik gospostev Rifnik in Švarcenštajn pri Velenju, ter Ana Marija, roj. baronica Moscon; poročila sta se leta 1646 v Ljubljani. Ana Helena Kristina se v Studenicah omenja še leta 1688. Gaisrucki so bili prek Rozine Sofije, vnukinje omenjenega Janeza Jurija, povezani z rodbino Rátkay.⁶⁵

Marija Cecilija Jožefa grofica Herberstein je bila ob vizitaciji konec leta 1672 in na začetku leta 1673 med šestimi samostanskimi svétnicami (*raths*

⁶² Mlinarič, *Studeniški dominikanski samostan*, str. 104.

⁶³ Njena grobnica je bila do leta 1898 pred glavnim cerkvenim oltarjem (Curk, »Studenice«, str. 301; NŠAM, Popis cerkva, D III, Studenice, str. 8). Manj znana rodbina Mirković je sprva živela na severu Hrvaške. V 14. stoletju so se preselili v Karlobag, od druge polovice 14. stoletja pa so živeli na otoku Pag, kjer so se v naslednjih stoletjih uveljavili kot ena najuglednejših rodbin. Nadvojvoda Karel je Ivana (Janeza), njegovega brata Franca in bratranca Nikolaja (Nikolo) leta 1578 v habsburških dednih deželah povzdignil v viteški stan. Zaradi uspešne vojaške službe na Ogrskem proti osmanskim Turkom jim je ogrski kralj (in svetorimski cesar) Rudolf II. Habsburški leta 1583 podelil še ogrsko-hrvaško plemstvo. Leto pozneje so bili vsi trije vpisani med plemiče v mestu Senj. Leta 1742 so bili Mirkovići sprejeti med plemiče mesta Nin, brat Josip (Jožef) in Aleksander pa sta bila leta 1796 sprejeta v plemiški svet mesta Zadar. V 19. stoletju so predstavniki paške rodbinske veje sodelovali v narodno-preporodnem gibanju (Kovačec (gl. ur.), »Mirkovići«, str. 347).

⁶⁴ Draškovići so štajersko deželanstvo pridobili leta 1606 in nato ponovno 1632. Peter grof Erdődy je prejel kranjsko deželanstvo leta 1587, štajersko pa leta 1593. Kranjsko deželanstvo je bilo rodbini ponovno podeljeno v letih 1601 (grof Tomaž) in 1655 (grof Nikolaj), štajersko pa leta 1652 (grof Emerik). Herbersteini so bili štajerski deželani od leta 1423, Gaisrucki od leta 1424, Rátkayi pa od leta 1685. Langenmantli so imeli kranjsko deželanstvo od leta 1517, štajersko pa vsaj od leta 1766 (Naschenweng, *Der landständische Adel*, str. 307, 345, 399, 507, 603 in 734). O Patačićih gl. opombo 33.

⁶⁵ Poroka med Rozino Sofijo in Sigmundom Jožefom baronom (pozneje grofom) Rátkayjem je bila sklenjena leta 1668. Po moževi smrti († 1702) se Rozina Sofija omenja kot zasilna skrbnica sirot Ladislava in Karla Jožefa ter kot upraviteljica gospostva Gornji Ljutomer (StLA, LR 959, H. 1, zapuščina Rozine Sofije grofice Rátkay, roj. grofice Gaisruck; Naschenweng, *Der landständische Adel*, str. 400). Rozina Sofija in Sigmund Jožef sta vpisana tudi v knjigo rožnovenske bratovščine (SI PAM/1829, knjiga rožnovenske bratovščine, fol. 4r, 16r, 63r, 66r). O Janezu Juriju baronu Gaisrucku gl. opombo 31.

müetter), tj. najvplivnejšimi (in najstarejšimi) redovnicami.⁶⁶ Rodila se je po letu 1637 Janezu Krištofu iz starejše podveje prve stranske hrastovške veje in Ani Marjeti Suzani, roj. baronici Zicul(l)ini.⁶⁷ Konec leta 1672 je bila v Studenicah tudi njena sorodnica, Marija Regina Antonija, ki pa ni opravljala kakšne samostanske službe. Takoj po omenjeni vizitaciji je admontskemu opatu Rajmundu 1. februarja 1673 pisal hrastovski zemljiški gospod Erazem Friderik grof Herberstein in ga obvestil o odločitvi, da bo dal v Studenice »obe svoji hčeri«. ⁶⁸ Na poti s Kranjske da se je oglasil pri arhidiakonu v Celju in se z njim pogovoril glede hčera, nato pa se je odpravil v Studenice, kjer je izvedel o uspešnosti opravljene vizitacije. V pismu je poudaril, da pred dvema ali štirimi leti svojih hčera ne bi zaupal studeniškemu samostanu, ampak bi ju raje obdržal doma ali poslal v kak drug samostan. Zdaj pa se je pri priorici pozanimal o življenju in dolžnostih tamkajšnjih redovnic ter ugotovil, da med studeniškim in drugimi samostani ni velike razlike.⁶⁹ Marija Regina grofica Herberstein je bila najstarejša hči Erazma Friderika, krščena 26. januarja 1657 v Gradcu. V Studenicah se omenja še leta 1731, ko je po smrti takratne priorice Marije Konstance kot njena namestnica prevzela skrb za duhovne zadeve. Tedaj je bila v 75. letu starosti, redovnica pa 58 let.⁷⁰ Ana Marija Eleonora grofica Herberstein je gotovo bila tretja hči Erazma Friderika iz zakona z Ano

⁶⁶ Ostale samostanske svétnice so bile: subpriorica [Ana Marija Petschacher], Katarina Danklopf (*Dankhlopf*), Katarina Formacher (*Vormacher*), Katarina Erdödy in Marjeta [Rozalija] Patačić. Vizitacijsko poročilo, izdano 13. januarja 1673 v Studenicah, je ohranjeno v arhivu samostana Admont v treh prepisih (AT-ABBA, R-11, vizitacijsko poročilo admontskega opata Rajmunda iz leta 1673).

⁶⁷ Grahornik, *Genealogija rodbine Herberstein*, str. 242. V arhivu samostana Admont je ohranjeno njeno pismo admontskemu opatu Rajmundu z 20. februarja 1663 (AT-ABBA, R-11, pismo Marije Cecilije grofice Herberstein admontskemu opatu Rajmundu). Nazadnje se omenja leta 1688 v knjigi rožnovenske bratovščine (SI PAM/1829, knjiga rožnovenske bratovščine, fol. 4r; Mlinarič, *Studeniški dominikanski samostan*, str. 108).

⁶⁸ [...] *beede dechter hinein geben* [...] (AT-ABBA, R-11, pismo Erazma Friderika grofa Herbersteina admontskemu opatu Rajmundu s 1. februarja 1673). V leta 1656 sklenjenem zakonu Erazma Friderika in Ane Regine grofice Breuner se je do leta 1673 rodilo osem hčera. Marija Regina (* 26. I. 1657) in Ana [Marija] Eleonora (* 20. I. 1659) sta bili najstarejši preživeli hčerki, Ana Cecilija (* 9. II. 1658) je očitno do takrat umrla (Grahornik, *Genealogija rodbine Herberstein*, str. 261). Grof Herberstein se je torej leta 1673 odločil, da bo v Studenice poslal še svojo drugo hčer.

⁶⁹ AT-ABBA, R-11, pismo Erazma Friderika grofa Herbersteina admontskemu opatu Rajmundu s 1. februarja 1673; Mlinarič, *Studeniški dominikanski samostan*, str. 105–106. Mlinarič piše o hrastovškem gospodu Frideriku Juriju baronu Herbersteinu. Vendar je bil med letoma 1655 in 1691 lastnik Hrastovca Erazem Friderik, hrastovška veja Herbersteinov pa je bila v tem času grofovska (Grahornik, *Genealogija rodbine Herberstein*, str. 255, 260–264).

⁷⁰ Po viru je bila redovnica 60 let (Mlinarič, *Studeniški dominikanski samostan*, str. 116–117, 121). V knjigi rožnovenske bratovščine je ob njenem imenu pripis, da je umrla 13. decembra 1742 (SI PAM/1829, knjiga rožnovenske bratovščine, fol. 4r).

Regino baronico Breuner, krščena 20. januarja 1659. Če jo je Erazem Friderik v samostan poslal že leta 1673, je bila takrat stara 14 let.⁷¹

Leta 1673 je v studeniškem samostanu živelo enaindvajset redovnic (Tabela 1), kar je bilo po mnenju vizitatorja, admontskega opata Rajmunda, primer-no število. Med samostanskimi svétnicami je Katarina Danklopf opravljala službo glavne kaščarke (*oberkhastnerin*), Katarina Elizabeta Erdödy je bila bolničarka in lekarnarica, Marjeta [Rozalija] Patačić pa vodja kora in figuralne glasbe. Ostale redovnice z navedbo službe so bile: [Eva] Maksimilijana Rátkay (učiteljica novink in zakristanka), Marija Rozalija Weiss (vodja kora in koralnega petja), Marija Johana Wassermann (vodja kuhinje), [Doroteja] Sibila Patačić (ekonomka oziroma vodja kleti; *khellermaisterin*), Johana [Frančiška] Vizdom (*Vizthumb*; pomočnica glavne kaščarke; *unterkhastnerin*) in Veronika Vizdom (vratarica; *portnerin*).⁷²

Vizitator je poudaril, da sme samostan sprejeti le toliko kandidatk, kolikor jih lahko vzdržuje. Izjemoma bi jih lahko sprejel več, če bi te samostanu prinesle doto v višini vsaj 1.500 goldinarjev (*tausent reichs taller*). Pri tem bi se morala glavnina (vsaj 500 goldinarjev) kapitala naložiti, denar iz letnih obresti pa porabiti za nabavo njene obleke, obutve in druge osebne oprave. Ker je tedaj primanjkovalo laičnih sester, je vizitator priorici dovolil sprejeti dve redovnici, vendar le pod pogojem, da je za to glasovala dvotretjinska večina skupnosti.⁷³

V času priorice Ane Marije Petschacher (p. okoli 1677–1691)⁷⁴ so se razme-re v samostanu umirile, spori, značilni za predhodna desetletja, pa potihnili. Leta 1679 je samostan pod njenim vodstvom kupil gospostvo Frajštajn pri Spodnji Polskavi.⁷⁵ V njenem obdobju je bila ustanovljena tudi rožnovenska

⁷¹ Grahornik, *Genealogija rodbine Herberstein*, str. 261. Gl. opombo 67. Ana Marija Eleonora je vpisana v knjigi rožnovenske bratovščine leta 1688 (SI PAM/1829, knjiga rožnovenske bratovščine, fol. 4r).

⁷² AT-ABBA, R-11, vizitacijsko poročilo admontskega opata Rajmunda iz leta 1673; AT-ABBA, Wichner, str. 33; Mlinarič, *Studeniški dominikanski samostan*, str. 104.

⁷³ AT-ABBA, R-11, vizitacijsko poročilo admontskega opata Rajmunda iz leta 1673, točka 15.

⁷⁴ Pri podružnični cerkvi sv. Lucije je leta 1675 kot namestnica priorice (subpriorica) naročila slavoločna oltarja (sv. Ane in Marije zavetnice s plaščem, kot zaščitnice dominikanskega reda), dve leti pozneje, že kot priorica, pa še oltar sv. Antona Padovanskega. Ana Marija Petschacher se kot namestnica priorice omenja že leta 1657. Njena grobnica je bila do leta 1898 v cerkveni ladji (AT-ABBA, Wichner, str. 22, 34; Curk, »Studenice«, str. 301, 304; Mlinarič, *Studeniški dominikanski samostan*, str. 93).

⁷⁵ Dotedanji frajštajnski lastnik, Sigmund Helfrid grof Dietrichstein, je za gospostvo in tretjino podložnikov prejel 24.000 goldinarjev. Frajštajn je pozneje postal pomembna samostanska gospodarska enota. Ob popisu z dne 30. avgusta 1691 je imetje studeniškega samostana na Štajerskem znašalo 205 im. funtov, 3 šilinge in 12 denaričev. Od tega je gospostvo Frajštajn s pristavo v Gorici veljalo 127 im. funtov. Samostan je imel še za

bratovščina (bratovščina rožnega venca), ki jo je razširjal dominikanski red. Za njeno ustanovitev si je »dolgo in vztrajno prizadevala« redovnica Marija Johana Wassermann. Bratovščino je 4. aprila 1688 v samostanu slovesno uvedel prior ptujskih dominikancev Jurij Sailer.⁷⁶ Iz knjige članov bratovščine je razvidno, da so vanjo vstopile vse studeniške redovnice in samostanske služabnice ter tudi sorodniki redovnic, različni župniki, kaplani, kanoniki, samostanski opati in priorji, studeniški tržani ter številni drugi.

Tabela 1: Primerjalna tabela studeniških redovnic v letih 1657, 1673 in 1688 s tistimi, upodobljenimi na veliki polkrožni sliki na nunski empori.

Na sliki (15)	Leta 1657 (17)	Leta 1673 (21)	Leta 1688 (17)
Uršula Patačić	Uršula Patačić	/	/
/	Katarina Danklopf	Katarina Danklopf	/
/	Ana Marija Petschacher	Ana Marija Petschacher	Ana Marija Petschacher, priorica
/	Barbara Retter	/	/
/	Katarina Formacher	Katarina Formacher	/
/	Helena Mirkoč	Helena Mirkoč pl. Mirkovič	/
/	Felicita Langenmantel	/	/
Katarina Elizabeta Erdódy	/	Katarina Elizabeta Erdódy	[Ana] Katarina Elizabeta Erdódy
Katarina [Konstanca] Draškovič	Katarina [Konstanca] Draškovič	/	/
/	Marjeta Petschacher	/	/
/	Katarina Vrabak(h)	/	/
Veronika Vizdom	Veronika Vizdom	Veronika Vizdom	Veronika Vizdom

50 im. funtov imenja na Kranjskem (AT-ABBA, Wichner, str. 34; Mlinarič, *Studeniški dominikanski samostan*, str. 107, 109).

⁷⁶ Mlinarič, *Studeniški dominikanski samostan*, str. 107. Družina Wassermann je bila ob koncu 17. stoletja povezana s ptujskim okoljem in ozemljem Vojne krajine. Janez Krištof Wassermann se je kot varaždinski gradiščan pred letom 1692 poročil z Ester Katarino Qualandro (* 1665), hčerko Marka Antonija, ptujskega mestnega sodnika († 1678), in Virginije Caccia, ki je leta 1665 verjetno umrla pri porodu (Naschenweng, *Der landständische Adel*, str. 931). Glede na vlogo Marije Johane pri vzpostavitvi bratovščine ni presenetljivo, da so v knjigi bratovščine vpisani tudi Franc Gotard, Hans Krištof, Marija Elizabeta in Renata Marsilija Wassermann (SI PAM/1829, knjiga rožnovenske bratovščine, fol. 25r, 39r, 47r, 63r).

Na sliki (15)	Leta 1657 (17)	Leta 1673 (21)	Leta 1688 (17)
Marija Judita Angelika Patačić (?)	Judita [Iluminata] Patačić	Judita [Iluminata] Patačić	Judita Iluminata Patačić
Doroteja Sibila Patačić	Doroteja [Sibila] Patačić	/	/
Marija Cecilija [Jožefa] Herberstein	Marija Cecilija [Jožefa] Herberstein	Marija Cecilija [Jožefa] Herberstein	Marija Cecilija [Jožefa] Herberstein
Johana Frančiška [Ignacija] Vizdom	Johana Frančiška [Ignacija] Vizdom	Johana [Frančiška] Vizdom	Johana Frančiška Ignacija Vizdom
/	NN Planhofer	/	/
Katarina Erdődy	Katarina Erdődy	Katarina Erdődy	/
/	/	Judita Marta Pader	/
/	/	Marija Rozalija Weiss	/
Marjeta Rozalija Patačić	/	Marjeta [Rozalija] Patačić	Marjeta Rozalija Patačić
Marija Rozina Papler	/	Marija Rozina Papler	Marija Rozina Papler
Eva Maksimilijana Rátkay	/	[Eva] Maksimilijana Rátkay	Maksimilijana Dominika Rátkay (?)
/	/	Marija Regina Herberstein	Marija Regina Antonija Herberstein
/	/	Helena Kristina Gaisruck	Ana Helena Kristina Gaisruck
Katarina Saloma Horvat	/	Katarina Horvat	Katarina Saloma Horvat
Marija Agnes Erdődy	/	Marija Agnes Erdődy	Marija Agnes [Majnharda] Erdődy
/	/	Marija Johana Wassermann	Marija Johana Wassermann
/	/	[Doroteja] Sibila Patačić	/
/	/	/	Katarina Rozalija Erdődy, subpriorica
/	/	/	Ana Marija Eleonora Herberstein
/	/	/	Marija Cecilija Reisig
Ana Dragatić	/	/	/

Leta 1688 je bilo v Studenicah 17 redovnic (Tabela 1).⁷⁷ Od redovnic, upodobljenih na veliki polkrožni sliki na nunski empori, jih je bilo okoli dve desetletji pozneje še devet ali deset.⁷⁸ Manjkajo Uršula Patačić, Doroteja Sibila Patačić, Ana Dragatić in Katarina Konstanca Drašković. Število redovnic iz ogrsko-hrvaškega plemstva se je proti koncu 17. stoletja zmanjšalo na pet, vendar je njihov vpliv v konventu ostal, kar potrjuje tudi vrstni red studeniških prioric do sredine 18. stoletja.⁷⁹

Po Ani Mariji Petschacher je bila za kratek čas predstojnica studeniškega samostana dotedanja namestnica priorice ali subpriorica Katarina Rozalija grofica Erdődy; za priorico je bila izvoljena pred 2. septembrom 1691, umrla pa je že pred 28. januarjem 1693, ko je cesarska pisarna imenovala komisarja za vodenje volitev nove predstojnice. Njena naslednica je postala še ena grofica Erdődy, Marija Agnes Majnhardta. Umrla je na prelomu stoletja, pred 1. marcem 1700.⁸⁰ To je bil čas, ko se je svetna oblast v smislu državnocerkvenstva vse izraziteje vmešavala v samostanske zadeve.⁸¹

STUDENIŠKI SAMOSTAN V 18. STOLETJU

Med studeniškimi redovnicami so bile v 18. stoletju – poleg nekaterih že znanih priimkov iz 17. stoletja – tudi članice plemiških rodbin Mauritsch, Reisig,

⁷⁷ Marija Cecilija Reisig je bila v konventu očitno najmlajša. Pri vseh je pred njihovim imenom zapisan izraz »frau«, pri Mariji Ceciliji grofici Reisig pa »fraila« (SI PAM/1829, knjiga rožnovenske bratovščine, fol. 4r).

⁷⁸ Eva Maksimilijana je bila morda istovetna z Maksimilijano Dominiko Rátkay. Ime »Maksimilijana« je očitno služilo kot hišno ime za ženske v rodbini Rátkay. Tako je v knjigi rožnovenske bratovščine, očitno pred letom 1725, vpisana tudi Marija Regina Maksimilijana grofica Rátkay, poročena s Sigmundom Lovrencem grofom Welzem (SI PAM/1829, knjiga rožnovenske bratovščine, fol. 47v, 51v; Naschenweng, *Der landständische Adel*, str. 438–439).

⁷⁹ Mlinarič, *Studeniški dominikanski samostan*, str. 92, 101, 107–108. Zmanjšano število redovnic iz ogrsko-hrvaškega plemstva bi morda lahko povezali z neuspelo Zrinsko-Frankopansko zaroto. Po analogiji bi lahko vlogo odvetnika in zaščitnika Studenic po starejšem bratu Nikoli VII. († 1664) prevzel Peter IV. Zrinski († 1671), ki je po bratovi smrti opravljal funkcijo hrvaškega bana. Po njem je bil za namestnika bana imenovan Nikolaj III. Erdődy, ki je leta 1680 postal ban in je to vlogo opravljal do leta 1693 (Naschenweng, *Der landständische Adel*, str. 380; Brozović (ur.), »Erdődy, Nikola III.«, str. 493).

⁸⁰ Mlinarič, *Studeniški dominikanski samostan*, str. 110–111.

⁸¹ Že leta 1693 je svetni oziroma deželnoknežji komisar Lukrecij pl. Apostolis v nagovoru pred volitvami redovnice pozval, naj izberejo predstojnico, usposobljeno tudi za gospodarske zadeve. Veljalo naj bi pravilo, da je bila za gospodarske zadeve pristojna svetna oblast, za duhovne pa cerkvena (Mlinarič, *Studeniški dominikanski samostan*, str. 110–111).

Sauer, Saurau, Trauttmansdorff, Widerkhern, Wintershoffen in Wurmbrand. Med novimi priimki ni zaznati rodbin ogrsko-hrvaškega porekla. Od navedenih so štajersko deželanstvo dosegle rodbine Reisig (1649), Sauer (že 1399/1402, ponovno 1624), Saurau (do 1446), Trauttmansdorff (1424), Wintershoffen (1572) in Wurmbrand (1578); brez njega sta bili rodbini Mauritsch in Widerkhern.⁸²

Priorico Marijo Agnes grofico Erdődy je leta 1700 zamenjala Maksimilijana Dominika, hči Petra (IV.) barona Rátkayja iz njegovega drugega zakona. Po smrti Marije Konstance baronice Schrattenbach se je Peter leta 1659 poročil s Konstanco Verbeno baronico Herberstein (1628–1684) s Hrastovca.⁸³ Rodbina Rátkay je baronski naslov na Ogrskem dosegla leta 1559, grofovstvo pa jim je cesar Leopold I. podelil leta 1687. Od konca 17. stoletja so na Štajerskem demimo imeli v lasti gospodstvo Ljutomer, ki so ga očitno podedovali po rodbini Drašković.⁸⁴ Maksimilijana Dominika je ob svoji prvi omembi leta 1673 v samostanu opravljala službi magistre novink in zakristanke.⁸⁵ Po smrti priorice Marije Agnes je nekaj mesecev vodila skupnost kot subpriorica, dokler ni bila 16. marca 1700 izvoljena za njeno naslednico.⁸⁶

Iz poročila svetnega komisarja iz leta 1700 razberemo nekaj zanimivih podatkov o prehrani in navadah redovnic. Nekateri, zlasti plemiškega stanu, so se komisarju pritožile nad slabo hrano, ki je niso dobro prenašale; kot neustrezno (slabo) hrano so navajale prekajeno govedino, zelje in ječmenove jedi. V studeniškem samostanu ni bilo v navadi, da bi redovnice imele zasebno lastnino, zato si mnoge niso mogle privoščiti lažje hrane iz samostanske kuhinje. V času nekaterih preteklih prioric so jim zato služkinje pripravile eno ali več lažjih jedi. Komisar je tudi zapisal, da so redovnice poleti navadno bivale na samostanski pristavi v Gorici ali v dvorcu Frajštajn. Odročna in senčna lega samostana Studenice je veljala za nezdravo. Ker je marsikatera redovnica zbolela, so zdravniki priporočali bivanje na svežem zraku. Poletna

⁸² Naschenweng, *Der landständische Adel*, str. 310, 765, 798, 804, 966, 981.

⁸³ StLA, LR 824, H. 9, zapuščinski inventar po Konstanci Verbeni grofici Paradeiser, roj. grofici Herberstein; Grahornik, *Genealogija rodbine Herberstein*, str. 259. V zakonu sta se rodili hčerki Marija Regina (pozneje poročena grofica Schrattenbach) in omenjena Maksimilijana (Naschenweng, *Der landständische Adel*, str. 734). Gulin iz tega zakona pozna tudi sina Sigmunda (II.) (Gulin, *Povijest obitelji Rattkay*, str. 35, 41). Okoli tega časa je bila med redovnicami v Studenicah tudi Eva Maksimilijana baronica Rátkay. Upodobljena je na veliki polkrožni sliki na nunski empori, na desni strani od prizora križanja kot četrta po vrsti.

⁸⁴ Naschenweng, *Der landständische Adel*, str. 733–734; Ravlić (gl. ur.), »Ratkaj (Rattkay)«, str. 213–214; Gulin, *Povijest obitelji Rattkay*, str. 15, 38, 59.

⁸⁵ *Nouützenmaisterin Item Sacristanin* (AT-ABBA, R-11, vizitacijsko poročilo admontskega opata Rajmunda iz leta 1673; Mlinarič, *Studeniški dominikanski samostan*, str. 111–112).

⁸⁶ Mlinarič, *Studeniški dominikanski samostan*, str. 111–112.

selitev dela skupnosti pod vodstvom priorice ali katere od starejših redovnic ni pomenila oddiha, temveč ukrep za krepitev zdravja, s čimer se je strinjala tudi cerkvena oblast.⁸⁷

Slika 4: Vischerjeva grafika samostana Studenice.

Komisar je še ugotovil, da se redovnice ob vstopu v samostan niso zavezale k strožji oziroma trajni klavzuri. Maksimilijana Dominika naj bi na spodbudo komisarja postopoma odpravila nekatere slabše navade in uvedla strožjo disciplino. Službo priorice je opravljala več kot desetletje. Leta 1706 je potrdila, da je tedaj že pokojna Katarina Elizabeta grofica Erdődy, mati nekdanje priorice Marije Agnes in redovnice Katarine Elizabete, samostanu namenila 4.000 goldinarjev (gld) pod pogojem,⁸⁸ da vsaka redovnica na praznik sv. Ane (26.

⁸⁷ Sveti sedež v Rimu je nunam leta 1670 potrdil pravico do rekreacije na samostanski posesti (Mlinarič, *Studeniški dominikanski samostan*, str. 95, 112).

⁸⁸ Katarina Elizabeta grofica Erdődy, roj. grofica Batthyány, je obljubila 4.000 goldinarjev že v pismu opatu Rajmundu konec leta 1672, torej še pred njegovo vizitacijo. Obljubljeni denar je bil odgovor na opatovo pismo, da studeniški samostan nima sredstev za nastanitev dveh dominikanskih redovnikov in meniškega brata (*2 patres dominicaner sambt ainem bruedern*). Eden od redovnikov bi prevzel skrb za spovedništvo redovnic, drugi pa za njihove molitve (*ainer vor den beicht-stuehl, vndt der andere zum prödigen dahin gestölt wurden*) (AT-ABBA, R-11, pismo grofice Erdődy admontskemu opatu Rajmundu, izdano 27. decembra 1672 v Rotenthurnu; pismo opata Rajmunda grofici Erdődy, izdano 21. decembra 1672 v Gradcu). Zanimivo je, da sta bili pred vizitacijo v letu 1672/73 njeni hčerki tarči šikaniranja s strani studeniške priorice in večine konventa, ker v samostan nista prinesli dote. Marija Agnes je bila pri tem deležna še posebne zavisti zaradi svojih

julija) ali na praznik sv. Dominika (8. avgusta) prejme za osebne potrebe po 10 gld. V zameno so morale redovnice moliti za družini Erdődy in Batthyány. Pri tem pravnem dejanju sta bila prisotna pomožni tržaški škof in vuzeniški župnik, Viljem grof Leslie, ter namestnica priorice, Marija Johana Wassermann.⁸⁹ Maksimilijana Dominika je umrla pred 14. aprilom 1710. Dne 5. junija 1710 je predstojnica samostana postala Marija Konstanca pl. Widerkhern. Njen mandat, ki je trajal do leta 1731, je bil najdaljši med vsemi studeniškimi prioricami v 18. stoletju.⁹⁰ Ob koncu njenega mandata, 4. junija 1730, so se v knjigo rožnovenske bratovščine vpisali njeni sorodniki Avguštin Ludvik, Marija Lucija Ksaverija in Sebastijan Gotfrid pl. Widerkhern.⁹¹

Marija Konstanca se je rodila leta 1659 v zakonu Janeza Jakoba pl. Widerkherna, z dolenskega dvorca Mala Loka, in Marije Klare pl. List. Ob krstu je dobila ime Suzana Klara. Oče jo je v studeniški samostan poslal do leta 1680, ko mu je 5. avgusta tedanja predstojnica samostana izdala zadolžnico v višini 500 gld. Leta 1683 je Janez Jakob postal kranjski deželan in dal istega leta na lastne stroške pri studeniškem samostanu pozidati skedenj. Dejanje je njegovih hčerki med redovnicami v Studenicah gotovo dvignilo ugled.⁹² Kot priorica je Marija Konstanca ustanovila fundacijo, iz katere je vsaka studeniška redovnica letno prejemale poldrugi goldinar za nabavo obleke. Bila je tudi naročnica velikega oltarja v cerkvi sv. Treh kraljev v Studenicah, v atiki datiranega z letnico 1718, kar izpričuje grb rodbine Widerkhern v kartuši nad oltarno sliko.⁹³ Marija Konstanca je umrla leta 1731 zaradi vodenice.⁹⁴

Istega leta je, zgolj nekaj mesecev pozneje, v studeniškem samostanu umrla še ena predstavnica kranjske plemiške rodbine Widerkhern. Marija Rozalija se je rodila leta 1681 kot prvi otrok v drugem zakonu Janeza Jakoba pl. Widerkherna z Marijo Elizabeto Graffenweger pl. Graffenau, roj. Toperzer. Polsestra

---

pevskih in glasbenih sposobnosti. V konventu sta takrat obstajali vsaj dve struji oziroma tabora (AT-ABBA, R-11, nedatirano poročilo redovnic Marije Agnes in Katarine Elizabete Erdődy ter Marije Rozalije in Marije Judite Patačić admontskemu opatu Rajmundu; AT-ABBA, Wichner, str. 26; Mlinarič, *Studeniški dominikanski samostan*, str. 96).

⁸⁹ V vizitacijskem zapisniku iz leta 1756 je zabeleženo, da je »grofica Erdődy, nekdanja priorica studeniškega samostana« (*comitissa de Ardödin, olim priorissa huius monasterii*) iz lastnega premoženja namenila po 10 goldinarjev letno na redovnico. Ta denar so redovnice običajno porabile za obleko (Ožinger, *Vizitacije savinjskega arhidiaconata*, str. 325).

⁹⁰ Mlinarič, *Studeniški dominikanski samostan*, str. 112–113.

⁹¹ SI PAM/1829, knjiga rožnovenske bratovščine, fol. 45r. Avguštin Ludvik (1686–1756) je bil njen polbrat, Marija Lucija Ksaverija njegova hči (1720–1791), Sebastijan Gotfrid (1669–1736) pa njen mlajši brat (Grahornik, *Dvorec Mala Loka*, str. 70–71, 82–83).

⁹² Grahornik, *Dvorec Mala Loka*, str. 70, 76.

⁹³ Kostanjšek Brglez, »Veliki oltar v cerkvi sv. Treh kraljev«, str. 34.

⁹⁴ Ožinger, *Vizitacije savinjskega arhidiaconata*, str. 325; Grahornik, *Dvorec Mala Loka*, str. 70, 76.

Marije Konstance, poznejše predstojnice, je v studeniški samostan vstopila leta 1696, pri petnajstih letih, kjer je kot redovnica obdržala svoje krstno ime.⁹⁵

Slika 5: Veliki oltar v cerkvi sv. Treh kraljev v Studenicah
(foto Simona Kostanjšek Brglez).

Pod predstojništvom Marije Konstance pl. Widerkhern je leta 1711 v samostan kot novinka vstopila Ana Katarina grofica Wurmbrand. Krščena je bila na začetku marca 1691 v Gradcu.⁹⁶ Njena mati Ana Marija, roj. grofica Galler, se je zavezala, da bo na dan preobleke svoje hčere (6. septembra 1711) samostanu izročila 300 gld za njegovo opremo, na dan njenih redovnih zaobljub pa bo za doto prispevala še 1.500 gld. Grofica Wurmbrand je hčerki zapisala 1.000 gld glavnice na gospostvu Dobrna, od česar je dosmrtno prejela po 60 gld letnih obresti za osebne potrebe in z denarjem lahko razpolagala po svojih željah. Leta 1731 je bila v studeniškem samostanu Marija Roza grofica Wurmbrand, kar je bilo redovno ime Ane Katarine. Marija Roza je bila tedaj

⁹⁵ Grahornik, *Dvorec Mala Loka*, str. 71.

⁹⁶ DAGS, Graz-Hl. Blut, RMK 1682–1694, pag. 768.

namreč v 40. letu starosti in je bila redovnica 20 let.⁹⁷ Prvo redovniško ime, ki so ga novinke običajno sprejele po redovnih zaobljubah, je bilo Marija, ki je bilo najpogostejše prvo redovno ime pri vseh ženskih redovih.

Mariji Konstanci je kot predstojnica sledila Katarina Dominika baronica Patačić pl. Zajezda, ki je bila za priorico izglasovana 25. oktobra 1731. Bila je hči iz drugega zakona Ladislava (III.) barona Patačića († 1705) z Barbaro Vragović (Vragovich).⁹⁸ Pred nastopom predstojništva se v Studenicah omenja kot kaščarka; tedaj naj bi bila v 43. letu starosti, redovnica pa 27 let. S tem je po skoraj osmih desetletjih predstojništvo v studeniškem samostanu ponovno prevzela članica rodbine Patačić. Ob njenem imenovanju je bilo v samostanu osemnajst redovnic, od katerih je imelo glasovalno pravico petnajst; brez nje sta bili tedanji novinki in ena duševna bolnica.⁹⁹ Katarina Dominika je vlogo priorice opravljala do leta 1746. Leta 1733 je za samostansko cerkev naročila izdelavo orgel ter poskrbela za opremo nunske empore. Ob smrti naj bi bila stara 57 let in redovnica 41 let.¹⁰⁰

Leta 1746 je priorica postala Marija Katarina pl. Mauritsch. Ob njeni izvolitvi je komisar zabeležil, da je nova predstojnica samostana v Studenicah stara 44 let in redovnica 23 let.¹⁰¹ Ob volitvah leta 1731 je bila stara 30 let, pri čemer naj bi bila redovnica 9 let. Do njenega imenovanja za priorico je bila namestnica predstojnice Marija [Jožefa] Šarlota baronica Wintershoffen. Pod priorico Mauritsch so bile na samostanskih zgradbah izvedene večje preizdave; kljub velikim tovrstnim izdatkom je uspela privarčevati še lepo vsoto denarja. Umrla je do konca leta 1749; dovoljenje za volitve nove predstojnice je bilo na Dunaju izdano 28. februarja 1750.¹⁰²

⁹⁷ Mlinarič, *Studeniški dominikanski samostan*, str. 114, 121, 195.

⁹⁸ Patačić, *Status familiae Patachich*, fol. 21v, 29r, 56r, 83r. Med člani rožnovenske bratovščine je bil v 18. stoletju tudi Ladislav Ignac Patačić (SI PAM/1829, knjiga rožnovenske bratovščine, fol. 44v). Na tem mestu velja opozoriti na podobno zvence priimek Vragović in Dragonić (prim. z opombo 48).

⁹⁹ Marija Frančiška Juninger je bila stara 24 let in novinka 4 leta, Marija Agnes Perkhauer pa 19 let in novinka 3 leta. Kot duševna bolnica je bila zabeležena Klara Prugger (Mlinarič, *Studeniški dominikanski samostan*, str. 121). To je prvi znani primer, da se v Studenicah izrecno omenja duševna bolnica. Zlasti pri plemstvu so starši in sorodniki duševno prizadete hčere pogosto nameščali v samostane, in to včasih že v zelo mladih letih. Tako je na primer Henrik Adam grof Brandis, od leta 1746 lastnik gospostva Spodnji Maribor s sedežem v mestnem gradu, svojo hčerko Antonijo Marijo (1752–1810), ki je bila duševno prizadeta, pri šestih letih predal v oskrbo samostana Sabiona na Južnem Tirolskem (Grahornik & Košak, *Zapuščinski spisi po Henriku Adamu grofu Brandisu*, str. 30, 48).

¹⁰⁰ AT-ABBA, Wichner, str. 35; Mlinarič, *Studeniški dominikanski samostan*, str. 121–122, 126 in 187; Curk, »Studenice«, str. 292.

¹⁰¹ Leta 1723 je bila vpisana v knjigo rožnovenske bratovščine (SI PAM/1829, knjiga rožnovenske bratovščine, fol. 4v).

¹⁰² Mlinarič, *Studeniški dominikanski samostan*, str. 121, 130.

Marija Jožefa grofica Reising (*Reysing*) je bila hči Janeza Feliksa, gospoda v Žusmu (Süssenheim; † 1702), in Marije Johane pl. Garsten, ki sta se poročila leta 1679 na Ptuju. Ob krstu leta 1680 je dobila ime Cecilija. Leta 1731 je bila v 51. letu starosti, redovniško življenje pa naj bi živela 36 let.¹⁰³ Reisingi s Hartenštajna, Pilštajna in Žusma so bili od druge polovice 17. stoletja sorodstveno povezani z zgoraj omenjenimi Wintershoffni.¹⁰⁴

Med redovnicami iz rodbine Saurau se v Studenicah omenjata dve. Marija Klara Valburga (1722–1781) je bila hči Marije Sajfrida, c.-kr. pravega tajnega svetnika in komornika, kranjskega deželnega glavarja ter deželnega namestnika (1692–1761), in Marije Antonije Jožefe grofice Breuner.¹⁰⁵ V vizitacijah savinjskega arhidiakonata v drugi polovici 18. stoletja se med studeniškimi redovnicami sicer omenja zgolj Frančiška Terezija grofica Saurau, ki je bila posvečena 27. septembra 1753.¹⁰⁶

Marija Antonija Izabela grofica Sauer se je rodila v dvorcu Eppersdorf na Koroškem in bila krščena 2. junija 1698 v cerkvi sv. Janeza Krstnika v Brücklu. Njena starša sta bila Karel Jožef grof Sauer z Borla, tudi gospod Eppersdorfa in koroški poverjenik, ter Marija Katarina baronica Himmelberg.¹⁰⁷

¹⁰³ SI PAM/1829, knjiga rožnovenske bratovščine, fol. 4v; Naschenweng, *Der landständische Adel*, str. 766; Mlinarič, *Studeniški dominikanski samostan*, str. 121. Reisingi so kot lastniki Pilštajna, Hartenštajna in Žusma izpričani že pred sredino 17. stoletja (StLA, LR 989, H. 1, zapuščinski inventar po Juriju pl. Reisingu iz leta 1633; zapuščinski inventar po Krištofu baronu Reisingu z 8. julija 1659; gl. tudi Koropec, *Mi smo tu*, str. 137). Rodbina je baronat dosegla leta 1652, grofovski naziv pa leta 1691 (Naschenweng, *Der landständische Adel*, str. 765). V knjigi rožnovenske bratovščine je že leta 1688 vpisana Marija Cecilija grofica Reising, pozneje pa se med njenimi člani omenja tudi Janez Feliks Rudolf grof Reising (SI PAM/1829, knjiga rožnovenske bratovščine, fol. 4r, 41r; Mlinarič, *Studeniški dominikanski samostan*, str. 108).

¹⁰⁴ Gotfrid Honorij pl. Wintershoffen († 1697) se je kot mladi vdovec leta 1670 poročil z Ano Krescencijo baronico Reising, hčerko Janeza Krstnika s Hartenštajna in Pilštajna ter Marije Elizabete baronice Rátkay. S to zakonsko zvezo so Wintershoffni razširili rodbinsko posest in se sorodstveno povezali s številnimi plemiškimi rodbinami v Notranji Avstriji, med drugim tudi z večkrat omenjenimi Rátkayji (Kreačič, »Marija Terezija baronica Oršič«, str. 275; Zdravec, »Gospodstvo Kozje«, str. 90–91). Rodbini sta pozneje še utrdili sorodstvene vezi. Poročna pogodba med Marijo Ano grofico Rátkay in Jakobom baronom Wintershoffnom je bila izdana 29. decembra 1750. Marija Ana je umrla 9. junija 1777, njen zapuščinski inventar je bil izdan 20. avgusta tega leta na sedežu gospostva Bizeljsko (StLA, LR 1457, H. 6, zapuščinski inventar po Mariji Ani baronici Wintershoffen). V knjigi rožnovenske bratovščine je bila že konec 17. stoletja vpisana Marija Julijana baronica Wintershoffen, sicer ne kot redovnica. V 18. stoletju je med člani bratovščine bil tudi Jurij Sigmund baron Wintershoffen (SI PAM/1829, knjiga rožnovenske bratovščine, fol. 4r, 36r).

¹⁰⁵ Naschenweng, *Der landständische Adel*, str. 810.

¹⁰⁶ Ožinger, *Vizitacije savinjskega arhidiakonata*, str. 322.

¹⁰⁷ ADG, Brückl (St. Johann am Brückl), RMK 1667–1709, fol. 101v; Naschenweng, *Der landständische Adel*, str. 801–802. Mlinarič Marijo Antonijo mestoma navaja kot grofico

namen v letih 1751, 1760, 1766 in 1773 opravil temeljite vizitacije. V letu 1756 je vizitacijo v njegovem imenu opravil savinjski arhidiakon, celjski mestni župnik in opat dr. Martin Jožef Sumpichler (med 7. in 9. julijem), leta 1773 pa njegov pomožni škof Rudolf Jožef grof Edling.¹¹⁰

Ob vizitaciji leta 1756 je v studeniškem samostanu živelo triindvajset nun: pet mlajših, šest srednjih let in dvanajst starejših. Mlajše so bile: Avguštna Schröckinger pl. Neydenberg (s Štajerske),¹¹¹ Antonija grofica Stürgkh (*Stärch*;¹¹² obe sta redovno obleko nadedli 28. julija 1754), Frančiška Terezija grofica Saurau (redovno obleko je nadedla 27. septembra 1753), Agnes Hazl in Marija Katarina Ecker (obe iz Sterzigena na Tirolskem; redovno obleko sta nadedli 4. avgusta 1752). Iz vizitacije izvemo, da mlajše redovnice v Studenicah niso smele imeti pri sebi denarja; podarjeni denar so morale izročiti priorici v varstvo, ta pa jim je iz prihrankov namenjala sredstva za osebne potrebe. Nekoliko starejše redovnice so smele imeti pri sebi največ dva goldinarja.¹¹³

Redovnice srednjih let so bile: Roza Payer (iz Salzburga), Marija Nepomucena Pettauer (iz Brucka ob Muri), Marija Kajetana pl. Haydegg (*Haidek*;¹¹⁴ iz Gradca; vse so redovno obleko nadedle 13. junija 1751), Marija Dominika pl. Weiss (iz Gradca; redovno obleko je nadedla 4. avgusta 1740),¹¹⁵ Marjeta Tauger (iz Celovca; redovno obleko je nadedla 30. aprila 1741) in Ludovika Strop(p) (iz Kranja; redovno obleko je nadedla 4. avgusta 1736).

Starejše redovnice so bile: Rozalija Harent (iz Gradca), Marija Hijacinta de Giorgio (iz Ljubljane), Alojzija Pendl (iz Gradca; vse so nadedle redovno obleko 4. avgusta 1733), Frančiška Juninger (iz Baldhama (*Balham*) pri Münchnu na Bavarskem; redovno obleko nadedla 4. avgusta 1727, pred tem v oskrbi pri uršulinkah v Salzburgu), Marija Barbara Werer (iz Maribora; redovno obleko

¹¹⁰ Ožinger, *Vizitacije savinjskega arhidiakonata*, str. 12–13, 21, 26, 321, 326.

¹¹¹ Frank, *Standeserhebungen*, str. 274. Predikat je najti tudi v oblikah Neudenberg, Neydenburg, Neuenberg. Člani rodbine so imeli v drugi polovici 18. stoletja posest v celjski četrti, omenja se Rifnik (Reiffenstein) (StLA, LR 1147–1150, zlasti LR 1147, H. 2).

¹¹² Antonija se je rodila v prvem zakonu Janeza Krištofa Franca, svetnika notranjeavstrijske vlade, pozneje tudi cesarskega pravega tajnega svetnika in komornika, z Ano Marijo Maksimilijano Jožefo baronico Stadl. Ob krstu 23. junija 1735 v Gradcu je dobila ime Marija Ana Terezija (DAGS, Graz-Hl. Blut, RMK 1735–1746, pag. 28; Naschenweng, *Der landständische Adel*, str. 886).

¹¹³ Ožinger, *Vizitacije savinjskega arhidiakonata*, str. 322–323.

¹¹⁴ Marija Kajetana je bila hči račkega zemljiškega gospoda Ferdinanda Ernesta Marije in Marije Ane, roj. pl. Cronthal. Ob krstu 17. septembra 1724 v Gradcu je dobila ime Marija Ana Alojzija (DAGS, Graz-Hl. Blut, RMK 1721–1734, pag. 223; Naschenweng, *Der landständische Adel*, str. 766).

¹¹⁵ Vizitator je posebej izpostavil, da je ob vstopu v samostan prinesla 5.000 goldinarjev dote. Od glavnice v znesku 1.000 gld je letno prejemale 40 gld obresti za nakup obleke, ki si jo je morala nabaviti sama, samostan pa je od obresti prejemal 10 gld (Ožinger, *Vizitacije savinjskega arhidiakonata*, str. 323).

je nadela 3. oktobra 1723), Ksaverija Segall (iz Škofje Loke; redovno obleko je nadela 9. julija 1719), Marija Suzana Gotscheer (iz Ljubljane), Marija Terezija Wekler (iz Gradca), Ignacija Heipl (iz Celja; vse so redovno obleko nadele 8. septembra 1711), Zofija Saulz (iz Vrhnike; redovno obleko je nadela 25. januarja 1708; imela je častno vlogo seniorke), Marija Sibila de Giorgio (iz Ljubljane; redovno obleko je nadela 25. januarja 1696; najstarejša med redovnicami, v samostanu je živela šestdeset let) ter priorica Marija Antonija grofica Sauer (redovno obleko nadela 25. januarja 1713). Starejše redovnice so razpravljale o pomembnejših samostanskih zadevah, vendar je dokončna odločitev o njih pripadala predstojnici in trem najstarejšim ter najvplivnejšim redovnicam (svétnicam), navedenim pred priorico.¹¹⁶ Od triindvajsetih redovnic jih je bilo plemiškega porekla le (še) osem: tri iz višjega plemstva (grofice) in pet iz nižjega. Preostalih petnajst je pripadalo meščanstvu. Vsaj od sredine 18. stoletja je v Studenicah opazen trend, da redovnice pretežno prihajajo iz meščanskih vrst. Iz hrvaško-ogrskih družin ni bilo več nobene, večina pa je še naprej prihajala iz Notranje Avstrije, predvsem s Štajerske in Kranjske. Tudi zadnji dve predstojnici samostana sta izhajali iz meščanskega sloja, kar kaže na dolgoročno spremembo družbenega stanu redovnic.¹¹⁷

Priorica Marija Antonija grofica Sauer je umrla 28. junija 1767. Njena namestnica Marija Alojzija pl. Pendl je o tem obvestila notranjeavstrijsko vlado v Gradcu, ki je naročila, naj v samostanu ravnajo tako, kot so leta 1750. Na volitvah 15. novembra je bila za predstojnico izvoljena Marija Nepomucena Pettauer (Tabela 2). Vizitator jo je že leta 1756 pohvalil kot odlično veziljo.¹¹⁸ Pred izvolitvijo je v samostanu opravljala službo ekonomke. Izvoljena je bila kot razmeroma mlada redovnica, pri čemer je k temu odločilno prispevala njena usposobljenost v gospodarskih zadevah.¹¹⁹

Svetna oblast je v 18. stoletju z odredbami omejevala število članic konventa ali pa vsote, ki so jih samostanu prinašale novinke kot doto. Leta 1772 je kot najvišji znesek dote določila 1.500 goldinarjev.¹²⁰

¹¹⁶ Ožinger, *Vizitacije savinjskega arhidiakonata*, str. 323 – 325; Mlinarič, *Studeniški dominikanski samostan*, str. 131–134.

¹¹⁷ Z naraščanjem premoženja meščanstva so se tudi njihove hčere začele v vse večjem številu vključevati v redovniško življenje.

¹¹⁸ *Hae duae solent se occupare arte phryggionica seu acu pingendo, qua arte excellunt* (Ožinger, *Vizitacije savinjskega arhidiakonata*, str. 323).

¹¹⁹ Mlinarič, *Studeniški dominikanski samostan*, str. 141.

¹²⁰ Leta 1760 je Marija Ana grofica Starhemberg, roj. grofica Trauttmansdorff, kot samostansko doto za hčer Marijo Ano Jožefo podarila studeniškemu samostanu 3.300 goldinarjev (gld): 500 gld za stroške ob slavlju hčerine preobleke (malica, glasbeniki, duhovščina) ter za njeno opremo in opravo; ob hčerinih zaobljubah 1.800 gld ter dodatnih 1.000 gld, katerih obresti bi hči uživala dosmrtno, glavica pa bi po njeni smrti pripadla samostanu. Marija Ana je redovno obleko prejela 6. junija 1760. Leta 1767 je bila »stara 28 let in

Poleg deklet v vzgojo in izobraževanje so v Studenicah, podobno kot v drugih samostanih, sprejemali v oskrbo stare in bolehnne plemkinje, kar je bilo za samostan zelo donosno. Leta 1773 so na primer v oskrbo sprejeli grofico Marijo Rozino (1716–1790), ženo Marije Jožefa grofa Auersperga (1723–1805), kar je samostanu letno prineslo celih 1.200 goldinarjev. Ker so za grofico morale skrbeti tri strežnice, so v pogodbi iz leta 1782 oskrbnino zvišali na 2.000 goldinarjev.¹²¹

V času priorice Marije Nepomucene Pettauer je bila sprejeta novinka Marija Henrika Pfaffelmayer iz Radgone.¹²² Njena mati je samostanu namenila 2.700 gld, od katerih je tedaj izplačala od oblasti dovoljeno vsoto 1.500 gld. Priorica je vlado prosila, da bi smela od matere sprejeti še preostalih 1.200 gld, kar je utemeljila s slabim finančnim stanjem samostana, vendar je bila prošnja leta 1773 dokončno zavržena.¹²³

Leta 1773 je bila za časa goriškega nadškofa Karla Mihaela grofa Attemsa opravljena še peta vizitacija v savinjskem arhidiakonatu na Štajerskem. Studenice so bile vizitirane 9. julija 1773.¹²⁴ Zadnja studeniška priorica, izvoljena 21. oktobra 1780, je bila Marija Agnes Hazl. Ob izvolitvi je bila stara 46 let in v dominikanskem redu 28 let; vladna potrditev je bila izdana šele 28. julija 1781. V studeniški samostan je skupaj z Marijo Katarino Egger vstopila okoli leta 1751; obe sta bili doma iz Sterzinga na Tirolskem, redovno obleko pa sta nadedli 4. avgusta 1752. Marija Agnes je leta 1767 opravljala službo samostanske kašcarke. V času njenega kratkega predstojništva so kljub vladnim odredbam, ki so napovedovale skorajšnje ukinjanje samostanov, redovno obleko nadele še tri novinke: dve, stari 26 let (z Dunaja in Gradca), ter ena, stara 19 let (iz Varaždina).¹²⁵

Cesar Jožef II. je leta 1782 na Slovenskem ukinil vse tri ženske dominikanske samostane – Marenberg, Studenice in Velesovo. Nekoliko kasneje je

---

redovnica 7 let«, ob razpustitvi samostana leta 1782 pa »stara 42 let in nuna 27 let«, kar pomeni, da je bila novinka predpisanih 5 let. Leta 1782 je opravljala funkcijo tajnice in lekarnarice (Mlinarič, *Studeniški dominikanski samostan*, str. 136, 140, 149, 194).

¹²¹ Mlinarič, *Studeniški dominikanski samostan*, str. 144.

¹²² V krstni oziroma rojstni matični knjigi mestne župnije Radgona sta v obravnavanem obdobju izpričana meščan in mesar Jožef Pfaffelmayer ter njegova žena Cecilija, roj. Pirz (*Pirz, Pörz*). Od njunih hčera je najti vpise za Marijo Ano (* 9. junij 1743), Marijo Terezijo (* 5. oktober 1749), Marijo Barbaro (* 16. oktober 1750), Cecilijo (* 6. aprila 1752), Marijo Elizabeto (* 8. november 1753), Julijano (* 7. januar 1755) in Terezijo (* 26. september 1756). Priimek se v matični knjigi pojavlja v več različicah, tudi kot Pfafelmayer(e), Pfaffelmayer in Pfafflmär (DAGS, Bad Radkersburg, RMK 1740–1791, fol. 12r, 31r, 35r, 42r, 48r, 52v, 58v).

¹²³ Mlinarič, *Studeniški dominikanski samostan*, str. 144.

¹²⁴ Ožinger, *Vizitacije savinjskega arhidiakonata*, str. 26, 810.

¹²⁵ Ožinger, *Vizitacije savinjskega arhidiakonata*, str. 322; Mlinarič, *Studeniški dominikanski samostan*, str. 145, 149.

ukinil tudi moška samostana, na Ptujju leta 1786 in v Novem Kloštru leta 1787. Marenberški in studeniški samostan sta bila na podlagi cesarskega dekreta z dne 8. marca razpuščena 21. marca 1782. Dominikanski samostan v Gradcu, sprva predviden za obstoj zaradi šolskih dejavnosti, je bil ukinjen leta 1786. Po odločitvi gubernija so ostali samostani uršulink, ki so se posvečale ženski mladini, in elizabetink, ki so se ukvarjale z bolniško nego. Na Štajerskem so poleg dominikanskih uknili tudi benediktinski samostan v Gössu in celestinski v Mariboru.¹²⁶

Za komisarja za razpustitev studeniškega samostana je vlada imenovala gubernialnega svetnika Franca grofa Podstatzky-Liechtensteina. Tedaj je v samostanu živelo šestnajst redovnic in tri novinke (Tabela 2).¹²⁷

Tabela 2: Primerjalni seznam studeniških redovnic v letih 1767 in 1782.

15. november 1767			21. marec 1782 (ukinitev)		
Redovnica	Navedena starost	Redovniška leta (okvirno)	Redovnica	Navedena starost	Redovniška leta (okvirno)
Marija Alojzija pl. Pendl, iz Gradca, namestnica priorice	57	34	/		
Marija Hosana Gotscheer, iz Ljubljane	77	55	/		
Marija Frančiška Juninger, z Bavarske	59	39	/		
Marija Hijacinta de Giorgio, iz Ljubljane, zakristanka	51	34	Marija Hijacinta de Giorgio, iz Ljubljane. Zakristanka, z najdaljšim redovnim stažem	61	47 (od 4. 8. 1733)
Marija Dominika pl. Weiss, z Dunaja (Gradca?), lekarnarica	43	27	/		
Marija Marjeta Tauger, iz Celovca, magistra novink	47	26	/		

¹²⁶ AT-ABBA, Wichner, str. 36; Mlinarič, *Studeniški dominikanski samostan*, str. 147.

¹²⁷ AT-ABBA, Wichner, str. 36; Mlinarič, *Studeniški dominikanski samostan*, str. 140, 148–149.

15. november 1767			21. marec 1782 (ukinitev)		
Redovnica	Navedena starost	Redovniška leta (okvirno)	Redovnica	Navedena starost	Redovniška leta (okvirno)
Marija Kajetana pl. Haidegg, iz Gradca	43	15	/		
Marija Nepomucena Pettauera, iz Brucka ob Muri, ekonomka	34	15	/		
Marija Rozalija Pauer, iz Salzburga, ekonomka	38	15	Marija Roza(lija) Pauer (Payer), iz Gradca. Namestnica priorice, ekonomka	52	30 (od 13. 6. 1751)
Marija Katarina Egger, iz Sterzinga na Tirolskem	32	14	Marija Katarina Egger, iz Sterzinga na Tirolskem. Magistra novink	44	29 (od 4. 8. 1752)
Marija Agnes Hazl iz Sterzinga na Tirolskem, kaščarka	33	14	Marija Agnes Hazl, iz Sterzinga na Tirolskem. Predstojnica od 21. 10. 1780	44	29 (od 4. 8. 1752)
Marija Avguština pl. Schröckinger, iz Vitanja, vodja kuhinje	31	13	Marija Avguština pl. Schröckinger, iz Vitanja. Vodja kuhinje	42	27 (od 28. 7. 1754)
Marija Ana Jožefa grofica Trauttmansdorff, iz Gradca	28	7	Marija Ana Jožefa grofica Trauttmansdorff, iz Gradca. Tajnica in lekarnarica	42	21 (od 6. 6. 1760)
Marija Vincencija Kiffer, iz Gradca	31	7	Marija Vincencija Kiffer, iz Gradca. Oskrbnica perila	42	21
Marija Johana Schwarz, iz Dravograda	23	4	Marija Johana Schwarz, iz Dravograda. Vodja garderobe	42	20
Marija Ksaverija Glaunach, iz Št. Vida ob Glini na Koroškem	26	1	/		
Marija Terezija Kuradi, s Ptuja	26	1	/		

15. november 1767			21. marec 1782 (ukinitev)		
Redovnica	Navedena starost	Redovniška leta (okvirno)	Redovnica	Navedena starost	Redovniška leta (okvirno)
/			Marija Ksaverija pl. Glaunach, iz Št. Vida ob Glini na Koroškem	32	17
/			Marija Ana Gorjup, iz Gradca. Bolniška strežnica	32	17
/			Marija Akvinata Sebner, iz Gradca. Slaščičarka	32	13
/			Marija Evfemija Marrin, iz Salzburga. Namestnica ekonomke	32	13
/			Marija Henrika Pfaffelmayer, iz Radgone	32	11
/			Marija Cecilija Tunkelstein, s Ptuja. Skrbela za mleko	27	11
/			Marija Nepomucena pl. Köller, iz Št. Vida ob Glini na Koroškem. Voditeljica kora	32	10
/			Marija Alojzija pl. Köller, ¹²⁸ iz Št. Vida ob Glini na Koroškem	26	8
/			Kolumba Fortmayer, z Dunaja. Novinka	26	$\frac{3}{4}$
/			Zofija Leitner, iz Gradca. Novinka	26	$\frac{3}{4}$
/			Antonija Pregl, iz Varaždina. Novinka	19	$\frac{3}{4}$

¹²⁸ V Studenichah je živela od leta 1775, ko je po smrti ene od oskrbnic vlada dovolila sprejetje novinke. Oče je zanjo dal samostanu vsoto 500 gld (Mlinarič, *Studeniški dominikanski samostan*, str. 144, 149).

Nekdanje samostansko gospostvo je postalo komorno gospostvo verskega sklada, njen upravitelj oziroma višji inšpektor pa je bil Jožef Hammer. Uradniki in posli, ki so ostali v državni službi, so še naprej prejemali plačo; hkrati so jim poravnali tudi neizplačane vsote za obdobje pred letom 1782. Odslovljenim so prav tako izplačali dotlej neporavnane zneske. Ob ukinitvi je imel samostan skupno 25 zaposlenih.¹²⁹

Po razpustitvi samostana so se morale studeniške redovnice odločiti za nadaljnjo življenjsko pot; vse so izbrale laični stan. Za razvezo redovnih zaobljub so morale zaprositi krajevnega ordinarija, goriškega nadškofa Rudolfa Jožefa grofa Edlinga (nadškof 1774–1784). Ta jih je spodbujal, naj ostanejo v redovništvu, bodisi v kakšnem dominikanskem samostanu ali v katerem koli drugem samostanu doma ali na tujem. Tistim, ki tega niso želele, je dovolil bivanje pri sorodnikih ali v »bogaboječi hiši«, kjer bi po možnosti pod duhovnim vodstvom kakega spovednika živele po redovnih pravilih. Redovnice, ki so se odločale za laični stan, so se morale pred dokončno odločitvijo posvetovati s spovednikom in nadškofu poslati pisno prošnjo. Gubernij je zahteval, naj se odločijo čim prej, saj je bilo potrebno urediti njihovo preživljanje. Nadaljnja Edlingova navodila za studeniške redovnice niso ohranjena.¹³⁰

Svetna oblast je nekdanjim studeniškim redovnicam zagotovila po 100 gld za obleko in osnovne potrebščine, od dneva izstopa iz redovne skupnosti pa po 200 gld letne pokojnine, za priorico pa 365 gld; do izstopa iz samostana so redovnice prejemale po 30 kr dnevne preživnine, predstojnica po 1 gld. Za novinke je dvorni dekret določil 150 gld odpravnine iz samostanske blagajne. Ob pomanjkanju denarja bi odpravnino izplačali iz blagajne deželne komore ali pa iz vsote, ki jo bo pridvorni sodnik izterjal od podložnikov na račun njihovih zaostankov v dajatvah. Večina redovnic je samostan zapustila pred 22. junijem 1782. Nekatero redovnico, med njimi Marija Ana Jožefa grofica Trauttmansdorff, so imele do samostana terjatve, druge so od samostanskih dot prejemale letne obresti.

Bivšim redovnicam obeh dominikanskih samostanov na slovenskem Štajerskem je bila zagotovljena enaka pokojnina, vendar nekatere z njo niso bile zadovoljne, med njimi tudi zadnja studeniška priorica Marija Agnes Hazl. Njeno prošnjo je podprl upravitelj komornih posesti Hammer. V pismu guberniju je navedel, da nekdanja opatinja benediktinskega samostana Göss

¹²⁹ Mlinarič, *Studeniški dominikanski samostan*, str. 152.

¹³⁰ Za marenberške redovnice je lavantinski škof Schrattenbach izstavil dokumente o razvezi zaobljub in življenju v klavzuri, v katerih jim je naložil, naj živijo spodobno in pošteno, v uboštvu ter naj odvečno imetje razdelijo med reveže. Prepovedal jim je sestavljanje oporok, zahteval pokorščino krajevemu ordinariju in jim naročil, naj pobožnosti, molitve in dobra dela opravljajo glede na okoliščine; namesto branja brevirja naj bi molile rožni venec (Mlinarič, *Studeniški dominikanski samostan*, str. 150).

prejema po 500 gld, da dohodki studeniške komorne posesti letno znašajo 6.000 gld, pokojnine za ves konvent pa le 3.200 gld. S pokojnino so si morale bivše redovnice tako marenberškega kot studeniškega samostana oskrbeti obleko, preživnino pa so plačevale upravitelju studeniške komorne posesti. Skromno opremo, ki so jo komisarji našli ob popisu inventarja v celicah redovnic, so smele ob odhodu iz samostana vzeti s seboj.¹³¹

Preglednica studeniških prioric v novem veku do razpusta samostana:

Uršula Lindeška (pl. Lindeck; 1515)
Apolonija pl. Dürr (1527–1530)
Marjeta Guštanjska (1530–po 1544)
več neimenovanih prioric (do 1556)
Zofija NN (1557)
Barbara Hornberger (okoli 1558–1559)
Barbara Ponzer (1559–1568)
Uršula Zeirer (1569–1570)
neimenovana priorica (1570)
Barbara Han (1571)
Marjeta Harder (1572–1576)
Magdalena Rehtaler (1576–1587)
Ana Lechner (1589–1590)
Magdalena Regartner (1592–1607)
Katarina Retter (Rötter; pred 1612–1623)
Katarina Neff (1625–1635)
Uršula Patačić pl. Zajezda (1636–1656)
Katarina Danklopf (1656–1657)
Uršula Patačić pl. Zajezda (1657–1663)
Helena Mirkoč pl. Mirković (1663–okoli 1677)
Ana Marija Petschacher (okoli 1677–1691)
Katarina Rozalija grofica Erdődy (1691–1693)
Marija Agnes grofica Erdődy (1693–1700)
Maksimilijana Dominika baronica Rátkay (1700–1710)

---

¹³¹ Mlinarič, *Studeniški dominikanski samostan*, str. 151.

Marija Konstanca pl. Widerkhern (1710–1731)

Katarina Dominika baronica (od 1735 grofica) Patačić pl. Zajezda (1731–1746)

Marija Katarina pl. Mauritsch (1746–1749)

Marija Antonija Izabela grofica Sauer (1750–1767)

Marija Nepomucena Pettauer (1767–1780)

Marija Agnes Hazl (1780–1782)

IZJAVA O RAZISKOVALNIH PODATKIH

Članek temelji na arhivskih virih, ki so navedeni v poglavju Viri in literatura.

VIRI IN LITERATURA

Viri

ABBA, Stiftsarchiv Admont

- Ms. Ii-74, Wichner, P. I., *Mitteilungen zur Geschichte des Nonnenklosters Studenitz, Predigerordens in Untersteiermark*. Von P. I. W (1903)
- R-11, Studenitz

ADG, Archiv der Diözese Gurk

- Brückl (St. Johann am Brückl), Krstna ali rojstna matična knjiga (RMK) 1667–1709

DAGS, Diözesanarchiv Graz-Seckau

- Bad Radkersburg, RMK 1740–1791
- Graz-HI, Blut, RMK 1682–1694, RMK 1721–1734 in RMK 1735–1746

NŠAM, Nadškofijski arhiv Maribor

- Popis cerkva, D III, Studenice

PAM, Pokrajinski arhiv Maribor

- SI PAM/1829, Samostan in gosposčina Studenice, t. e. 46, knjiga št. 28, knjiga rožnovenske bratovščine

StLA, Steiermärkisches Landesarchiv, Graz

- Hofkammer copei 1619–VIII–129, 16. julij 1618, Studenice
- Landrecht (LR), kartoni: 13, 142, 184, 237 (II. Teil), 824, 959, 989, 1147–1150, 1283, 1457

Župnijski arhiv (ŽA) Studenice

- Gedenk=Buch der Kuratie h. Dreikönig in Studenitz errichtet im Jahre 1856 von J. A. Kurat (župnijska kronika)

Objavljeni viri

Frank, Karl Friedrich von. *Standeserhebungen und Gnadenakte für das Deutsche Reich und die Österreichischen Erblande bis 1806 sowie kaiserlich österreichische bis 1823*, 4. Band (O–Sh), Schloss Senftenegg: samozaložba, 1973.

Ožinger, Anton (ur.). *Vizitacije savinjskega arhidiaconata goriške nadškofije 1751–1773*. Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije, Inštitut za zgodovino Cerkev Teološke fakultete, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, 1991.

Santonino, Paolo. *Popotni dnevniki: 1485–1487* (prev. Primož Simoniti). Celovec, Dunaj, Ljubljana: Mohorjeva založba, 1991.

Literatura

Curk, Jože. »Studenice – pomemben spomenik naše umetnostne zgodovine«. *Časopis za zgodovino in narodopisje* 51, št. 2, 1980, str. 284–310.

Grahornik, Matjaž & Tina Košak. *Zapuščinski spisi po Henriku Adamu grofu Brandisu (1715–1790)*. Gradivo za zgodovino Maribora, zvezek XLIX. Maribor: Pokrajinski arhiv Maribor, 2022.

Grahornik, Matjaž. *Genealogija rodbine Herberstein s posebnim poudarkom na spodnještajerskih vejah*. Doktorska disertacija. Maribor 2021.

Grahornik, Matjaž. *Dvorec Mala Loka: sledi časa in lastnikov*. Mala Loka: Knjižnica Pavla Golie, 2017.

Gruden, Josip. »Samostan Studenice v protestantski dobi«. *Časopis za zgodovino in narodopisje* 5, 1908, str. 163–168.

Gulin, Ante. *Povijest obitelji Rattkay: genealoška studija i izvori (1400–1793)*. Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, 1995.

Hrvatska enciklopedija. Knjiga 3: Da-Fo (gl. ur. Dalibor Brozović). Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2001; Knjiga 7: Mal-Nj (gl. urednik August Kovačec). Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža 2005; Knjiga 8: O-Pre (gl. urednik Slaven Ravlić). Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2006; Knjiga 9: Pri-Sk (gl. urednik Slaven Ravlić). Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2007.

Kočevar, Vanja. »Patent cesarja Ferdinanda II. o spreobrnjenju ali izselitvi protestantskega plemstva notranjeavstrijskih dežel iz leta 1628: kritična objava in prevod«. *Arhivi* 43, št. 2, 2020, str. 381–426.

Koldau, Linda Maria. »Die Regel und ihre Ausgestaltung. Voraussetzungen und Methoden der Erforschung der Musik in Frauenklöstern des Mittelalters und der Frühen Neuzeit.« *Die Musikforschung* 61, št. 4, 2008, str. 330–348.

Koropec, Jože. *Mi smo tu. Veliki punt na Slovenskem v letu 1635*. Maribor: Založba Obzorja, 1985.

Koropec, Jože. »Zbelovo, Studenice, Pogled do srede 17. stoletja«. *Časopis za zgodovino in narodopisje* 51, št. 2, 1980, str. 239–283.

Kos, Dušan. »V primežu pobožnosti, karierizma in (samo)preskrbe (od konca 13. do začetka 15. stoletja)«. *Zgodovinski časopis* 50, št. 1, 1996, str. 21–46.

Kosi, Miha. »Špitali na Slovenskem v srednjem veku«. *Epidemije in zdravstvo. Zgodovinski pogled* (ur. Katarina Keber). Ljubljana: Založba ZRC, 2024, str. 9–74.

Kostanjšek Brglez, Simona & Lilijana Urlep. *Studenice. Drobci iz zgodovine samostana*. Studenice: Občina Poljčane, Nadškofijski arhiv Maribor, Zgodovinsko društvo dr. Jožeta Koropca Slovenska Bistrica, 2025 (razstavnii panoji; otvoritev razstave v prostorih Občine Poljčane: 28. 5. 2025).

Kostanjšek Brglez, Simona. »Veliki oltar v cerkvi sv. Treh kraljev v Studenicah«. *Bistriške novice*, januar 2020, str. 34–35.

Kreačič, Goranka. »Marija Terezija baronica Oršič, roj. baronica Wintershoffen: rodbina, zakon in knjige«. *Kronika* 73, 2025, št. 2, str. 269–285.

Marušič, Branko. »Bisanti, Paolo (1529–1587)«. *Primorski slovenski biografski leksikon*. 18. snopič: Zgaga–Žvanut in dodatek A–B (ur. Martin Jevnikar). Gorica: Goriška Mohorjeva družba, 1992.

Mlinarič, Jože. *Studeniški dominikanski samostan: ok. 1245–1782*. Celje: Mohorjeva družba, 2005.

Motnik, Marko. »Dominikanski samostan Studenice: po sledih glasbe v nemi preteklosti« (v tej publikaciji).

Naschenweng, Hannes P. *Der landständische Adel im Herzogtum Steiermark. Ein genealogisches Compendium*. Band I: Abele bis Juritsch; Band II: Lachawitz bis Zwickl. Veröffentlichungen des Steiermärkischen Landesarchivs 43/1 in 43/2. Graz: Steiermärkisches Landesarchiv, 2020.

Noeske, Nina. »Die Disziplinierung des Wissens. Überlegungen am Beispiel Kloster«. *Musikort Kloster. Kulturelles Handeln von Frauen in der Frühen Neuzeit* (ur. Susanne Rode-Breyman). Köln, Weimar, Wien: Böhlau Verlag, 2009, str. 31–45.

Preinfalk, Miha. *Auerspergi. Po sledih mogočnega tura*. Thesaurus memoriae, Dissertationes 4. Ljubljana: ZRC SAZU, Zgodovinski inštitut Milka Kosa, 2005.

Patačić, Anton Aleksander. *Status familiæ Patachich sive notitia illius universalis Honorifica æqve ac Utilis, ex Archivis & Documentis Authenticis desumpta*. Viennæ MDCCXXX.

Straka, Manfred. »Die Bevölkerungsentwicklung der Steiermark von 1528 bis 1782 auf Grund der Kommunikantenzählungen«. *Zeitschrift des Historischen Vereines für Steiermark* 52, 1961, str. 3–53.

Srednoselec, Andreja. *Tko tu koga ženi? Who is marrying whom?* Katalog razstave, 24. april–15. september 2024. Dvor Trakošćan 2024.

Volčjak, Jure: »Grbi ljubljanskih škofov in nadškofov«. *Upodobitve ljubljanskih škofov* (gl. ur. Ana Lavrič). Katalog razstave. Ljubljana: Narodna galerija, 2007, str. 91–183.

Zdravec, Dejan: »Gospodstvo Kozje v zgodnjem novem veku«. *Pod Bredičem in Kozjakom: zgodovina Kozjega* (ur. Slavko Ciglencečki et al.). Kozje: Občina, 2016, str. 73–95.

STUDENIŠKE REDOVNICE IZ VRST NOTRANJEAVSTRIJSKEGA PLEMSTVA V ZGODNJEM NOVEM VEKU

Povzetek

Dominikanski samostan v Studenicah je v drugi polovici 15. in v 16. stoletju doživel več nesreč, med katerimi so bili najhujši vpadi osmanskih Turkov. Okoli leta 1516 so Turki samostan razdejali, leta 1532 pa opustošili njegovo širšo okolico. Poleg materialne škode je samostan v 16. stoletju doživel tudi izrazit duhovni zaton. S širitvijo protestantizma med notranjeavstrijskim plemstvom in meščanstvom od druge polovice 16. stoletja naprej je začela upadati njihova podpora ženskim samostanom, saj svojih hčera vanje niso več pošiljali v oskrbo in izobraževanje. Pomanjkanje novink in redovnic je vodilo v razkroj redovne discipline. Nadvojvoda Karel je sicer razmišljal o ukinitvi samostana, vendar so bile leta 1572 vanj poslane redovnice iz dominikanskega samostana v Gradcu. V zadnji četrtini 16. stoletja so se razmere začele počasi izboljševati, predvsem pod vplivom protireformacije. Studeniški samostan je v 17. stoletju zaradi svoje obmejne lege pomanjkanje redovnic iz Notranje Avstrije nadomestil s kandidatkami iz dežel, v katerih se reformacija ni uveljavila (Ogrska, Hrvaška).

Studeniške redovnice so v samostan sprejemale dekleta v vzgojo, izobraževanje in oskrbo, pri čemer jih je veliko pozneje vstopilo v red. Po redovnih pravilih so bile novinke pet let pod nadzorom in v oskrbi magistre novink; zaobljube so smele položiti po dopolnjem šestnajstem letu starosti. Starši so bili dolžni samostanu plačevati letne stroške za vzdrževanje novinke ter pred polaganjem zaobljub zagotoviti t. i. samostansko doto. Samostan je sprejemal toliko kandidatk, kolikor jih je bil sposoben vzdrževati. Izjemoma jih je lahko sprejel več, če so dekleta samostanu prinesla višjo doto od običajne.

Od leta 1636 je v studeniški samostan začelo prihajati vse več deklet iz ogrsko-hrvaškega plemstva. Priorici Uršula Patačić pl. Zajezda (p. 1636–1656; p. 1657–1663) in njena naslednica Helena Mirkoč pl. Mirković (p. 1663–okoli 1677) sta v samostanu povzročili razdor in delitev redovnic po narodnosti, saj sta dajali prednost svojim sonarodnjakinjam. Ker je večina redovnic prihajala iz notranjeavstrijskih dežel in s Hrvaške, je bil pogovorni jezik v samostanu pretežno slovenski. Priorica Uršula naj bi odklanjala kandidatke iz nižjih družbenih slojev, ki samostanu niso mogle zagotoviti ustrezne dote. Od tedaj je večina novink – in pozneje redovnic – prihajala iz plemiških vrst. Med njimi so bile pripadnice plemiških rodbin Drašković, Erdődy, Gaisruck, Herberstein, Langenmantel, Patačić in Rátkay. Čeprav med priimki prevladujejo rodbine ogrsko-hrvaškega porekla, od naštetih štajerskega deželanstva niso dosegli le Patačići.

Proti koncu 17. stoletja se je število redovnic iz ogrsko-hrvaškega plemstva zmanjšalo, vendar so te ohranile vpliv, kar potrjuje vrstni red prioric do sredine 18. stoletja. Po smrti priorice Helene Mirkoč pl. Mirković († okoli 1677) so se razmere v samostanu postopoma umirile, narodnostni spori pa niso več ogrožali redovne skupnosti. Od 18. stoletja naprej si je svetna oblast prizadevala, da bi bile za priorice izvoljene redovnice z ustreznimi upravljavskimi sposobnostmi. V tem času so v Studenicah delovale članice uglednih štajerskih plemiških rodbin, kot so Reisig, Sauer, Saurau, Trauttmansdorff, Wintershoffen in Wurmbrand. Posebej izrazita je bila vloga redovnic iz vrst plemstva notranjeavstrijskih dežel od konca 17. do prve polovice 18. stoletja. Od sredine 18. stoletja pa je v Studenicah zaznaven trend, da redovnice pretežno prihajajo iz meščanskih vrst; iz hrvaško-ogrskih družin v tem času ni bilo več nobene redovnice, večina pa jih je še naprej prihajala iz Notranje Avstrije, predvsem s Štajerske in Kranjske. Zadnji dve predstojnici samostana sta bili iz meščanskih vrst. Dominikanski samostan v Studenicah je bil z dekretom cesarja Jožefa II. ukinjen 8. marca 1782, s čimer se je sklenilo več kot poltisočletno obdobje njegovega obstoja.

NUNS OF NOBLE ORIGIN FROM INNER AUSTRIA AT THE STUDENICE CONVENT IN THE EARLY MODERN PERIOD

Summary

In the second half of the fifteenth and throughout the sixteenth century, the Dominican convent of Studenice experienced several calamities, the most devastating of which were incursions by the Ottoman Turks. Around 1516 the Turks devastated the convent itself, and in 1532 they ravaged its wider surroundings. In addition to material damage, the convent also experienced a marked spiritual decline during the sixteenth century. With the spread of Protestantism among the nobility and urban elites of Inner Austria from the second half of the sixteenth century onward, their support for female monasteries began to diminish, as they no longer sent their daughters there for care and education. The resulting shortage of novices and nuns led to a decline in monastic discipline. Although Archduke Charles considered suppressing the convent, nuns from the Dominican convent in Graz were sent there in 1572. During the final quarter of the sixteenth century, conditions slowly began to improve, particularly under the influence of the Counter-Reformation. Owing to its border location, the Studenice convent compensated in the seventeenth century for the shortage of nuns from Inner Austria by admitting candidates from regions where the Reformation had not taken root, especially Hungary and Croatia.

The nuns of Studenice accepted girls into the convent for upbringing, education, and care, many of whom later joined the order. According to the monastic rules, novices were placed for five years under the supervision and care of the novice mistress and were permitted to take their vows after reaching the age of sixteen. Parents were required to pay the convent annual maintenance costs for the novice and, before the profession of vows, to provide the so-called monastic dowry. The convent admitted only as many candidates as it was able to support, although in exceptional cases it could accept additional candidates if they brought a dowry higher than the usual amount.

From 1636 onward, an increasing number of girls from the Hungarian–Croatian nobility began to enter the Studenice convent. The prioress Ursula Patačić of Zajezda (r. 1636–1656; 1657–1663) and her successor Helena Mirkoč of Mirković (r. 1663–c. 1677) caused divisions within the convent by favouring nuns of their own nationality. Since most of the nuns came from the Inner Austrian lands and from Croatia, the everyday spoken language in the convent was predominantly Slovene. Prioress Ursula reportedly rejected candidates from lower social strata who were unable to provide the required dowry. From that time onward, most novices—and later nuns—came from noble families. Among them were members of the noble houses Drašković, Erdődy, Gaisruck, Herberstein, Langenmantel, Patačić, and Rátkay. Although the surnames are predominantly of Hungarian-Croatian origin, among the families mentioned only the Patačić family did not obtain membership in the Styrian provincial estates (Landstand).

Towards the end of the seventeenth century the number of nuns from the Hungarian-Croatian nobility declined, yet they retained considerable influence, as reflected in the succession of prioresses until the mid-eighteenth century. After the death of prioress Helena Mirkoč († c. 1677), conditions within the convent gradually stabilised and ethnic tensions no longer threatened the monastic community. From the eighteenth century onward the secular authorities sought to ensure that prioresses with appropriate administrative abilities were elected. During this period members of prominent Styrian noble families, such as Reisig, Sauer, Saurau, Trauttmansdorff, Wintershoffen, and Wurmbrand, were active in the convent. The presence of nuns from the nobility of the Inner Austrian lands was particularly pronounced from the late seventeenth to the first half of the eighteenth century. From the mid-eighteenth century onward, however, a noticeable shift occurred,

as most nuns increasingly came from bourgeois backgrounds. At that time there were no longer any nuns from Hungarian-Croatian families, while the majority still came from Inner Austria, especially Styria and Carniola. The last two prioresses of the convent were likewise of bourgeois origin. The Dominican convent of Studenice was finally dissolved by decree of Emperor Joseph II on 8 March 1782, thus bringing to an end more than five centuries of its existence.

NONNEN VON STUDENICE (STUDENTITZ) AUS DEN REIHEN DES INNERÖSTERREICHISCHEN ADELS IN DER FRÜHEN NEUZEIT

Zusammenfassung

Das Dominikanerkloster in Studenice (d. Studentitz) erlebte in der zweiten Hälfte des 15. und im 16. Jahrhundert mehrere Katastrophen, die verheerendsten davon waren die Invasionen der Osmanen. Um 1516 zerstörten die Türken das Kloster und verwüsteten 1532 die umliegende Gegend. Neben den materiellen Schäden erfuhr das Kloster im 16. Jahrhundert auch einen deutlichen spirituellen Niedergang. Mit der Ausbreitung des Protestantismus unter dem innerösterreichischen Adel und Bürgertum ab der zweiten Hälfte des 16. Jahrhunderts schwand deren Unterstützung für die Klöster, da sie ihre Töchter nicht mehr zur Betreuung und Erziehung dorthin schickten. Der Mangel an Novizinnen und Nonnen führte zum Verfall der religiösen Disziplin. Erzherzog Karl erwog die Auflösung des Klosters, doch 1572 wurden Nonnen aus dem Dominikanerkloster Graz dorthin versetzt. Im letzten Viertel des 16. Jahrhunderts begann sich die Lage, vor allem unter dem Einfluss der Gegenreformation, langsam zu bessern. Im 17. Jahrhundert ersetzte das Kloster Studenice aufgrund seiner Grenzlage den Mangel an Nonnen aus Innerösterreich durch Kandidatinnen aus Ländern, in denen die Reformation nicht Fuß gefasst hatte (Ungarn, Kroatien).

Die Nonnen aus Studenice nahmen Mädchen zur Erziehung, Ausbildung und Betreuung ins Kloster auf, viele von ihnen traten später selbst in den Orden ein. Gemäß den Klosterregeln standen die Novizinnen fünf Jahre lang unter der Aufsicht und Obhut der Novizenmeisterin; nach Erreichen des sechzehnten Lebensjahres durften sie die Gelübde ablegen. Die Eltern waren verpflichtet, die jährlichen Kosten für den Unterhalt der Novizin zu tragen und vor deren Ablegung die sogenannte Klostermitgift zu entrichten. Das Kloster nahm so viele Kandidatinnen auf, wie es versorgen konnte. In Ausnahmefällen wurden auch mehr aufgenommen, wenn die Mädchen eine höhere Mitgift als üblich mitbrachten.

Ab 1636 kamen immer mehr Mädchen aus dem ungarisch-kroatischen Adel in das Kloster Studenice. Priorin Uršula Patačić von Zajezda (p. 1636–1656; p. 1657–1663) und ihre Nachfolgerin Helena Mirkoč von Mirković (p. 1663– um 1677) verursachten einen Riss im Kloster und eine Spaltung der Nonnen nach Nationalität, da sie ihren Landsleuten den Vorzug gaben. Da die meisten Nonnen aus den innerösterreichischen Ländern und Kroatien stammten, war die gesprochene Sprache im Kloster überwiegend Slowenisch. Priorin Uršula soll Kandidatinnen aus niedrigeren Gesellschaftsschichten abgelehnt haben, die dem Kloster keine angemessene Mitgift bieten konnten. Fortan stammten die meisten Novizinnen – und später auch die Nonnen – aus adligen Kreisen. Unter ihnen befanden sich Mitglieder der Adelsfamilien Drašković, Erdódy, Gaisruck, Herberstein, Langenmantel, Patačić und Rátkay. Obwohl die Familiennamen überwiegend ungarisch-kroatische Herkunft aufweisen, erreichten von den genannten Familien nur die Patačić nicht die steirische Landstand.

Gegen Ende des 17. Jahrhunderts ging die Zahl der Nonnen aus dem ungarisch-kroatischen Adel zurück, doch ihr Einfluss blieb bestehen, wie die Priorinnenordnung bis Mitte des 18. Jahrhunderts belegt. Nach dem Tod der Priorin Helena Mirkoć von Mirković († um 1677) beruhigte sich die Lage im Kloster allmählich, und ethnische Konflikte bedrohten die Ordensgemeinschaft nicht länger. Ab dem 18. Jahrhundert bemühten sich die weltlichen Behörden, Nonnen mit entsprechenden Verwaltungskenntnissen zu Priorinnen zu wählen. Zu dieser Zeit wirkten Mitglieder bedeutender steirischer Adelsfamilien wie Reisig, Sauer, Saurau, Trauttmansdorff, Wintershoffen und Wurmbrand in Studenice. Die Rolle der Nonnen aus dem Adel der innerösterreichischen Länder war vom Ende des 17. bis zur ersten Hälfte des 18. Jahrhunderts besonders ausgeprägt. Ab Mitte des 18. Jahrhunderts zeichnete sich in Studenice jedoch ein deutlicher Trend ab: Die Nonnen stammten nun überwiegend aus bürgerlichen Kreisen. Nonnen aus kroatisch-ungarischen Familien gab es zu dieser Zeit nicht mehr, und die meisten kamen weiterhin aus Innerösterreich, insbesondere aus der Steiermark und Krain. Auch die letzten beiden Priorinnen des Klosters waren bürgerlicher Herkunft. Das Dominikanerkloster in Studenice wurde am 8. März 1782 durch ein Dekret von Kaiser Joseph II. aufgelöst und beendete damit seine mehr als fünfhundertjährige Geschichte.

Studeniške dominikanke v vlogi »šefic«¹

Aleš Maver*, Janez Osojnik**

DOI: <https://doi.org/10.62409/czn.303>
CC BY-SA 4.0

UDK – UDC: 94:27-789-055.2

Potrjeno – Accepted: 15. 12. 2025 | Objavljeno – Published: 27. 2. 2026

1.01 Izvirni znanstveni članek – 1.01 Original Scientific Article

Aleš Maver, Janez Osojnik: Studeniške dominikanke v vlogi »šefic«. Časopis za zgodovino in narodopisje, Maribor 96=61(2025), 4, str. 88–101

Članek se osredotoča na vlogo studeniških dominikank kot »šefic« v odnosih z njihovimi moškimi kolegi iz cerkvenih ali posvetnih krogov. Precej institucionalizirana priložnost za redovnice, da posegajo v cerkvene zadeve v vodilni vlogi, je bila ponujena s prakso inkorporacije župnij samostanom. Studenice so že leta 1245 pridobile veliko župnijo s sedežem v Slivnici. Konec 15. stoletja so redovnice v Studenicah poskušale izkoristiti tudi »diarhijo« med oglejskim patriarhom kot ordinarijem in duhovniki iz pridigarkega reda kot svojimi neposrednimi dušnimi pastirji.

Gljučne besede: samostan Studenice, Zofija Rogaška, inkorporacije, Slivnica, pridigarški red, Paolo Santonino.

---

¹ Pričujoča razprava je nastala v okviru raziskav v programski skupini Oddelka za zgodovino na Filozofski fakulteti Univerze v Mariboru P6-0138 (A) (*Preteklost Severovzhodne Slovenije med srednjo Evropo in evropskim jugovzhodom*) in okviru raziskovalnega projekta J7-60128 (*AID HCH – Presežek pri razvoju humanistike in kulturne dediščine z umetno inteligenco*), ki ju financira Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije (ARIS).

* Dr. Aleš Maver, izr. prof., (ORCID identifier 0009-0000-0072-4381), Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta, Koroška 160, 2000 Maribor, Slovenija, ales.maver@um.si – Aleš Maver, PhD, Associate Professor, (ORCID identifier 0009-0000-0072-4381), University of Maribor, Faculty of Arts, Koroška cesta 160, SI 2000 Maribor, Slovenia, ales.maver@um.si

** Janez Osojnik, asistent, Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta, Koroška 160, 2000 Maribor, Slovenija, janez.osojnik1@um.si – Janez Osojnik, Teaching Assistant, University of Maribor, Faculty of Arts, Koroška cesta 160, SI 2000 Maribor, Slovenia, janez.osojnik1@um.si

Aleš Maver, Janez Osojnik: Dominican Nuns of Studenice in the Role of "Lady Bosses".

Review for History and Ethnography, Maribor 96=61(2025), 4, pp. 88–101

The article focuses on the role of Dominican nuns of Studenice as "bosses" in interaction with their male colleagues from ecclesiastical or secular circles. Pretty institutionalized opportunity for female nuns to intervene in church affairs in a leadership role was offered by the practice of granting or even incorporating parishes to monasteries. Studenice acquired a large parish with its seat in Slivnica already in 1245. At the end of the 15th century, the nuns in Studenice also tried to take advantage of the "diarchy" between the Patriarch of Aquileia as the ordinary and the clergy of the order of preachers as their immediate spiritual guides.

Keywords: Studenice monastery, Sophia of Rogatec, incorporations, Slivnica, Order of preachers, Paolo Santonino

UVOD

Eden najbolj prepoznavnih nemških cerkvenih zgodovinarjev Hubert Wolf je v svoji zbirki cerkvenozgodovinskih vinjet o »zatrtih izročilih«² Katoliške cerkve s pomenljivim naslovom *Krypta* poglavje namenil tudi voditeljicam ženskih samostanov, ki so posegale na področja, običajno pridržana moškim.² Misel, da so bili srednjeveški in zgodnjenovoveški samostani okolja, v katerih so si lahko posameznice pridobile veliko družbene veljave onkraj za čas običajnih meja v razmerju med spoloma, ni nova. Malo je pregledov zgodovine žensk v Evropi, ki bi shajale brez omemb redovnic, avtorice dram Hroswitha, sv. Hildegarde iz Bingna ali dominikanke sv. Katarine Sienske, ki so ji številni pripisovali levji delež pri vrnitvi papežev iz Avignona v Rim.³ Toda Wolf je v ospredje postavil samozavestne opatinje iz španske cistercijanske opatije Las Huelgas v bližini Burgosa. Menda so si pridobile kar triindvajset različnih pravnih predprav in »poveljevale«⁴ celi vojski ne le podrejenih ženskih samostanskih skupnosti, marveč tudi župnikov okoli sedemdesetih samostanu pridruženih župnij.⁴ Še več, v svojem delokrogu so podeljevale vse beneficije in nadarbine, nadzirale dušno pastirstvo, postavljale in odstavljale župnike in kaplane. Kot sicer škofje so duhovnikom v svoji domeni izdajale pooblastila za opravljanje maš in dovoljenje za pridiganje v opatiji podrejenih župnijah ter samostanih. Spet čisto v škofovski vlogi so se znašle, ko so spovedniki od njih dobili pooblastilo za podeljevanje odveze. Sklicevale so tudi sinode. Največ zanimanja pa so zbujali njihovi sicer bolj nakazani kot povsem potrjeni

² Hubert Wolf, *Krypta*, str. 45–59.

³ Prim. Edith Ennen, *Frauen im Mittelalter*, denimo str. 75–85, 112–124 in 207 ss.; Christine Klapisch-Zuber, *Die Frau und die Familie*, str. 312–339; Janina Ramirez, *Femina*, str. 169–212; David Movrin, *Katarina, dominikanec in kartuzijan*, predvsem str. 352–354.

⁴ Wolf, *Krypta*, str. 46.

»izleti« na bogoslužnem področju, kjer so vsaj nekatere očitno izvajale liturgična dejanja, ki bi sicer šla zgolj posvečenim moškim, morda zato, ker so svojo posvetitev za opatinjo dojemale kot enakovredno (vsaj) diakonskemu posvečenju.⁵ Enako vznemirljivo je bilo, da so se opatinje iz Las Huelgasa s podporo vodstva vesoljne Cerkve in španske posvetne oblasti vse do 19. stoletja upirale obrezovanju svojih domala škofovskih pooblastil. Nemška televizija je opatinjam leta 2015 posvetila celo igrani dokumentarec.⁶ Zelo vplivne v Cerkvi in družbi Svetega rimskega cesarstva so bile navsezadnje tudi predstojnice samostanskih skupnosti kot kneginje cerkvenih državnih tvorb znotraj cesarstva, kakršna sta bila ženska samostana v Quedlinburgu v današnji deželi Saška-Anhalt ali v Essnu v Porurju.

Predstojnice studeniških dominikank s svojo vlogo v srednje- in zgodnjenovoveški Cerkvi na Štajerskem in Slovenskem kajpak niso spisale podobno odmevne zgodbe.⁷ Vendar je umestno vprašanje, ali so se tudi one kdaj znašle v položaju, ko bi lahko nastopile kot »šefice« moških kolegov iz cerkvenih ali posvetnih vrst. Ker ni veliko gradiva, kjer bi neposredno govorile one same, marsičesa tudi ob tem vprašanju ne bomo nikoli vedeli. Mogoče pa je poseči po nekaterih ohranjenih in vsaj iz drugih kontekstov dobro znanih drobcih.

ITALIJANOVA HOTENA DVOUMNOST

Filmsko se bere predvsem eden takih drobcev. Kot za številne druge žive podobe iz poznosrednjeveške verske krajine slovenskega etničnega ozemlja je zanj zaslužen Paolo Santonino s svojimi dnevniškimi zapiski, nastalimi v spremstvu škofa Petra iz Caorla.⁸ Studenicam v zapisih pripada opazno mesto. Duška si da naš kronist predvsem, ko se prepotena družčina s škofom Petrom na čelu maja leta 1487 vrne z napornega vzpona do cerkvice sv. Lenarta nad Kostrivnico in na Boč. Danes bi kak hudomušen bralec Santoninov opis zlahka pospremil z besedami, da so utrujeni možakarji redovnicam jedli iz roke. Naš vir si po eni strani ni prizadeval, da bi se izognil dvoumnim opazkam, po drugi strani pa mu je bilo veliko do tega, da bi sebe iz dogajanja izvzel: »Excepti fuimus omnes a D. priorissa et suis consororibus tanta humanitate, ut vix dici possit: et in primis dominus antistes, qui ex sudore descensus montis madidus totus, statim paratam habuit camisiam talarem, ad collum auro et serico intextam, quam libenter induit. [...] Ductus deinde fuit presul

⁵ Prav tam, str. 50.

⁶ Andreas Sawall, *Die Äbtissin*.

⁷ Prim. temeljno delo Jožeta Mlinariča, *Studeniški dominikanski samostan*.

⁸ Prim. za slovensko izdajo Paolo Santonino, *Popotni dnevniki*.

ipse in secretiorem claustrum locum, ibique in pleno monialium capitulo, iunior et formosior ex ipsis ei lavit caput, altera capitergium calefactum imposuit et circumdedit. [...] Toleravit episcopus noster omnia hec officia quam patienter, et quis respuisset eiusmodi, a virginibus et quidem speciosis. [...] Habuerunt et alii varia servitia, sed non nisi honesta, excepto Sanctonino, qui ea non admisit.»⁹

Cerkvenega nadpastirja je Santonino predstavil skoraj kot mučenca, ker je *toleravit omnia hec officia quam patienter*, a se ni mogel izogniti bodici, češ kako bi moglo biti drugače, ko pa so mu stregle device in za povrh še lepe. Te naj bi nato izmučenost zaradi izleta k cerkvi sv. Lenarta olajšale še Petrovim spremljevalcem. Vsaj po mojem mnenju je Santonina na pričujočem mestu vsaj nekoliko premagala škodoželjnost. S tem, ko je poudaril spodobnost dogajanja *opere*, v dejanju, je bralca še bolj usmeril na svoj namig, da je bilo *animo et voluntate*, v duhu in volji, zadevo težko obdržati v mejah vzdržnosti. Tudi zato se mu je bržkone zdelo do te mere potrebno izpostaviti svoj »poseben položaj«, saj naj bi bil edini, ki prijavnosti dominikank ni dovolil. Vsekakor mu je uspelo naslikati sceno, v kateri studeniške redovnice vsaj za nekaj ur delujejo kot šefice, čeprav so seveda gostom hkrati izkazovale čast in spoštovanje.

Verjetno so na podoben način z gostoljubnostjo očarale še kakšnega visokega gosta in mu morda izvabile kak privilegij. V istem 15. stoletju, v katerem je bila v Studenicah odprava škofa Petra, sta gostoljubje samostana med drugimi preizkusila tudi oglejski patriarh Ludvik Teck, ki so mu Benečani iztrgali posvetno oblast, in sredi stoletja še sam cesar Friderik III.¹⁰

STUDENIŠKE DOMINIKANKE IN NJIHOVE ŽUPNIJE

Precej bolj institucionalizirano možnost, da v cerkvene zadeve tudi ženske redovnice posegajo v šefovski vlogi, je po drugi strani ponujala praksa podeljevanja ali kar utelešenja (inkorporiranja) župnij in drugih cerkvenih ustanov

⁹ Giuseppe Vale (ur.), *Itinerario di Paolo Santonino*, str. 246–247. »Gospa prednica in njene sosesre so nas sprejele tako ljubeznivo, da ni mogoče povedati. Predvsem je bila za gospoda škofa, ki je bil od poti z gore ves preznojen, pri priči nared do gležnjev segajoča srajca, katere ovratnik je bil pretkan z zlatom in svilo. [...] Potlej so škofa peljali na bolj samotni kraj v samostanu in tam mu je v navzočnosti vsega kapitlja ena od mlajših in lepših umila glavo, druga pa mu je nadela ogreto pokrivalo in mu zavila glavo vanj. [...] Naš škof je potrpežljivo prenašal vse te usluge: kdo pa bi tudi zavrnil kaj takega od devic, pa še lepih povrhu? [...] Tudi drugi so bili deležni raznih uslug, vendar spodobnih – razen Santonina, ki jih sploh ni dopustil.« (Navedeno v prevodu Primoža Simonitija.)

¹⁰ Prim. Mlinarič, *Studeniški dominikanski samostan*, str. 49 in 54.

samostanom ali redovnim skupnostim. Tukaj puščava ob strani, kako škodljiva ali neškodljiva je bila praksa za cerkveni razvoj.¹¹ Dejstvo pa je, da je lahko okreplila vlogo ženskih samostanov v cerkvenem koordinatnem sistemu. Studenice so po zaslugi svoje podjetne ustanoviteljice Zofije Rogaške in naklonjenega oglejskega patriarha Bertolda Andeško-Meranskega že zgodaj, 23. oktobra 1245, pridobile veliko pražupnijo s sedežem v Slivnici.¹² Slednja se v virih pojavi skoraj natančno stoletje prej¹³ in je bila matica pozneje osamosvojenim, prav tako Studenicam priključenim župnijam Slovenska Bistrica, Črešnjevce, Laporje (njegova prvotna matica je bila konjiška fara) in Šmartno na Pohorju.¹⁴ Spodnja Polskava se je osamosvojila že do leta 1249 in ni postala del patriarhovega »krstnega darila« studeniškimi redovnicam, kot je izrecno navedeno v Bertoldovi listini z dne 27. oktobra 1249, s katero je potrdil ustanovitev samostana in prepustitev slivniške župnije: »Reservamus tamen nobis et successoribus nostris ecclesiam in Pultzkaw a sepe dicta plebe per dominum Recherum exemptam, cuius investituram ad nos et successores nostros eo vel heredibus suis presentantibus volumus pertinere.«¹⁵

Iz okoliščine, da ženski samostani (drugače kot moške ustanove) v nobenem primeru niso mogli iz lastnih moči zagotoviti dušnega pastirstva v priključenih jim župnijah, so seveda izhajale določene omejitve. V primeru Slivnice ni bilo nič drugače. Patriarh je sicer predvidel njeno priključitev Studenicam *cum omnibus redditibus et iuribus*, vendar je takoj pristavil sicer običajno besedilo o delu dohodkov, ki je pripadal vsakokratnemu župniku. Hkrati je sebi in svojim naslednikom pridržal kanonično umeščanje tega župnika.¹⁶ Tako je bil položen temelj za dolgotrajne spore med redovnicami in slivniškimi dušnimi pastirji, o katerih se je glas občasno razširil vse do papeškega Rima. Na enak način je iz omejevalnega pristavka v dokumentu iz leta 1245 razvidno, da ni mogel biti tedanji župnik Verner nad grozečim novim

¹¹ Prim. za različni mnenji Vincenc Rajšp, Samostani in župnije, str. 192–193, in Jakob Richter, O inkorporacijah, str. 76–82.

¹² DPRGSI P 35, str. 227–228; GZS V, št. 870; UBSt II, št. 461 (... *ut pium et sanctum dilecte in Christo filie sororis Sophie desiderium impleatur et, ut in salutem et remedium nostre anime veniat, plebem de Slunç nove plantationi rivoli sancte Marie in Poltsach [...] conferimus cum omnibus redditibus et iuribus* ...).

¹³ V listini patriarha Peregrina iz leta 1146. Prim. DRPGSI P 4; UBSt I, št. 253 (... *duas partes decimarum II^{arum} plebium scilicet de Cõnuwiz et Scliuniz eis concessit* ...).

¹⁴ Ignaz Orožen, *Das Bisthum und die Diözese Lavant I*, str. 447.

¹⁵ DPRGSI P 44, str. 242; GZS VI/1, št. 98. »Sebi in svojim naslednikom pa pridržujemo cerkev v Polskavi, ki jo je od pogosto omenjene (slivniške) župnije izvzel gospod Riher. Podeljevanje slednje hočemo ohraniti sebi in svojim naslednikom tukaj ali njegovim (Riherjevim) dedičem kot tistim, ki nanjo prezentirajo.«

¹⁶ Prav tam (... *nos et nostri successores plebanum ibidem canonice instituere teneamur, perpetuata illi porcione, de qua legatis respondeat et miseriis pauperum pro posse subveniat* ...).

stanjem nič kaj navdušen, saj je bila za čas njegovega župnikovanja (torej do njegove smrti ali odpovedi župniji) določena prehodna doba, ko delitev dohodkov še ni stopila v veljavo.¹⁷

Čeprav pa so bili, kot omenjeno, patriarhi tisti, ki so kanonično umeščali župnike, so imeli v Studenicah pravico do predlaganja kandidatov. V precej razgretem ozračju spora z župnikom Matijem tako leta 1375 ali nekaj pred njim srečamo priorico skoraj dobesedno v šefovski vlogi. Patriarh Markvard je namreč v listini, izdani 14. maja 1375 v Portugruaru, Matija, o statusu katerega po vsem videzu ni bil prepričan (*dilecto nobis presbitero Matheo, gerenti se pro plebano in Slewez*), obvestil, da »grauem querelam pro parte priorisse – monasterii in Studeniz – nuper recepimus continentem, quod in plebe in Slewez – intrasti indebite et de facto te intruxisti«. ¹⁸ Obenem je priorica za župnika predlagala svojega kandidata po imenu Volfard.¹⁹ A patriarhov generalni vikar, dekan Otobon, je po opravljenem postopku dal prav Matiju. Priorici in studeniškim dominikankam je namreč v listini 17. julija 1375 očital, da »vos ipsum [sc. Matthiam, op. A. M.] auctoritate propria, vi ac indebite et iniuste a dicta sua plebe expulistis«. ²⁰ Da so se v Vidmu res postavili povsem na Matijevo stran, ni razvidno samo iz dejstva, da so isti izraz *indebite*, s katerim je bilo v pritožbi priorice označeno župnikovo ravnanje, zdaj prenesli na ravnanje studeniškega samostana. Istega dne je namreč dopis iz Vidma dobil tudi prioričin »favorit« Volfard in bil v njem nedvoumno označen za vsiljivca.²¹ Povsem neproblematično pa je izbira predstojnika v iz slivniške pražupnije izšli fari Slovenska Bistrica potekala denimo leta 1366, ko je patriarh Markvard na predlog iz Studenic na predlog priorice Marjete Čreteške na omenjeno mesto potrdil Tomaža, sina Bistričana Martina. Predlagalna pravica je ob koncu sporov studeniškim dominikankam ostala pri vseh župnijah oziroma vikariatih, ki so izšli iz slivniške pražupnije.²²

¹⁷ DPRGSI P 35, str. 227–228; GZS V, št. 870; UBSt II, št. 461 (... *ita tamen quod Werenherus qui iam plebem possidet memoratam, proventus eius percipiat quam diu vivit, vel alias libere et canonice resignet cum omni integritate* ...).

¹⁸ Orožen, *Das Bisthum und die Diözese Lavant I*, str. 458. Prim. Božo Otorepec, *Gradivo za slovensko zgodovino*, št. 1307. »Nedavno smo prejeli hudo pritožbo priorice studeniškega samostana, ki vsebuje navedbo, da si neupravičeno vstopil v slivniško župnijo in se dejansko vsilil (za župnika).«

¹⁹ Mlinarič, *Studeniški dominikanski samostan*, str. 43.

²⁰ Orožen, *Das Bisthum und die Diözese Lavant I*, str. 459. »... ste ga po lastni odločitvi, na silo in neupravičeno ter krivično izgnale iz njegove omenjene župnije.«

²¹ Prav tam (... *dilecto nobis presbitero Wolfardo in plebe de Slewnitz intruso* ... [...] ... *intrudendo se in eadem plebe* ...).

²² Otorepec, *Gradivo za slovensko zgodovino*, št. 1264 (... *Thomam quondam Martini de Veustritz ... ad perpetuum vicarium ecclesie sancti Bartholomei in Veustritz* ...). Prim. za predlagalno pravico Mlinarič, *Studeniški dominikanski samostan*, str. 47 in še na drugih mestih.

Že zgornji Matijev primer seveda kaže, da niti pravica do predlaganja kandidatov studeniških redovnic ni obvarovala pred spori s slivniškimi župniki, ki so v glavnem kajpak zadevali razdelitev dohodkov, izhajajočo iz ureditve priključitve župnije samostanu. Težave so bile že z Leopoldom, verjetnim naslednikom omenjenega Vernerja, ki ga je patriarh v času njegovega župnikovanja še pustil pri miru. Savinjski arhidiakon Konrad je v imenu Bertoldovega naslednika, tedaj izvoljenega, a še ne posvečenega Gregorija de Montelongo, po posvetu z okoliško duhovščino določil, naj župnik dobiva sprotne dohodke slivniške župnijske cerkve, pol desetine, polovico uslug župnijskih hlapcev in dekel ter v polnosti dohodke cerkve na Šmartnem na Pohorju in cerkve v Studenicah,²³ zaradi česar pa je moral samostanu oddajati določene količine pšenice, prosa in rži.²⁴ Na poravnavo z Leopoldom se je približno osemdeset let pozneje skliceval tudi eden njegovih naslednikov Pavel iz Pliberka, kot župnik izpričan od leta 1323. Med drugim si je pridržal uživanje štirih hub, ki jih je užival njegov oddaljeni predhodnik.²⁵ Tokrat so vztrajne dominikanke poskrbele, da so zadevo obravnavali celo v pisarni avignonskega papeža Benedikta XII. (1334–1342), ki je 3. februarja 1335 preiskavo o tem poveril lavantinskemu škofu Henriku I. Vendar je oglejski patriarh Betrand dal vsaj za čas njegovega življenja v glavnem prav slivniškemu župniku, čeprav mu je dovolil zgolj uživanje starih desetih, ne pa dohodkov od novo izkrčenih zemljišč, od katerih naj bi župniku pripadla le tretjina, dve tretjini pa samostanu.²⁶

STUDENIŠKE REDOVNICE IN RIM

V Rimu so za Studenice v 13. in 14. stoletju sicer slišali večkrat. To je bržkone dediščina ustanoviteljice samostana Zofije Rogaške. Zdi se, da je v Studenice prinesla veliko vztrajnosti, navsezadnje pa tudi zvez, poznanstev in izkušenj, ki si jih je pridobila še v času svoje posvetne kariere.²⁷ Med njene zgodnje uspehe sodi na prvem mestu privilegijska listina, ki jo je za samostan 6. junija leta 1253 v Assisiju izstavil papež Inocenc IV. (1243–1254).²⁸ Štiri dni prej

²³ GZS VI/1, št. 171; UBSt III, št. 115 (... *proventus matricis ecclesiae cottidianos, remedia, iudicia, oblaciones et similia cum decimalibus denariis [...], famulos et ancillas ecclesie, qui redierint ad plebem, equaliter cum clauastro dividant nominatim. Sane ecclesiam sancti Martini cum eiusdem proventibus [...] et ecclesiam in Studeniç cum suis proventibus possidebunt ...*).

²⁴ Prav tam (... *V modicos tritici, X sigillinis V milii ...*).

²⁵ Prim. Orožen, *Das Bisthum und die Diözese Lavant I*, str. 457; Mlinarič, *Studeniški dominikanski samostan*, str. 42.

²⁶ Orožen, *Das Bisthum und die Diözese Lavant I*, str. 446–447.

²⁷ Prim. o tem Martin Bele, *Rodbina Konjiško-Rogaških*, zlasti str. 482–484.

²⁸ GZS VI/1, št. 210; UBSt III, št. 123.

je bila podobna listina rimskega škofa izstavljena za ženski dominikanski samostan v Velesovem.²⁹ Vendar je dokument za Studenice precej izčrpnější. Ne le da tamkajšnjim dominikankam izrecno potrjuje vse njihove posesti, temveč jim med drugim zagotavlja prosto volitev priorice³⁰ in možnost zasebnega in tihega obhajanja obredov tudi v času intedikta.³¹ K določilom glede posvečevanja svetih olj se bova še vrnila.

Z Zofijo je bila že prej povezana za studeniško ustanovo ugodna nova razmejitev med slivniško in konjiško prafaro. Težava je bila namreč v tem, da nova ustanova s svojo cerkvijo prvotno ni bila na ozemlju priključene ji pražupnije, marveč na tleh konjiške.³² To so »popravili« leta 1251 po močnem prizadevanju oglejskega patriarha Bertolda. Iz konjiškega »fonda« so Studenice dobile Poljčane, na ozemlju katerih je stal samostan, in Laporje,³³ v zameno pa so konjiškemu župniku prepustile Zgornjo Ložnico (s cerkvijo svetega Venčeslava) in Tinje.³⁴ Tudi pozneje so dominikanke ljubosumno varovale svoje pridobljene pravice in po potrebi vključevale vodstvo vesoljne Cerkve. Na žalost seveda ne moremo vedeti, ali je mogočnim Petrovim naslednikom, kakršen je bil Bonifacij VIII. (ta je leta 1297 potrdil studeniške dohodke³⁵), kdaj ušel vzklík »Dajte mi že mir s temi Studenicami«. Verjetneje je sicer, da ne, ker so zadevo v njegovem imenu uredili, ne da bi sveti oče sploh izvedel zanj. Toda s Studenicami povezani dokumenti nosijo do konca srednjega veka ob že omenjenih Inocencu IV., Bonifaciju VIII., Janezu XXII. in Benediktu XII. vsaj še podpise Aleksandra IV., Bonifacija IX. ali Pavla II.³⁶

IZNAJDLJIVOST PRI DUHOVNI OSKRBI

Če je iz Zofijinih časov izvirajoča Inocenčeva odločitev mlado studeniško skupnost zavarovala pred tujim vpletanjem pri volitvah predstojnice, pa ta

²⁹ GZS VI/1, št. 209. Prim. Sirc, *Pod Marijinim varstvom*, str. 79.

³⁰ *Obeunte vero te nunc eiusdem loci priorissa [vel earum] aliqua, que tibi successerit, nulla ibi qualibet surreptionis astutia seu violentia preponatur, nisi quam sorores consensu communi vel sororum maior pars consilii sanioris secundum deum et beati Augustini regulam providerint eligendam.*

³¹ *Cum autem generale interdictum terre fuerit, liceat vobis clausis ianuis, excommunicatis et interdictis exclusis, non pulsatis campanis, dummodo causam non dederitis interdicto, subpressa voce divina officia celebrare.*

³² Mlinarič, *Studeniški dominikanski samostan*, str. 33.

³³ GZS VI/I, št. 125; UBSt III, št. 102 (... *feci commutationem, dans ad Fontem gracie claustro sororis Sophye ecclesiam in Pölzach [...], similiter et illam in Lapriach ecclesiam ...*).

³⁴ Prav tam (... *pro illis duabus ecclesiis, scilicet Sancto Veneslao et Tinach ...*).

³⁵ Prav tam, str. 41.

³⁶ Mlinarič, *Studeniški dominikanski samostan*, str. 34, 41, 43 in 54.

enako kot druge ženske samostanske družine kajpak ni bila »samooskrbna«, kar zadeva bogoslužna opravila. Duhovno oskrbo je bilo treba redovnicam zagotoviti od drugod. Inocenc IV. je v že zgoraj navedeni privilegijski listini predpisal, da se lahko za posvetitev krizme, svetih olj, posvetitev oltarjev in cerkva obrnejo na (krajevnega) škofa, *siquidem catholicus fuerit et gratiam et communionem sacrosantae Romanae sedis habuerit*, »če je le katoličan in uživa naklonjenost presvetega rimskega sedeža in občestvo z njim«. ³⁷ Vsakdanjo duhovno oskrbo pa je patriarh Bertold že leta 1251 v eni od svojih listin, izdanih v Slovenj Gradcu manj kot mesec dni pred smrtjo, poveril ptujskim dominikancem. ³⁸

Veliko pozneje, ob koncu 15. stoletja, so skušale v Studenicah redovnice izkoristiti »dvovladje« med oglejskim patriarhom kot ordinarijem in duhovniki iz pridigarskega reda kot svojimi neposrednimi dušnimi pastirji. Priorica Felicita Taubenawer je leta 1499 ptujskega dominikanca Filipa Turrianija poslala v Rim. Dosegel naj bi, da bi Studenice izpod okrilja oglejskega patriarhata, ki se je takrat že spreminjal v izrazito beneško ustanovo, prešle pod ptujski dominikanski samostan in očitno tudi pod njegovega ordinarija. A ko se je Turriani vrnil domov, so si v Studenicah premislili. To je matično postojanko njihovih dušnih pastirjev tako razjezilo, da so redovnice izobčili. Vendar je Oglej odločitev, ki je bila posledica salta v njegov prid, (pričakovano) razveljavil. ³⁹

Verjetno so premislek o odnosu do oglejskega patriarhata med drugim navdihnile težave z najvplivnejšim oglejskim predstavnikom v studeniški okolici. Konjiški župnik Valentin Fabri je bil ena najizrazitejših osebnosti na mestu savinjskega arhidiakona, ki je razen že navedenih vlog opravljal še službo prošta v Dobrli vasi na Koroškem. ⁴⁰ S svojimi sosedomi si je večkrat skočil v lase, a očitno so mu bile kos. V gospodarskih in finančnih zadevah se je izgovarjal, da je brez sredstev in da obveznosti, ki so ga od njega zahtevali v Studenicah, ne more plačati (kot nakazuje že Mlinarič, se je to verjetno nanašalo na Studenicam podrejeno slovenjebistriško faro, kjer je bil nekaj časa župnik, saj bi se težko na konjiško). ⁴¹ Na laž ga je postavil že Santoninov opis razkošja v njegovem konjiškem domovanju, čeprav je tajnik škofa Petra v opravičilo opozoril na številne ljudi, ki jih je Fabri moral nahraniti. ⁴² Leta

³⁷ GZS VI/I, št. 210; UBSt III, št. 123.

³⁸ GZS VI/I, št. 131; UBSt III, št. 87.

³⁹ Mlinarič, *Studeniški dominikanski samostan*, str. 61.

⁴⁰ Prim. o njem nazadnje Lilijana Žnidaršič Golec, *Socialne vezi župnika, prošta in arhidiakona Valentina Fabrija*, predvsem str. 78–95.

⁴¹ Mlinarič, *Studeniški dominikanski samostan*, str. 55.

⁴² Vale (ur.), *Itinerario*, str. 225–226.

1488 pa je arhidiakon prejel pismo Buzia de Palmulis, generalnega vikarja oglejskega patriarha Marka Barba,⁴³ v katerem se je ta o studeniških redovnicah izrekel precej omalovažujoče: »Non sine gravi cordis nostri angustia et passione nuper ad nostras pervenit aures quod in Monasterio Monalium de Studeniz quod in vestri archidiaconatus districtu situm est et patriarchali sedi immediate subiectum nihil aut admodum parum caritatis, modestie, continentie et religionis servatur, cum fere omnes domine Priorisse monita parvi pendunt.«⁴⁴ Tako nemara ni presenetljivo, da je Fabri pred 22. septembrom leta 1495 celo sprejel odločitev o odstavitvi priorice Kristine Sunchitz.⁴⁵

SKLEP

Nekaj slik naj bo dovolj za ponazoritev, da so srednjeveške studeniške dominikanke vsekakor znale nastopiti v »šefovski« vlogi. Žal viri o marsikateri podrobnosti molčijo in jih imamo, kot rečeno, predvsem ob spornih primerih. Kljub temu ali prav zaradi tega je mogoče reči, da so redovnice v Studenicah večje uporabljale in ljubosumno varovale pridobljene pravice in posesti. Njihovim vikarjem na samostanu utelešenih pastoralnim postojankam ni bilo lahko, čeravno so bili izidi pravd pogosto mešani. Prav tako so redovnice dobro razumele cerkvenopolitične premike in znale napeljevati vodo na svoj mlin v trikotniku med Svetim sedežem, oglejskim patriarhatom in dominikanci, ki jim je bila zaupana njihova neposredna duhovna oskrba.

IZJAVA O RAZISKOVALNIH PODATKIH

Članek temelji na arhivskih virih, ki so navedeni v poglavju Viri in literatura.

---

⁴³ Prim. o njem Janez Höfler, *Oglejski generalni vikarji*, 24 in 107. Gl. še Giuseppe Vale, *Avvenimenti nella diocesi di Aquileia*, zlasti str. 71–87.

⁴⁴ Navedeno po Vale, *Avvenimenti nella diocesi di Aquileia*, str. 87. »Ne brez velikega nelagodja v srcu in trpljenja je nedavno do naših ušes prišlo, da v samostanu studeniških redovnic, ki leži na območju vašega arhidiakonata in je neposredno podrejen patriarškemu sedežu, ne ohranjajo nič ali zelo malo ljubezni, skromnosti, zadržanosti in pobožnosti, saj skoraj vsa opozorila gospe priorice štejejo le malo.«

⁴⁵ Mlinarič, *Studeniški dominikanski samostan*, str. 61.

VIRI IN LITERATURA

DPRGSI – Documenta patriarchalia res gestas Slovenicas illustrantia: Listine oglejskih patriarhov za slovensko ozemlje in listine samostanov v Stični in Gornjem Gradu (1120–1251) / Patriarchenurkunden von Aquileia für Slowenien und die Urkunden der Klöster Sittich und Oberburg (1120–1251). Ur. Günther Bernhard. Dunaj/Wien: Slovenski znanstveni inštitut (Slovenisches Wissenschaftsinstitut); Ljubljana: Založba ZRC, 2006.

GZS V – Gradivo za zgodovino Slovencev v srednjem veku V. Ur. Franc Kos, Milko Kos. Ljubljana: Leonova družba, 1928.

GZS VI/1 – Gradivo za slovensko zgodovino v srednjem veku 6/1. Ur. France Baraga (na podlagi gradiva Boža Otorepca). Ljubljana: Zgodovinski inštitut Milka Kosa ZRC SAZU, 2002.

Božo Otorepec (ur.), *Gradivo za slovensko zgodovino v arhivih in bibliotekah Vidma (Udine) 1270–1405*. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, Zgodovinski inštitut Milka Kosa, 1995.

UBSt II – Urkundenbuch des Herzogthums Steiermark II. Ur. Joseph von Zahn. Graz: Verlag des Historischen Vereines, 1879.

UBSt III – Urkundenbuch des Herzogthums Steiermark III. Ur. Joseph von Zahn. Graz: Verlag des Historischen Vereines, 1903.

Giuseppe Vale (ur.), *Itinerario di Paolo Santonino in Carintia, Stiria e Carniola negli anni 1485–1487 (Codice Vaticano latino 3795)*. Città del Vaticano: Biblioteca Apostolica Vaticana, 1943.

Martin Bele, Rodbina Konjiško-Rogaških. *Acta Histriae*, 27, 2019, 3, str. 477–494.

Edith Ennen, *Frauen im Mittelalter*. München 1993.⁶

Janez Höfler, *Oglejski generalni vikarji in drugi patriarhovi pooblaščenci na Slovenskem v poznem srednjem veku (1300–1535)*. Ljubljana 2022.

Christine Klapisch-Zuber, Die Frau und die Familie. Jacques Le Goff (ur.), *Mensch des Mittelalters*, Frankfurt, New York in Paris (Pariz) 2004, str. 312–339.

Jože Mlinarič, *Studeniški dominikanski samostan: ok. 1245–1782*. Celje 2005.

David Movrin, Katarina, dominikanec in kartuzijan: Kartuzijanski generalni prior v Žičah Štefan Maconi in njegova vloga pri kanonizaciji Katarine Sienske. *Zgodovinski časopis*, 59, 2005, 3–4, str. 341–392.

Ignaz Orožen, *Das Bisthum und die Diözese Lavant I. Theil: Das Bisthum, das Domkapitel und die Dekanate: Marburg, Mahrenberg, Jaring, St. Leonhard in W. B., Kötsch und Zirkoviz*. Marburg (Maribor) 1875.

Vincenc Rajšp, Samostani in župnije: Inkorporacije in patronati samostanov v današnji sloveniji. *Arhivi*, 40, 2017, 2, str. 191–198.

Janina Ramirez, *Femina: A New History of the Middle Ages, Through the Women Written Out of It*. London 2022.

Jakob Richter, O inkorporacijah. *Časopis za zgodovino in narodopisje* 42 (= 7), 1971, 1, str. 76–82.

Paolo Santonino, *Popotni dnevniki 1485–1487*. Celovec, Dunaj, Ljubljana 1991.

Andreas Sawall, *Die Äbtissin – eine Frau kämpft und die Macht* (dokumentarni film). Mainz 2015.

Silvo Sirc, *Pod Marijinim varstvom: 850 let župnije Velesovo: 1163–2013*. Cerklje na Gorenjskem 2014.

Giuseppe Vale, Avvenimenti nella diocesi di Aquileia mentre visse in Udine Paolo Santonino. Giuseppe Vale (ur.), *Itinerario di Paolo Santonino in Carintia, Stiria e Carniola negli anni 1485–1487 (Codice Vaticano latino 3795)*, Città del Vaticano 1943, str. 1–119.

Hubert Wolf, *Krypta: Unterdrückte Traditionen der Kirchengeschichte*. München: C. H. Beck, 2015.

Lilijana Žnidaršič Golec, Socialne vezi župnika, prošta in arhidiakona Valentina Fabrija, ambicioznega naročnika gradbenih del. *Acta historiae artis Slovenica*, 27, 2022, 1, str. 77–103.

STUDENIŠKE DOMINIKANKE V VLOGI »ŠEFIC«

Povzetek

Misel, da so bili srednjeveški in zgodnjenovoveški samostani okolja, v katerih so si lahko posameznice pridobile veliko družbene veljave onkraj za čas običajnih meja v razmerju med spoloma, ni nova. Predstojnice studeniških dominikank s svojo vlogo v srednje- in zgodnjenovoveški Cerkvi na Štajerskem in Slovenskem seveda niso spisale posebno odmevne zgodbe. Vendar je umestno vprašanje, ali so se tudi oni kdaj znašle v položaju, ko bi lahko nastopile kot »šefice« moških kolegov iz cerkvenih ali posvetnih vrst. Pri odgovoru na to vprašanje je mogoče poseči po nekaterih ohranjenih in vsaj iz drugih kontekstov dobro znanih drobcih. Za enega najbolj znanih takih drobcev je zaslužen Paolo Santonino s svojimi dnevniškimi zapiski.

Precej bolj institucionalizirano možnost, da v cerkvene zadeve tudi ženske redovnice posegajo v šefovski vlogi, je po drugi strani ponujala praksa podeljevanja ali kar utelešenja (inkorporiranja) župnij in drugih cerkvenih ustanov samostanom ali redovnim skupnostim. Studenice so po zaslugi svoje podjetne ustanoviteljice Zofije Rogaške in naklonjenega oglejskega patriarha Bertolda Andeško-Meranskega že zgodaj, 23. oktobra 1245, pridobile veliko pražupnijo s sedežem v Slivnici. Seveda pa niti pravica do predlaganja kandidatov studeniških redovnic ni obvarovala pred spori s slivniškimi župniki, ki so v glavnem zadevali razdelitev dohodkov. Z Zofijo pa je bila leta 1251 povezana za studeniško ustanovo ugodna nova razmejitev med slivniško in konjiško pražupnijo.

Vsakdanjo duhovno oskrbo je patriarh Bertold že leta 1251 poveril ptujskim dominikancem. Veliko pozneje, ob koncu 15. stoletja, so skušale v Studenicah redovnice izkoristiti »dvovladje« med oglejskim patriarhom kot ordinarijem in duhovniki iz pridigarskega reda kot svojimi neposrednimi dušnimi pastirji. Verjetno so premislek o odnosu do oglejskega patriarhata med drugim navdihnile težave z najvplivnejšim oglejskim predstavnikom v studeniški okolici, konjiškim župnikom Valentinom Fabrijem.

DOMINICAN NUNS OF STUDENICE IN THE ROLE OF “LADY BOSSES”

Summary

The idea that medieval and early modern monasteries were environments in which individuals could gain considerable social prestige beyond the usual boundaries of gender relations is not new. The prioresses of the Dominican monastery of Studenice did not, of course, write particularly remarkable stories with their role in the medieval and early modern Church in Styria and Slovenia. However, it is reasonable to ask whether they ever found themselves in a position where they could act as “bosses” of their male colleagues from the church or secular circles. In answering this question, we can refer to some preserved fragments that are well known from other contexts. One of the best-known such fragments belongs to Paolo Santonino’s diary entries.

On the other hand, a much more institutionalized opportunity for female nuns to intervene in church affairs in a leadership role was offered by the practice of granting or even incorporating parishes and other church institutions to monasteries or monastic communities. Thanks to their enterprising founder Sophia of Rogatec and the favorable Patriarch Berthold of Andechs-Merano, Studenice acquired a large parish with its seat in Slivnica as early as October 23, 1245. Of course, even the right to propose candidates for the Studenice nuns did not protect them from disputes with Slivnica parish priests, which mainly concerned the distribution of income. In 1251, Sophia was involved in a new partition of territories between the Slivnica and Konjice parishes, which was favorable for the Studenice institution.

Patriarch Berthold entrusted the daily spiritual care to the Dominicans of Ptuj as early as 1251. Much later, at the end of the 15th century, the nuns in Studenice tried to take advantage of the “diarchy” between the Patriarch of Aquileia as the ordinary and the clergy of the order of preachers as their immediate spiritual guides. Their reflection on their relationship with the Patriarchate of Aquileia was probably inspired, among other things, by difficulties with the most influential representative of Aquileia in the Studenice area, the parish priest of Konjice, Valentin Fabri.

DOMINIKANERINNEN AUS STUDENICE IN DER ROLLE DER „CHEFINNEN“

Zusammenfassung

Die Vorstellung, dass mittelalterliche und frühneuzeitliche Klöster Orte waren, an denen einzelne Frauen über die damals üblichen Geschlechterrollen hinaus hohes soziales Ansehen erlangen konnten, ist nicht neu. Die Oberinnen der Dominikanerinnen aus Studenice haben keine besonders eindrucksvolle Geschichte geschrieben, was ihre Rolle in der mittelalterlichen und frühneuzeitlichen Kirche in der Steiermark betrifft. Es stellt sich jedoch die berechtigte Frage, ob sie sich jemals in einer Position befanden, in der sie als „Chefinnen“ ihrer männlichen Kollegen aus kirchlichen oder weltlichen Reihen agieren konnten. Zur Beantwortung dieser Frage können einige erhaltene und zumindest bekannte Fragmente aus anderen Kontexten herangezogen werden. Eines der bekanntesten dieser Fragmente sind die Tagebucheinträge von Paolo Santonino.

Eine deutlich institutionalisiertere Möglichkeit für Nonnen, in einer bestimmenden Rolle in kirchliche Angelegenheiten einzugreifen, bot sich ihnen hingegen durch die Praxis, Pfarreien und andere kirchliche Einrichtungen Klöstern oder Ordensgemeinschaften zu inkorporieren. Dank ihrer unternehmungslustigen Gründerin Sophie von Rohitsch und

des ihr wohlgesonnenen Patriarchen Berthold IV. von Andechs, erwarb Studenice bereits am 23. Oktober 1245 eine große Erzpfarrei mit Sitz in Slivnica. Selbst das Recht, Kandidaten vorzuschlagen, schützte die Nonnen aus Studenica jedoch nicht vor Streitigkeiten mit den Pfarrern von Slivnica, die hauptsächlich die Verteilung der Einnahmen betrafen. 1251 wirkte Sophie an einer neuen Abgrenzung zwischen den Urfparreien Slivnica und Konjice mit, die für das Kloster von Vorteil war.

Patriarch Bertold hatte bereits 1251 die alltägliche den Dominikanern von Ptuj anvertraut. Viel später, Ende des 15. Jahrhunderts, versuchten die Nonnen in Studenice, die „Doppelherrschaft“ zwischen dem Patriarchen von Aquileia als Ordinarius und den Priestern des Predigerordens als ihren direkten geistlichen Hirten für sich zu nutzen. Die Neubewertung des Verhältnisses zum Patriarchat von Aquileia wurde vermutlich unter anderem durch die Probleme mit dem einflussreichsten Vertreter Aquileias in der Nachbarschaft von Studenice, dem Pfarrer von Konjice, Valentin Fabri, angestoßen.

Dominikanski samostan Studenice: po sledih glasbe v nemi preteklosti¹

Marko Motnik*

DOI: <https://doi.org/10.62409/czn.304>
CC BY-SA 4.0

UDK – UDC: 78:27-789.33-055.2(497.4Studenice)
Potrjeno – Accepted: 24. 4. 2025 | Objavljeno – Published: 27. 2. 2026
1.01 Izvirni znanstveni članek – 1.01 Original Scientific Article

Marko Motnik: Dominikanski samostan Studenice: po sledih glasbe v nemi preteklosti.
Časopis za zgodovino in narodopisje, Maribor 96=61(2025), 4, str. 102–125

Kljub več kot poltisočletnemu obstoju dominikanske skupnosti (ok. 1245–1782) v Studenicah se je o glasbenih dejavnostih v samostanu ohranilo malo podatkov. Na vprašanje, ali je bil samostan kraj živahne glasbene kulture, je na podlagi ohranjenih virov težko odgovoriti. V članku zato analiziramo merila in pogoje za glasbo v ženskih samostanskih skupnostih na splošno ter proučujemo dinamiko nekaterih glasbeno dejavnih samostanov na širšem območju v primerjavi z dejavnostmi in pogoji v Studenicah.

Ključne besede: Studenice, ženski redovi, dominikanke, glasba, samostanska dota, klavzura, glasbenice.

Marko Motnik: Dominican Convent of Studenice: Tracing Musical Practices in a Silent Past. Review for History and Ethnography, Maribor 96=61(2025), 4, pp. 102–125

Despite the more than half-millennium existence of the Dominican community in Studenice (c. 1245–1782), little information about musical activities in the convent

---

¹ Raziskava je bila opravljena v okviru raziskovalnega programa *Raziskave glasbene preteklosti na Slovenskem* (ARIS P6-0004).

* Dr. Marko Motnik, docent, (ORCID ID 0000-0001-8938-4132), znanstveni sodelavec Muzikološkega inštituta ZRC SAZU, Novi trg 2, 1000 Ljubljana, Slovenija, marko.motnik@zrc-sazu.si – Marko Motnik, PhD, Assistant Professor, (ORCID ID 0000-0001-8938-4132), Research Associate at the Institute of Musicology, ZRC SAZU, Novi trg 2, SI 1000 Ljubljana, Slovenia, marko.motnik@zrc-sazu.si

has been preserved. On the basis of the surviving sources, it is difficult to determine whether the convent cultivated a vibrant musical culture. The article therefore analyses the criteria and conditions for music in female monastic communities in general and examines the dynamics of several musically active convents in the wider region, comparing them with the circumstances and conditions in Studenice.

Keywords: Studenice, female religious orders, Dominican nuns, music, monastic dowry, enclosure, women musicians.

UVOD

Samostani so vedno veljali za središča izobraževanja, znanja in umetnosti, predvsem pa za kraje živahne glasbene dejavnosti. Koralno petje pri mašah in oficijih – osrednjih vsakodnevnih obredih samostanske skupnosti – je predstavljalo enega ključnih elementov samostanskega življenja. Od 16. stoletja naprej se je po samostanih vse bolj širila večglasna vokalna, pozneje v 17. stoletju pa tudi vokalno-instrumentalna glasba.² Tako imenovana figuralna glasba v koncertantnem slogu je postala pomemben del liturgičnih in paraliturgičnih obredov; v skladu z baročnim okrasjem cerkva in samostanov je bila namenjena za ustvarjanje impresivne lepote in sijaja ter je simbolizirala Božjo slavo. Glasba je v samostanih nasploh veljala za častitljivo zaposlitev redovnic in redovnikov.

Kljub splošnemu razcvetu samostanske glasbene kulture pisni viri o glasbi v Studenicah skorajda molčijo. Iz Studenic se ni ohranil niti en glasbeni zapis; arhivsko gradivo je z omembami glasbe skopo, razpoložljivi podatki pa so tako redki, da jih težko povežemo v celostno sliko. Po eni strani je mogoče domnevati, da so se pričevanja o glasbi izgubila, po drugi strani pa se lahko tudi vprašamo, ali je glasba pri studeniških dominikankah sploh igrala pomembno vlogo. Čemu torej pričujoča razprava? Skromni dokazi o glasbi v Studenicah so priložnost za razmislek o možnostih in pogojih za glasbene dejavnosti v ženskih samostanih nasploh. Da bi lažje razumeli razmere v Studenicah, je samostan smiselno primerjati z drugimi ženskimi skupnostmi ne le v bližnji okolici, temveč tudi v širšem geografskem prostoru. Pogledi za zidove glasbeno posebej živahnih samostanov lahko pomagajo bolje razumeti dinamike glasbenih dejavnosti v ženskih verskih skupnostih in s tem tudi dogajanje v Studenicah.

---

² O širjenju večglasne (figuralne oziroma koncertantne) glasbe od poznega 16. stoletja naprej in posebej v (moških) samostanih gl. Beer, *Die Annahme des »Stile nuovo«*, 140–149. Domneva, da naj bi figuralna glasba postopoma vsepovsod nadomestila koralno petje, je napačna. *Ibid.*, 53.

FRAGMENTARNA POROČILA O GLASBI

Kljub več kot poltisočletnemu obstoju studeniške skupnosti dominikank je o tamkajšnjem glasbenem dogajanju mogoče povedati bore malo, saj arhivski dokumenti glasbo omenjajo kvečjemu spotoma.³ Paolo Santonino je na primer 14. in 23. maja 1487 v okviru vizitacijskih potovanj, ki jih je po naročilu oglejskega patriarha Marca Barba opravljajl škof Pietro Carlo, obiskal Studenice, vendar petja ali druge glasbe v samostanu ne omenja.⁴ Oglejski generalni vikar Jakob Moracco je leta 1569 potrdil izvolitev priorice Uršule Zierer, rekoč, da je ta dobro poučena v glasbi in bogoslužju.⁵ V poznejših obdobjih tu in tam iz opisov izvemo, da so redovnice pele lavretanske litanije ali slovesni *Te Deum* ob izvolitvah in potrditvah novih prioric.⁶ Med obiski uglednih oseb so za goste očitno muzicirale tudi zunaj liturgičnih obredov. Štiri studeniške redovnice so konec leta 1672 v pisemskem poročilu Rajmundu, opatu benediktinskega samostana Admont na Štajerskem, namreč napisale, da je za goste vselej igrala sestra Marija Neža (Agnes) Erdödy. Ko je priorica nekoč ob obisku grofa Gaisrucka izbrala neko drugo sestro in je grof vseeno želel slišati Marijo Nežo, je to spodbudilo zavist drugih redovnic. Glasba je v Studenicah postala kamen spotike.⁷ Grofica Elizabeta Erdödy, rojena grofica Batthyány, se kot mati sester Marije Neže in Katarine Elizabete v pismu Rajmundu, ki je konec leta 1672 vizitiral studeniški samostan, pritožuje nad razmerami in slabim gospodarskim stanjem ustanove in med drugim govori celo o pomanjkanju notnega papirja za zapisovanje glasbe, natančneje za

³ Osnovo za pričujoči pregled nudi monografija Jožeta Mlinariča *Studeniški dominikanski samostan*.

⁴ Santonino, *Popotni dnevniki*, 68–69 in 80–81.

⁵ V zapisniku podeljenih beneficijev (*Collazioni di benefizii*) v nadškofijskem arhivu v Vidmu je 13. februarja 1569 za Uršulo Zierer zapisano: »[...] in musica et in divinis officis bene instructa«. Gruden, »Samostan Studenice v protestantski dobi«, 164. Gl. tudi Mlinarič, *Studeniški dominikanski samostan*, 75.

⁶ Na primer pri obiskih arhidiakona in druge duhovščine ter pri slovesnostih ob izvolitvi nove priorice Katarine Dominike grofice Patačić pl. Zajezda konec oktobra 1731. Gl. Mlinarič, *Studeniški dominikanski samostan*, 119 in 121–122.

⁷ »Den neidt bei den schwestern hat vermehret die musikh, welihe zu zeiten zu gefallen denen gösten gemacht, vnd von ihnen etliche musikhälische stickhlein, so die schwester Maria Agneß musizirt, von andern gelobt, vnd letztens d. herr von Gösruckh, obschon die frau priorin ein andere schwester ihme heren von Gösruckh zu musiziren anbeuohlen, nur die schwester Maria Agneß zu heren begert, daher verurchoht worden, das man ihnen allerlei schimpfreden nahgeredt.« Pismo redovnic Marije Neže in Katarine Elizabete Erdödy ter Marije Rozalije in Marije Judite Patačić admontskemu opatu Rajmundu. Poročilo v dveh nedatiranih prepisih hrani arhiv samostana Admont. AT-ABBA R-11. Prim. tudi Mlinarič, *Studeniški dominikanski samostan*, 96.

skladanje motetov.⁸ Opat Rajmund sestre v Studenicah po zaključeni vizitaciji pisno opozarja, naj redno prisostvujejo dnevnim obredom ter obhajajo konventno mašo in mašo zadušnico za umrle studeniške redovnice. Njegova navodila dajejo slutiti, da sestre obredov niso jemale najbolj resno. Vizitator dodaja, da se morajo novinke učenju koralnega petja posvečati vsaj po dve uri na dan. Ob koncu napotkov Rajmund prilaga še seznam redovnic z njihovimi nalogami, iz katerega izvemo, da so se studeniške dominikanke ob koralnem petju vendarle ukvarjale tudi z večglasno figuralno glasbo.⁹

V vizitacijskem poročilu savinjskega arhidiakona iz leta 1756 sta med vsega skupaj 23 redovnicami izrecno imenovani dve, ki sta bili v Studenicah zadolženi za samostansko glasbo.¹⁰ V poročilu je navedena Rozalija Harent iz Gradca, ki je v Studenicah prebivala od leta 1733 naprej in skrbela za glasbo. Vizitator pravi, da imajo redovnice vselej peto mašo ob nedeljah in praznikih, pri običajnih samostanskih mašah pete litanije, ob velikih praznikih in njihovih vigilijah pa pojejo večernice. Vsakodnevnega petja pri molitvenih urah izrecno ne omenja. Vizitator v nadaljevanju izpostavi Marijo Frančiško Juninger z Bavarske, ki se je pred prihodom v Studenice (1727) šolala pri uršulinkah v Salzburgu.¹¹ Poročilo pravi, da je bila v Studenicah organistka in je tam v orgelski igri poučevala Marijo Dominiko Weiss iz Gradca.¹² Slednja je

⁸ »Perpendendum est, quam miseram et intolerabile sit alicui virgini, quae se Deo dedicavit esse sollicitam de suo vestiario, de lecto, de linteis, calceis, de quolibet filo, de acu de p̄ys libris de charta ad scribendas orationes pias vel ad opus aliquod filare manu conficiendum vel componendas muttetas pro choro [...]« Pismo grofice Elizabete Erdödy opatu Rajmundu. AT-ABBA R-11. Prim. tudi Mlinarič, *Studeniški dominikanski samostan*, 99.

⁹ Za figuralno glasbo je bila zadolžena Margareta Patačić (Margaretha Patachich), za koralno petje pa Marija Rozalija Weiss. Vizitacijsko poročilo hrani arhiv samostana Admont v treh prepisih. AT-ABBA R-11. Prim. tudi Wichner, »Mitteilungen zur Geschichte des Nonnenklosters Studenitz«, 33.

¹⁰ Ožinger, *Vizitacije savinjskega arhidiakonata*, 323–324; Ožinger, »Slovenjebistriško sredi 18. stoletja«, 126.

¹¹ V Salzburgu bi bila Marija Frančiška Juninger lahko učenka Ferdinanda Jakoba Sebastiana Samberja, ki je kot organist v tamkajšnji uršulinski cerkvi sv. Marka leta 1717 nasledil svojega očeta, znanega skladatelja in glasbenega teoretika Johanna Baptista Samberja. Neumayr, »Zur Musikpflege im Salzburger Ursulinenkonvent«, 91–92. V Salzburgu objavljena priročnika *Manuductio ad organum* (1704) in *Continuatio ad manuductionem organicum* (1707) Johanna Baptista Samberja sta nazorni pričevanji o vsebinah izobraževanja redovnic v orgelski igri v drugi polovici 17. stoletja, čeprav avtor ne izpostavlja specifičnih elementov glasbenega pouka za ženske. Leta 1710 je Samber objavil še priročnik o koralnem petju (*Elucidatio musicae choralis*). Koldau, *Frauen – Musik – Kultur*, 638–641.

¹² Marija Dominika Weiss je bila verjetno v sorodu z Marijo Rozalijo Weiss, ki je glede na zapiske opata Rajmunda okoli leta 1673 v Studenicah skrbela za koralno petje. Wichner, »Mitteilungen zur Geschichte des Nonnenklosters Studenitz«, 33.

obvladala latinščino in je v Studenicah skrbela za lekarno, ni pa imela izrecne glasbene zadolžitve.

Iz dokumentacije v zvezi z razpustitvijo samostana leta 1782 nadalje izhaja, da je v tem času glasbeni kor vodila Marija Nepomucena Köller s Koroške.¹³ V inventarnem popisu celotnega imetja samostana, ki ga je komisija sestavila ob razpustitvi skupnosti, je poleg orgel s šestimi registri,¹⁴ dveh violin in basa, notnega pulta ter treh knjig za petje korala (»3 Coral-Bücher«) na nunskem koru omenjenih še nekaj glasbil v nunskih celicah.¹⁵ Popis razkriva, da so se nekatere redovnice z glasbo ukvarjale tudi v prostem času.¹⁶ V inventarju zakristije je navedenih devet mašnih knjig, star pontifikal, pet liturgičnih knjig za maše zadušnice in nato še dvanajst brevirjev oziroma molitvenikov, ki so bili pač namenjeni petju korala.¹⁷

Pregled vseh razpoložljivih dokumentov bi gotovo razkril še kakšno podrobnost v zvezi z glasbo, komaj verjetno pa je, da bi to bistveno spremenilo fragmentarno sliko o glasbi v Studenicah. Dobimo vtis, da samostan kljub

¹³ Mlinarič, *Studeniški dominikanski samostan*, 149.

¹⁴ Orgle je leta 1733 izdelal graški mojster Andreas Schwarz. Pred tem so studeniške dominikanke očitno imele orgle z desetimi registri, zgrajene neznano kdaj. Gl. Škulj in Dobravec, *Orgle Slovenije*, 504–505. Orgle imajo napis, iz katerega razberemo, da jih je leta 1733 dala postaviti dve leti poprej za priorico izvoljena Katarina Dominika grofica Patačić pl. Zajezda in da svoje redovne sestre prosi za molitev za svojo odrešitev. Mlinarič, *Studeniški dominikanski samostan*, 126.

¹⁵ Mlinarič, *Studeniški dominikanski samostan*, 154–156. Mlinaričeva navedba inventarnega popisa z dne 21. marca 1782 je napačna. Pod citirano signaturo R. u. K. Sach, 204 B Štajerski deželni arhiv v Gradcu hrani dokumentacijo v zvezi z razpustitvijo samostana Marenberg. Inventarnega popisa tudi ni v dokumentaciji v zvezi z razpustitvijo Studenic (R. u. K. Sach, 204 B IX), temveč pod signaturo K. 28: StBH-41. Za pomoč pri iskanju arhivskega gradiva se zahvaljujem dr. Norbertu Weissu iz Štajerskega deželnega arhiva v Gradcu. Inventar nunskega kora je naveden na fol. 82v–83r.

¹⁶ Marija Ana Goriupp, 32-letna dominikanka, po rodu iz Gradca in v Studenicah zadolžena za bolniško oskrbo, je imela v svoji celici na primer violino in harfo (AT-StLA, K. 28: StBH-41, fol. 65v). Violina je bila tudi v celici Marije Katarine Egger iz Sterzinga na Tirolskem, ki je v Studenicah skrbela za novinke. V celicah je komisija popisala več klavirjev (»Clavier«), vendar ni povsem jasno, za katero glasbilo s tipkami dejansko gre. Ker je v inventarju v celici Marije Nepomucene Koller izrecno omenjen velik klavir, kar je bil verjetno čembalo (»1 großes eingelegtes Clavier vom harten Holze«, fol. 68r), bi lahko bila druga glasbila manjši prenosni klavikordi ali špineti. Takšne klavirje so imele tri redovnice: Marija Ivana Schwarz (fol. 66v), Marija Cecilija Funkelstein (fol. 68r) in Marija Alojzija Koller, sestra omenjene Marije Nepomucene Koller (fol. 69r). V celici Marije Nepomucene Koller, voditeljice kora, je v inventarju omenjena tudi omara za note (»1 braun angestrichenes Noten-Kastel«), ne pa tudi notno gradivo.

¹⁷ AT-StLA, K. 28: StBH-41, Inventarium Über die dem zufolge höchstes Hof Kanzleÿ Decret dd^o 8ten et Gubernü Intimato 15ten Merz 1782 den 21ten dicti aufgehobenen Dominicaner Frauen Kloster in Studenitz angehörig gewesene Kirche mit Ausweisung des Ihr Kirche anklebenden Activ und Passiv-Standes, fol. 15v–16r.

določeni vlogi glasbe v življenju in obredju redovnic, kolikor nam dopuščajo viri, nikoli ni doživel izrazitejšega razcveta glasbene kulture; ohranjeno gradivo namreč ni posebej zgovorno.

LEGA ŽENSKIH SAMOSTANOV

Premožnejši samostani, zlasti tisti v večjih urbanih središčih, v smislu kulturnega dogajanja od samostanov na podeželju navadno močno odstopajo. Geografska lega v bližini kulturno razgibanih krajev je imela neštete prednosti in v mestih so bile možnosti za umetniško udejstvovanje boljše. Mesta so nudila plodna tla za intelektualne in kulturne dosežke in po drugi strani so tudi samostani pomembno prispevali h kulturnemu ugledu mest. Na glasbeno dogajanje v samostanih je pozitivno vplivala razgibana mestna infrastruktura ter morebitna bližina glasbenih kapel in drugih glasbenih ustanov.¹⁸ Medtem ko so bili samostani na podeželju odmaknjeni od zunanjega sveta in so se relativno strogo držali klavzure, so lahko samostani v mestih vsaj deloma delovali tudi navzven.

Število redovnic v samostanih italijanskih mest Milano in Bologna, ki so nase opozorile kot izvrstne pevke, organistke, instrumentalistke in skladateljice, je naravnost osupljivo, hkrati pa razumljivo ob dejstvu, da so tamkajšnje samostanske skupnosti novinke pridobivale iz intelektualno nadvse razgibanega in ekonomsko bogatega okolja. Večina glasbeno najbolj izpostavljenih redovnic je bila po rodu iz družin patricijev in premožnega plemstva.¹⁹ V zgodnjem novem veku ženski samostani v nemško govorečih deželah v primerjavi z italijanskimi na splošno niso dosegli primerljive umetniške ravni, četudi na pričevanja o živahnem glasbenem dogajanju od 17. stoletja naprej naletimo tudi v samostanih severno od Alp. Mesta, kot so Dunaj,²⁰ Gradec in Salzburg, so bila vseskozi posebej dovzetna za raznovrstne kulturne vplive iz Italije.

Kljub številnim glasbeno pomembnim mestnim samostanom je domneva, da so le verske skupnosti v urbanih središčih dosegale visoko umetniško raven, vendarle prenačljiva. Obstajajo tudi primeri samostanov na podeželju, ki v smislu kulturnega dogajanja niso zaostajali za skupnostmi v mestih. Večina ženskih dominikanskih samostanov je bila sploh odmaknjena od mest.

¹⁸ Na Dunaju na primer cesarska dvorna kapela, v Gradcu kapela nadvojvode in poznejšega cesarja Ferdinanda II., v Salzburgu pa kapela salzburških nadškofov.

¹⁹ O glasbi v milanskih ženskih samostanih gl. Kendrick, *Celestial Sirens*, o glasbi v ženskih skupnostih v Bologni pa Monson, *Disembodied Voices*.

²⁰ Gl. Page, *Convent Music and Politics*; Page, »A lovely and perfect music«.

Dominikanski skupnosti v Studenicah in Marenbergu (danes Radlje ob Dravi) sta, gledano s širšega evropskega vidika, delovali v precej podobnih razmerah, a je bila vloga glasbe v obeh samostanih vendarle različna. Podobno kot Studenice se tudi Marenberg ni mogel pohvaliti z ugodnim geografskim položajem. Bližina kulturnih središč torej ne more biti zadostni in še manj poglaviti pogoj za živahno glasbeno življenje. Razloge za razlike je treba iskati drugje in zdi se, da studeniške dominikanke v nasprotju s svojimi redovnimi sestrami v Marenbergu niso zmogle, znale ali želele aktivirati, razvijati in podpirati kreativnega potenciala v zvezi z glasbo. V 17. stoletju, ko je glasba v drugih samostanih najbolj zaživela, se je samostan boril s številnimi težavami; predvsem so bile v skupnosti nenehno prisotne vsakovrstne napetosti, prepiri in nezadovoljstvo. Hkrati tudi takšne razprtije niso mogle biti bistveni razlog za slabo razvito samostansko glasbo, saj je skupnost vsem težavam navkljub finančna sredstva vendarle vlagala v gradbena dela in novo cerkveno opremo.²¹ Kot kaže, je bilo spodbujanje glasbe v prvi vrsti vprašanje prioritete, manj pa ekonomskih (nez)možnosti samostanske skupnosti.

SAMOSTANSKA DOTA IN DRUŽBENO OZADJE REDOVNIC

Vsakršna kulturna dejavnost predpostavlja politično in družbeno varnost in socialno stabilnost v zunanjem svetu, predvsem pa trdno ekonomsko stanje v samostanu. V stoletjih so samostani pridobivali obsežna zemljišča in si ekonomsko stanje zagotavljali z donacijami za maše in molitve. Zlasti v ženskih samostanih je premoženje, ki so ga novinke prinesle s seboj ob vstopu v skupnost, zagotavljalo finančno neodvisnost ustanove.²² Glede na družbeno ozadje redovnic so bili ženski samostani dokaj homogeni in so se odločali predvsem za ženske iz višjih slojev družbe.²³

Kdo so bile torej ženske, ki so vstopale v samostane, in od kod so prihajale? Redovnice so imele večinoma plemiško družinsko ozadje ali pa so bile po rodu iz premožnih, uglednih in vplivnih ter torej občasno tudi meščanskih družin. Vstop v samostan je takšnim dekletom zagotavljal dobro oskrbo in hkrati preprečeval neprimerne poroke ali delitev družinskega premoženja. Čeprav v kanonskem cerkvenem pravu to ni bilo nikoli uzakonjeno, so

²¹ V popisu samostanskega imetja ob razpustitvi leta 1782 preseneča nenavadno visoko število raznoraznih slik in platen. AT-StLA, K. 28: StBH-41, fol. 74r–82v (»An Uhren, Kasten, Bilder, und derley Zimmer-Einrichtungen«). O namembi dot konec leta 1731 gl. npr. tudi Mlinarič, *Studeniški dominikanski samostan*, 124.

²² O finančnih vidikih in samostanskih dotah gl. Kos, »V primežu pobožnosti«, 41–44.

²³ Gl. tudi Grahornik, »Studeniške redovnice iz vrst notranjeavstrijskega plemstva«.

sorodniki za novinko ob vstopu v samostan plačali visoko doto. Plačilo je bilo namenjeno za dolgotrajno oskrbo redovnic in je zagotavljalo blagostanje celotne skupnosti. Poleg finančnega prispevka novink skupnosti pa je pomembno, da so bile tiste, ki so si sploh lahko privoščile plačilo dote, zaradi svojega družbenega ozadja običajno tudi solidno izobražene in so s seboj v samostan prinašale temeljita glasbena znanja, če se niso že od rane mladosti šolale v samostanih.²⁴

Ženski samostani so delovali kot svojevrsten trg: višje kot so bile plačane samostanske dote, boljše je bilo ekonomsko stanje ustanove, in višja kot je bila stopnja izobrazbe žensk v samostanu, večji je bil tudi kulturni ugled samostana. S tem je skupnost postajala vse bolj privlačna za še uglednejše družine, ki so svoje hčere seveda želele imeti v dobri oskrbi. Dekleta z višjimi dotami so navadno vstopala v uglednejše ustanove. Če se je samostan poleg vsega lahko pohvalil z živahno glasbeno kulturo, se je povečalo tudi zanimanje za vstop glasbeno nadarjenih deklet.²⁵ Takšne ali podobne dinamike bi torej lahko pomembno prispevale k temu, da so se nekateri samostani lahko razvili v središča glasbene kulture; vsekakor so kontinuirano utrjevale ugled posameznih redovnih skupnosti in sčasoma ustvarile dejanske glasbene tradicije. Pri tem je posebej zanimivo, da so se samostani neredko zadovoljili z manjšo doto ali se ji celo odpovedali, če je novinka izkazovala velike glasbene sposobnosti.²⁶ Praviloma, kot je na primer izpričano za samostan Marenberg, so bila glasbena predznanja ne glede na finančni prispevek temeljni pogoj za sprejem v skupnost.²⁷

---

²⁴ Dekleta se seveda niso mogla izobraževati v javnih ustanovah, temveč le v domačem družinskem okolju ali pri zasebnih učiteljih. Marenberška kronika na več mestih omenja mlade gojenke (nem. *Kostfreilen*), ki so jih starši ali sorodniki dominikankam zaupali v vzgojo, vendar na nobenem mestu ne omenja vsebin pouka, torej tudi ne učenja glasbe. Samostanska skupnost je po vstopu v samostan nedvomno nudila možnosti za nadaljnje glasbeno izpopolnjevanje.

²⁵ Marenberška kronistka omenja primer Barbare Radičnik, ki je okoli leta 1690 ob obisku svoje rodne sestre Marije Radičnik v samostanu zaslišala petje hvalnice v koru in se navdušila za vstop v red. NŠAL, Marenberška kronika, 629–630.

²⁶ Zgovoren primer je bila hči organista graške mestne župnijske cerkve Marija Neža (Maria Agnes) Weiklein (Weichlein), ki je bila sprejeta med redovnice dominikanskega samostana v Gradcu brez dote in le zato, ker je znala igrati orgle. Naschenweng, »Das ›ältere Frauenkloster‹«, 33.

²⁷ Avtorica Marenberške kronike na več mestih omenja, da so bile glasbene sposobnosti pogoj za sprejem. Marenberške dominikanke so na primer odklonile sprejem Benedikte Konstance baronice Raumschüssel v skupnost in so jo poslale nazaj domov, da bi se najprej naučila glasbe. NŠAL, Marenberška kronika, 613; Mlinarič, *Marenberški dominikanski samostan*, 235.

SAMOSTANSKA KLAVZURA IN ZUNANJI SVET

Samostani, zlasti ženski, veljajo za relativno zaprte skupnosti. Samostanska klavzura je sicer veljala že v srednjem veku, a je ustanove v praksi niso vedno upoštevale. Po odredbah tridentinskega koncila in po protireformacijskih ukrepih na začetku 17. stoletja so cerkvene oblasti v ženskih samostanih uveljavile strogo klavzuro. Ta je bila strožja kot v večini moških samostanov in je nedvomno vplivala na področja glasbenega delovanja, izobraževanja, širjenja glasbe in izmenjave idej. O glasbi v ženskih samostanih je prav zaradi njihove zaprtosti in izoliranosti težko pridobiti izčrpane podatke, saj novice o (glasbenih) dogodkih za samostanskimi zidovi načeloma niso bile namenjene širši javnosti. Ženski samostani praviloma tudi niso gojili kulture gostoljubja in v nasprotju z marsikaterim moškim samostanom niso prirejali glasbenih izvedb za zunanje obiskovalce. Relativno pogoste izjeme so bile vizitacije posvetnih in cerkvenih oblasti in ravno iz opisov takšnih uradnih obiskov izveemo marsikatero podrobnost o glasbenem dogajanju v samostanih.

V zadnjih desetletjih se predstave o samostanski klavzuri spreminjajo, z njimi pa se spreminja tudi tradicionalno negativna podoba samostanskega življenja žensk. Klavzure ni smiselno pojmovati v smislu zapiranja žensk za samostanske zidove morda celo proti njihovi volji, temveč kot diferenciran koncept z jasnimi pravili, ki ponuja celo določeno svobodo, prostor in širok spekter možnosti za (umetniško) udejstvovanje.²⁸ Medtem ko uvedba strogih klavzurnih določil po tridentinskem koncilu v nekaterih ženskih samostanih ni naletela na soglasen sprejem, so redovnice v številnih skupnostih – denimo v salzburškem samostanu Nonnenberg – začele prevzemati izključno odgovornost za bogoslužno glasbo.²⁹ Ali so bila nova pravila sprejeta kot priložnost za večjo neodvisnost, pa je bilo najbolj odvisno od trenutne predstojnice.

Samostan benediktink Nonnberg v Salzburgu, najstarejši še delujoči ženski samostan v nemško govorečem prostoru,³⁰ se je z živahnim glasbenim delovanjem lahko pohvalil že v 12. stoletju. Nonnberg izstopa v vsakem merilu; hkrati je to šolski primer samostana, v katerem so protireformacijski ukrepi v času katoliške obnove, ki je bila redovnicam po več neuspešnih poskusih domala »vsiljena« leta 1623, za glasbeno udejstvovanje jasno prepoznavni. Kmalu po uvedbi dosledne klavzure je bilo mogoče med redovnicami v Nonnbergu opaziti novo porazdelitev glasbenih nalog ter vzpostavitev lastnega orkestra. Salzburške benediktinke so še naprej zaposlovale zunanje glasbenike, vendar

²⁸ Koldau, »Die Regel und ihre Ausgestaltung«, 337–338.

²⁹ Koldau, *Frauen – Musik – Kultur*, 588; Rode-Breymann, »Musik in italienischen Frauenklöstern«, 124–125.

³⁰ Samostan Nonnberg je bil ustanovljen v začetku 8. stoletja, natančneje v letih 712–715.

so jasno razlikovale med lastno in zunanjo glasbeno produkcijo. Samostanski kaplan je hkrati deloval kot učitelj glasbe. Nasploh so se redovnice nadvse zavzemale za sistematičen pouk glasbene teorije in prakse; glasbeno predznanje in sposobnosti so štejele za enega najpomembnejših kriterijev za sprejem novink. Število cerkvenih bogoslužij, ki so jih glasbeno oblikovale redovnice, se je z leti večalo.³¹ Vse to ne daje vtisa naključnega razvoja glasbenega življenja, temveč dobro premišljenega načrta. V njem so tudi salzburški nadškofje prepoznali potencial glasbenega udejstvovanja in so opatijo Nonnberg šteli za zgleden samostan.³²

Kljub njihovi načelni izolaciji se samostani seveda niso mogli popolnoma zapreti pred zunanjim političnim in družbenim dogajanjem; posebnosti notranje ureditve ženskih samostanov postanejo najbolj očitne takrat, ko se osredotočimo na celoten sistem. »Prostor« je opredeljen z okolico in brez nje ne bi obstajal. Odnosi s posvetnim zunanjim svetom so nadalje vidni tudi v družbeni ureditvi v samostanski skupnosti, saj ta jasno odseva prevzete strukture. Družbeni položaj in ugled družine, iz katere so prihajale posamezne redovnice, se je praviloma odražal v njihovem hierarhičnem položaju v samostanu. Zakoreninjene navade in vzorci družbenega vedenja so se torej iz zunanjega sveta prenašali v družbeno organizacijo samostana.³³

Samostanske skupnosti so bile kljub načelni zaprtosti v več pogledih odvisne od zunanjih dejavnikov, najprej pa seveda od matičnega reda in cerkvenih oblasti, ki so budno bdele nad življenjem redovnic in notranjo ureditvijo skupnosti. Prav tako ne smemo podcenjevati vloge družinskega ozadja. Sorodniki so se s svojimi socialnimi mrežami in vplivom pogosto vmešavali v notranje zadeve samostana še potem, ko so njihove hčere in sorodnice že opravile zaobljube.³⁴ Samostanske skupnosti so bile nadalje tudi v ekonomskem smislu pogosto odvisne od zunanjih dobrotnikov, ki so predvsem v (poznejem) srednjem veku v zameno za molitve v odrešitev samostane gmotno podpirali ali jim darovali posesti. Takšni darovi so bili občasno povezani s petimi mašami ali molitvami za družine dobrotnikov.

Vsem omejitvam navkljub so vsekakor obstajale konkretne izmenjave in kroženje znanja tako s posvetnim okoljem kot z drugimi samostani; kulturni impulzi so iz okolice kljub klavzuri vseskozi prihajali v samostane.³⁵ O

³¹ Kammerlander, »Musikpflege im Benediktinen-Frauenstift Nonnberg«, 58–61.

³² *Ibid.*, 62.

³³ Noeske, »Die Disziplinierung des Wissens«, 32–34.

³⁴ V tem smislu gre razumeti že omenjeno pismo grofice Elizabete Erdödy admontskemu opatu Rajmundu (gl. op. 7).

³⁵ Na primer v obliki korespondenc in drugih izmenjav. Predstojnica studeniškega samostana si je pri salzburških uršulinkah na primer izprosila sestro Marijo Frančiško Juninger prav zaradi njenih glasbenih sposobnosti, saj v Studenicah takrat nobena sestra

dominikankah v Gradcu je na primer znano, da so člani kapele nadvojvode in poznejšega cesarja Ferdinanda II. na začetku 17. stoletja poučevali redovnice v petju in instrumentalni glasbi v posebni sobi zunaj klavzure in okoli leta 1617 naj bi bila večina članic konventa sposobna igrati več glasbil.³⁶ Tudi v samostanu sv. Jakoba na Dunaju so člani cesarske dvorne kapele skrbeli za glasbeni pouk avguštink.

Novice o glasbenem dogajanju za samostanskimi zidovi so tu in tam prodrle v širšo javnost. V sedmih ženskih samostanih na Dunaju se redovnice ob koncu 17. stoletja še zdaleč niso posvečale le liturgični glasbi, pač pa so ob izbranih praznikih izvajale celo obsežne oratorije in druga glasbeno-dramska dela duhovne vsebine. Izvedbam so prisostvovali celo člani cesarske družine in visoko plemstvo, katerega sorodnice so pogosto bivale v prav teh samostanih.³⁷ O njihovih glasbenih izvedbah so na Dunaju poročali celo javni časopisi.³⁸

Da naj bi potemtakem stroga klavzura in gradnja samostanskih zidov, ki ju je Cerkev uvedla med katoliškimi reformami ob koncu 16. stoletja, neugodno vplivali na kulturno življenje samostanov, prav gotovo ne more držati. Zdi pa se paradoksalno, da so številni ženski samostani največji razcvet na umetniškem področju doživeli šele po doslednem spoštovanju stroge klavzure v času protireformacije in katoliške obnove.³⁹

DUHOVNOST IN SPOL

Čeprav sta bili za ženske samostane poslušnost cerkvenim oblastem in lokalnim škofom ter stalna izmenjava z moškimi duhovniki in zunanji upravitelji neizogibni, to še ne pomeni, da so bile redovnice avtomatično podrejene ali celo zatirane.⁴⁰ Kljub temu pa so ženske za cerkvene oblasti in patriarhalno naravnano družbo preteklih stoletij nasploh veljale za intelektualno šibkejši spol, ki lahko doseže le omejeno spoznanje. Izobrazba redovnic je imela jasen cilj in je bila konec koncev vselej usmerjena v spoznavanje Boga. Domnevno

---

ni obvladala orgelske igre. Ožinger, *Vizitacije savinjskega arhidiakona*, 324; Mlinarič, *Marenberški dominikanski samostan*, 237.

³⁶ Naschenweng, »Das »ältere Frauenkloster«, 32; Koldau, *Frauen – Musik – Kultur*, 813–814.

³⁷ Dunajsko plemstvo je svoje hčerke relativno redko pošiljalo v samostane. Okoli leta 1700 je v samostanih na Dunaju živelo od 350 do 400 redovnic, medtem ko jih je bilo v približno 40 samostanih v Milanu v istem času in ob podobnem številu prebivalstva (okoli 100.000) okoli 6.000. Page, *Convent Music and Politics*, 1–2.

³⁸ Gl. npr. navedbe poročil iz časopisa *Wienerisches Diarium* v Page, *Convent Music and Politics*, 202–222.

³⁹ Koldau, »Die Regel und ihre Ausgestaltung«, 335.

⁴⁰ *Ibid.*, 345–346.

naravna naklonjenost telesnosti naj bi ženske ovirala pri intelektualnih dosežkih, kar je pomenilo, da se poglobljen teološki študij Cerkvi za redovnice ni zdel potreben. Samostanska zapoved revščine se je pri dominikankah in klarisah razširila celo na duhovno revščino in je temeljila na prepričanju, da lahko preveč znanja celo ovira duhovne izkušnje.⁴¹ O tem priča že dejstvo, da je pri redovnicah od poznega srednjega veka naprej vse bolj upadalo znanje latinščine.⁴² Večina dominikank je latinska besedila sicer nedvomno zmogla moliti in peti, vprašanje pa je, ali so bile dejansko sposobne razumeti tudi vsebino.⁴³ Pravila ženskega dominikanskega reda iz leta 1259 jasno govorijo o branju in petju v latinščini, nikjer pa ne omenjajo študija tega jezika. Zanimivo je, da so najzgodnejše različice pravil iz let okoli 1250 učenje latinščine še izrecno poudarjale.⁴⁴ Medtem ko je moška veja dominikancev svoje mesto v družbi opredeljevala kot red pridigarjev in je bila temeljita in vsestranska izobrazba od vsega začetka neločljivo povezana z redom, pa dejavnosti dominikank niso mogle biti usmerjene v zunanji svet. Resda so se lahko redovnice posvečale določenim opravilom, ki ženskam zunaj samostanov niso bila dostopna, na primer upravljanju s posestjo, prepisovanju in iluminiranju rokopisov ali farmacevtskim dejavnostim, a so v splošnem meditacija, kontemplacija in nenehna molitev ostale njihova glavna zaposlitev.⁴⁵ Da so

⁴¹ Koldau, *Frauen – Musik – Kultur*, 595–596.

⁴² Ehrenschwendtner, *Die Bildung der Dominikanerinnen*, 335. S tem ni mišljeno, da dobro znanje latinščine ni bilo priznано in cenjeno. V vizitacijskih poročilih in prav posebej v Marenberški kroniki je vselej posebej poudarjeno in pohvaljeno jezikovno znanje posameznih redovnic.

⁴³ Koldau, *Frauen – Musik – Kultur*, 596. Rokopisni nemški psalter iz 15. stoletja iz marenberškega samostana (danes UBG, Ms. 1593) je eden od številnih prevodov svetopisemskih beril, psalmov in drugih duhovnih besedil v ljudski jezik, ki so bili od 15. stoletja naprej pogosteje prisotni v ženskih samostanih in so znak želje po razumevanju vsebine. Prim. Ehrenschwendtner, *Die Bildung der Dominikanerinnen*, 166–176. Podrobneje o marenberškem psalterju: Kern, *Die Handschriften der Universitätsbibliothek Graz*, 369; Schönbach, »Miscellen aus Grazer Handschriften«, 4–38.

⁴⁴ Ehrenschwendtner, *Die Bildung der Dominikanerinnen*, 124–125; Koldau, *Frauen – Musik – Kultur*, 596.

⁴⁵ Opitz, »Erziehung und Bildung, 74. Ta drža se jasno zrcali v katalogu knjižne zbirke marenberškega samostana. Popis je bil sestavljen po razpustitvi redovne skupnosti in prenosu knjig v Gradec leta 1783 (Dengg, *Catalogus*). Lavantinski škof Jožef Ožbalt Attems je leta 1732 marenberškim redovnicam na primer prepovedal branje knjige o osebni higieni v Radgoni delujočega zdravnika Johanna Franza Paula Ganserja (*Hygieine sive Tutrix corporis humani*), objavljene leta 1731 v Leipzigu. (<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-LSRKMS1>). NŠAM, Protokoli škofijske pisarne 1731–1734, 10. februar 1732; Mlinarič, *Marenberški dominikanski samostan*, 226. Podrobneje o liturgičnih obredih v ženskih dominikanskih skupnostih: Ehrenschwendtner, *Die Bildung der Dominikanerinnen*, 152–176.

samostani ženskam ponujali eno izmed redkih častitljivih alternativ življenju zunaj zakonske zveze in družine, ne terja posebnega poudarka.

Istočasno, ko sta Cerkev in družba zanemarjali intelektualne sposobnosti žensk, sta priznavali žensko sposobnost intuitivnega dojetanja. Kontemplacija in poudarjanje mistične duhovnosti sta bila značilna za večino ženskih redov, kar bi lahko navsezadnje interpretirali tudi kot neke vrste nadomestilo za neizživeta čutna poželenja. Gotovo ni naključje, da so redovnice veljale za Kristusove neveste, ki naj bi svoje posvetne želje preoblikovale v intimno-čutni odnos z Bogom.⁴⁶

Opisana mentaliteta se jasno zrcali tudi v knjižnih zbirkah ženskih samostanov. Ob razpustitvi samostanov v habsburških deželah v osemdesetih letih 18. stoletja so posvetne oblasti med vsem drugim imetjem skupnosti popisale tudi samostanske knjižnice.⁴⁷ Takšen knjižni katalog iz Studenic ni na voljo, seznam knjig iz samostana Marenberg pa je značilna zbirka dominikank, ki jo sestavljajo večinoma molitveniki ter pobožna in kontemplativna literatura. Tudi v širšem geografskem kontekstu je znanih malo primerov, ko so se redovnice dejavno ukvarjale s področji, ki niso neposredno povezana z duhovnostjo, na primer z jeziki, znanostjo in umetnostjo.⁴⁸ Glasba, najsibo v namene bogoslužja najsibo v zasebno zadovoljstvo in kratkočasje redovnic, za cerkvene oblasti praviloma ni bila kamen spotike.⁴⁹ Če izvzamemo nekatera konkretna vprašanja, na primer o zasedbi večglasne figuralne glasbe,⁵⁰

⁴⁶ Hüwelmeier, *Närrinnen Gottes*, 201.

⁴⁷ Fiedler, »Das Ende der Klosterbibliotheken«.

⁴⁸ Koldau, *Frauen – Musik – Kultur*, 597.

⁴⁹ Izjeme so nekateri italijanski samostani, v katerih je glasbeno udejstvovanje spodbujalo tekmovalnost med redovnicami. Muzikolog Craig A. Monson na primer opisuje primer rivalstva med dvema sestrama v bolonjskem samostanu Santa Cristina della Fondazza, ki sta med seboj tekmovali za prvenstvo na glasbenem koru. Kar se je začelo kot spor v zvezi z organizacijo glasbenih dejavnosti, je povzročilo resne obtožbe o nemoralnosti, škofovske preiskave in odredbe, pisne pritožbe na papeški sedež v Rim in v matični samostan. Prepir je dosegel dramatični vrhunec, ko redovnice niso več priznale škofove avtoritete po tem, ko se je bolonjski škof z odobritvijo Rima leta 1628 odločil, da samostan zazida. Redovnice so zidove porušile in celo fizično obračunale s škofovimi predstavniki, cerkvene oblasti pa so jim zagrozile z izobčenjem. Monson, *Disembodied Voices*, 131–153.

⁵⁰ Na primer vprašanje, kako so redovnice izvajale nizke vokalne glasove ali igrale pihala in trobila, ki so tudi zunaj samostanov veljala za nespodobna za ženske. V nekaterih samostanih, tudi v Marenbergu, je izpričana raba glasbila tromba marina. Glasbilo se je imenovalo tudi nunska trobenta, nunska violina ali Marijina trobenta, vendar v resnici ni niti trobenta niti trobilo, temveč strunsko glasbilo, katerega tonska barva spominja na trobento. Za izvedbo slovesnih skladb s pavkami in trobentami, ki jih viri pogosto omenjajo, so redovnice torej namesto trobent uporabljale trombo marino. NŠAM, Marenberška kronika, 471–472; Motnik, »Music in the Dominican Convent of Marenberg«, 455.

se vprašanja »specifično ženskega« v samostanski glasbi pogosto izkažejo za težavna, problematična in včasih tudi nesmiselna.

VLOGA PRIORIC

Poleg tega, da sta imela petje in muziciranje v spektru samostanskih dejavnosti že od nekdaj ključno vlogo, je bilo za razcvet glasbene umetnosti potrebno dvoje: prvič, usposobljene in ustrezno izobražene posameznice, in drugič, ustrezno vodstvo ter njegova spodbuda, skrb in podpora za glasbeno dejavnost. Iz številnih virov je razvidno, da so glasbene dejavnosti ženskih samostanov bolj kot matični samostani in lokalni škofje usmerjale trenutne priorice. Kadar je skupnost vodila priorica s poglobljenim glasbenim znanjem in razumevanjem za zahteve kakovostne glasbe, je lahko pozitivno vplivala na izobraževalne možnosti in namenjala materialna sredstva za samostansko glasbo, na primer z nakupom glasbil ali notnega gradiva.⁵¹ Zdi se, da so imeli odloki in navodila cerkvenih oblasti manjši učinek. V poročilih o škofovskih vizitacijah ali odredbah, ki so vizitacijam navadno sledile, je mogoče prebrati kvečjemu splošna priporočila glede samostanske glasbe in sploh je vprašljivo, kako vestno so redovnice upoštevale takšne nasvete.⁵²

Dejavniki, kot so verski predpisi in duhovno poslanstvo samostanov, politična varnost in stabilnost, geografska lega ter gospodarski položaj posameznih redovnih hiš, so imeli pomembno vlogo, vendar se zdi, da so bili najbolj odločilni stališče, drža in prioritete vodstva samostana.⁵³ Prisotnost ali odsotnost večglasne in vokalno-instrumentalne glasbe ali skrb, predanost in kakovost, s katero so samostani izvajali enoglasno liturgično petje, nikakor niso bili odvisni zgolj od ekonomskih možnosti.⁵⁴ Ko se je na primer gospodarski položaj v Studenicah ob koncu 17. stoletja v primerjavi s prejšnjim desetletjem

⁵¹ Hornbachner, *Klöster als Konsumenten*, 40.

⁵² Za doslej odlično raziskane ženske samostane v Milanu in Bologni, v katerih je bila glasba v 17. stoletju še posebej razkošna, je znano, da so tamkajšnji škofje skušali omejiti intenzivno glasbeno udejstvovanje redovnic. Eichner, »Musizieren und Komponieren«, 105–109.

⁵³ Eichner, »Musizieren und Komponieren«, 100–101; Beer, *Die Annahme des »stile nuovo«*, 53.

⁵⁴ Nekateri ženski samostani so figuralno glasbo tudi zavestno odklonili. V kroniki samostana klaris v Škofji Loki je na primer omenjeno, da so redovnice leta 1692 poskušale namesto običajne orgelske spremljave vpeljati instrumentalno glasbo z godali, da bi petju dodale novo lepoto. Poskus ni bil uspešen, saj je ta glasba povzročila preveč nemira, motila je samostansko tišino in bila po mnenju redovnic in samostanskega spovednika bolj v nevšečnost kot v korist. Hančič, *Klarise na Kranjskem*, 449.

občutno izboljšal, so priorice finančna sredstva namenjale za nakup nove cerkvene opreme, v glasbo pa niso vlagale veliko sredstev.⁵⁵ Nasprotno so marenberške dominikanke pod vodstvom ambicioznih prioric Marije Ivane Linzer (1640–1668), Marije Suzane Andrian (1668–1689) in Katarine Suzane Grotta (1689–1726) kljub obsežnim gradbenim delom vzpostavile in ohranjale visok nivo glasbenih dejavnosti.⁵⁶ Za uresničitev vsakega umetniškega projekta so bile torej potrebne pobuda, osebna zavzetost, volja in seveda tudi ustrezna usposobljenost vodstva. Če je samostanska skupnost izbrala priorico, ki je bila naklonjena glasbi, in če se je uresničitev njenih umetniških ambicij izkazala za uspešno, je bilo toliko bolj verjetno, da so naslednico izvolile na podlagi podobnih ambicij, kar je za daljši čas zagotavljalo kontinuiteto samostanske glasbe.

SKLADATELJICE V ŽENSKIH SAMOSTANIH

Tako širša javnost kot tudi stroka se nenehno sprašujeta o skladateljicah v samostanih in njihovih delih ter skladanje obravnavata kot najvišjo raven glasbene dejavnosti. Bolj smiselno bi bilo v vprašanje vključiti širšo družbeno in kulturno zgodovino ter pojav glasbe umestiti v celostni kulturni kontekst. Ločevanje glasbenih dejavnosti na skladanje in izvajanje je gotovo preveč omejeno, in to ne le v povezavi s samostani. Proučevanje skladateljske dejavnosti v ženskih samostanih do 18. stoletja je poleg tega posebej težavno in včasih tudi nemogoče, zlasti ker bi bilo že samo zapisovanje lastnega imena pod glasbeno delo v nasprotju z zapovedano ponižnostjo.⁵⁷ Kadar muzikalije iz samostanskih zbirk sploh niso na voljo, ima iskanje del skladateljic še manj smisla.

Kljub večinoma slabi ohranjenosti samostanskih glasbenih zbirk skladateljska dela redovnic v širšem evropskem prostoru niso redka. Še posebej pogoste so skladbe italijanskih redovnic,⁵⁸ saj so nekatere svoje skladbe celo

⁵⁵ Pomembno izjemo predstavlja naročilo novih orgel leta 1733; obenem je v Studenicah primanjkovalo večjih organistk (gl. op. 13). Pomanjkljivo vlaganje finančnih sredstev za potrebe glasbe potrjuje zgoraj opisano tezo o »tržnosti« samostanov (»Samostanka dota in družbeno ozadje redovnic«). Studenice očitno niso bile najbolj privlačne za novinke z glasbenim darom, zaradi česar so se njihove družine raje odločale za glasbeno bolj zanimive skupnosti.

⁵⁶ Mlinarič, *Marenberški dominikanski samostan*, 235–236.

⁵⁷ Ime avtorice Marenberške kronike ni znano; kopistka marenberških antifonarijev se je v svoje delo podpisala kot redovna sestra N. N. (»nomen nescio«).

⁵⁸ Rode-Breymann, »Musik in italienischen Frauenklöstern«, 117–118.

objavljale kot glasbene tiske.⁵⁹ Dosti skromnejši glasbeni trg v nemško govorečih deželah je bržkone botroval temu, da se skladbe redovnic tukaj niso objavljale in nikoli niso bile širše dostopne. Pomembna izjema je morda le dunajska skladateljica Maria Anna von Raschenau, redovnica v avguštinskem samostanu sv. Jakoba, katere prepis uglasbitve italijanskega oratorija *Le sacre stimmate di S. Francesco* se je kot anonimno delo ohranil v zasebni glasbeni zbirki cesarja Leopolda I.⁶⁰ Viri omenjajo še več njenih skladb, ki pa so se porazgubile.⁶¹ Na splošno velja, da je pisnih poročil o skladateljskih dejavnostih v ženskih samostanih veliko več kot ohranjenih del.

HRAMBA ZNANJA IN GLASBENI VIRI

Raziskovanje glasbene kulture v ženskih samostanih je v večini primerov delo z viri opisne narave s pogosto dvoumnimi in večplastnimi vsebinami, ki lahko v najboljšem primeru ustvarijo le fragmentarno sliko. Ohranjenost virov je od samostana do samostana drugačna. Iz nekaterih ustanov so se ohranile tako imenovane knjige sester (zbirke življenjepisov), kronike, nekrologi, včasih celo korespondence⁶² in dnevniki, celotna paleta samostanskih gospodarskih in računovodskih knjig, inventarjev, vizitacijskih poročil in dekretov. Takšni viri lahko nudijo dragocena spoznanja o glasbeno dejavnih sestrah, izdatkih za glasbene dejavnosti, običajih, lokalnih tradicijah in vsakodnevnih problemih z glasbo. Interpretacija pa pogosto povzroča težave, saj je tovrstne vire treba brati drugače kot navidezno »objektivna« poročila zgodovinarjev in kronistov. Raziskovanje glasbene preteklosti samostanskih skupnosti je skoraj vselej delo s fragmenti. Z muzikološkega vidika so takšni dokumenti kvečjemu »dopolnila« h glasbenim virom, saj so dejanski zapisi glasbe izjemno redki.

Iz studeniškega in marenberškega dominikanskega samostana se ni ohranil noben zapis večglasne glasbe. Značilno je, da iz nekdanjih samostanskih

⁵⁹ Posebej velja omeniti redovnici Chiaro Margherito Cozzolani (1602–1678) v samostanu benediktink Santa Radegonda v Milanu, ki je med letoma 1640 in 1650 svoje skladbe objavila v štirih zbirkah, ter Lucrezio Orsino Vizzani (1590–1662) iz samostana kamaldolčank (eremitska veja benediktink) Santa Christina v Bologni z enim glasbenim tiskom iz leta 1623.

⁶⁰ Danes del glasbene zbirke Avstrijske nacionalne knjižnice na Dunaju, Mus. Hs. 18507 https://digital.onb.ac.at/RepViewer/viewer.faces?doc=DTL_3322289&order=1&view=SIGNLE.

⁶¹ Page, *Convent Music and Politics*, 52–72; Page, »A lovely and perfect music«.

⁶² O zasebnih korespondencah med redovnicami in njihovimi sorodniki gl. npr. Schneider, »Die dankhbarkeit ziehet auch allzeit neye gnaden nach sich«.

glasbenih zbirk danes poznamo skoraj več reprezentativnih liturgičnih kornih knjig iz srednjega veka kot pa novodobnih glasbenih rokopisov in tiskov za vsakdanjo rabo.⁶³ Slabi ohranjenosti (glasbenih) virov nadalje botruje dejstvo, da se znanje v samostanih ni hranilo le v obliki zapisov, temveč v veliki meri tudi ustno in performativno (s tradicijo izvajanja), kar pa velja predvsem za petje korala.

Iz samostana Marenberg so se iz zgodnjega 18. stoletja ohranili štirje razkošni antifonarji, ki z zunanjo podobo spominjajo na srednjeveške glasbeno-liturgične rokopise, glede vsebine pa puščajo še mnogo odprtih vprašanj.⁶⁴ Studeniške dominikanke niso zapustile nobenih liturgičnih rokopisov,⁶⁵ čeprav je v inventarju ob razpustitvi samostana leta 1782 omenjenih vsaj nekaj liturgičnih knjig in molitvenikov.⁶⁶ To pomeni, da v obeh samostanih manjkajo najpomembnejši artefakti, da bi si lahko ustvarili živo sliko vsakdanjega glasbenega življenja. Posebna sreča je, da je številne družbeno-politične prevrate preživela Marenberška kronika, saj bi brez teh zapisov tudi ta samostan bržkone imeli za kraj brez posebne glasbene kulture.⁶⁷ Četudi le malo virov namiguje na glasbene dejavnosti v Studenicah, je torej vseeno treba upoštevati tudi možnost izgube zgovornih virov.

IZSLEDKI: DINAMIKE GLASBENIH PRAKS V ŽENSKIH SAMOSTANIH

Raziskave glasbe v ženskih samostanih na Slovenskem so izjemno redke. Zgodovinske študije posameznih skupnosti glasbo omenjajo kvečjemu

⁶³ Eichner, »Musizieren und Komponieren«, 109.

⁶⁴ Rokopise hrani Univerzitetna knjižnica v Gradcu (Ms. 4, 5, 6 in 31). Za opis rokopisov in drugih izpričanih glasbenih virov iz Marenberga gl. Motnik, »Music in the Dominican Convent of Marenberg«, 456–462.

⁶⁵ Antifonar, ki ga hrani Pokrajinski arhiv v Mariboru v studeniškem fondu (SI_PAM/1829), so v Studenice prinesle magdalenke ob naselitvi v samostansko zgradbo. Po naslovu rokopisa sodeč, je ta nastal okoli leta 1786 v samostanu magdalenk v mestu Lubaň (nem. Lauban) na meji med Zgornjo Lužico in Šlezijo, danes na Poljskem.

⁶⁶ Mlinarič, *Marenberški dominikanski samostan*, 155.

⁶⁷ Rokopisno delo, ki ga je med letoma 1686 in 1712 napisala neimenovana dominikanka iz Marenberga, je le deloma kronika. Uvodu, v katerem so dejansko opisani dogodki od ustanovitve samostana do nastanka rokopisa, sledi niz biografskih slik marenberških prioric in redovnic. Zdi se, da so delo navdihnile srednjeveške in prav v samostanih dominikank pogoste »knjige sester«. »Marenberška kronika« je bila očitno sestavljena z namenom, da bi poučila in spodbudila redovnice, da sledijo dobrim zgledom potrpežljivosti, kreposti in zaupanja v Božjo milost. Motnik, »Music in the Dominican Convent of Marenberg«, 452–454. Podrobneje o tako imenovanih »knjigah sester«: Ehrenschtendner, *Die Bildung der Dominikanerinnen*, 61–67.

mimogrede,⁶⁸ muzikološke razprave pa domala niso na voljo.⁶⁹ Tuje glasbenozgodovinske študije o različnih ženskih redovnih ustanovah so v zadnjih desetletjih jasno pokazale, da idealno tipičen samostan ne obstaja. Vsako samostansko skupnost je smiselno tudi znotraj istega matičnega reda⁷⁰ obravnavati kot poseben mikrokozmos. Dnevni obredi z recitiranjem in petjem brevirja so resda predstavljali liturgično osnovo vsake skupnosti, a so se samostani med seboj razlikovali po kakovosti, količini in deloma tudi vsebini glasbe, ki je zazvenela pri bogoslužjih. Skupnosti svojih bogoslužnih obveznosti niso nujno izpolnjevale enako skrbno in v skladu s predpisi;⁷¹ predvsem pa vsak samostan za razcvet glasbe še zdaleč ni zmozel zagotoviti ugodnih razmer. Glasbeno posebej živahne samostane imamo lahko za fascinantne fenomene, težko pa za naključne pojave. Vsem razlikam med samostani navkljub so obstajali nekateri skupni imenovalci. Če ob koncu povzamemo spoznanja dosedanjih raziskav, so na glasbene dejavnosti v ženskih samostanih najbolj vplivali naslednji dejavniki:

1. Samostani v bližini pomembnih kulturnih središč so imeli koristi od kulturnega zaledja, čeprav geografska lega ni bila bistveni pogoj za živahno samostansko glasbo. Znanih je več primerov dokaj odročnih in kljub temu glasbeno nadvse aktivnih skupnosti.
2. Ženski samostani so bili pretežno plemiške ustanove, v katere so praviloma vstopale pripadnice višjih družbenih slojev. Ob vstopu novinke v samostansko skupnost so sorodniki plačali doto. Dota je skupnosti zagotavljala ekonomsko neodvisnost in med drugim tudi finančna sredstva za potrebe glasbe. Še pomembneje je, da so bile redovnice iz navadno plemiških slojev za tisti čas nadpovprečno izobražene, saj so jim njihove družine že pred vstopom v samostan lahko omogočile dostop do (glasbene) izobrazbe, včasih pa so glasbeno izobrazbo pridobile tudi kot gojenke v samostanih. Glasbene sposobnosti so bile marsikje osnovni pogoj za sprejem v skupnost.
3. Stroga samostanska klavzura, ki so jo cerkvene oblasti po tridentinskem koncilu in v času katoliške preнове uveljavile zlasti v ženskih samostanih, ni bila le ovira, temveč pogosto celo prednost. V 17. stoletju sta se kakovost

⁶⁸ Npr. Hančič, *Klarise na Kranjskem*; Kogoj, *Tristo let ljubljanskih uršulink*; Mlinarič, *Marenberški dominikanski samostan*; Mlinarič, *Studeniški dominikanski samostan*.

⁶⁹ Motnik, »Music in the Dominican Convent of Marenberg«.

⁷⁰ O upoštevanju usmeritve in zgodovine verskih skupnosti pri raziskavah gl. Koldau, »Die Regel und ihre Ausgestaltung«, 335–337.

⁷¹ Marenberške dominikanke je lavantinski škof Jožef Ožbalt Attems opozoril, naj ne uvažajo novih praznikov, saj da jih petje dnevnih obredov že prekomerno zaposluje. NŠAM, Protokoli 1724–1727, 5. oktober 1726. Motnik, »Music in the Dominican Convent of Marenberg«, 461.

in obseg glasbe v številnih ženskih samostanih celo vidno povečala. V mnogih samostanskih skupnostih je strogo upoštevanje klavzure ugodno vplivalo na aktivnejše prevzemanje lastnih pobud.

4. Redovnice so morale upoštevati nekatere specifične omejitve (na primer umanjkanje nizkih glasov pri večglasni glasbi ali prepoved učenja in igranja trobil in pihal); splošno je bilo razširjeno tudi podcenjevanje intelektualnih sposobnosti žensk; sicer pa cerkvene oblasti redovnicam praviloma niso odrekale ukvarjanja z glasbo; nasprotno, v glasbenem udejstvovanju so jih celo spodbujale.
5. Za najpomembnejši pogoj za razcvet glasbe lahko označimo pobudo prioric. Te so glasbo glede na ekonomske zmožnosti skupnosti, predvsem pa glede na lastne interese, najbolj odločilno usmerjale ali pa jo – v nekaterih primerih – tudi zavirale.

IZJAVA O RAZISKOVALNIH PODATKIH

Članek temelji na arhivskih virih, ki so navedeni v poglavju Viri in literatura.

VIRI IN LITERATURA

Arhivski viri

AT-ABBA, Stiftsarchiv Admont

Ms. Ii-74, Wichner, P. I., *Mitteilungen zur Geschichte des Nonnenklosters Studenitz, Predigerordens in Untersteiermark*. Von P. I. W. (1903).

R-11, Studenitz

AT-StLA, Steiermärkischer Landesarchiv, Graz

R. u. K. Sach 204, A.III, 1782, K. 662, Dengg, Patritius. *Catalogus Der Von dem aufgelösten Frauen Stift Mährenberg an die hierortig K. K. Bibliothec übergebenen Bücher*. Nro. 1. <https://unipub.uni-graz.at/obvugrhikast/content/titleinfo/3096741?lang=de>

K. 28: StBH-41, *Inventarium Über das zufolge höchstes Hof Kanzley Decret dd^o 8ten et Guberny Intimato 15ten Martij 1782 den 21ten dicti aufgehobene Dominicaner-Frauen-Kloster zu Studenitz, mit Beschreibung der demselben Angehörigen sowohl in Steyer-marckt, als Ober und Unter Krain gelegenen Realitäten, dann todt und lebendige Fahrnüssen, und folglicher ausweisung des besitzenden Activ und Passiv-Standes*.

K. 28: StBH-41, *Inventarium Über die dem zufolge höchstes Hof Kanzley Decret dd^o 8ten et Gubernü Intimato 15ten Merz 1782 den 21ten dicti aufgehobenen Dominicaner Frauen Kloster in Studenitz angehörig gewesene Kirche mit Ausweisung des Ihr Kirche anklebenden Activ und Passiv-Standes*.

NŠAM, Nadškofijski arhiv Maribor

Marenberška kronika (*Marenbergischer Lustgarthen [...] Von Einer dieses Conuents Mitschwester zusammen getragen und beschrieben worden in den Jahr 1686 angefangen und den 1712 volendet.*).

Protokoli škofijske pisarne 1724–1727.

UBG, Universitätsbibliothek Graz

Ms. 4, [Antiphonarium ad triduum sacrum].

Ms. 5, [Partes Antiphonarii de sanctis].

Ms. 6, [Partes Antiphonarii de tempore et de sanctis].

Ms. 31, [Partes Antiphonarii de tempore et de sanctis].

Ms. 1593, [Mahrenberger Psalter].

Literatura

Beer, Axel. *Die Annahme des »Stile nuovo« in der katholischen Kirchenmusik Süddeutschlands*. Frankfurter Beiträge zur Musikwissenschaft 22. Tutzing: Hans Schneider, 1989.

Ehrenscheidtner, Marie-Luise. *Die Bildung der Dominikanerinnen in Süddeutschland vom 13. bis 15. Jahrhundert*. Centubernium. Tübinger Beiträge zur Universitäts- und Wissenschaftsgeschichte 60. Stuttgart: Franz Steiner Verlag, 2004.

Eichner, Barbara. »Musizieren und Komponieren in süddeutschen Frauen- und Männerklöstern. Bedingungen und Bregrenzungen«. *Musikort Kloster. Kulturelles Handeln von Frauen in der Frühen Neuzeit*, ur. Susanne Rode-Breyman, 93–115. Köln, Weimar, Wien: Böhlau Verlag, 2009.

Fiedler, Pia. »Das Ende der Klosterbibliotheken. Die josephinischen Klösteraufhebungen im Herzogtum Steiermark«. *Blätter für Heimatkunde* 98, št. 3–4 (2024): 86–100.

Grahornik, Matjaž. »Studeniške redovnice iz vrst notranjeavstrijskega plemstva v zgodnjem novem veku«. *Časopis za zgodovino in narodopisje* 96 (nova vrsta 61), št. 4 (2025): 43–87. DOI: <https://doi.org/10.62409/czn.302>

Gruden, Josip. »Samostan Studenice v protestantski dobi«. *Časopis za zgodovino in narodopisje* 5 (1908): 163–168.

Hančič, Damjan. *Klarise na Kranjskem*. Ljubljana: Zgodovinski arhiv Ljubljana, 2005.

Hornbacher, Christiane Maria. *Klöster als Konsumenten am Wiener Musikalienmarkt. Distribution und Transformation von Instrumentalmusik, 1755–1780*. Bielefeld: transcript Verlag, 2023.

Hüwelmeier, Gertrud. *Närrinnen Gottes. Lebenswelten von Ordensfrauen*. Münster: Waxmann Verlag, 2004.

Kammerlander, Monika. »Musikpflege im Benediktinen-Frauenstift Nonnberg des 17. und 18. Jahrhunderts. Die strenge Klausur als Chance zur Eigenständigkeit«. *Kirchenmusikalisches Jahrbuch* 93 (2009): 57–72.

- Kern, Anton. *Die Handschriften der Universitätsbibliothek Graz*, 1. zv. Leipzig: Otto Harrassowitz, 1942.
- Kogoj, Marija Jasna (ur.). *Tristo let ljubljanskih uršulink. Zgodovina samostana, njegovih šol in kulturnih dejavnosti*. Ljubljana: Družina, 2002.
- Koldau, Linda Maria. »Die Regel und ihre Ausgestaltung. Voraussetzungen und Methoden der Erforschung der Musik in Frauenklöstern des Mittelalters und der Frühen Neuzeit«. *Die Musikforschung* 61 (2008): 330–348.
- Koldau, Linda Maria. *Frauen – Musik – Kultur. Ein Handbuch zum deutschen Sprachgebiet der Frühen Neuzeit*. Köln, Weimar, Wien: Böhlau Verlag, 2005.
- Kos, Dušan. »V primežu pobožnosti, karierizma in (samo)preskrbe (od konca 13. do začetka 15. stoletja)«. *Zgodovinski časopis* 50, št. 1 (1996): 21–46.
- Mlinarič, Jože. *Marenberški dominikanski samostan 1251–1782*. Celje: Mohorjeva družba, 1997.
- Mlinarič, Jože. *Studeniški dominikanski samostan ok. 1245–1782*. Celje: Mohorjeva družba, 2005.
- Monson, Craig A. *Disembodied Voices. Music and Culture in an Early Modern Italian Convent*. Berkeley, Los Angeles, London: University of California Press, 1995.
- Motnik, Marko. »Music in the Dominican Convent of Marenberg: In Search of Sources«. *Bogoslovni vestnik. Glasilo Teološke fakultete v Ljubljani* 83, št. 2 (2023): 449–464.
- Naschenweng, Hannes P. »Das »ältere Frauenkloster: Ordinis Sti. Dominici in Graz 1307–1784«. *Historisches Jahrbuch der Stadt Graz* 47 (2017): 17–71.
- Neumayr, Eva. »Zur Musikpflege im Salzburger Ursulinenkonvent in der 2. Hälfte des 18. Jahrhunderts«. *Kirchenmusikalisches Jahrbuch* 93 (2009): 89–101.
- Noeske, Nina. »Die Disziplinierung des Wissens. Überlegungen am Beispiel Kloster«. V: *Musikort Kloster. Kulturelles Handeln von Frauen in der Frühen Neuzeit*, ur. Susanne Rode-Breymann, 117–135. Köln, Weimar, Wien: Böhlau Verlag, 2009.
- Opitz, Claudia. »Erziehung und Bildung in Frauenklöstern des hohen und späten Mittelalters. 12.–15. Jahrhundert«. V: *Geschichte der Mädchen- und Frauenbildung*. zv. 1. *Vom Mittelalter bis zur Aufklärung*, ur. Elke Kleinau, 63–77. Frankfurt: Campus, 1996.
- Ožinger, Anton. »Slovenjebistriško sredi 18. stoletja v luči goriških vizitacij (1751–1773)«. V: *Zbornik občine Slovenska Bistrica II. 1227–1990*, ur. Ferdo Šerbelj, 124–143. Slovenska Bistrica: Skupščina občine / Kulturna skupnost, 1990.
- Ožinger, Anton (ur.). *Vizitacije savinjskega arhidiakonata goriške nadškofije 1751–1773*. Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije, Inštitut za zgodovino Cerkve Teološke fakultete, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, 1991.
- Page, Janet K. »A lovely and perfect music«. Maria Anna von Raschenau and Music at the Viennese Convent of St Jakob auf der Hülben«. *Early Music* 38, št. 3 (2010): 403–421.
- Page, Janet K. *Convent Music and Politics in Eighteenth-Century Vienna*. Cambridge: Cambridge University Press, 2014.
- Pivec-Stelè, Melita. »Starejši ženski samostani v Sloveniji«. *Kronika slovenskih mest* 7 (1940): 151–157.

Posch, Andreas. »Aus dem kirchlichen Visitationsbericht 1617. Ein Beitrag zur religiösen Lage in der Steiermark unter Ferdinand II.« V: *Innerösterreich 1564–1619*, ur. Alexander Novotny in Berthold Suttner, 197–259. Joannea. Publikationen des Steiermärkischen Landesmuseum und der Steiermärkischen Landesbibliothek 3. Graz: Styria, [1967].

Rode-Breymann, Susanne. »Musik in italienischen Frauenklöstern des 17. Jahrhunderts«. V: *Musikort Kloster. Kulturelles Handeln von Frauen in der Frühen Neuzeit*, ur. Susanne Rode-Breymann, 117–135. Köln, Weimar, Wien: Böhlau Verlag, 2009.

Santonino, Paolo. *Popotni dnevniki*, prevedel Primož Simoniti. Celovec, Dunaj, Ljubljana: Mohorjeva založba, 1991.

Schneider, Christine. »Die dankbarkeit ziehet auch allzeit neye gnaden nach sich. Die Nonnen der Familie Lamberg in ihren Briefen«. V: *Jahrbuch des Steiermärkischen Landesarchivs* 6 (2023): 149–171.

Schönbach, Anton. E. »Miscellen aus Grazer Handschriften«. *Mitteilungen des Historischen Vereines für Steiermark* 47 (1899): 3–64.

Snoj, Jurij. »Pisna pričevanja o glasbi v ustnem izročilu«. V: *Zgodovina glasbe na Slovenskem do konca 16. stoletja*, ur. Jurij Snaj, 297–317. *Zgodovina glasbe na Slovenskem* 1. Ljubljana: Založba ZRC, 2012.

Škulj, Edo in Jurij Dobravec, *Orgle Slovenije / Pipe Organs of Slovenia*. Srednja vas v Bohinju: Ars Organi Sloveniae, 2018.

Volcjak, Jure. »Das Dominikanerinnenkloster Velesovo/Michelstetten im Laufe seines Bestehens«. V: *Bettelorden in Mitteleuropa. Geschichte, Kunst, Spiritualität. Referate der gleichnamigen Tagung vom 19. bis 22. März 2007 in St. Pölten*, ur. Heidemarie Specht in Ralph Andraschek-Holzer, 211–232. St. Pölten: DASP, 2008.

DOMINIKANSKI SAMOSTAN STUDENICE: PO SLEDEH GLASBE V NEMI PRETEKLOSTI

Povzetek

Samostani, tako moški kot ženski, že od nekdaj veljajo za središča kulturnega dogajanja, izobrazbe, znanja in umetnosti, še prav posebej pa tudi za kraje živahnega glasbenega dogajanja. Koralno petje je predstavljalo eno temeljnih prvin samostanskega vsakdana in samostanski oficij je življenju za samostanskimi zidovi dajal jasno strukturo. Vsaj od 16. stoletja naprej se je po samostanih vse bolj širila tudi večglasna vokalna, najpozneje v 17. stoletju pa tudi vokalno-instrumentalna glasba. Poglobljene raziskave glasbe v ženskih samostanskih skupnostih na Slovenskem še manjkajo, nedavne tuje glasbenozgodovinske študije o različnih redovnih ustanovah pa so jasno pokazale, da idealno tipičen samostan ne obstaja. Vsako samostansko skupnost je smiselno obravnavati kot svojstven in poseben mikrokozmos.

Kljub vsesplošnemu razcvetu glasbene umetnosti med verskimi skupnostmi pisni viri o glasbi v Studenicah večinoma molčijo. Iz Studenic se ni ohranil niti en glasbeni zapis; arhivsko gradivo je z omembami glasbe nadvse skopo; sploh pa so ohranjeni podatki preveč redki, da bi jih lahko povezali v celovito sliko. Po eni strani je seveda mogoče domnevati, da so se pričevanja o glasbi izgubila, po drugi strani pa lahko tudi predpostavimo, da glasba za studeniške dominikanke ni igrala najpomembnejše vloge.

Skromni dokazi o glasbi med studeniškimi dominikankami nudijo priložnost za razmislek o možnostih in pogojih za glasbene dejavnosti za zidovi ženskih samostanov nasploh. Da bi lažje razumeli razmere v Studenicah, je samostan smiselno primerjati z drugimi ženskimi verskimi skupnostmi ne le v bližnji okolici, temveč tudi v širšem geografskem prostoru. Vpogledi v glasbeno posebej živahne samostane pomagajo bolje razumeti dinamiko glasbenih dejavnosti v ženskih samostanih. Na njihove glasbene aktivnosti so tako med drugim vplivali njihova geografska lega, bližina mest in kulturnih središč, kulturne izmenjave z okolico in drugimi samostani, družbeno ozadje redovnic in z njim povezana samostanska dota, stroga klavzura in prevzem lastne iniciative, vpliv cerkvenih oblasti, vidiki spola; za posebej pomembne se izkažejo prioritete prioric. Raziskava pokaže, da so samostani delovali celo kot nekakšen trg: višje ko so bile vplačane samostanske dote, boljše je bilo ekonomsko stanje skupnosti in bolj ko se je samostanska skupnost posvečala glasbi, bolj zanimiva je postajala za (glasbeno) izobražene novinke. Vse kaže, da glasba za studeniške dominikanke ni igrala najpomembnejše vloge in samostan vsaj zaenkrat težko imenujemo kraj glasbe.

DOMINICAN CONVENT OF STUDENICE: TRACING MUSICAL PRACTICES IN A SILENT PAST

Summary

Monasteries—both male and female—have long served as centres of cultural activity, education, knowledge, and the arts, and particularly as places of vibrant musical life. A monastery without at least choral singing is almost inconceivable, since the sung Divine Office provided a clear structure to monastic life. From the sixteenth century onwards, polyphonic vocal music increasingly spread through monastic communities, and by the seventeenth century vocal-instrumental compositions had also become established. Although in-depth research on music in female monastic communities in the Slovene lands is still lacking, recent international musicological studies of various monastic institutions have clearly demonstrated that no “ideal” monastery exists. Each monastic community must therefore be understood as a unique and distinctive microcosm.

Despite the general flourishing of musical culture among religious communities, written sources concerning music in Studenice are largely silent. Not a single musical manuscript from the convent has been preserved, and archival materials contain only very sparse references to music. The surviving data are too fragmentary to allow for a comprehensive reconstruction. On the one hand, it is possible that evidence of musical activities has been lost over time; on the other hand, it is equally plausible that music did not play a central role in the life of the Dominican nuns of Studenice.

The limited evidence of music among the Studenice Dominican nuns nevertheless offers an opportunity to reflect more broadly on the possibilities and conditions for musical activities within female monastic communities. In order to better understand the situation in Studenice, it is useful to compare the convent not only with other nearby communities but also with female religious houses across a wider geographical area. Insights into particularly musically active convents help illuminate the dynamics of musical life in female monastic settings. Factors influencing musical activities included geographical location, proximity to urban and cultural centres, cultural exchanges with surrounding communities and other monasteries, the social background of the nuns and their associated monastic dowries, strict enclosure and individual initiative, the influence of ecclesiastical authorities, gender-related aspects, and—perhaps most importantly—the priorities set by the prioresses.

The study also suggests that convents could function in some respects as a kind of marketplace: the higher the dowries brought by incoming nuns, the better the economic situation of the community. The more resources a convent devoted to music, the more attractive it became for musically educated novices. Nevertheless, the available evidence indicates that music did not play a particularly significant role among the Dominican nuns of Studenice, and for the time being the convent can hardly be described as a centre of musical activity.

DOMINIKANERINNENKLOSTER STUDENITZ: AUF DEN SPUREN DER MUSIK IN EINER STILLEN VERGANGENHEIT

Zusammenfassung

Sowohl Männer- als auch Frauenklöster gelten seit jeher als Zentren kultureller Aktivitäten, der Bildung, des Wissens und der Kunst und insbesondere als Orte lebendiger Musik. Ein Kloster ohne zumindest einstimmigen Chorgesang ist kaum vorstellbar, und das (gesungene) Stundengebet gab dem klösterlichen Leben eine klare Struktur. Spätestens ab dem 16. Jahrhundert hielt auch die mehrstimmige Vokalmusik Einzug in viele Klostergemeinschaften, im Laufe des 17. Jahrhunderts auch die sogenannte figurale, d. h. vokal-instrumentale Musik. Obwohl die Musik in den slowenischen Frauenklöstern noch wenig erforscht ist, haben die jüngsten internationalen musikhistorischen Studien zu verschiedenen klösterlichen Institutionen deutlich gezeigt, dass es kein idealtypisches Kloster gibt. Vielmehr ist jede Gemeinschaft als einzigartiger und spezifischer Mikrokosmos zu betrachten.

Über die Musik im Dominikanerinnenkloster Studenitz (ca. 1245–1782) geben die erhaltenen Quellen kaum Auskunft. Aus diesem Kloster sind keine Musikalien überliefert, das Archivmaterial ist spärlich und die Hinweise auf Musik darin äußerst selten. Es scheint kaum möglich, aus den vorhandenen Randbemerkungen ein realistisches Bild zu rekonstruieren. Einerseits kann man natürlich davon ausgehen, dass die Zeugnisse der Musik verloren gegangen sind, andererseits ist es ebenso denkbar, dass Musik für die Dominikanerinnen von Studenitz nie eine bedeutende Rolle gespielt hat.

Die spärlichen Belege für Musik bei den Studenitzer Dominikanerinnen geben Anlass, über die generellen Möglichkeiten und Bedingungen musikalischer Betätigung in Frauenklöstern nachzudenken. Um die gegebene Situation besser einordnen zu können, ist es sinnvoll, die Ordensgemeinschaft mit anderen Frauenklöstern nicht nur in der näheren Umgebung, sondern auch in einem weiteren geographischen Raum zu vergleichen. Einblicke in besonders musikalische Gemeinschaften helfen, die Dynamik musikalischer Aktivitäten in Frauenklöstern besser zu verstehen. So beeinflussten unter anderem die geographische Lage, die Nähe zu Städten und kulturellen Zentren, der kulturelle Austausch mit dem Umland und anderen Klöstern, die soziale Herkunft der Nonnen und die damit verbundene klösterliche Mitgift, strenge Klausur und Eigeninitiative, der Einfluss der kirchlichen Obrigkeit, Geschlechternormen und vor allem die Prioritäten der Vorsteherinnen die musikalischen Aktivitäten der Klöster. Die Untersuchung zeigt, dass die Klöster sogar als eine Art Markt fungierten: Je höher die von den Nonnen eingebrachten Mitgiften waren, desto besser war die wirtschaftliche Situation der Gemeinschaft, und je mehr sich die Gemeinschaft der Musik widmete, desto interessanter wurde sie für (musikalisch) gebildete Novizinnen.

Dominikanci na slovenskih tleh nekoč in danes

p. Ivan Arzenšek, OP

<https://doi.org/10.62409/czn.305>
CC BY-SA 4.0

Poslanstvo dominikancev (lat. Ordo fratrum praedicatorum, slovensko red bratov pridigarjev) izhaja iz oznanjevanja evangelija s pridigo in življenja po evangeliju. Red je ustanovil na začetku 13. stoletja kanonik Dominik de Guzmán iz Caleruega v Španiji (Kastilja), s pravilom sv. Avgušтина pa potrdil 22. decembra 1216 papež Honorij III., ki je ob ustanovitvi reda dominikance priporočal krajevnim škofom kot odlične pridigarje in spovednike.

Dominikanski red je organiziran v skupnosti po zgledu univerzitetnih združenj. Njegovi člani se odrekajo individualno in institucionalno kakršnekoli posedovanju in privilegijem. Red vodi delegatsko telo, ki ga volijo vsi njegovi člani, služba izvoljenih starešin pa se stalno menjuje.

Potem, ko se hitro večja število brezdomcev, prevzemajo beli bratje pridigarji vedno bolj vlogo zaščitnikov revnih pod geslom, da ima vsak Zemljan enako pravico do njenih dobrin. Najodločneje obsojajo vsakršno oderuštvo ter nedopustno bogatenje posameznikov na račun revnih. Zagovarjajo pa načelo »*Vsak naj odloča o tistem, kar je njegovega, ne pa drugega*«.

Dominikanski red zagovarja pošteno delo za pridobivanje zemeljskih dobrin in skrb za revne, ki so se znašli na robu družbenega dogajanja zaradi nepravilne razdelitve njenih dobrin. Red si prav tako vse od ustanovitve prizadeva za uravnotežen odnos med intelektualnim delom in poslanstvom oznanjevanja.

KDAJ SO PRIŠLI DOMINIKANCI NA SLOVENSKA TLA?

Dominikanci so se prvič pojavili na slovenskih tleh že v času, ko je Dominik pridigal v Beneški republiki in dosegel meje istrskega polotoka. Leta 1221 so se naselili v Kopru, leta 1230 pa so iz avstrijskega Friesacha (slov. Breže) prišli na Ptuj. V samostanski kroniki ptujskih dominikancev je zapisano, da so se sem naselili z namenom, da bi »*slavili Boga, delili blagoslov, pridigali in vlivali v duše trdne temelje vere*«. Plemstvo in mestno prebivalstvo sta jih sprejela prijazno in z veseljem; grofica Matilda, vdova po celjskem grofu Frideriku I., jim je podarila zemljišče, na katerem so zgradili samostan in cerkev, ki so jo posvetili Marijinemu vnebovzetju.

Ptujski dominikanski samostan je v preteklosti – podobno kot drugod po Evropi – doživljal vzpone in padce. Na prelomu 16. in 17. stoletja je protestantizem, podobno kot drugod v nemških deželah, vplival na zmanjševanje števila dominikanskih menihov. Po samostanski zemlji so začeli posegati tudi domači plemiči.

Dominikanci so posvečali veliko pozornosti izobrazbi svojih članov in pripravi na apostolsko dejavnost. V ta namen so ptujski dominikanci v 17. stoletju uvedli študij klasične latinščine, filozofije in moralne teologije. Žal pa samostan nikoli ni dosegel stopnje študija, kakšnega najdemo po drugih samostanih evropskih univerzitetnih središč, to pa zato, ker Ptuj ni bil sedež škofije in tudi ne državne uprave.

Ko je leta 1545 cesarska komisija opravila vizitacijo ptujskega samostana, je bilo v njem le devet duhovnikov: večinoma Hrvatov, Madžarov in prebežnikov z ozemelj pod Turki. Končno je njegovo usodo zapečatil z odlokom leta 1785 cesar Jožef II., ko je samostan ukinil.

Danes je v nekdanjem ptujskem samostanu arheološki muzej, cerkev Marijinega vnebovzetja pa je preurejena v dvorano za kulturne prireditve. V samostanu je znamenita jedilnica, ki so jo gradili v 17. in 18. stoletju. Jedilnico so po prenovi samostanske cerkve dopolnili z banjastim obokom in okrasno štukaturo. Poslikali so jo z medaljoni in kratkimi svetopisemskimi citati iz Stare in Nove zaveze. V medaljonih so upodobljeni najuglednejši člani dominikanskega reda: Dominik, ustanovitelj reda, Tomaž Akvinski in drugi, ki nazorno orišejo zgodovino reda.

Celjski grof Friderik II. se je proti koncu življenja odločil, da bo v lovskem poslopju v Založah pri Polzeli ustanovil nov dominikanski samostan, poimenovan Novi klošter. Novi klošter je bil namenjen desetim duhovnikom, dvema redovnima bratoma in prav tolikim novincem. Redovni bratje so se posvečali dušnemu pastirstvu s poudarkom na oznanjevanju. Leta 1459 je cesar Friderik III. dominikancem v Novem kloštru (1452–1493) potrdil pravice in posesti celjskih grofov. Dvajset let kasneje (1479) so samostan napadli

Turki, ga izropali, cerkev, posvečeno Materi božji, pa spremenili v hlev. Kip Matere Božje in druge nabožne podobe ter predmete so sramotno razbili, priorja in še dva meniha odpeljali v ujetništvo, enega pa na grozovit način umorili.

Med letoma 1700 in 1721 je bil v Novem kloštru dominikanski noviciat. S sklepom cesarskega sodišča je bil 19. junija 1787 samostan v Novem kloštru razpuščen, njegova posest pa zaplenjena.

SESTRE DOMINIKANKE

Tudi klavzurne sestre dominikanke so imele samostane na slovenskih tleh: leta 1237 je bil ustanovljen samostan v Studenicah pri Poljčanah, leta 1238 v Velesovem pri Kranju in leta 1251 v Radljah v Dravski dolini. Vsi trije samostani so bili z odloki cesarja Jožefa II. med letoma 1782 in 1787 ukinjeni.

VRNITEV DOMINIKANEC V SLOVENIJO

Leta 1965 so se dominikanci ponovno vrnil v Slovenijo. Mariborski škof Maksimilijan Držečnik jim je zaupal župnijo Žalec skupaj s svetiščem Matere božje v Petrovčah pri Celju. Leta 1975 so Petrovče postale samostojna župnija, leta 1984 pa je romarska cerkev Petrovske Matere božje dobila naziv bazilika Obiskanja Device Marija. V Sloveniji trenutno živita in pastoralno delujeta dva brata: p. Ivan Arzenšek in p. Drago Ferencek.

NAŠE ŽIVLJENJE IN DELO DANES?

Dominikanci imamo sedaj v Sloveniji eno redovno skupnost, samostan Gospe Svete v Petrovčah. Oskrbujemo in vodimo župnijo Obiskanja Device Marije, ki je hkrati osrednje Marijino svetišča Celjske škofije. V skupnosti živita dva brata: brat Ivan Arzenšek in brat Drago Ferencek. Imamo tudi enega novinca, brata Timoteja Otta.

Dominikanci v duhu Dominikove karizme cenimo vsako iskrico vere, ki še tli v njem. Želimo jo ohraniti in razžariti. Verujemo, da božje seme v človeku raste marsikdaj tudi počasi, vendar vztrajno. S tem računamo pri podeljevanju zakramentov, oznanjevanju božjega kraljestva s pomočjo kateheze, pridiganjem in osebnem stiku z župljani. Vrata cerkve in našega samostana so gostoljubno in na široko odprta vsakomur. Vse to delamo iz prepričanja, da smo le sejalci, Bog pa tisti, ki daje rast. Dominikanci želimo, da bi današnji

človek, ki je že tako zbegan in obremenjen, našel v Cerkvi veselo in osvobajajoče oznanilo.

Leta 1991 smo ustanovili založbo Znamenje, ki je od leta 1991 do leta 2012 izdajala revijo Znamenje. Znamenje je bila revija za teološka, družbena in kulturno-verska vprašanja. Upoštevala je znamenja časa ter smernice 2. vatikanskega cerkvenega zbora. V njej so objavljali najbolj ugledni domači in tuji teologi in razumniki s številnih drugih področij znanosti, ki so se zavzemali za posodabljanje Cerkve v duhu 2. vatikanskega koncila in njenega poslanstva v slovenskem prostoru ter za dialog med Cerkvijo in sedanjim svetom. S tem je revija pomagala Cerkvi iskati tisti obraz, ki ustreza današnjemu času, vernikom pa odkrivati pota za pozitivno vključevanje v prizadevanju za zidanje čim lepše prihodnosti in vsestranski razvoj verskega in kulturnega življenja na Slovenskem.

LITERATURA

Sigismund Ferrario, *De rebus Ungaricae provinciae sacri ordinis praedicatorum*, Viennae Austriae 1637.

Franc Kovačič, *Zgodovina lavantinske škofije (1228–1928)*, Maribor 1928, str. 129–148 in 326–330.

Milko Kos, *Srednjeveški rokopisi na Slovenskem*, Ljubljana 1931.

M. Benedik (prireديل), *Zgodovina Cerkve na Slovenskem*, Mohorjeva družba, Celje 1991, str. 81–83.

Franjo Šanjek, *Dominikanci*, Zagreb 2008.

Življenje magdalenk po pregonu iz samostana: spomini in pripovedi poslednjih studeniških sester

Jana Magdalena Kolarič

<https://doi.org/10.62409/czn.306>
CC BY-SA 4.0

Vsebina prispevka je črpana iz stikov in dolgoletnega sodelovanja s sestrami konventa svete Marije Magdalene spokornice. V januarju 1993 sem stopila v stik s sestro Stanislavo ali Stanko (Terezijo Maučec), ki je bila ena ključnih magdalenk v Studenicah z namenom vstopiti v njihov red. Vendar takrat to ni bilo mogoče zaradi posledic odvzema vsega premoženja, kar je onemogočilo življenje konventa v klavzuri, kakor je narekovalo njihovo pravilo. Sestre so tako v svetu poskušale živeti svoje poslanstvo in upale, da se bodo razmere vendarle kdaj otoplile in bo red na novo zaživel. Poleg sestre Stanislave so takrat, tj. 1993 živele še s. Marija Avgušтина Györek, s. Marija Margareta Tumpelj, s. Marija Benedikta Markoja, s. Marija Pankrcija Verlič.

Leta 1949 so bile magdalenke pregnane iz studeniškega samostana. To je bilo na t. i. dan zmage, 9. maja. Ob 7. uri zjutraj je Konvent sester sv. Marije Magdalene spokornice obhajal zadnjo sv. mašo v svoji kapeli na t. i. nunskem koru. Žal pa je manjkala priorica – duhovna mati s. Marija Jožefa Murkovič, ki so jo z Udbe prišli iskat že v petek, 6. maja, jo aretirali in odpeljali. Sledilo je zasliševanje posameznih sester že v civilni obleki in boleče slovo. Kot popotnica so jim bile besede subpriorice s. M. Magdalene Roš, naj si namesto samostanske celice vsaka v svojem srcu naredi celico, kjer se bo lahko srečevala s svojim Gospodom in iz tega črpala moči za zvestobo obljubam, ki so jih slovesno izrekle.

Priorici s. Mariji Jožefi Murkovič je bil namontiran proces, v katerem je bila obsojena na prisilno delo v enem od komunističnih povojnih taborišč. Po določenem času je bila pogojno izpuščena in tako je lahko razpršen konvent organiziral skupne duhovne vaje v studeniškem župnišču. Sestre so okrepile željo po duhovni povezanosti in upanje na obnovo konventualnega življenja. Tudi zato so ga. priorica in nekaj sester zaprosile za sprejem v konvent v Nemčiji na Bavarskem, kjer bi bil možen noviciat za morebitne kandidatke.

V šestdesetih letih prejšnjega stoletja so se razmere glede odnosa do redovnic v Sloveniji nekoliko izboljšale, zato so sestre začele iskati primerno lokacijo za naselitev. Odločile so se za nakup hiške, ki je bila sicer premajhna za ves konvent, a je stala v neposredni bližini samostana v Studenicah, ki je še vedno veljal za njihov pravi dom. V obnovljeni hiški se je naselilo pet sester. Kot samostansko kapelo so si zaradi pomanjkanja prostora določile župnijsko cerkev, zato jim je bil dodeljen lasten cerkveni ključ. V omenjeni hiški je bila tako poslednja oblika skupnega življenja studeniških sester. Sestra Stanka jo je zaradi njene majhnosti imenovala »mini kloster«.

Prav v tej hiški je ob mojem prihodu v Studenice še živela sestra Margareta (Neža Tumpej), ki je bila v samostanu dolga leta vratarica. Izhajala je iz Lovrenca na Dravskem polju. Skupaj s petimi sorojenci so živeli sami z očetom, nadučiteljem, saj jim je mama zgodaj umrla. Stroga, a ljubeča očetova vzgoja ji je ostala v spominu do konca življenja. Doživela je pregnanstvo v Orahovici med drugo svetovno vojno (po vrnitvi so sestre našle delno požgan samostan, ki so ga začele obnavljati) in nacionalizacijo, ki je sestram nudila primerne pogoje za vzdrževanje stavb. Po vojni je skupaj z drugimi sestrami doživela naslednji pregon in odvzem redovne obleke ter preprečevanje možnosti redovnega življenja v konventu, kakor je bila njena življenjska izbira. Kljub težkim dogodkom je ohranila neverjetni notranji mir in humor, s katerim je pričevala za božjo zmago nad zlom. Z velikim veseljem se je spominjala samostana in življenja v njem.

Leta 1998 je bila 50. obletnica začasnih redovnih zaobljub s. Stanke in s. Pankracije. S tem namenom sva s s. Stanko obiskali s. Pankracijo (Emico Verlič), ki je takrat živela v Zagrebu kot oskrbovanka doma za ostarele žene, ki so ga vodile sestre malega Jezusa. Skupaj smo se odpravile v Orahovico, kjer sem od nje izvedela več o življenju konventa v pregnanstvu v Orahovici. Prav tam je prvič srečala sestre magdalenke, ki se jim je po vojni pridružila v Studenicah. Povedala je tudi, da je v Orahovici umrla takratna priorica s. Marija Zofija Kodrič, ki je bila kot prva slovenka izbrana za priorico. Želele smo obiskati njen grob, a je bil žal že tako zapuščen, da ga ni bilo mogoče najti. Za njeno naslednico je bila izvoljena s. Marija Jožefa Murkovič, po njeni smrti v začetku osemdesetih let 20. stoletja pa s. M. Avgustina Gjorek, živeča

v Dokležovju skupaj z rodno sestro s. M. Mihaelo. V nemški konvent Sayboldsdorf/Seiboldsdorf je bila sprejeta tudi s. Marija Agneza Zadravec. Ta je sosesre obiskala, ko so se že naselile v hiški v Studenicah.

Ostale magdalenke so bivale pri svojih domačih, nekatere v Ameriki, ali pomagale v župniščih kot kuharice ali katehistinje. Med seboj so se obveščale s pismi. O življenju v Studenicah jim je pisal studeniški župnik, njihov duhovni voditelj g. Pankracij Poteko. Leta 1994 je umrla duhovna mati s. M. Avgušтина Gjörek, 1995 pa v 100. letu s. M. Margareta Tumpej, ki je pokopana pri Sv. Luciji.

Že s s. Stanko sva vzpostavili povezavo s poljskimi magdalenkami, ki so v težkih razmerah iz konventa prešle v kongregacijo in nimajo več klavzure. V oktobru 1996 njihova priorica s. M. Bernarda Krzywda s svojo namestnico s. M. Katarino Bogdan obišče s. M. Stanislavo Maučec, ki skupaj s s. M. Pankracijo Verlič leta 1998 obhajata 50 let redovnih zaobljub, spet v redovnih oblekah.

Kot že omenjeno, sem se leta 1993 začela zanimati za vstop v red. Ob sprejemu v noviciat 22. julija 1999 sem dobila redovno ime s. Marija Magdalena Jezusovega Srca. Do obljub pa žal še ni prišlo.

Škofija Maribor je ob prelomu tisočletja dosegla rehabilitacijo s. Jožefe Murkovič, kar je bila osnova za vrnitev samostana Magdalenskemu redu leta 2000. V svetem letu 2000 oblasti tako vrnejo samostan, na katerega so vse sestre ohranjale najlepše spomine. Zlasti na drevored rumenih stebelnih vrtic, na cvetlični vrt in prelep »Goteshaus«, na urejen priorat in vrtove na južni strani samostana, ki so bili namakani iz potočka, speljanega iz gozda pod obzidje pa vse do terasastih gred, na vrtni paviljon in kapelo sv. Antona, na t. i. katakombe (razvaljeni samostanski trakti), kjer so obešale perilo, na sončno uro na južni steni cerkve, najbolj pa na samostansko kapelo na koru, ki je bila ob vsakem liturgičnem času drugače okrašena. V njej so se srečevale s svojim Gospodom, ki so se mu izročile za dobro vsega sveta. Iz tega kora so se zlivali čudoviti koralni spevi, ob katerih je srce pozabilo na vse težave in trude preteklega dne. Prav tako so se rade spominjale na glasbene dejavnosti (nekatere med njimi so igrale klavir in violine), vključno s pevskimi vajami za petje gregorijanskega koral, ki je tvoril osnovo oficija. Druga dejavnost, ki so se je rade spominjale, je vezenje, ki je predstavljalo tudi del njihovega dohodka.

Zaradi pomanjkanja sester in njihove ostarelosti je bil samostan prenesen na Nadškofijo Maribor v upanju, da bo še kdaj služil svojemu namenu. Leta 2006 umre s. M. Benedikta Markoja v ZDA, leta 2010, 16. marca, s. M. Pankracija, 19. julija pa še s. M. Stanislava kot zadnja iz pregnanega konventa. Bog je obudil željo po obnovi magdalenske karizme in redovnega življenja na drugačen način. Zato je bil v juniju 2019 ob 70-letnici pregona organiziran v Studenicah simpozij, ob 75-letnici pa je bila na praznik Presvetega Srca

Jezusovega, ki je največji interni praznik reda, slovesna prireditev, ki se je udeležila skupina poljskih magdalenk na čelu z gospo priorico s. Marijo Vekoslavo iz Lubana v Šleziji. Od tam je izvirala prva skupina magdalenk (sto let po ukinitvi dominikanskega samostana), ki je kupila in naselila studeniški samostan. Molitve, darovanja in delovanje sester bodo ob svojem času zagotovo obrodile dober sad in opogumile srca tistih, ki bodo nadaljevale njihovo poslanstvo.

POROČILA IN OCENE – REPORTS AND REVIEWS

ZNANSTVENI SIMPOZIJ FONS GRATIAE – STUDENICE V KONTEKSTU ŽENSKIH SAMOSTANOV NA ŠTAJERSKEM

V odmaknjeni in skrivnostni dolini pod Bočem leži starodavni studeniški samostan. Od 13. stoletja do jožefinskih cerkvenih reform v 18. stoletju je bil najprej samostan dominikank, po ukinitvi samostana leta 1782 pa je bil samostanski kompleks s pripadajočim zemljiškim gospodvom podržavljen in nato prodan v roke zasebnih lastnikov. Leta 1885 so samostan kupile magdalenke, redovna skupnost iz Šlezije, ki so samostanu povrnile prvotno namembnost. Magdalenke so v Studenicah ostale do leta 1949, ko so bile pregnane.

Studeniški samostan predstavlja pomemben spomenik naše verske, gospodarske, socialne, kulturne in umetnostnozgodovinske dediščine; v zgodovini je z religioznimi, gospodarskimi, kulturnimi in karitativnimi povezavami vplival tako na ožjo kot širšo okolico. Žal je samostan v primerjavi drugimi samostani na Slovenskem nekoliko manj poznan. Da bi osvetlili njegov pomen in vlogo ter zapolnili nekatere vrzeli pri poznavanju zgodovine in vloge samostana, je bil 17. oktobra 2024 v Poljčanah organiziran znanstveni simpozij z naslovom Fons Gratiae – Studenice v kontekstu ženskih samostanov na Štajerskem.

Simpozij so organizirali Občina Poljčane, Nadškofijski arhiv Maribor in Zgodovinsko društvo dr. Jožeta Koropca Slovenska Bistrica. Pobudnica je bila dr. Simona Kostanjšek Brglez, umetnostna zgodovinarka, domačinka, ki se že leta predano ukvarja z raziskovanjem samostana in bdi nad njegovo revitalizacijo.

K sodelovanju na simpoziju so bili povabljeni domači in tuji raziskovalci, ki so osvetlili podobo samostana z različnih zornih kotov.

Zbrane na simpoziju so najprej nagovorili predstavniki organizatorjev: dr. Petra Vrhovnik, županja Občine Poljčane, Bernard Geršak, ravnatelj Nadškofijskega arhiva Maribor, in dr. Simona Kostanjšek Brglez, podpredsednica Zgodovinskega društva dr. Jožeta Koropca Slovenska Bistrica. Po uradnih pozdravih sta dr. Simona Kostanjšek Brglez in mag. Lilijana Urlep predstavili razstavo Studenice – drobci iz zgodovine samostana, ki se nanaša na zgodovino studeniškega samostana od začetkov do današnjih dni. Razstava je bila slovesno odprta leta 2025.

Simpozij se je začel religioznim sklopom, v katerem so predavatelji osvetlili nekatere redovne skupnosti, predvsem dominikance in dominikanke. Dr. Vinko Škafar, upokojeni univerzitetni profesor in kapucin, je predstavil dominikanske in frančiškove družine po svetu in pri nas, mag. Ivan

Arzenšek, dominikanec iz Žalca, pa zgodovino in podobo dominikancev na slovenskih tleh nekoč in danes. Dr. Slavko Sliško, tudi dominikanec iz Zagreba, je opisal nastanek ženske veje dominikanskega reda. Sklop je zaključila s. Meta Potočnik, ki je orisala uršulinsko karizmo v Sloveniji. Poznavanje dominikanske redovne skupnosti je nujno potrebno za razumevanje prvih petih stoletij samostana in pol, ko so v njem živele dominikanke, ki so v njem razvijale in živele svojo dominikansko karizmo.

Sledil je zgodovinski del, v katerem so predavatelji osvetlili različne vidike starejše zgodovine samostana. Boris Hajdinjak je osvetlil podobo samostana dominikank v Studenicah v stoletju ustanovitve in v njegovem zgodovinskem prostoru. Hajdinjakovo predavanje je dopolnil dr. Martin Bele, ki je spregovoril o Gospodih Rogaških in njihovi vlogi pri ustanovitvi studeniškega samostana. Tako samostan dominikank kot njegov predhodnik špital je namreč nekoliko pred sredino 13. stoletja ustanovila plemkinja Zofija Rogaška. V samostan so vstopale predvsem redovnice iz višjih družbenih plasti, kar je ponazoril dr. Matjaž Grahornik, ki je spregovoril o studeniških redovnicah iz vrst notranjeavstrijskega plemstva v zgodnjem novem veku. Sklop je zaključila mag. Lilijana Urlep s predavanjem Cerkveni patronat in odvetništvo: med častjo in bremenom, v katerem je prikazala, kako je samostan oziroma zemljiško gospostvo preko patronata vplival na versko in cerkveno življenje v današnji bistriški in deloma tudi hoški dekaniji.

Tretji sklop je bil posvečen vprašanju s področja arhitekture in

umetnosti. Dr. Branko Vnuk je z arhitekturnega stališča predstavil srednjeveško zasnovo samostanov uboštvenih redov na območju nekdanje vojvodine Štajerske (s posebnim ozirom na ženske samostane v 13. stoletju). Sledil je mag. Darko Knez, ki je v predavanju z naslovom Relikvije in relikviariji iz nekdanjega samostana dominikank v Studenicah opozoril na to, da se je v Studenicah ohranilo izjemno število (tudi izredno kvalitetnih) relikviarijev. Glasbenemu vidiku se je posvetil dr. Marko Motnik, ki se je ukvarjal z vprašanjem glasbe v samostanu. Njegovo predavanje je nosilo naslov Dominikanski samostan Studenice: kraj glasbe? Na koncu se je dr. Vlasta Stavbar posvetila še knjižni dediščini oziroma, natančneje, poskusu rekonstrukcije knjižne zbirke v studeniškem samostanu. Pri tem je opozorila, da se gradivo iz časa dominikank na naših tleh žal ni ohranilo, a so se v nekaterih ustanovah, predvsem v Univerzitetni knjižnici Maribor in Nadškofijskem arhivu Maribor, ohranile knjige iz knjižnice magdalenk.

Simpozij se je zaključil s četrtim sklopom. Dr. Aleš Maver se je posvetil vprašanju dominikank kot šefic. Njegovo predavanje z naslovom Dominikanke kot šefice: odnos studeniških dominikank do moških cerkvenih in posvetnih voditeljev je prebral dr. Martin Bele. Dr. Simona Kostanjšek Brglez je prikazala studeniški samostan v luči zadnje obnove: od arheoloških najdb, umetnostnozgodovinskih spoznanj do konservatorskih izzivov. Ob tem je opozorila predvsem na številne nove najde in interpretacije, do katerih je prišlo v luči obnove samostanskega kompleksa od leta 2022 naprej. Simpo-

zij je zaključila Jana Magdalena Kolarič, ki je podala osebno izkušnjo. Na osnovi spominov in pripovedi zadnjih studeniških sester je prikazala življenje magdalenk po pregonu iz samostana. Leta 1949 so oblasti namreč samostan nacionalizirale in magdalenke pregnale. Kljub izgonu pa so – vsaj v skromnejšem obsegu – ostale povezane s Studenicami, kjer so živele v skromni hiši v bližini samostana. Zadnja magdalenka, s. Stanka Maučec, je umrla leta 2010.

Simpozij je prinesel nova spoznanja in odprl nova vprašanja, na katera bo v prihodnosti treba odgovoriti, zato je zaželeno, da se v prihodnjih letih organizira še drugi simpozij oz. da simpozij postane tradicionalen.

Simpozij se je zaključil z ogledom samostanskega kompleksa s cerkvijo sv. Treh kraljev. Udeleženci so si poleg nekdanje samostanske in sedaj župnijske cerkve sv. Treh kraljev ogledali še prostorno zahodno nunsko emporo iz 13. stoletja, ki je z izjemo manjših baročnih dopolnitev ohranila svojo prvotno podobo, dvorano v zahodnem traktu, v kateri se je na okenskem ostenju srednjeveškega okna ohranila freska s Kristusovim obličjem iz 14. stoletja, in druge dele kompleksa. Prav tako so se temeljito seznanili s stanjem ohranjenega samostanskega kompleksa in izvedeli številne podatke o obnovi, ki poteka od leta 2022 naprej. Za marsikaterega udeleženca je bil to prvi stik s ostanki kompleksa, ki je sicer obiskovalcem z izjemo cerkve načeloma nedostopen.

*Bernard Geršak in Janez Lesnika,
Nadškofija Maribor*

RAZSTAVA STUDENICE – DROBCI IZ ZGODOVINE SAMOSTANA (Poljčane, 2025)

V prostorih Občine Poljčane je bila maja 2025 odprta razstava *Studenice – drobciz zgodovine samostana*, ki pomembno prispeva k osvetlitvi nekaterih odprtih vprašanj iz zgodovine samostana. Avtorici, dr. Simona Kostanjšek Brglez in mag. Lilijana Urlep, sta razstavo pripravili na podlagi raziskovanja po arhivih in kritične analize virov; mnogi med njimi so bili doslej premalo poznani in dostopni. Razstava je rezultat sodelovanja Zgodovinskega društva dr. Jožeta Koropca Slovenska Bistrica, Nadškofijskega arhiva Maribor in Občine Poljčane.

Na razstavi so bili laični in strokovni javnosti prvič predstavljeni številni arhivski dokumenti. Med njimi so rokopisni zapisi, uradna korespondenca, pogodbe, arhitekturni načrti in situacijske risbe ter drugo gradivo iz javnih in zasebnih arhivov, zlasti Nadškofijskega arhiva Maribor, Pokrajinskega arhiva Maribor in Zgodovinskega arhiva Celje ter tudi iz župnijskega arhiva v Studenicah in zasebnih arhivov in zapuščin. Vključitev fotografskega gradiva iz zasebnih zbirk, ki dokumentira življenje in delovanje skupnosti v 19. in prvi polovici 20. stoletja, pomembno razširja dosedanje dokumentarno podlago za raziskovanje samostana.

Razstava je strukturirana kronološko in obravnava tri temeljna obdobja: čas dominikank (od 13. stoletja do razpusta leta 1782), prehodno obdobje, ko je bil samostan v državni in zasebni lasti, ter obdobje magdalenk od leta 1885 do leta 1949. Posebno težo imata drugi in tretji del, ki obravnavata prehodno

obdobje in čas magdalenk. Ti dve obdobji sta bili v dosedanji historiografiji obravnavani fragmentarno, saj se temeljna monografija Jožeta Mlinariča zaključuje z ukinitvijo dominikanskega samostana. Razstava prvič sistematično predstavi lastniške in upravne spremembe in tako prinaša številna nova spoznanja o družini Sparovitz in o prihodu in življenju magdalenk. Objavljeni so tudi arhitekturni načrti in situacijske risbe iz 19. stoletja, ki omo-

gočajo rekonstrukcijo stanja po požaru leta 1788 in so pomemben vir za nadaljnje raziskave stavbne zgodovine.

Ker so prikazane tudi povezave z okolico, razstava presega zgolj lokalni okvir. Razstava predstavlja tehten strokovni doprinos in hkrati jasno izhodišče za nadaljnje sistematične raziskave.

Primož Rajh,

*Predsednik Zgodovinskega društva
dr. Jožeta Koropca Slovenska Bistrica*

NAVODILA AVTORJEM PRISPEVKOV ZA ČZN

1. Časopis za zgodovino in narodopisje je interdisciplinarna znanstvena revija za humanistiko in družboslovje. Izdajata jo Univerza v Mariboru, Slomškov trg 15 in Zgodovinsko društvo v Mariboru, Gospejna ulica 10, (Univerzitetna knjižnica Maribor) 2000 Maribor.
2. Prispevke za ČZN sprejema uredništvo na naslov: Uredništvo ČZN, Univerzitetna knjižnica Maribor, Gospejna 10, 2000 Maribor (vlasta.stavbar@um.si).
3. Prispevki, ki jih objavlja ČZN, so v slovenskem jeziku, povzetki v angleškem in nemškem jeziku, sinopsisi v angleškem jeziku.
4. V koliko gre za razpravo ali članek, mora prispevek obvezno vsebovati povzetek (največ 30 vrstic) in sinopsis (največ 6 vrstic).
5. Prispevek mora biti oddan v dvojni obliki: elektronski, združljivi z urejevalniki za okensko okolje, in odtisnjen na papir. Obsega lahko do 60.000 znakov.
6. Za trditve in znanstveno korektnost odgovarjajo avtorji prispevkov. Prispevki so lektorirani in strokovno recenzirani, recenzentski postopek je anonimen.
7. **Opombe** naj bodo pisane enotno, pod črto, na dnu vsake strani. V opombah uporabljamo krajše navedbe, ki morajo biti skupaj s kraticami razložene v poglavju viri in literatura. Pri arhivskih virih uporabljamo ustaljene kratice za arhiv, nato navedemo kratico fonda ali zbirke, signaturo oziroma številko fascikla ali škatle in številko arhivske enote ali ime dokumenta. Pri literaturi navedemo priimek avtorja, smiselno skrajšan naslov (ne letnice izdaje) in številko strani.

Prispevki drugih znanstvenih panog (torej nezagodovinski) lahko izjemoma uporabljajo ameriški način citiranja APA (Stavbar 2006: 23) in seznam literature na koncu prispevka.

8. **Citiranje virov in literature** – če je na koncu objavljeno poglavje viri in literatura morajo biti sistematično navedeni vsi viri in literatura, ki smo jo navedli v opombah. Ločeno navedemo arhivske vire, literaturo, po potrebi tudi časopise, ustne vire ipd. V teh sklopih je potrebno gradivo navajati v abecednem vrstnem redu.

Arhivski viri – navedemo: arhiv, ime fonda ali zbirke, po potrebi še številko fascikla ali škatle.

Literatura – monografije – navedemo: ime in priimek avtorja, *naslov (in podnaslov) dela (v ležečem tisku)*. Kraj in leto izida, str. ter DOI številko (če jo vir ima).

Literatura – članek – navedemo: ime in priimek avtorja, naslov članka. *Naslov periodike ali zbornika (v ležečem tisku)*, za periodiko pa še letnik, letnico, številko oz. datum in strani, DOI št., za zbornik, kraj in leto izida, strani ter DOI št., če jo vir ima.

Raziskovalni podatki – avtorji morajo vse uporabljene podatkovne vire ustrezno citirati oz. v »Izjavi o raziskovalnih podatkih« ustrezno opisati, če podatki niso digitalizirani ali zaradi drugih omejitev (npr. Zakon o varstvu osebnih podatkov (ZVOP-2), Zakon o avtorskih in sorodnih pravicah (ZASP)) niso objavljeni.

9. Priloge (slikovno gradivo, fotografije, zemljevidi ...) bodo natisnjene enobarvno. Skenirane naj bodo v resoluciji 300 dpi (minimalna širina 10 cm) in shranjene v obliki tif ali jpg. Datoteke slikovnega gradiva naj bodo poimenovane v skladu s podnapisi v besedilu (slika 1 ipd.) in priložene v tej obliki osnovni datoteki. Pri podnapisih k slikovnemu gradivu navedemo: zaporedno številko, naslov slike in vir. Naj bodo na ustreznem mestu v besedilu.
10. Vsak prispevek mora vsebovati točen naslov avtorja: ime in priimek, akademski naslov ali strokovni naziv, delovno mesto ali ustanovo zaposlitve, njen naslov in morebitni naslov elektronske pošte.
11. Za prevode povzetkov in sinopsisov v tuje jezike poskrbi uredništvo revije.

GUIDELINES FOR CONTRIBUTIONS FOR ČZN (*Review for History and Ethnography*)

1. Časopis za zgodovino in narodopisje (Review for History and Ethnography) is an interdisciplinary review for humanistic and social sciences. It is published by the University of Maribor, Slomškov trg 15 and Zgodovinsko društvo v Mariboru, Gospejna ulica 10, (University Library Maribor) 2000 Maribor.
2. Papers should be submitted to the Editorial Board: Uredništvo ČZN, Univerzitetna knjižnica Maribor, Gospejna 10, 2000 Maribor (vlasta.stavbar@um.si).
3. The articles published in ČZN are in Slovene language, the abstracts are in English and German, the synopses in English.
4. If the contribution is a treatise or an article, then the contribution should have an abstract (of maximum 30 lines) and a synopsis (of maximum 6 lines).
5. The contributions should be submitted in electronic Windows-compatible format and printed on paper. The contributions should not exceed 60,000 characters.
6. The contributions are proofread and peer reviewed with a blind peer review procedure. The authors are responsible for the statements and the scientific correctness of their papers.
7. **Footnotes** should be written unified, under the line on the bottom of each page. In the notes abbreviations should be used and they should be, together with acronyms, explained in the chapter References. With archival sources traditional acronyms for archives, followed by the acronym of the fond or collection, call number or the folder/box number and the number of the archival unit or the name of the document should be used. In references the name of the author, logically abbreviated title (not publishing year) and page number should be cited.

The contribution from other scientific fields (not historical ones) can use the American citation APA (Stavbar 2006: 23) and the reference list at the end of the contribution.

8. **Citation of sources and references** – if there is a chapter Sources and References at the end of a contribution, all the sources and references should be cited systematically (see Footnotes). All the sources, such as archival sources, references, newspapers, oral sources, should be cited separately. Within these groups the materials should be written alphabetically.

Archival sources: the archive, the name of the fond or the collection, if necessary also the number of the folder or of the box should be cited.

References – books should be cited in the following order: Author's name and surname, *Title (and subtitle) in italics*. Publication place and publication year, pages. DOI number (if the source has one).

References – articles should be cited in the following order: Author's name and surname, title of the article. *Name of the newspaper, review or book of proceedings (in italics)*, for periodicals also volume, year, number or date and pages and DOI no.; for a book of proceedings publication place and publication year, pages. DOI no. (if the source has one).

Research data – authors must properly cite all data sources used or describe them in the "Research Data Statement" if the data is not digitized or is not published due to other restrictions (e.g. the Personal Data Protection Act (ZVOP-2), the Copyright and Related Rights Act (ZASP)).

9. Appendixes (picture materials, photographs, maps...) will be printed monochromatic. They should be scanned in the 300 dpi resolution (min. width 10 cm) and saved in the tif or jpg formats. The picture materials files should be named according to the order they appear in the text (example: slika 1 etc.) and should be added in this format to the basic file. The subtitles for the picture materials should include: consecutive numbers, picture title and source. They should also be put on the right place in the text.
10. Each contribution should have an exact author's address: name and surname, academic or professional title, working place or institution, its address and author's email address.
11. Translations of abstracts and synopses are provided by the Editorial Board.

ČASOPIS ZA ZGODOVINO IN NARODOPISJE
Review for History and Ethnography

Izdajata – *Published by*
Univerza v Mariboru in Zgodovinsko društvo v Mariboru –
University of Maribor and Historical Society of Maribor

Sedež uredništva – *Editorial office*
Univerzitetna knjižnica Maribor
Gospejna 10, 2000 Maribor
e-mail: vlasta.stavbar@um.si
tel. 040 261 333

Prevodi – *Translations*
Grens-tim d. o. o.

Lektoriranje – *Proofreading*
mag. Tadej Ian

Grafična priprava – *Prepress*
Katarina Visočnik

Naklada – *Circulation*
450 izvodov

Tisk – *Printed by*
Cicero, Begunje, d. o. o.

Letna naročnina za študente in posameznike –
Annual subscription price for students and individuals
21 EUR

Letna naročnina za ustanove – *Annual subscription price for institutions*
25 EUR

Cena posamezne tiskane številke – *Single print issue*
6,30 EUR

Revijo lahko naročite na sedežu Zgodovinskega društva v Mariboru, Gospejna ulica 10, (Univerzitetna knjižnica Maribor) 2000 Maribor (dejan.kac@um.si) ali na sedežu uredništva (zupanur@gmail.com) – *You can subscribe to the review at the registered seat of the Zgodovinsko društvo v Mariboru, Gospejna ulica 10, (University Library Maribor) 2000 Maribor or at the editorial office (zupanur@gmail.com).*

ISSN 0590-5966 (tisk/print)
ISSN 2712-3138 (splet/online)
Cena tiskanega izvoda: 6,30 €